

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

E. E. TEXT SOC. TEXTS AT PRESS, AND PREPARING. GENERAL NOTICES.

ADVANCE SUBSCRIPTIONS NEEDED.

Besides the Texts named as at press on p. 4 of the Cover of the Early English Text Society's last books, the following Texts are also *at press* for the Society:—

ORIGINAL SERIES.

Thomas Robinson's **Life and Death of Mary Magdalene**, from the 2 MSS., ab. 1620 A.D. [*Text in type*]
Queen Elizabeth's **Translations**, from Boethius, Plutarch, &c., edited by Miss Pemberton.

The following Texts are preparing for the Early English Text Society:—

ORIGINAL SERIES.

Bede's **Ecclesiastical History**, re-edited by Dr. Thomas Miller.
Anglo-Saxon Poems, from the Vercelli MS., re-edited by I. Gollancz, B.A.
Anglo-Saxon **Glosses** to Latin Prayers and Hymns, edited by Dr. F. Holthausen.
An Anglo-Saxon **Martyrology**, edited from the 4 MSS. by Dr. G. Herzfeld.
Ælfric's **Metrical Lives of Saints**, MS. Cott. Jul. E 7, Part IV, ed. Prof. Skeat, Litt. D., LL.D.
All the **Anglo-Saxon Homilies and Lives of Saints** not accessible in English editions, including those of the Vercelli MS., edited by Prof. Napier, M.A., Ph.D.
The **Anglo-Saxon Psalms**; all the MSS. in Parallel Texts, ed. Dr. H. Logeman and F. Harsley, B.A.
Beowulf, a critical Text, &c., ed. Prof. Zupitza, Ph.D.
Early English **Homilies**, 13th century, ed. Rev. Dr. R. Morris.
The **Rule of St. Benet**: 5 Texts, Anglo-Saxon, Early English, Caxton, &c., ed. Rev. Dr. R. Morris.
The **Seven Sages**, in the Northern Dialect, from a Cotton MS., ed. Rev. Dr. R. Morris.
The **Master of the Game**, a **Book of Huntynge** for Hen. V. when Prince of Wales, ed. Mr. T. Austin.
Ailred's **Rule of Nuns**, &c., edited from the Vernon MS. by the Rev. H. R. Bramley, M.A.
Lonelich's **Merlin**, from the unique MS., ed. by Miss Mary Bateson and Prof. E. Kölbing, Ph.D.
Early English **Verse Lives of Saints**, Standard Collection, from the Harl. MS., ed. Dr. C. Horstmann.
Supplementary Early English **Lives of Saints**, ed. Dr. C. Horstmann.
The **Early and Later Festials**, ab. 1400 and 1440 A.D., ed. Dr. C. Horstmann.
Early English **Deeds and Documents**, from unique MSS., ed. Dr. Lorenz Morsbach.
Merlin, Part IV, containing Preface, Index, and Glossary. Edited by H. B. Wheatley.
Lydgate's **Life of St. Edmund**, ed. from the MSS. by Dr. Axel Erdmann.
William of Nassington's **Mirror of Life**, from Jn. of Waldby, ed. Sidney J. Herrtage, B.A.
A **Chronicle of England to 1327 A.D.**, Northern verse (42,000 lines), ab. 1400 A.D., ed. M. L. Perrin, B.A.
More Early English Wills from the Probate Registry at **Somerset House**. (*Editor Wanted*.)
The **Cartularies of Oseney Abbey and Godstow Nunnery**, englisht c. 1450, ed. Rev. A. Clark, M.A.
The **Three Kings' Sons**, edited from Harl. MS. 326, ab. 1500 A.D., by Dr. Leon Kellner.
George Ashby's **Poems**, 1463-75, ed. from unique Cambridge MSS., by Miss Mary Bateson.
Gilbert Banastre's **Poems**, edited by Miss Mary Bateson.
The **Macro Moralities**, edited from Mr. Gurney's MS. by Alfred W. Pollard, M.A.
A **Troy-Book**, edited from the unique Laud MS. 595, by Dr. E. Wülfing.
Lyrical Poems from the Vernon and other MSS., edited by the Rev. H. R. Bramley, M.A.

EXTRA SERIES.

A **Parallel-text of the 6 MSS. of the Acren Riwle**, ed. Prof. Dr. E. Kölbing.
Trevisa's **Bartholomæus de Proprietatibus Rerum**, re-edited by Dr. R. von Fleischhacker.
The **Chester Mysteries**, re-edited from the MSS. by Mr. Hermann Deibling.
Bullein's **Dialogue against the Feuer Pestilence**, 1564, 1573, 1578. Ed. A. H. and M. Bullen. Pt. II.
Robert of Brunne's **Chronicle of England**, from the Inner Temple MS. (*Editor wanted*).
The **Romance of Boctus and Sidrac**, edited from the MSS. by Dr. K. D. Buelbring.
The **Romance of Clariodus**, re-edited by Dr. K. D. Buelbring.
Sir Amadas, re-edited from the MSS. by Dr. K. D. Buelbring.
Arthour and Merlin, re-edited from the unique MS. by Dr. K. D. Buelbring.
Guy of Warwick, Copland's Version, edited by Prof. Zupitza, Ph.D.
Lydgate's **Temple of Glass**, re-edited from the MSS. by Mr. J. Shick.
The **Sege of Jerusalem**, Text A, edited from the MSS. by Dr. F. Kopka.
Caxton's **Godfrey of Boloyne**, or **Last Siege of Jerusalem**, 1481, edited by Dr. Mary Noyes Colvin.
Liber Fundacionis Ecclesie Sancti Bartholomei Londoniarum: the 15th century englishing in the Cotton MS. *Vespasian B ix*, ed. Norman Moore, M.D.
Awdelay's **Poems**, re-edited from the unique MS. *Douce 302*, by Dr. E. Wülfing.
William of Shoreham's **Works**, re-edited by Professor Konrath, Ph.D.
Miscellaneous Alliterative Poems, edited from the MSS. by Dr. Luick.

July, 1889. With this, go out two of the Society's Texts for 1889: I. the last in the Extra Series, Mr. Alexander J. Ellis's Part V of his great work on *Early English Pronunciation*, dealing with our modern Dialects. (This is issued by the Philological and Chaucer Societies jointly with the Early English Text Society); II. for the Original Series, Mr. Rhodes's edition of the Anglo-Saxon Glosses and Latin text of Defensor's *Liber Scintillarum*. Part III of Prof. Skeat's edition of *Aelfric's Metrical Lives of Saints* will follow soon.

For 1890, Mr. Gollancz's re-edited *Exeter Book*—Anglo-Saxon Poems from the unique MS. in Exeter Cathedral—Part I, the Text, with a modern englishing, will probably be ready in 1889; and in this year will also, no doubt, be ready, the two concluding Parts VI and VII of the *Cursor Mundi*, by Dr. Haenisch, Dr. Kaluza, and Dr. Hupe, with Forewords by the Editor, Dr. Richard Morris, or Dr. C. Horstmann's 'Capgrave's Life of St. Katherine,' or Dr. Buelbring's 'Earliest Complete English Prose Psalter,' the texts of all of which have been long in type. Members are therefore askt to send Advance Subscriptions, in 1889 for 1890, in order that the 1890 books may be issued to them as soon as the editions are finisht. The Society's experience has shown that Editors must be taken when they are in the humour for work. All real Students and furtherers of the Society's purpose will be ready to push-on the issue of Texts. Those Members who care only a guinea a year (or can afford only that sum) for the history of our language and our nation's thought, will not be hurt by those who do, getting their books in advance. Lists of other Works in preparation for the Society are on the last page of the Cover and the first of this inside quarter-sheet.

For the Extra Series of 1890, Caxton's *Eneydos*, 1490, collated with its French original, ed. M. T. Culley, M.A., and F. J. Furnivall, is all past for press, and all the texts both of Part III of *Guy of Warwick*, ed. Prof. Zupitza, and Caxton's unique *Blanchardyn and Eglantine*, 1484, ed. Dr. Leon Kellner, are in type; Mr. Donald's edition of the prose Romance of *Melusine*, ab. 1500 A.D. is also all in type. It will therefore be necessary to ask Members for advance Subscriptions, in order that the Books for 1890 may be issued when they are ready in 1889. During 1890 the Extra Series books for 1891 and 1892 are almost sure to be ready. Mr. Sidney J. Herrtage is preparing an edition of the 15th and 16th century Prose Versions of Guillaume de Deguilleville's *Pilgrimage of the Life of Man*, with the French prose version by Jean Gallopes, from Mr. Henry Hucks Gibbs's MS., Mr. Gibbs having generously promist to pay the extra cost of printing the French text, and engraving one or two of the illuminations in his MS.

Guillaume de Deguilleville, monk of the Cistercian abbey of Chaalis, in the diocese of Senlis, wrote his first verse *Pelerinaige de l'Homme* in 1330-1 when he was 36.¹ Twenty-five (or six) years after, in 1355, he revised his poem, and issued a second version of it, and this is the only one that has been printed. Of the prose representative of the first version, 1330-1, a prose Englishing, about 1430 A.D., was edited by Mr. Aldis Wright for the Roxburghe Club in 1869, from MS. Ff. 5. 30 in the Cambridge University Library. Other copies of this prose English are in the Hunterian Museum, Glasgow, Q. 2. 25; Univ. Coll. and Corpus Christi, Oxford;² and the Laud Collection in the Bodleian, no. 740. A copy in the Northern dialect is MS. G. 21, in St. John's Coll. Cambridge, and this is the MS. which will be edited by Sidney J. Herrtage for the E. E. Text Society. The Laud MS. 740 was somewhat condens'd and modernised, in the 17th century, into MS. Ff. 6. 30, in the Cambridge University Library:³ "The Pilgrime or the Pilgrimage of Man in this world," copied by Will. Baspoole, whose copy "was verbatim written by Walter Parker, 1645, and from thence transcribed by G. G. 1649; and from thence by W. A. 1655." This last copy may have been read by, or its story reported to, Bunyan, and may have been the groundwork of his *Pilgrim's Progress*. It will be edited by Mr. Herrtage for the E. E. T. Soc., its text running under the earlier English, as in Mr. Herrtage's edition of the *Gesta Romanorum* for the Society. In February 1464,⁴ Jean Gallopes—a clerk of Angers, afterwards chaplain to John, Duke of Bedford, Regent of France—turned Deguilleville's first verse *Pelerinaige* into a prose *Pelerinage de la vie humaine*.⁵ By the kindness of Mr. Hy. Hucks Gibbs, as above mentioned, Gallopes's French text will be printed opposite the early prose northern Englishing in the Society's edition.

The Second Version of Deguilleville's *Pelerinaige de l'Homme*, A.D. 1355 or -6, was englisht

¹ He was born about 1295. See Abbé GOUJET'S *Bibliothèque française*, vol. IX, p. 73-4.—P. M.

² These 3 MSS. have not yet been collated, but are believed to be all of the same version.

³ Another MS. is in the Pepys Library.

⁴ According to Mr. Hy. Gibbs's MS.

⁵ These were printed in France, late in the 15th or early in the 16th century.

in verse by Lydgate in 1426. Of Lydgate's poem, the larger part is in the Cotton MS. Vitellius C. xiii (leaves 2-308). This MS. leaves out Chaucer's englising of Deguilleville's *A B C or Prayer to the Virgin*, of which the successive stanzas start with A, B, C, and run all thro' the alphabet; and it has two gaps, of which most of the second can be filled up from the end of the other imperfect MS. Cotton, Tiberius A vii. The rest of the stopgaps must be got from the original French in Harleian 4399,¹ and Additional 22,937² and 25,594³ in the British Museum. Lydgate's version will be edited in due course for the Society.

Besides his first *Pelerinaige de l'homme* in its two versions, Deguilleville wrote a second, "de l'ame separée du corps," and a third, "de nostre seigneur Jesus." Of the second, a prose Englishing of 1413, *The Pilgrimage of the Sowle* (perhaps in part by Lydgate), exists in the Egerton MS. 615,⁴ at Hatfield, Cambridge (Univ. Kk. 1. 7, Caius), Oxford (Univ. Coll. and Corpus), and in Caxton's edition of 1483. This version has 'somewhat of addicions' as Caxton says, and some shortenings too, as the maker of both, the first translator, tells us in the MSS. Caxton leaves out the earlier englisher's interesting Epilog in the Egerton MS. This prose Englishing of the *Sowle* will be edited for the Society after that of the *Man* is finisht, and will have Gallopes's French opposite it, from Mr. Gibbs's MS., as his gift to the Society. Of the Pilgrimage of Jesus, no englising is known.

As to the MS. Anglo-Saxon Psalters, Dr. Hy. Sweet has edited the oldest MS., the Vespasian, in his *Oldest English Texts* for the Society, and Mr. Harsley has edited the latest, c. 1150, Eadwine's Canterbury Psalter. Dr. Logeman raised the question of how the other MSS. should be treated; and he was authorised to prepare a Parallel-Text edition of the first ten Psalms from all the MSS., to test whether the best way of printing them would be in one group, or in two—in each case giving parts of all the MSS. on one page—under their respective Roman and Gallican Latin originals. If collation proves that all the MSS. cannot go together on successive pages, there will be two Parallel-Texts, one of the A.-Sax. MSS. following the Roman version, and the other, of those glossing the Gallican; but every effort will be made to get the whole into one Parallel-Text. This Text will be an extravagance; but as the Society has not yet committed one in Anglo-Saxon, it will indulge in one now. And every student will rejoice at having the whole Psalter material before him in the most convenient form. Dr. Logeman and Mr. Harsley will be joint editors of the Parallel-Text. The Early English Psalters are all independent versions, and will follow separately in due course. The first will be the earliest complete prose one formerly and wrongly attributed to Shoreham. It is all in type, edited by Dr. K. D. Buelbring from its 2 MSS.

Through the good offices of Prof. Arber, the books for the Early-English Examinations of the University of London will be chosen from the Society's publications, the Committee having undertaken to supply such books to students at a large reduction in price. The profits from these sales will be applied to the Society's Reprints. Six of its 1866 Texts, and two of its 1867 ones, still need reproducing.

Members are reminded that *fresh Subscribers are always wanted*, and that the Committee can at any time, on short notice, send to press an additional Thousand Pounds' worth of work.

Our *Jubilee Reprint Fund*, for which the late Mr. M. T. Culley of Coupland Castle sent a Letter of Appeal to every Member, has as yet received but little support, tho' Mr. Mortimer Harris started it with a cheque for two guineas. Further Donations will be welcome. They should be paid to the Hon. Sec., Mr. W. A. Dalziel, 67 Victoria Rd., Finsbury Park, London, N.

The Subscribers to the Original Series must be prepared for the issue of the whole of the Early English *Lives of Saints*, under the editorship of Dr. Carl Horstmann. The Society cannot leave out any of them, even though some are dull. The Sinners would doubtless be much more interesting. But in many Saints' Lives will be found interesting incidental details of our forefathers' social state, and all are worthful for the history of our language. The Lives may be looked on as the religious romances or story-books of their period.

The Standard Collection of Saints' Lives in the Corpus and Ashmole MSS., the Harleian MS. 2277, &c. will repeat the Laud set, our No. 87, with additions, and in right order. The differences between the foundation MS. (the Laud 108) and its followers are so great, that, to

¹ 15th cent., containing only the *Vie humaine*.

² 15th cent., containing all the 3 Pilgrimages, the 3rd being Jesus Christ's.

³ 14th cent., containing the *Vie humaine* and the 2nd Pilgrimage, *de l'Amé*: both incomplete.

⁴ Ab. 1430, 106 leaves (leaf 1 of text wanting), with illuminations of nice little devils—red, green, tawny &c.—and damned souls, fires, angels &c.

prevent quite unwieldy collations, Dr. Horstmann decided that the Laud MS. must be printed alone, as the first of the Series of Saints' Lives. The Supplementary Lives from the Vernon and other MSS. will form one or two separate volumes. The Glossary to the whole set, the discussion of the sources, and of the relation of the MSS. to one another, &c., will be put in a final volume.

When the Saints' Lives are complete, Trevisa's englising of *Bartholomæus de Proprietatibus Rerum*, the mediæval Cyclopædia of Science, &c., will be the Society's next big undertaking. Dr. R. von Fleischhacker has kindly said that he will edit it. Before it goes to press, Prof. Napier of Oxford has been good enough to promise that he will edit for the Society all the unprinted and other Anglo-Saxon Homilies which are not included in Thorpe's edition of Ælfric's prose,¹ Dr. Morris's of the Blickling Homilies, and Prof. Skeat's of Ælfric's Metrical Homilies. Prof. Kölbing has also undertaken for the Society's Extra Series a Parallel-Text of all the six MSS. of the *Ancren Riwle*, one of the most important foundation-documents of Early English.

In case more Texts are ready at any time than can be paid for by the current year's income, they will be dated the next year, and issued in advance to such Members as will pay advance subscriptions. The 1886-7 delay in getting out Texts must not occur again, if it can possibly be avoided. The Director has copies of 2 or 3 MSS. in hand for future volunteer Editors.

Members of the Society will learn with pleasure that its example has been followed, not only by the Old French Text Society which has done such admirable work under its founders Profs. Paul Meyer and Gaston Paris, but also by the Early Russian Text Society, which was set on foot in 1877, and has since issued many excellent editions of old MS. Chronicles &c.

Members will also note with pleasure the annexation of large tracts of our Early English territory by the important German contingent under General Zupitza, Colonels Kölbing and Horstmann, volunteers Hausknecht, Einenkel, Haenisch, Kaluza, Hupe, Adam, Holthausen, &c. &c. Scandinavia has also sent us Dr. Erdmann; Holland, Dr. H. Logeman; France, Prof. Paul Meyer—with Gaston Paris as adviser;—Italy, Prof. Lattanzi; while America is represented by Prof. Child, Dr. Mary Noyes Colvin and Prof. Perrin. The sympathy, the ready help, which the Society's work has cald forth from the Continent and the United States, have been among the pleasantest experiences of the Society's life, a real aid and cheer amid all troubles and discouragements. All our Members are grateful for it, and recognise that the bond their work has woven between them and the lovers of language and antiquity across the seas is one of the most welcome results of the Society's efforts.

Among the MSS. and old books which need copying or re-editing, are:—

ORIGINAL SERIES.

Prophecies, Cotton Roll, II. 23 &c.
 The Romance of Troy. Harl. 525.
 Biblical MS., Corpus Cambr. 434 (ab. 1375).
 Purvey's Ecclesie Regimen, Cot. Titus D 1.
 Hampole's unprinted Works.
 Confessionals, from Sloane and other MSS.
 þe Clowde of Unknowyng, from Harl. MSS. 2373, 959, Bibl. Reg. 17 C 26, &c.
 A Lanterne of List, from Harl. MS. 2324.
 Soule-hele, from the Vernon MS.
 Lydgate's unprinted Works.
 Boethius, A.D. 1410, &c.; Pilgrim, 1426, &c. &c.
 Unprinted Poems and Treatises from the Vernon and Simeon MSS.
 Lydgate and Burgh's 'Secreta Secretorum,' from Sloane MS. 2464.
 Early Treatises on Music: Descant, the Gamme, &c.
 The Siege of Rouen, from Harl. MSS. 2256, 753, Egerton 1995, Bodl. 3562, E. Museo 124, &c.
 Cato, Great and Little, with Proverbs, &c., from the Vernon and other MSS.
 The Nightingale and other Poems, from MS. Cot. Calig. A 2, Addit. MS. 10,036, &c.
 Lyrical Poems, from the Vernon MS., &c.
 Sir A. Acland Hood's MS. of a fifteenth century englising of Trivet's French Chronicle.
 Stories for Sermons. Addit. 25,719, Brit. Mus.
 Penitential Psalms, by Rd. Maydenstoon, Brampton, &c. (Rawlinson, A. 389, &c.).

EXTRA SERIES.

The Northern Verse Psalter.
 Le Morte Arthur, from the unique MS., Harl. 2252.
 Sir Tristrem, from the unique Auchinleck MS.
 Sir Gowther. Dame Siriz, &c., Orfeo (Diby, 86).
 Amis and Amiloun. Ipomedon.
 Richard Cœur de Lyon. Harl. 4690.
 Sir Generides, from Lord Tollemache's MS.
 The Troy-Book fragments once cald Barbour's in the Cambr. Univ. Library and Douce MSS.
 Partonope of Blois, &c.
 The Voiage and Travaille of Sir John Maundeville, Knight (written in Latin, A.D. 1356), from Ms. Cotton Titus C 16, &c.
 Gower's Confessio Amantis.
 Caxton's Dictes and Sayengis of Philosophirs, 1477, &c.
 The Wyse Chylde of Thre Yere Olde (Wynkyn de Worde), with The Civilitie of Childhode (englisht by T. Paynell, 1560), and other early Treatises on Education, ed. T. Widgery, M.A.
 Mulcaster's Positions, 1561, ed. T. Widgery, M.A.
 Jn. Hart's Orthographie, 1569, and Methode to read English, 1570.

¹ Of these, Mr. Harsley is preparing a new edition, with collations of all the MSS. Many copies of Thorpe's book, not issued by the Ælfric Society, are still in stock.

Of the Vercelli Homilies, the Society has bought the copy made by Prof. G. Lattanzi.

Defensor's Liber Scintillarum.

**Agents for the sale of the Early English Text Society's
Publications.**

DUBLIN: WILLIAM McGEE, 18 Nassau Street.

EDINBURGH: T. G. STEVENSON, 22 South Frederick Street.

GLASGOW: OGLE & Co., 1 Royal Exchange Square.

BERLIN: ASHER & Co., Unter den Linden 20.

NEW YORK: C. SCRIBNER & Co., LEYPOLDT & HOLT.

PHILADELPHIA: J. B. LIPPINCOTT & Co.

Defensor's
Liber Scintillarum

WITH

AN INTERLINEAR ANGLO-SAXON VERSION

MADE EARLY IN THE ELEVENTH CENTURY

EDITED

WITH INTRODUCTION AND GLOSSARY

FROM THE

ROYAL MS. 7 C iv. IN THE BRITISH MUSEUM

BY

E. W. RHODES, M.A.

LANGTON FELLOW OF THE OWENS COLLEGE
VICTORIA UNIVERSITY, MANCHESTER

LONDON:

PUBLISHED FOR THE EARLY ENGLISH TEXT SOCIETY
BY N. TRÜBNER AND CO., 57 AND 59 LUDGATE HILL.

MDCCCLXXXIX.

93

13971

MAR 3 - 1948

93

Original Series.

Oxford

HORACE HART, PRINTER TO THE UNIVERSITY

CONTENTS

CHAP.	PAGE
INTRODUCTION	v
I. (De Caritate . be soðre lufe)	1
II. De Patientia . be geþylde	7
III. De Dilectione dei et proximi . be lufe godes 7 nihstan	13
IV. De Humilitate . be eadmodnysse	18
V. De Indulgentia . be forgifnysse	23
VI. De Conpunctione . be onbryrdnysse	26
VII. De Oratione . be gebede	30
VIII. De Confessione . be andetnysse	36
IX. De Penitentia . be dædbotnysse	41
X. De Abstinentia . be forhæfednysse	49
XI. De Relinquentibus Saeculum . be forlætendum worulde	57
XII. De Timore . be ege	64
XIII. De Virginitate . be fæmnhade	68
XIV. De Iustitia . be rihtwisnysse	71
XV. De Inuidia . be andan	75
XVI. De Silentio . be swigean	77
XVII. De Superbia . be ofermodnysse	82
XVIII. De Sapientia . be wisdome	85
XXI. —(De Fornicatione)	86
XXII. De Perseuerantia . be þurhwununge	90
XXIII. De Securitate . be orsorhnysse	91
XXIII. De Stultitia . be dysignysse	94

CHAP.	PAGE
XXV. De Auaritia . be gitsunge	98
XXVI. De Uirtute . be mægene	100
XXVII. De Uitiis . be leahtrum	102
XXVIII. De Ebrietate . be druncennysse	104
XXVIIII. De Decimis . be teoðungum	107
XXX. De Cupiditate . be grædignysse	110
XXXI. De Disciplina et Increpatione , be lare 7 þreaunge	113
XXXII. De Doctoribus siue Rectoribus . be lareawum oþþe be gelæredum oþþe recendrum oþþe be gymendum	116
XXXIII. De Fide . be geleafan oþþe truwan	126
XXXIV. De Spe . be hopan oþþe be hihte	129
XXXV. De Gratia . be gife	131
XXXVI. De Discordia . be twirædnysse	133
XXXVII. De Juramento . be aþsware	135
XXXVIII. De Cogitationibus . be geþancum	137
XXXVIIII. De Mendacio . be leasunge	142
XLII. —(De Voluntate)	142
XLIII. De Indumentis . be reafum	143
XLIIII. De Misericordia . be mildheortnysse	145
XLV. De Compassione Proximi . be efenþrowunge nihstan	147
XLVI. De Elatione . be upahafenysse	151
XLVII. De Uita Hominis . be life mannes	153
XLVIII. De Muneribus . be gifum oþþe lacum	154
XLVIIII. De Elemosina . be ælmessan	155
L. De Tribulatione . be gedrefednysse	160
LI. De Primitiis siue Oblationibus . be frymþum oþþe offrungum	165
LII. De Tristitia . be unrotnysse	167
LIII. De Pulchritudine . be fægernysse	168
LIIII. De Conuiuiis . be gebeorscipum	169
LV. De Risu et Fletu . be hlehtre 7 be wepe	171
LVI. De Honore Parentum . be wurþscipe maga	173
LVII. De Filiis . be bearnum	175

CONTENTS.

vii

CHAP.	PAGE
LVIII. De Diuitibus et Pauperibus . be welegum 7 þearfum	177
LVIIII. De Acceptione Personarum . be onfangenysse svegea	183
LX. De Itinere . be sifæte	185
LXI. De Sensibus . be andgytum	187
LXII. De Seruis et Dominis . be þeowum 7 hlafordum	188
LXIII. De Consortis Bonorum et Malorum . be midwununge godra 7 yfebra	191
LXIIII. De Amicitia et Inimicitia . be freondscipe 7 be feondscipe	193
LXV. De Consiliis . be geþeahtum	199
LXVI. De Defunctis . be forþgewitenum	201
LXXV. —(De Ligatione)	202
LXXVI. De Exemplis . be bysenum	203
LXXVII. De Discipulis . be leorningnihtum	204
LXXVIII. De Temptatione et Martyrio . be costunge 7 martirdome	207
LXXVIIII. De Uerbo Otioso . be worde idelum	212
LXXX. De Breuitate huius Uitae . be sceortnysse þyses lifes	214
LXXXI. De Lectione . be rædingum	217

De Vitiis et Peccatis.

Apostrapha de Muliere nequam	223
Item de Muliere Bona et Mala	224
De Predestinatione Electorum et Reproborum	226
De Modis Peccatorum	228
De Graibus Peccatis et Leuibus	230
Quomodo Peccata geruntur	231
De Duplicatione Peccaminum	234
Item de Expletione Peccatorum	235

PR

1119

A2

v. 93

CORRECTIONS.

P. 8, l. 16; p. 11, l. 13; p. 16, l. 20, *for oncnawen read oncwawen.*
P. 20, l. 20, *for brydde read brysdde.*
P. 25, l. 2, *for ne read we.*
P. 36, l. 2, *for aſligeðe read aſligeðe.*
P. 40, l. 12, *acofriað* has an accent over the o.
P. 42, l. 16, *for l(an)ge read l(en)ge.*
P. 50, l. 10, *for if read lif.*
P. 50, l. 16, *for flæſe read flæſc.*
P. 52, ll. 12, 14, *for seworden, gynd read geworden, synd.*
P. 56, l. 19, *over defic- read ateor.*
P. 58, l. 1, *for æceros read æceras.*
P. 58, l. 15, *for capiti read capti.*
P. 61, l. 10, *for gehlypende read gehlywende.*
P. 83, l. 2, *for apostare read apostatare.*
P. 83, l. 18, *for hreccan read hneccan.*
P. 90, l. 1, *read þurhwununge.*
P. 130, l. 3, *for hope read hopa.*
P. 137, l. 7, *for ascumgendre read ascunigendre.*
P. 144, l. 5, *for gehylpe read gehlywe.*
P. 152, l. 15, *for nanes read nanre.*
P. 170, l. 6, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 172, l. 15, *for beortan read heortan.*
P. 174, l. 3, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 177, l. 2, *for gulfulle read galfulle.*
P. 192, l. 9, *for betwut read betwuh.*

INTRODUCTION.

THE present volume includes the ‘Liber Scintillarum,’ Latin, and Anglo-Saxon interlinear version, and some pieces of a similar nature, ‘De Vitiis et Peccatis,’ which together form the contents of the Royal MS. 7 C iv. in the British Museum. The former work consists of sayings collected from the ‘Holy Scriptures’ and the ‘Fathers,’ and arranged under certain heads, such as ‘patience,’ ‘humility,’ ‘avarice,’ ‘folly,’ etc. Its value in the Middle Ages was doubtless very great, as it contained, in a small compass, the opinions of the ‘Fathers’ on so many varied questions, men’s vices and virtues, their duty to themselves, to their neighbour and to God. Any one who glances at the list of contents of the work will see how interesting are many of the questions dealt with, and how typical of mediæval thought. It would be out of place here to dwell on these points, but I may, perhaps, be allowed to call attention to the interesting chapters on ‘Abstinence,’ ‘For-saking the World,’ ‘Teachers or Rulers,’ ‘Drunkenness,’ ‘Tithes,’ ‘Feasts,’ ‘Servants and Masters,’ ‘Temptation and Martyrdom,’ and ‘Reading.’

The nature of the work—a compilation from the ‘Fathers’—which needed for its production a scholar of wide reading and great laboriousness, probably led later times to fix on

Bede as its author. Whatever may be the reason, we find the 'Liber Scintillarum' given without any explanation, as if it were a recognised work by Bede, in vol. vii. of the edition of his works, published at Basle in 1563. All guesses at the authorship were, however, rendered unnecessary by Mabillon's discovery¹, in 1685, of a manuscript at Monte-Cassino, containing a preface by the author, in which he gives his name, 'Defensor,' not, as he modestly assures us, 'ob gloriam vanam sed ut quicunque legit memoriam mei habeat.' He was, he informs us, a monk of the monastery founded at Ligugé, near Poictiers by St. Martin, and undertook the labour of collecting the 'Scintillae' at the wish of his instructor Ursin, abbot of the monastery.

As we know that Ursin, who afterwards became bishop of Autun, and wrote a life of S. Leger, lived about the end of the seventh century, we may with some confidence fix the date of the composition of the 'Liber Scintillarum' by his pupil, Defensor, early in the eighth century. This would agree with the fact that the last of the 'Fathers' quoted by the latter is Isidore of Seville, who died about 632 A.D.

All the information we have about Defensor and his work is in the above-mentioned preface. In the following passage from it we learn the mode in which he collected the 'Scintillae,' his object, and the reason he called his book the 'Liber Scintillarum': 'Jussioni et doctrinae obtemperare volens, paginas quasque scrutans, sententiam fulgentem, sicuti inventam quasi margaritam aut gemmam avidius collegi. Quemadmodum guttae multae fontem efficiunt, sic de diversorum voluminibus congregans testimonia, hunc libellum condere tentavi. Veluti de igne procedunt scintillae, ita hunc minutac

¹ Mabillon, *Museum Italicum*, vol. i. p. 123.

sententiae pluresque libri inveniuntur fulgentes, ad quarum inter hoc scintillarum volumen, quod qui legere vult, laborem sibi amputat, ne per caeteras paginas iterandum lassescat. Hic habentur quod reperiri desiderat, sed ne id opus quasi sine auctore putetur apocryphum, unicuique sententiae per singula proprium scripsi auctorem¹.

The Latin text of the 'Liber Scintillarum' has been printed several times; the latest edition is that of Migne in vol. 88 of his 'Patrologiae Cursus Completus.'

The first notice of the manuscript containing the interlinear Anglo-Saxon version is by Junius, who in the preface to his 'Gothic Glossary' says he has made extracts from it, and he thinks he has never found anywhere an interlinear version so carefully and accurately executed.

Wanley mentions the extracts by Junius, gives the titles of the chapters², and describes the original manuscript³.

Its history is given on the first and the nineteenth leaf. It belonged formerly to the monks of Christ Church, Canterbury, and at the destruction of the monasteries became the property of John Apsley de Thokeham, who kept it twenty years (1567). Afterwards Master Lumley had it, and from him it passed into the Royal Library.

The manuscript is not in a perfect state; a few leaves are disarranged, several are wanting, and the margins of many are cut off. Fortunately it is rarely that letters are cut off as well. The following is the proper order of the leaves: 1-23, 28, 29, 30, 24, 31, 25, 26, 27, 32-93, 97, 94, 95, 98, 99, 96, 100-106.

The Anglo-Saxon interlinear version has never been printed

¹ Mabillon, *Annal. Bened.* vol. ii. p. 704. The preface given by Fabricius, 'Bibl. Med. et Inf. Aetatis,' is slightly different.

² Hickes' 'Thesaurus,' vol. ii. p. 86.

³ *Ibid.* vol. ii. p. 180.

before, but the most important words and grammatical forms were given by Kluge in 'Englische Studien,' vol. ix. p. 35, and his list has been of constant use to me.

My aim has been to give an accurate copy of the manuscript, all additions of my own being put in brackets. My text was made from a transcript kindly lent me by Prof. Skeat, and was then, or afterwards when in proof, carefully compared with the MS. The Latin text is printed in italics, with the contractions, which I have expanded, in Roman letters, whilst the opposite holds good for the Anglo-Saxon. The punctuation of the manuscript is adhered to; but in order to split up the chapters, each writer has a separate paragraph for the quotations taken from him. These are always preceded by his name, and 'dixit,' e.g. 'Eusebius dixit,' or in the case of quotations from the Gospels, by 'Dominus dicit in euangelio.' In the manuscript this part is always written in large illuminated capitals, except when the quotations are from the 'Vita Patrum.'

The Latin accents are retained, though I have been unable to determine what principle governed the scribe in his use of them. When they are used they are used correctly, but it is impossible to say why the scribe marked the accented syllable in some words but not in others.

The words in the footnotes are alternatives for the Latin, rarely for the Anglo-Saxon. In the manuscript the former are written above the Latin, preceded by *i.*=*id est*, or *t.*=*vel*, whilst the latter are generally placed in the margin. Occasionally an elliptical word is supplied above the line, in which case *s.*=*scilicet* is written before it.

The handwriting both of the Latin and the Anglo-Saxon is that of the early part of the eleventh century, and the

language of the interlinear version belongs to the same period. The chief feature of the latter is its remarkable accuracy; there are very few mistakes, and these only trifling ones. The strangest is on page 47, line 16, where the translator has for '*sicut nec auris esca nec guttur uerba cognoscit*,' 'swa swa ne gold mettas ne þrotu wordu onenæwð.'

Latin compound verbs are usually rendered by Anglo-Saxon verbs, in which the component parts of the Latin are accurately represented. This makes the text especially rich in new compounds, although we cannot be sure in all cases that the Anglo-Saxon compound could be used with exactly the same meaning as the Latin. Many of the words in the interlinear version are not to be found in the Anglo-Saxon dictionaries, or are found with no references. Among the latter are some thirty words quoted from Somner or Lye, by Bosworth in his Anglo-Saxon Dictionary, which were probably taken from Junius' manuscript dictionary.

There are not many phonetic or grammatical peculiarities, for in both sounds and grammar the language is that of ordinary late West-Saxon. I have noted whatever forms are unusual and seem worthy of attention, although many of them are probably errors made by the scribe.

a represents æ, e. g. stafe, p. 119, l. 15.

ā „ ā, gemane, p. 1, l. 3; þar, p. 9, l. 9; slape, p. 117, l. 13; but slæp occurs, p. 57, l. 6.

ā „ ē, hær (hic), p. 21, l. 4.

æ „ ēa, þæwum, p. 2, l. 12.

ē „ ēa, hehnysse, p. 84, l. 7; hegра, p. 120, l. 15:
ē perhaps represents īe in this instance;
gelefan, p. 129, l. 1; ongeen, p. 12, l. 16.

o represents u, folfremed, p. 8, l. 7; onderfon, p. 4, l. 1; ongleawnyssse, p. 5, l. 5.

ō „ ā, onmode, p. 18, l. 18.

œ „ ē, bœc, p. 17, l. 6.

u „ o in the past tense and past participles of some weak -ian verbs,—lufude, p. 14, l. 7; p. 14, l. 16; gehiwude, p. 16, l. 4; afandud, p. 15, l. 4; gestaþelud, p. 15, l. 16; geswutelud, p. 10, l. 7; gefystlude, p. 7, l. 15; festrud, p. 222, l. 15.

ea „ æ, bearnð, p. 56, l. 14.

ea „ eo, beað, p. 17, l. 5; heartan, p. 43, l. 15; but beoð, heortan are the usual forms; neoþeweard, p. 27, l. 8.

ēa „ ēæ, deadbote, p. 40, l. 2; gehealed, p. 72, l. 19; oncneawð, p. 184, l. 13.

ēa „ ēo, leagan, p. 136, l. 4; lareawum, p. 116, l. 1.

eo „ ea, teoras, p. 28, l. 1; teora, p. 47, l. 4.

e „ g, forbycð, p. 114, l. 11; strencð, p. 12, l. 18; strencðe, p. 50, l. 12.

g „ c, ongnawen, p. 84, l. 6.

h is omitted in leahter, p. 171, l. 12, though hlehter is found in the preceding line.

d represents t, wyld (vis), p. 200, l. 20; behad, p. 8, l. 5; widnigendne, p. 38, l. 3.

t „ d, getwyld, p. 96, l. 4; heortnyssse, p. 225, l. 7; getealt, p. 69, l. 16; brat, p. 185, l. 15; synt, p. 9, l. 15.

W occurs where we should expect n in oncwawen, p. 8, l. 16; p. 11, l. 13; p. 16, l. 20 (v. Kluge, 'Englische Studien,' vol.

ix. p. 36, who points out that this phenomenon occurs several times in works written in a south-eastern dialect).

There is little to call for notice in the grammar, but the following peculiarities may be mentioned:

Neuter nouns of the strong declension with long root syllable are treated, with few exceptions, like those having a short root syllable, and therefore take *u* in the nom. and acc. plural.

Bānu, p. 167, l. 11; belimpu, p. 111, l. 3; cneowu, p. 224, l. 4; forligru, p. 102, l. 14; p. 137, l. 11; gefeohtu, p. 74, l. 18; p. 111, l. 16; p. 199, l. 14; folcu, p. 184, l. 11; gestreonu, p. 76, l. 12; geswincu, p. 101, l. 11; geþancu, p. 37, l. 12; p. 87, l. 5; p. 102, l. 14; p. 182, l. 14; geþeahtu, p. 199, l. 8; goldhordu, p. 156, l. 6; p. 179, l. 13; herereafu, p. 19, l. 8; p. 158, l. 1; horwu, p. 69, l. 14; landu, p. 51, l. 17; manu, p. 45, l. 13; p. 88, l. 15; p. 234, l. 6; midlu, p. 55, l. 11; pundu, p. 132, l. 7; reafu, p. 143, l. 14; treowu, p. 56, l. 17; weorcu, p. 58, l. 19; p. 52, l. 19; p. 20, l. 19; wordu, p. 18, l. 19; p. 214, l. 4; p. 218, l. 15; p. 221, l. 12; p. 221, l. 19.

The adjective *gōd* is also found with *u* as the ending of the neuter plural strong declension, p. 13, l. 8; p. 20, l. 11; p. 102, l. 5.

An intrusive *r* is sometimes found in the nom., acc. and dat. plural of present participles and of nouns in -end formed from present participles: lufigendras, p. 14, l. 3; wregendras, p. 29, l. 4; fyligendrum, p. 100, l. 12; reccendrum, p. 116, l. 2.

A feminine in *α* instead of *e* is found in forhæfednyss ana (abstinentia sola), but in this case the -a is probably a mistake due to the glosser seeing *α* in the word *sola* below. Kluge,

Paul und Braune's *Beiträge*, vol. viii. p. 552, has shown that such feminine forms do sometimes occur.

The past participle of strong verbs ends in -an in *befangan*, p. 15, l. 19; *gesceapan*, p. 83, l. 4; *gefaran*, p. 48, l. 3; *geunnan*, p. 109, l. 17; *gemunan*, p. 165, l. 5.

Ende is found for *enne* in *lufigende*, p. 3, l. 13; *mynigende*, p. 53, l. 11, but these are in all probability mistakes due to the scribe, seeing d in the Latin word below.

Agan has a plural formed as if it were an ordinary strong verb: *agad*, p. 7, l. 12; p. 158, l. 17, instead of *agon*.

For the usual 'sceal,' a form, 'scyl,' formed on the analogy of the subjunctive, is the only one which occurs in the present text. Instances of it occur on p. 6, l. 14; p. 19, l. 20; p. 33, l. 7; p. 41, l. 3; p. 43, l. 20; p. 24, l. 17 (*beon scyl*); p. 93, l. 14.

For the plural *sculon* (*sceolon*), *scylon* occurs on p. 1, l. 12; p. 31, l. 20; p. 36, l. 6; p. 51, l. 9; *scylan*, p. 33, l. 3.

In conclusion, I should like to take this opportunity of thanking Professor Napier, Professor Skeat, and Professor Toller for the help and advice they have always readily given me.

LIBER SCINTILLARUM.

drihten segð on godspelle maran soþe lufe nan mann hæfp
Dominus dicit in euuangelio maiorem caritatem nemo habet.

butan þæt sawle his alecge aeglhwylc for freondum his
quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

se apostol sæde toforan eallum soþlice gemane on
Petrus apostolus dixit. Ante omnia autem mūtuam in
eow sylfum soþe lufe gædertange hæbbende forþi seo soþe
vobis met ipsis caritatem continuam habentes. quia cari-
lufu oferhelaþ micelnyssse synna
tas operit multititudinem peccatorum;

sæde seo soþe lufu geþyldig ys milde
Paulus apostolus dixit. Caritas patiens est. benigna
heo ys soþe lufe broþerrædenne eow betwyan lufiaþ
*est; Caritatem fraternitatis. inuicem diligite*¹.

se apostol sæde God soþ lufu ys 7 se þe
Iohannes apostolus dixit. Deus caritas est. et qui
wunaþ on soþre lufe on gode he wunat 7 god on him on þam
manet in caritate: in deo manet et deus in eo; *In hoc*
ætywde soþ lufu godes on us forþi he for us sawle
apparuit caritas dei in nobis. quoniam ille pro nobis animam
his alede and we scylon for gebroþrum sawla alecgean
suam posuit. et nos debemus pro fratribus animas pónere.

sæde hatung awecþ saca and ealle gyltas
Salomón dixit. Odium suscitat ríwas. et uniuersa delicta
oferhelaþ soþlufu
operit caritas;

sæde gif þurh weg soþre soþ lufe we wyllað
Augustinus dixit: si per uiam ueræ caritatis uolumus
yrnan to þan ecean eþele gesæliglice we magon
cūrrere. ad aeternam patriam feliciter possumus
becuman butan soþre lufe ealle swa hwylce swa we doþ
peruenire; Sine caritate omnia quaecumque facimus

¹ uel diligentes.

na þing us fremað don and on idol aspendað bi-
 nihil nobis pródest facere. et inane expéndimus stu-
 gencge gif we nábbað þa soðan lufe seo ys god rixaþ
 dium. si non habeamus caritatem. quae est deus; Regnat
 soðlice flæsclic grædignys þar þar nys godes soð lufe
 enim carnalis cupiditas. ubi non est dei caritas;
 þænne soðlice mann fulfremed ys þænne soðre lufe full
 Tunc enim homo perfectus est. quando caritate plenus
 ys butan lufe þære soðan lufe þeah þe gehwilc rihtlice
 est Sine amore caritatis quāmuis quīsque recte
 gelyfe to eadignysse becuman nateshwon mæg swa micel
 credat ad beatudinem peruenire nequāquam pōtest; Tanta
 ys soðre lufe mægen þæt eac witegung 7 martyrdom
 est caritatis uirtus. ut étiam prophetia et martyrium
 butan hyre naht beon synd gelyfede swa micel ys seo soðe
 sine illa nihil esse credantur; Tanta est ca-
 lufu seo gif wana byþ on idel synd hæfde oþre gif
 ritas quae si desit. frustra habentur cætera. si
 heo mid byþ rihtlice synd hæfde ealle se soðlice þæt
 ádsit. recte habentur omnia; Ille autem quod
 geopenaþ gehealt 7 þæt þæt dyrne ys on godcundum spæc-
 pātet ténet et quod lātet in divinis ser-
 um se þa soðan lufe healt on þæwum fyliaþ þa
 monibus. qui caritatem tenet in móribus; Sectamini cari-
 soðan lufe mid swetum 7 halwendum mete butan þære
 tatem dulci ac salúbri cíbo. sine quā
 se welega þearfa ys and on þære se þearfa welig ys þa þe
 dives pauper est. et in quā pauper dives est; Qui
 belucað eagan heora ongean soðe lufe hi hnappiað on gewil-
 claudunt oculos suos contra caritatem. obdormiscunt in concu-
 nungum 7 gelustfullungum flæsces atiht þa soðan lufe gynd
 biscentiis et delectationibus carnis; Extende caritatem per
 ealne embehwyrft gif þu wylt crist lufian forþi lima
 totum orbem si vis christum amáre. quia membra
 cristes gynd embehwyrft licgað eallswa soðlice lichama þin
 christi per orbem iacent; Quómodo enim corpus tuum
 butan gaste þæt ys butan sawle gif hit byð dead he ys
 sine spiritu. hoc est. sine anima si fuerit? mortuum est:
 swa seo sawl þin butan þam halgum gaste þæt ys butan
 ita anima tua sine spiritu sancto id est sine

soþre lufe gif hit byþ dead heo byþ geteald na soþlice ear-
 caritate si fuerit mortua deputabitur; Non enim habi-
 diað on án butan on þam fulfremed byð soð lufe cristes
 tant in únum. nisi in quibus perfecta fuerit caritas christi;
 witodlice on þam nys fulfremed soð lufu 7 þænne hi.
 Nam in quibus non est perfecta caritas. et cum
 on an synd hidfulle hi synd. grame hi synd gedrefede hi synd
 in únum sunt odiósi sunt. molésti sunt. turbulénti sunt.
 mid hyra anxsumnysse hi gedrefað oþre
 anxietate sua túrbant céteros;

sæde swa swa butan wege nan becymð. þyder
 Ambrosius dixit. Sicut sine uia nullus peruenit quó
 he onett swa butan soþre lufe seo gecweden ys weg na
 téndit. ita sine caritate quae dicta est via. non
 gan magan menn ac worian þa soðlice þa to þoli-
 ambulare pôssunt homines sed errare; Eos autem quos ad tole-
 byrdnysse þrungna strange godes soð lufu agylt nan ge-
 rantiam passionum fortes dei caritas reddit. nulla de-
 lustfullung flæsces nan lust yfel swæslice gewemð
 lectatio carnis. nulla uoluptas mala blânde corrúmpit;
 sæde an witodlice 7 healic ys afandung soþre
 Gregorius dixit. Una quippe et summa est probatio cari-
 lufe gif eac se byð g(e)lufod se þe byþ onscunod þæt se þe
 tatis si et ipse diligitur qui aduersatur! ut ille qui
 god agylt to lufigende synd soðlice nehstan. to agyld-
 bonum inþéndit; Amandi sunt enim proximi impen-
 enne seo soðe lufu ys eallum 7 magum 7 utacym-
 dénda caritas est omnibus. et propinquis et extrá-
 enum na swa þeah for þære sylfan soðre lufe fram godes
 neis: nec tamen pro eadém caritate! a dei
 lufe tobigenne swaswa soðlice fela boga treowes of anum
 amore flectendum¹; Sicut enim multi rami arboris ex úna
 wyrtwalan spryttad swa eac oþre mægenu of anre soðre lufe
 radice procédunt: sic et cetere uirtutes ex úna caritate
 synd acennede ne næfð ænig boh spennysse godes weordes
 generantur; Nec habet áliquis rámus uiriditatem boni operis:
 se þe na wunað on wyrtruman soðre lufe se soðe lufe
 qui non manet in radice caritatis; Ille ueram caritatem
 hæfð se þe eac freond lufað on gode 7 eac his feond
 habet qui et amicum diligit in deo: et inimicum

¹ s. est.

lufað for gode for his freonde naht ne bitt se for his
diligit propter deum; *Pro amico nihil postulat qui pro in-*
 feond of soðre lufe rihtre na gebitt lagu witodlice cristes
imico ex caritate uera non orat; *Lex quippe christi*
 ys soð lufu annysse eft he segð naht mara ys weorc
est caritas unitatis; *Iterum dicit Nihil maius est operatio.*
 gif we nabbað soðre lufe seo on eallum beboldum godes
si non habeamus caritatem que in omnibus mandatis dei
 heahnyssse and ealdorscype healt elleshwar ys gecweden soð
arcem atque principatum tenet; *Alibi dicitur cari-*
 lufu ys lufu godes 7 nehstan on ealre heortan 7 on
tas est dilectio dei et proximi in toto corde et in
 eallum mode 7 swa hwylce swa we wyllað þæt don us
tota mente. et quaecumque uolumus ut faciant nobis
 menn god eac we don him is ys soðlice lagu 7
homines bona. et nos faciamus illis. haec est enim lex et
 witigan eft he segð hæbbendum witodlice byþ gesaald 7
prophetae; *Item dicit. Habenti namque dabitur et*
 hit genihtsumað forþi swa hwylce swa þa soðan lufe hæfð eac
abundabit quia quisquis caritatem habet etiam
 gyfa ofre onfehð swa hwylce swa þa soðan lufe næfð eac
dona alia percipit quisquis caritatem non habet. etiam
 gyfa þa onderfon byð gesewen he forlæt he segð neod
dona quae percepisse uidetur amittit; *Ipse dicit. Necesse*
 ys þæt embe soðre lufe bend we wacian eft he segð
est ut erga caritatis uinculum uigilemus; *Item dicit.*
 swa micele witodlice swyþor synne rust byð gescynd swa
tanto namque amplius peccati rubigo confunditur.
 micele swa synfulles heorte mid micelum soðre lufe fyre byð
quanto peccatoris cor magno caritatis igne cre-
 bærned eft he segð þænne soðlice to heahnyssum soð lufu
 matur; *Iterum dicit tunc enim ad alta caritas*
 wundorlice arist þænne to neowlum nehstena hi mildheortlice
mirabiliter surgit cum ad ima proximorum se misericorditer
 ahylt 7 þyder heo mildelice nyðer astihð to wacum strang-
inclinat et quo benigniter descendit ad infima; *ua-*
 lice heo ongeanyrnð to healicum elleshwar ys gecweden mæg
 lenter recurrit ad summa; *Alibi dicitur uirtus*
 eornostlice soðes gebedes ys hyhð soðre lufe eft ys ge-
ergo vere orationis est celsitudo caritatis; *Item dici-*

cweden brad witodlice ys soð lufu forþi feonda lufe tur. *lāta quippe est caritas. quia inimicorum dilectionem* heo nimð he segð broþerlice yfelu soð lufu langmodlice capit; *Ipse dicit. fraterna mal(a) caritas longanimiter* byrð soð lufu. soðlic(e) riht ys ge freond lufian on gode ge pōrtat; *Caritas autem vera est. et amicum diligere in deo: et* feond lufian for gode swa hwa swa þa soðan lufe *inimicum diligere propter deum; Quisquis caritatem non* næfð ælc god he forlæt þæt he hæfð mægna þa he ongleaw-habet: *omne bonum amittit quod habet; Uires quas imperi- nysse wiðsæcð soð lufu underþenaþ wel oft soð lufu sum- tia dénega(t) caritas subministrat; Plerūmque caritas qui-* um bysgungum gelett 7 gehal seinð on heortan búsdam occupationibus praepedita et íntegra flagrat in corde 7 swa þeah na byð geswutelod on weorce forþi eac sunne mid et tamen non monstratur in opere: *quia et sól cum* genipe byþ ofe heo ne byþ gesewen on eorðan 7 swa þeah nûbe tegitur non uidetur in terra. et tamen heo byrnð on heofenum swa beon abysgod soð lufu gewunað árdet in celo sic ésse accupáta caritas solet. innon strengð here brynes bærnð 7 utan ligas weorces *Intus uim sui ardoris exiit: et foris flamas operis* na ætywð *non ostendit;*

saede eorþena langnyss na syndrað. þa þe soð lufu *Hieronimus dixit Terrarum longitudo non separat: quos caritas* geþeod. *jungit.*

þeah þe wel mænige on geleafan 7 on weorcum *Isidorus dixit. Quamvis nonnulli fide atque operibus* haligum beon gesawene beon dælnimende swa þeah þa þe sanctis uideantur ésse participes: tamen qui beoð ascyrede fram sōpre lufe broþerlicre lufe nænne priuantur a caritate fraternæ dilectionis nullum hi habb.þ cið mægenes eft he segð nan med habent incrementum uirtutis; Item dicit. nullum prémium soðre lufe ys wiðmeten soð lufu soðlice mægena ealra begytt caritati pensátur; *Caritas enim uirtutum omnium obtinet* ealdorscype eft he segð to healdene ys mid haligum werum principatum; Iterum dicit. *Tenenda est cum sanctis viris*

ann(yss) soðre lufe 7 swa micelum swa hine anra gehwylc
 unitas caritatis. et quanto sé unusquisque
 ætbry(t) middangearde swa micelum neod ys þæt hine
 subtrahit mundo: tanto necesse est ut sé
 togeferlæc(e) godra midwununge eft ys gecweden soð lufu on
 associet bonorum consortio: Item dicitur. Cáritas in
 lufe godes 7 nehstan wunað heo gehealt soðlice on hyre
 dilectione dei et proximi cónstat; Séruat, autem in sé
 lufe godes se þe fram soðre lufe na byð todæled nehstan
 dilectionem dei. quí a caritate non diuíditur proximi;
 eft ys gecweden se þe fram broðerlicre geferrædenne
 Iterum dicitur. quí a fraterna societate
 byð asyndrod fram godcundre soðre lufe dælniminege byð ascyred
 secérnitur: a diuinae caritatis participatione priuatur:
 elleshwar ys gecweden fram rice godes hi syndriað þa þe
 Alibi dicitur. A regno dei sé séperant. qui
 hi sylfe fram soðre lufe twyferlæcep eft ys gecweden
 semet ipsos a caritate dissócient; Item dicitur:
 soð lufu ys fullfremed lufu on gode 7 nehstan he sylf
 Caritas est perfecta dilectio in deo et proximo; Ipse
 sæde ælc soðlice godnyss of soðre lufe 7 eadmodnysse forð-
 dixit: omnis enim bónitas: ex caritate et humilitate pro-
 stæpð
 cédit;

sæde fram twysehtnysse yfele gehealdan tungan
 Ciprianus dixit. A dissensionis malo continére linguam
 his scyl se þe can 7 lufað bend soðre lufe
 suam debet qui novit et diligit uinculum caritatis;
 sæde se þe mid soðre lufe full ys mid smyltum
 Basilius dixit. Qui caritate plenus est, tranquillo
 mode oþpe gefance 7 mid smoþestum andwlitum forðstæpþ wer
 animo et serenissimo uúltu procédit. Uir
 soðlice hatunge full he gæþ yrre
 autem odio plenus ambulat iracúndus;

sæde soðe eornostlice soðe lufe 7 soðe hyrsumnysse
 Caesarius dixit. Ueram ergo caritatem et ueram oboedientiam
 healdende naht be urum gearnungum we geþrystlæceað ac
 retinentes: nihil de nostris meritis praesumámus sed
 be godes mægene we truwian swylce soðlice synd butan soðre
 de dei uirtute confidámus; Talia enim sunt sine cari-

lufe fæstenu swylce butan ele leoht naht us framað þæt
tate ieiunia: *qualis sine oleo lucerna*; *Nihil nobis pródest quod*
we mid deorwyrðestum wæccum 7 geswincum mencgað gif
nos *pretiosis uigiliis laboribusque conficimus*: si
wiðinnan us soðe lufe we nabbað forþi naht framaþ þæt
intra nos caritatem non habemus. *quia nihil pródest quod*
þu geswencst lichaman þinne þænne þu naht framast heortan þinre
affligris corpus tuum. *quando nihil prófices cordi tuo*;
gif seo soþe lufu riht 7 eadmodnyss na byð of sylfum gyrlan
*Si caritas uera et humilitas non fuerit*¹. *de solo hábitu*
æwfæstnyss geþristlæcean 7 getruwian we ne sceolan
religionis presúmere et confidere non debemus;

sæde soðlufu swer 7 trymmineg on sawle haligre
Effrem dixit. Caritas colúmna et firmamentum. in anima sancta
ys
est.

II.

be geþylde
De Patientia

drihten segð on godspelle eadige gesibsume forþi
Dominus dicit in aeuvangelio; *Beati pacifici*: quoniam
bearn godes hi byð gecigede eft he segð on geþylde
filii dei uocabuntur; *Item dicit. in patientia*
eowrum ge agað sawla eowre
uestra possidebitis animas uestras;

se apostol sæde þis ys soðlice gyfu gif for
Petrus apostolus dixit. Haec est enim gratia: si propter
ingehyd godes þolað ænig unrotnyssse þoligende un-
consciousiam dei sústinet quis tristitiam patiens in-
rihtlice hwylc soðlice wyrðscype ys gif syngiende gefystlude
iuste; *Quae enim gloria est. si peccantes colayfizati*
ge forþyldiaþ ac gif weldonde 7 þoligende ge forberað. þis
suffertis: sed si beneficienties et patientes sustinetis. *haec*
ys wyrðscype mid gode
est gloria apud deum.

se apostol sæde gedrefenyss geþyld wyrð
Paulus apostolus dixit. Tribulatio patientiam operatur.
geþyld soðlice afandunge fandung soðlice hopan hopa
Patientia autem probationem. probatio uero spem. Spes

¹ s. nobis.

soðlice na gescynt forþi soð lufu godes gesend ys on heortum *autem non confundit. quia caritas dei diffusa est in cordibus urum þurh gast haligine se geseald ys us gif hit beon nostris per spiritum sanctum qui dát(us) est nobis; Si fieri mæg þæt of eow ys mid eallum mannum sibbe hæb-pótest quod ex uobis est. cum omnibus hominibus pacem habende geþyld soðlice eow nedbehefe ys þæt willan bentes*¹; *Patientia enim uobis necessaria est: ut uoluntatem godes donde ge beran behad sib fyliað mid dei facientes reportétis promissionem; Pacem sequimini cum eallum 7 halignysse butan þære nan man gesyhd god omnibus et sanctimóniam. sine quā nemo uidebit deum.*

se apostol sæde geþyld soðlice weorc folfremed *Jacobus apostolus dixit. Patientia autem opus perfectum hæbbe þæt ge syn fulfremede 7 ansunde on nanum ateorihabeat. ut sitis perfecti et integri in nullo deficiente; eadig wer se þe þolað costunge forþi þænne entes; Beatus uir qui suffert temptationem quoniam cum he afandod byþ he underfehd cynehelm lifes þæne behet probatus fuerit accipiet coronam uitę quam repromisit god lufigendum hine deus diligentibus se;*

se þe þolomod ys fela he begymð mid *Salomon dixit. Qui patiens est. multa gubernatur pru-snoternysse se þe soðlice unforebyrdig ys he uppahefð dysig-dentia: qui autem inpatiens² exaltat stulti-nysse his betere ys þolomod were strangum 7 se þe tiam suam; Melior est patiens uiro forti. et qui*

wealt mode his oferwinnendum burga lar weres dominatur animo suo: expugnatore úrbium; *Doctrina uiri þurh geþyld byð oncnawen mid geþylde byð geliddegod per patientiam nōscitur; Patientia lenietur ealdor 7 tunge swæse tobrycð heardnysse betera princeps. et lingua mollis confringit duritiam; Melior geþyldig wiþerwyrdum patiens arrógante;*

sæde se þe eornostlice byð geþyldigra to teon- *Augustinus dixit. Qui ergo fuerit patientior ad iniuan mihtigra he byþ gesett on rice swa micelum swa riam: potentior constituetur in regno; Quantum*

¹ s. sitis.

² s. est. -

geþyldig ys god ure on forhæbbende gyltas ure swa swiþe
patiens est deus noster in sustinendo delicta nostra: tantum
stið he byð on todælendum dædum urum
seuerus erit in discutiendis¹ actibus nostris,

sæde gif soðlice gelyfendra sibb crist ys
Hieronimus dixit. Si autem credentium pax christus est:
swa hwylc swa butan sibbe ys gedafenigendlice ne crist
quicunque sine pace est: consequenter nec christum
hæfð mid cristenum soðlice na se þe þolað ac se þe
habet; Apud christianos enim non qui patitur. sed qui
deð graman earm he ys hefelicor ys geþafian þæne
facit contumeliam miser est; Gravius est sustinere quem
þu nelt þænne gewilnian þæne þu lufast swa swa to agenum
nolis. quam desiderare quem diligis; Sicut ad proprias
teonum geþyldige beon we scylon swa gif ænigne we geseoð
iniúrias patientes esse debemus. ita si aliquem uidérimus
wið god muðe mid lahbrecendum woffigende þar healdan
érga deum óre sacrilego blasphemantem. illic tenere
geþyld we na scylan ac wiðstandan þam lahbrecan 7 muð
patientiam non debemus. sed resistere² sacrilego. et os
wodne soðfæstnysse andsware genyþerian
blasphémum ueritatis responsione dampnare;

sæde to ansyne fol(c)licre geþyld hi hiwiað 7
Ambrosius dixit. Ad faciem publicam patientiam fingunt³: et
on geþance yrsunge attor hi behydað to derigenne gearwe
in animo iracundiae uirus abscondunt: ad nocendum parati:
þænne to derigenne tima hi findað þrim gemetum mægen
cum nocendi tempus invenerint; Tribus módis uirtus
geþyldes beon began wunað sume witodlice synt þe fram
patientiae exercéri sólet; Alia namque sunt quae a
(go)de sume þe fram ealdum wiðerwinnan sume þe fram
deo alia que ab antiquo aduersario. alia que a
nehstan we þoliað fram nehstan witodlice eltnyssa
proximo sustinémus; A proximo namque persecutiones.
hynða 7 teonan fram þan ealdum wiðerwinnan cos-
damyna et contumélias. ab antiquo aduersario. temp-
tunga fram gode soðlice swingla we þoliað
tamenta: a deo autem flagella tolerámus;

¹ in discernendis.

² s. debemus.

³ s. aliqui.

to sibbe gyfe becuman nateshwon mæg
Gregorius dixit. Ad pacis donum peruenire nequāquam pōtest
 se þe sibbe drihtnes twyrædnysse mid hatheortnysse tobrycð
qui pacem domini discórdiae furōre rūmpit;
 geþyld soð ys fremede yfelu emlice þolian ongean
Patientia uera est aliena mala equanimiter pérpeti: cóntra
 þæne þe yfelu ongyrnð mid nanum sare beon tosliten butan
eum qui mala inrogat. nullo dolore mordéri; *Sine*
 ysene martiras beou we magon gif geþyld on geþance soð-
fērro martyres ésse pōssumus. si patientiam in animo uerá-
 lice we gehealdað swa micele soðlice gehywlc læs byð ge-
 citer seruámus. *Tānto enim quisque minus ostén-*
 swutelud gelæred swa he læs byð gemet geþyldig witodlice
ditur doctus quanto minus inuenitur patiens; *Igitur*
 þonne geþyld byð forlæten eac god oþre þa eallunga
cum patientia relinquitur: etiam bona reliqua quae iam
 gedone synd beoð toworpene geþyld soðlice soð ys þæt eac
gēsta sunt destruuntur; Patientia enim uera est: quae et
 þæne lufað þe hit byrð witodlice forþyldian 7 hatian hit
ipsum amat quem pōrtat; Nam tolerare et odisse. non
 nys mægen geþwærnysse ac oferbrædels hatheortnysse þænne
est uirtus mansuetudinis: sed uelamentum furoris; *Cum*
 we wiðstandan magon yrre ofermodigra eadmodlice utor
resistere pōssumus: iram superbiéntium humiliiter de-
 forbugan wyrðlicor hit ys teonan swigende forfleon þænne and-
 clinemus; *Gloriosus est iniuriam tacendo fūgere. quam re-*
 swarigende oferswyðan se heaga dema ure 7 gif he gewihte
spondendo superare; Supēnus árbiter noster. et si pōndus
 besceawað on edleane swa þeah mægenu he awyhð on gewihte
considerat in retributione: tāmen uires pēnsat in pondere;
 swa swyðe swa brad mod byð þurh lufe swa micele hit byð
Quanto láta mens fuerit per amorem. tanto erit
 eac geþyldig þurh langmodnysse swa micelum swa hwilc
 et patiens per longanimitatem; *Tanto quisque*
 byrð his nehstan swa micelum swa he lufað gif þu soðlice
pōrtat proximum: quanto amat; Si enim
 lufast þu byrst gif þu geswicst lufian þu geswicst eac þolian
ámas. pōrtas. si desistis amare: desistis et tolerare;
 þæne we soðlice hwon lufiað hwon eac we þoliað
Quem enim minus diligimus minus etiam toleramus

onsigendre earfoðnysse rāþe dæda nehstan beoð togelædde
*Inruénte*¹ *fastidio*² *cítius facta proximi adducuntur*
 on hefinskyse byrþene seo us na aliht mid feþere
in grauídinem pónderis. quae nobis non lénigat pénna
 soþre lufe
caritatis;

sæde gesibsum mann geferscype engla he ear-
Basilius dixit. Pacificus homo: consortium angelorum mere-
 nað se andiga soðlice deofla byð geworden
 bitur. *ínuidus autem. particeps*³ *demoniòrum efficitur;*
 se þe geþyldelice þolað yfelu on towerdum beon gecynehelmod
Qui patiénter tólerat mala: in futuro coronári
 he gearnad sibb soðlice aþlymð saca anda soðlice
 merebitur; *Pax enim éffugat discórdias: inuidia autem*
 togædre wilað hi eal swa sibb diglu geþan(ces) onliht swa
 cōpulat éas; *Sicut pax secréta mentis inluminat. ita*
 anda diglu heortan ablent mann gesibsum orsorh ah
inuidia occulta cordis obcécat; Homo pacificus securam póssidet
 geþanc se niðfulla soðlice on gedrefednesse ys symle bearn
 mentem. *ínuidus autem in tribulatiōne est semper; Fili*
 gif þu gewilnast geþyld habban ic mynegige ærest þe
si cíupis patientiam habére. móneo primum te
 sylfne þæt to bebodum godecundum þu awecce geþanc þin
ípsum. ut ad mandata diuina excites mentem tuam;
 Of nihtsumnesse blisse gesibsum mann byð oncnawen 7 of
Ex abundantia laetitiæ pacificus homo dinóscitur. et ex
 andwlitan hlænum wodnesse full andig byð geswutelod
uultu márcido furóre plenus inuidus demonstratur;
 wer milde þeah þe he þolige teonan for naht
Uir benignus étiámsi patiatur iniúriam. pro nihilo
 he hit getelð se unrihtwisa soðlice þeah þe he lytel word gehyre
*ducit Iniquus autem. étiámsi paruum*⁴ *audierit*
 fram nelstan teonan he wenð se þe soðlice beclypð
a proximo: contumelias arbitratur; Qui enim ampléctitur
 sibbe on geþances his wununge innunge he gearwað criste
pacem: in mentis suaे hospitio mansiōnem préparat christo.
 forþi crist sibb ys 7 on sibbe gerestian he gewunað gif
quia christus pax est: et in pace requiéscere consuévit; Si

¹ s. in te.² difficultate.³ s. quasi partem capiens.⁴ s. verbum.

hwa þe on gebrincð yfelu huru na yrsa ac besarega
quis tibi intulerit mala: ne uel irascaris. sed dôle
 swyþor for him forþi god yrsað him
pótius pro eo quia deus iráscitur illi.

sæde na mæg soðlice beon on sibbe se þe hopan

Isidorus dixit. Non pótest autem ésse in pace. qui spem
 his gesett on menn se þe lifes towerdes meda geornlice
suam ponit in homine; Qui uítæ futurae premia diligenter
 geþencð yfelu ealle lifes andwerdes emlice he byrð
excogitat: mala omnia uítæ presentis equanímiter pórtat;
 hefelicor byþ geþread arleas middangeardes þencende hyþegunge
Grauius torquétur impius mundi excogitando cōmoda:
 þænne rihtwis þoligende wiþerræde se þe soðlice godu middan-
quam iustus tolerándo aduéra; Qui enim bona mun-
 eardes lufað welle he oþþe nelle eges 7 sares wite
di diligit uélit vel nólit timoris et dolóris poenae
 underhnið geþydelice fram anum to forberenne ys þæt manegum
succúmbit Patienter ab úno feréndum est. quod multis
 getimað to þoligenne wite þyses lifes sceort ys 7 se þe
áccidit tolerábile; Poéna huius uítæ breuis est. et qui
 geswencð 7 se þe byð geswencð deadlic ys yfelra þwyrnyss
adfligit et qui adfligitur mortalis est; Malorum práuitas
 na þe ofslea ac lære hafa þu geþyld on wiðerwerdnyssum
non té occídat. sed erúdiat; Habéto patientiam in aduérssi.

7 hræddra beo þu to underfonne þænne on to gebringenne
et prómptrior ésto ad suscipiendam quam ad inferéndam

teonan graman tælendra mid geþyld oferswyð flana
molestiam; Contúmelias detrahentium patientia súpera; Sagíttas

teonan mid geþyld oferswyð flana teonan mid geþyldes
contuméliae patientia súpera; Sagíttas contuméliae patientiæ
 scylde tobrec ongeen tungan swurd geþyldes gearwa scyld
clýpeo fránge; Contra linguæ gladium patientiae prébe scútum;
 micel ys mæg gif þu na dera fram þam þe þu gederod ert
Magna est uirtus si non lédas¹ a quó lésus és;
 micel ys strençð eac gederod gif þu forgyfst micel ys
Magna est fortitudo: etiam laésus si remittas; Magna est
 wyrðscype gif þu anigum mihtest derian þu arige.

gloria si cūi potuisti nocére. parcas;

sæde gesybsume soðlice 7 anräede god on huse his
Ciprianus dixit. Pacificos enim et concórdes. deus in domo sua

¹ s. eum.

eardian deð þæt we þe bearn godes beon onginnan on godes *habitare* *facit*: *ut qui filii dei esse coepimus in dei* sibbe uton wunian 7 þam þe gast an ys an si gefanc *pace maneamus*. et *quibus spiritus unus est unus sit animus* 7 andgit offrung gode ma ys sibb ure 7 broþerlic et *sensus*; *Sacrificium deo magis est pax nostra*: et *fraterna* anraednyss se þe sibbe godes 7 anraednyssse brycð ongean *concordia*; *Qui pacem christi et concordiam rumpit. aduersus* crist he deð sibbe secean scyl sunu sibbe na soðlice *christum facit*; *Pacem querere debet filius pacis*. neque enim mæg onfon sara 7 þrungna kynehelm butan he fore-*pótest accipere dolorum et passionum corónam*: nisi pre-*steppe* on sare 7 þrungna sibbe na soðlice mæg soðlice *césserit in dolore et passione pacis*; *Neque enim pótest ueráriter* godu lærende agyldan gif libbende he nyte emlice fremde *bona docendo in péndere*: *si uiuendo nesciat equanímiter aliéna* yfelu forberan geþyld gebroþru þa leofesta(n) na þæt an godu *mala toleráre*; *Patientia fratres dilectíssimi*. non tantum bona gehealt ac heo awegnyt wyþerwerde gehwylc liðe 7 bylewritte ys *custódit. sed repellit aduersa*; *Quisque lénis et mítis est*. god fader efenlæcend ys on life yldryna ys gecweden þolobyrdde *dei patris imitátor est*. *In vita patrum dicitur*. *Patiens* mann þurstig wyll 7 eallum gearwigende glædlicne drenc *homo bíbulus fons*. et *omnibus exhibens delectabilem pótum*;

sæde wer soðlice þolebyrd se þe andwerde na ondræt *Iosephus dixit*. *Uír enim patiens qui presentia non timet* 7 towerde he þencð he ne can forhtigan þær þær nys et *futura cōgitat nescit trepidáre ubi non est*

ege
timor.

III.

be lufe godes 7 nihstan
De dilectione dei et proximi

drihten segð on godspelle se þe lufað me bebod *Dominus dicit in aeuuanelio*. *Qui diligit me. mandatum* min he gehylt gif ge lufiað me bebodu mine gehealdað *meum seruabit*; *Si diligitis me. mandata mea seruáte*; gif ge lufiað me 7 word mine on eow wuniað swa *Si dilexeritis me et uerba mea in uobis manserint. quod-*

hwæt swa ge gyrnað gew(yrð) eow on þam oncnawað menn
cumque petiéritis fiet uobis; *In hoc cognóscent homines*

þæt mine ge synd leorninogenihtas gif gemænelice lufiað
quod mei estis discipuli. si inuicem dilexéritis;

se apostol sæde broðerrædenne lufigendas anfealdre of
Petrus apostolus dixit. Fraternitatis amores simplici ex
heortan eow betwynan lufiað
corde inuicem diligite.

se apostol sæde lufu nehstan yfel na wyrcð
Paulus apostolus dixit. Dilectio proximi malum non operatur.
gefyllednyss eornostlice lage ys lufu gað on lufe
plenitudo ergo legis est dilectio; Ambuláte in dilectione
ealswa crist lufude us 7 he sealde hine sylfne for us
sicut christus dilexit nos: et trádidit se ipsum pro nobis
lufigendum god ealle beoð geworhte on god þæt eage na
Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum Quod oculus non
gesyhð ne eare ne gehyrð ne on heortan mannes astihð
udit nec auris audiuit. nec in cor hominis ascéndit:
þa gearwude god lufigendum hine
que preparauit deus diligentibus se;

apostol sæde se þe lufað broðer his on
Iohannes apostolus dixit. Qui diligit fratrem suum in
leohte he wunað 7 swicung on him nys se þe soðlice
lumine manet. et scandalum in éo non est; *Qui autem*
hatað broðer his on þystrum he ys and on þystrum he
odit fratrem suum in tenebris est. et in tenebris am-
gæð 7 he nat hwyder he færð forþi þystru ablendan
bulat. et nescit quo éat. quoniam tenebre obcaecauérunt
eagan his we eornostlice utan lufian god forþi he
oculos eius; Nos ergo diligamus deum. quoniam ipse
ær lufude us gif hwylc segð þæt ic lufige god 7
prior dilexit nos; Si quis dixerit quoniam diligo deum et
broðer his hatað leas he ys 7 on him soðfæstnyss
fratrem suum óderit mēndax est. et in éo ueritas
nys þis bebod we habbað fram gode þæt se þe lufað
non est; *Hoc mandatum habemus a deo: ut qui diligit*
god lufige eac broðer his se þe soðlice na lufað
deum diligat et fratrem suum; *Qui autem non diligit*

broðer his þæne he gesyhð god þæne he na gesyhð
fratrem suum quem videt. deum quem non videt
 hu mæg he lufian
quomodo potest diligere?

sæde on eallum timan lufað se þe freond ys
Salomon dixit. Omni tempore diligit qui amicus est. et
 broðer on angnyssum byð afandud
frater in angustiis comprobatur;

sunu   sæde se þe lufað god he gebitt for
Hiesus filius Sirach dixit. Qui diligit deum exorabit pro
 synnum   he forhæfð hine fram him on gebede daga
peccatis. et continebit se ab illis. in oratione dierum
 he byð gehyred lufa þæne þe geworhte þe   þenas his
exaudietur. Dilige eum qui fecit te: et ministros eius
 na forlæt þu lufa god   geclypa hine on hæle þine
non derelinquas; Dilige deum: et inuoca eum in salute tua;
 ælc nyten lufað gelican his swa eac ælc mann nehst-
Omne animal diligit simile sibi: sic et omnis homo prox-
 an him   ælc flæsc to gelican his byð togeþeod lufu
mum sibi: Omnis caro ad similem sibi coniungitur. . . . Caritas
 soðlice soð ys þonne eac on gode byð gelufod freond   autem
uera est cum et in deo diligitur amicus. et
 for gode byð gelufod feond se soðlice for gode
propter deum diligitur inimicus; Ille enim propter deum
 lufað þa þe he lufað se eallunga þa lufian fram þam þe
diligit eos quos diligit: qui iam eos diligere a quibus
 he na byð gelufod wat
non diligitur scit;

sæde anra gehwylc sawul swa micelum swa heo
Basilius dixit. Una queque anima quantum fun-
 gestaðelud byð on lufe nehstan swa swyðe heah heo byð
data fuerit in amore proximi: tantum alta erit
 on oncnawincge godes se þe lufað broðer on smyltnyssse ys
in cognitione dei; Qui diligit fratrem. in tranquillitate est
 heorte his broðer soðlice hatigende he ys on yste mæstre
cor eius. fratrem uero odiens. est tempestate maxima
 befangan of eallum witolice geþance þinum lufa god
circumdatu; Ex tota igitur mente tua diligere deum.
 þæt on eallum dædum þinum þu gecweme him god soðlice
ut in omnibus actibus tuis placeas illi; Deus enim

na hine wile mid wordum beon gelufodne ac mid heortan non sé uúlt uerbis tantum diligi. sed corde clænre 7 weorcum rihtwisum ma eornostlice eallum utor púro et operibus iustis; *Magis ergo omnibus*¹ diligufian god se þe eac us 7 magas ure mid agenum gamus deum: qui et nos et parentes² nostros propriis handum gehiwude 7 ealle godu þa embe us beoð gedone manibus finxit. et cuncta bona quae erga nos geruntur dæghwamlice his weldædum we towritan crist to lufi- cotidie: eius beneficiis adscribámus; *Christus dili-* genne ys ofer magas forþan na us syllað magas þa gendus est super parentes. quia non nobis tribuunt parentes éa þe crist nehstan þinne hafe quae Christus; *Proximum tuum habe tanquam unum ex mem- þænne us god mære weldæda getiþað naht bris tuis; Cum nobis deus magna beneficia prestet: nihil he gynnð fram us butan þæt we lufian hine 7 templu exigit a nobis. nisi ut diligamus eum: et templo ure we gehealdan þæt he symle on us eardige 7 we on nostra seruémus: ut ille semper in nobis habitat. et nos in him þurhwunian illo permaneamus;*

sæde of ealre heortan crist na lufað se þe *Isidorus dixit. Ex toto corde christum non diligit. qui* mann hatað lufu godes deaþe ys wiðmeten secendum hóminem ódit; *Dilectio dei morti comparatur. dicente* strang ys swa deað lufu swa swa deað streclice *Salomónae. uálida est ut mors dilectio; Sicut mors uiolenter* asyndrað sawle fram lichaman ealwa lufu godes streclice séparat animam a corpore. ita dilectio dei uiolenter asyndrað mann fram middaneardenre 7 flæsclicre lufe lufi- ségregat hominem a mundano et carnali amore; *Dili-* gende nehstan þu afeorma eage to geseonne god se þe gendo proximum púrgas oculum ad uidendum deum; *Qui* godes bebodu forhogað god he na lufað ne we soð- dei praecepta contempnit: deum non diligit; *Neque* e- lice cyning lufiað gif on hatunge laga his we habbað nim regem diligimus si odio leges eius habeamus; ne na mæg god lufian se þe byð oncnawen on nehstan *Nec pôterit deum diligere qui noscitur in proximi-*

¹ i. creaturis.

² i. propinquos.

lufe dwelian goddra todal ys nā hatian hadas ac dilectione errare; *Bonorum discretio est non odisse personas sed gyltas* ⁊ rihte for leasum na hogian ac afandian þa þe culpas. et recta pro falsis non spērnere sed probare; *Qui unfulfremede.* synd on godes lufe oft fram leahtrum asyn-imperfecti sunt in dei amore. sepe a vitiis sepedriau he dihntiað ac mid byrdene leahtra gehesegude rare sé dispónunt: sed póndere uitiorum grauati: efstona to þam leahtrum þa hi gewilniað forlætan beað ongean-rursus ad eā vitia quae óptant relinquere reuoluún-wende laes þænne betwux twam lufu beon na mæg tur; *Minus quam inter duos: dilectio esse non potest;* swyðe on eorþan besenct ys se þe flæsclice mann *Multum in terra demersus est. qui carnaliter hominem* deadlicne swyþor lufað þænne hit gedafenað þænne þing moritúrum; *plus dilit quam opertet;* *Dum rem* we gewilniað tidlic we forlætað soþe lufe lufi-concupiscimus temporalem. amittamus ueram dilectionem; *A-* gende soðlice god ure on us yfelu we ehtað lufi-mando enim deum nostra in nobis mala perséquimur dili-gende soðlice nehstan þam on þam framian we magan gendo autem proximum ei in quó prodesse possumus utoñ efstan festinamus;

sæde god he cwæð lufu ys ⁊ se þe wunað on *Ciprianus dixit. Deus inquit dilectio est. et qui manet in* lufe on gode he wunað ⁊ god on him mid gode wunian dilectione. *in deo manet et deus in eo;* *Cum deo manere* na magan þa þe beon on cyrcean godes anmode nellað non possunt. *qui esse in ecclesia dei unanimes noluerint* on bœc ys gecweden stutlic ys soðlice ænig þing *In libro clementis dicitur. stultum est enim aliquid* swyþor lufian þænne god gehaue soðlice þæt gefylð *plus amare quam deum;* *Mentem enim quam repluerit* gemynd godes þam awyrigdan on þam na hyð geseald stow *memoria dei: maligno*¹ *in ea non dabitur locus.*

sæde gif hwylc soðlice lufað god þæs on *Effrem dixit. Si quis autem diléxerit deum illius in*

¹ s. spiritu.

eorþan na byð geþanc ac symle þa uferan gewilnað þe
terra non erit mens: sed semper superiōra desiderat quae
he lufað he byð geswett þanone he byð onliht þanone he byð
amat; indulcātur inde: īluminatur inde: refi-
gereord of swettestum wylne
citur de dulcissimo font(e)

III.

be eadmodnysse.

De Humilitate.

drihten segð on godspelle leorniað fram me forþi þe
Dominus dicit in aeuuangelio. Discite a me quia
ic bylewitte 7 eadmod on heortan 7 ge metað reste saw-
mítis sum et humiliis corde: et invenietis requiem anima-
lum eowrum he soðlice segð þurh þonewitegan to hwam-
bus uestris; *Ipse enim dicit per prophetam. ad quem*
soðlice behealde ic butan to þam eadmodan 7 to þam gedef(an) 7
autem respiciam nisi ad humilem et quietum et
ondrædende wordu mine eft he segð aðlc soðlice se þe
tremen tem verba mea: Iterum dicit. omnis enim qui
hine uppahefþ byþ genyþerud 7 se þe hine genyþerud byþ uppa-
se éxaltat humiliabitur et qui se humiliat exalta-
hafen
bitur;

se apostol sæde ealle soðlice gemænelice eadmodnysse

Petrus apostolus dixit. Omnes autem īnuicem humilitatem
geswuteliaþ forþi þe god þam ofermodum wiðstynt eadmodum soþ-
insinuáte¹. quia deus supérbis restitit. humiliibus au-
lice he sylð gyfe. geadmedað witodlice under mihtigre
tem dát gratiam. *Humiliamini igitur sub potenti*
handa godes þæt he eow uppahebbe on tide geneosunge
manu dei. ut uos exaltet in tempore uisitationis;
geeadmedað on gesihðe drihtnes 7

Iacobus apostolus dixit. Humiliami in conspectu domini et
he upahefð eow
exaltabit uos;

se apostol sæde beo ge onmode þæt sylfe ongytende

Paulus apostolus dixit. Sítis unánimis id ipsum sentientes
naht þurh geflit ni þurh idel gylp ac þurh
nihil per contentionem neque per inánem gloriam. sed per

¹ i. docete.

eadmodnesse uferan him betwynan wenende na heage humilitatem superiores sibi inuicem arbitrantes. non alta witende ac eadmodum geþwærigende sapientes. sed humilibus consentientes.

sæde þar þar byð ofermodignyss þar byð eac Salomon dixit. *Ubi fuerit superbia. ibi erit et teona þar eadmodnyss þar eac wisdom ofermod-contumelia. ubi autem¹ humilitas. ibi et sapientia²;* *Supérigne fyligð eadmodnys 7 eadmodne on gaste unde(r)fehð bum séquitur humilitas. et humilem spiritu súscipit* wuldor ær þam þe he sy fortreden 7 ys upahafen heorte et gloria; *Priúsqum conteratur et exaltatur cor* mannes 7 ær þam þe he si gewuldrod he ys geeadmett betere hominis. et antequam glorificetur humiliatur; *Melius* ys beon geeadmett mid bylewittum þænne todælan herereafu est humiliari cum mítibus. *quam diuídere spólia* mid ofermodum. *cum superbis.*

sunu sæde swa micele swa þu mare eart geead- *Hiesus filius Sirach dixit. Quánto magnus és humili-* mett þe on eallum 7 beforan gode þu gemest gyfe fram liate in omnibus et coram deo inuenies gratiam; *Ab* eadmodum ys gearwurþod god nelle þu beon eadmod on humilibus honoratur deus; *Noli ésse humili in* wisdom þinum ne geeadmett on stutnesse (þ)u beo beswicen ys sapientia tua. ne humiliatus in stultitia seducaris; *Est* se þe manfullice geeadmett hine 7 innemyste his fulle synd qui néquiter humiliat se. et interiora eius plena sunt facne dolo.

sæde gif eadmod 7 gedefe þu ne byst ne mæg *Origénis dixit. Si humili et quietus non fueris. non pótest* eardian on þe gyfu þæs haligan gastes habitare in te gratia spiritus sancti;

sæde god eadmod geworden ys forscamige mann *Augustinus dixit. Deus humili factus est. erubéscat homo* ofermod beon symle ingehyd þeowes godes eadmod beon supérbus esse; *Semper conscientia serui dei humili ésse* scyll 7 unrot gewislice þæt þurh eadmodnysse na ofermodige 7 debet. et tristis scilicet ut per humilitatem non superbiat. et

¹ s. fuerit.

² s. erit.

þurh nytlice gronunge heortan to galnysse he na agylde se per utilem maerórem cór ad lasciuiam non resóluat; Ille soðlice begymð lof godes 7 word muþes his þæs hnec-námque attendit laudem dei et uerba oris eius. cuius cerú-can ahylt eadmodnyss 7 na uparærð ofermodignys cem inclinat. humilitas. et non érigit superbia;

sæde to heahnysse mægena na mid mihte ac Hieronimus dixit. *Ad sumitatem uirtutum non potentia. sed mid eadmodnyssse byþ cumen humilitate uenitur;*

sæde heorte witodlice flæsclic þa hwile þe þises Gregorius dixit. *Cor quippe carnále dum huius lifes wuldor secð eadmodnyssse heo onscunað eadmodness swa uite gloriam querit humilitatem résput;* *Humilitas miclum swa heo ys ahyld to neowlum swa micelum heo framað quantum inclinatur ad íma tántum proficit* on heahnysse swa micelum soðlice need ys þæt hine anra in excelsum; *Tánto enim necesse est. ut sé unus gehwylc on eadmodnyssse ofþrycce swa micelum gif he sy gecoren quisque in humilitate deprimat.* quanto si sit electus he nat þeah þe aeghwylc godu his nehstan his gyfende ignórat; *Quamuis quisque bona sua proximo suo in pertiéndo ætywe rihtlice eallunga he na byþ gif he eadmodnyssse þolostendat.* recte iam non érit¹. si humilitate carú-að se þe soþlice eadmod byþ he byþ upahafen on wuldre micterit; *Qui enim humilis fuerit. exaltabitur in gloria;* Magel ys mægen eadmodnyssse þæt of gewilnunge stowe ytemyste na est uirtus humilitatis² que ex desiderio lóca ultima healdende symle eadmodnyssse lufað on heagum na hit upp-ténens. semper humilitatem ámat in alto non sé sub-ahefð 7 heofenlices rices purpuran on geþance gehealt þænne leuat³ et celestis regni purpuram in ménte séruat; Cum soðfæstnyssse spæc eadmodlice byþ gehyred weg drihtnes to ueritatis sermo humiliter auditur. uia domini ad heortan byð asend on eallum hine forsyhð se þe on his eagum cór dirigitur; *In cunctis sé despicit qui in suis oculis* beon hine eadmodne geseð aeghwylc ætsyn weorcu nane ésse sé hūmilem profitetur. quaelibet ádsint opera. nulla synd butan of eadmodnyssse brydde swa micele eornostlice sunt nisi ex humilitate condiantur; *Tánto ergo*

¹ s. electus.

beon eadmodra gehwylc scyl of gyfe swa micele swa hine
 esse humilior quisque debet ex munere; quanto sé.
 gewriþenre beon besceawað on agyfendum gesceade þæt witod-
 obligatiōrem esse cōspicit in reddenda ratione; *Eam quip-*
 lice þe na fint eadmod soðfæstnys forflyhð geþanc þær
 pe quam non inuenit humilem ueritas fūgit mentem; *Illic*
 þa fram hlote eadmodra dema asyndrað. þa hi hær on ofer-
 éos a sorte humilium inūdex séperat. qui sé hic in su-
 modignysse hornum uppahebbað eadmode gyfe onfoþ
 perbię cornibus exaltant; *Humiles donum accipiunt.*
 þæt fram him heortan ofermodigra aweg anydað
 quod a sé cōrda superbiētum repéllunt;

sæde eadmod þeah he on reafe waccust sy wul-
Basilius dixit. Humilis licet hábitu uilissimus sit. glo-
 dorfull swa þeah ys mægenum ofermodig soðlice 7 gif he wlite-
 riosus tāmen est virtutibus; *Supérbus autem et si deco-*
 full si geþuht on gesihþe swa þeah on weorcum wac ys
 rus uideatur aspectu: tamen operibus uīlis est;

sæde se þe soðlice butan eadmodnysse mægenu
Isidorus dixit: Qui enim sine humilitate uirtutes
 gaderað on windre dust he byrð geþanc heortan ure
 cōgregat in uento pūluerem pōrtat; *Cogitatio cordis nostri*
 swa micelum mid gode on neowlum ys swa micelum swa hit
 tantum apud deum in īmo est quantum¹

mannum on hyhþe 7 eadmodnys heortan ure swa micelum
hominibus in alto: et humilitas cordis nostri tānto

mid gode on hyhþe ys swa micelum swa mannum on neowlum
apud deum in alto est. quanto¹ homínibus in īmo;

geeadmed swyþe gast þinne forþy lif flæscless arleasan
Humilia ualde sp̄iritum tuum; quoniam¹ uita carnis impii.

fyr 7 wyrm butan eadmodnysse mægen ænig 7 butan
ignis et uérmis; Sine humilitate virtus quelibet. et sine
 soþre lufe on leahter byð geteald healic munuces mægen ys
caritate in uitium deputatur; Súmma ménachi virtus est
 eadmodnyss healic leahter his ofermodygnyss beo þu on
humilitas. summum uitium eius superbia;¹ Esto in
 eadmodnysse gestaþelud beo þu ealra æftemyst 7 ytemyst
humilitate fundatus. esto omnium nouissimus et úllimus;

¹ s. est.

geeadmed þe þæt þu beo uppahafen læstne þe do eallum
Humilia te ut exaltéris. minimum te fác omnibus
 nanum þe toforan asete nanum þe uferan getele þu wen
nulli te prepónas. *nulli te superiōrem députes;* *Aestima*
 ealle uferan beon þe þeah þu heagust si eadmodnysse
omnes superiōres ésse tibi; *Quamuis summus sis humilitatem*
 heald forþi gif þu eadmodnysse healtst wuldorful þu byst
téne. *quia si humilitatem tenueris.* *gloriosus éris;*
 swa micele soðlice eadmodra byst swa micelum fyligþ þe
Quanto enim humilior fueris. tanto sequétur te
 hyhþ wuldras nyþer astih þæt þu uppastige si þu genyþerud
altitudo gloriae; *Descénde.* ut ascéndas humiliare.
 þæt þu si uppahafen ne uppahafen þu si geeadmed eadmodnys
ut exaltéris; *ne exaltátus humilieris;* *Humilitas*
 soðlice fyll ne cann eadmodnys slide ne cann eadmodnys
autem casum nescit. *humilitas lapsus non nōuit.* *humilitas*
 næfre slide þolode se þe soðlice him wac ys beforan
nunquam lapsus pāssa est; *Qui enim sibi uilis est.* ante
 gode micel he ys 7 þa þe him misliciað gode hi liciað beo þu
deum magnus est. et *qui sibi dīsplicent deo placent;* *Esto*
 witodlice lytel on eagum þinum þæt þu si micel on eagum
igitur pāruus in oculis tuis. ut *sis magnus in oculis*
 godes swa micele soðlice swa þu byst beforan gode deorwurþra
dei; *Tānto enim eris ánte deum pretiōsior.*
 swa micele swa þu byst toforan eagum þinum forhogudra ber
quanto fueris ante oculos tuos despéctior; *Pórta*
 eac symle sceame on asyne be gemynde gyltes dust
quoque semper uerecundiam in uultu de recordatione delicti. *puluis*
 þu eart 7 on duste site axe þu eart 7 on axan leofa on
es et in pāluere sede. cinis es. et in cīnere uīue; *In*
 healicum wyrþscype healic þe si eadmodnys na þe upp
summo honore. *summa tibi sit humilitas;* *non te extol-*
 ahebbe wyrþscype swa micele maran eadmodnysse þu sy þurh
lat honor; *Tānto maiore humilitate sis per-*
 beorht swa micele swa maran wyrþnysse foresett þu eart
spīcūus. *quānto maiore dignitate prelatus*¹*;*

sæde næfre soðlice soð eadmodnys 7 soð
Caesarius dixit. *Numquam enim vera humilitas et vera*
gehyrsumnyss butan soþre lufe oþþe wæron oþþe beon mag-
oboedentia sine caritate. aut fuérunt aut ésse pote-

¹ s. es.

on forþan swa swa fyr buton hætan oþþe beorhtnysse swa runt: *quia sicut ignis sine calore uel splendore eiusgerades nys swa eac seo soþe lufu butan eadmodnysse 7 modi non est. ita et caritas sine humilitate et soþre gehyrsumnysse beon ne mæg on life yldryna ys ge- vera oboedentia esse non potest; In uita pátrum dici- ceweden lichamlic geswinc latteow ys eadmodnysse ælc soðlice tur. corporalis labor dux est humilitatis. omnis enim geswinc butan eadmodnysse ydelnyss ys eadmodnyss ne heo na labor sine humilitate uanitas est; Humilitas nec ipsa yrsað ne oþrum yrsian geþafað eadmodnyss ys gif iráscitur. nec áliis irásci permittit; Humilitas est si þænne syngað on þe broþor þin ærþam þe he behreow- quando peccáuerit in té frater tuus antequam ille penít- sige þu forgifst him eadmodnyss soðlice forrynel ys soðrelufe eat indúseris ei. Humilitas autem precúrstor est caritatis.* 7 ealswa forrynel wæs hælendes ealle teonde to him et *sicut iohánnes precúrstor fuit iesu. omnes tráhens ad eum.* swa eadmodnyss forrynel ys soþre lufe 7 se þe næfð ita humilitas precúrstor est caritatis. et qui non habet soþre lufe he forlyst lif caritatem perdet uitam;

V.

be forgifnysse.
De indulgentia.

drihten segð on godspelle gif þu eornostlice offrast lac *Dominus dicit in aeuuangelio. Si ergo offeras munus þine to weofude 7 þar þu gemanst þæt broþor þin hæfð tuum ad altare et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet ænig þincg ongean þe forlæt þær lac þine ætforan þam aliquid aduersum te relinque ibi munus tuum ante al- weofude 7 ga aer gesibbsumian breþer þinum 7 þænne tare: et uade prius reconciliari fratri tuo. et tunc cumende þu offra lac þine gif soðlice ge forgyfað man- ueniens offeres munus tuum; Si enim dimiseritis homi- num synna hyra forgifð eow eac fæder eower se þe on nibus peccata eorum dimittet uobis et pater uester qui in heofenum ys gif soðlice na forgyfaþ mannum ne fæder caelis est. si autem non dimiseritis hominibus: nec pater forgifþ eow synna eo(w)re dimittet uobis peccata uestra;*

se apostol sæde mid geþylde underberende ge-
Paulus apostolus dixit. Cum patientia supportantes in-
mænelice ⁊ forgyfende eow sylfum gif ænig ongean sumne
uicem et donantes uobismet ipsis: si quis adversus aliquem
hæfð ceorunge swa swa god on criste forgeaf eow ealswa
habet querelam: sicut deus in christo donauit uobis. ita et
ge doð nanum yfel for yfele agyldende
uos fácite. nulli malum pro malo reddentes.

se apostol sæde na agyldende yfel for yfele oþþe
Petrus apostolus dixit. Non reddentes malum pro malo. uel
curs for curse ac þar togeanes blestigende forþi on
maledictum pro maledicto. sed e contrario benedicentes. quia in
þam geclypode ge synd þæt on blestunge yrfewyrdnysse ge agan
hoc uocati estis ut benedictione hereditatem possideatis;

sæde na sæge þu ic agylde yfel for yfele geanbida
Salomon dixit. Ne dicas reddam malum pro malo. expecta
drihten ⁊ he alyst þe forgif þinum nehstan derigendum
dominum et liberabit te. Relinque proximo tuo nocenti
þe ⁊ þænne biddendum þe synna beoð lætene
tē¹: et tunc deprecanti tibi peccata soluentur;

sæde anre gehwylc swylce forgifensse to under-
Agustinus dixit. Unusquisque talem indulgentiam accep-
fonne ys fram gode swylce he sylf eac sylð nehstan his
turus est a deo. qualem et ipse déderit proximo suo;

sæde swa swa god on criste us ure synna
Hieronimus dixit. Quómodo deus in christo nostra peccata
forgearf swa eac we him þa on us syngið we forgyfan
donauit. sic étiam nos illis qui in nobis peccant dimittamus;

sæde se rihtlice his gyltes forgyfensse bitt se
Gregorius dixit. Ille recte sui delicti ueniam póstulat. qui
þæt þæt he aer on him sylfum was agylt forgyfþ uto[n] forgyfan
hoc quod prius in ipso delinquitur reláxat; Dimittamus
soðlice þæt beon scyl us þæt si forgyfen þæt beon scyl fram us
enim quod debetur nobis. ut dimittatur quod debetur a nobis
þænne æghwylc þæt he rihtlice bitt he begytt þænne his mod
Tunc quisque quod recte pétit adipiscitur. cum eius ánimus
on bene ne feondes hatunge byð fordimmode we asendaþ
in petitione nec inimíci odio fúscatur. Fúndimus

¹ uel tibi.

for wiþerwinnan bene ac ic wysce þæt heorte healde lufe
pro adversario præcēm. sed utinam cōr tēneat amorem;
 þænne lufigende gestreon be feondum don ne magon eac
Cum diligendo lucrum de inimicis fācere pōssumus? etiam
 hi frynd synd þa þe ehtiað us ne na recð se calda feond þæt
ip̄si amici sunt qui persecuntur¹ ; Nec cūrat antiquus hostis ut
 he eorþlice afyrre fram us ac þæt he soþe lufe on us slea
terrēna tōllat a nobis. sed ut caritatem in nobis feriat;
 sæde na soðlice magon synna beon forgyfene him
Isidorus dixit. Non enim pōsse peccata dimitti ei.
 se þe on hine syngiendum gyltas na forgyfð se þe broþer his
qui in sé peccanti débita non dimittit ; Qui fratrem sibi
 lator gesibsumað god him lator gegladaþ on idel soðlice
tārdiūs reconciliat deum sibi tārdiūs plācat ; Frustra enim
 him gemiltsian god secð se þe hrædlice gegladian on neh-
sibi propitiari deum quaerit : qui cito placāri in proxī-
 stan forgymð hrædlice ys to forgyfenne ænigum þænne he-
 mum neglegit ; *Cito² ignoscendum cūiquam dum*
 forgyfeyssse bitt
ueniam pōstulat ;

sæde se þe soðlice on hine syngiendum mildelice
Caesarius dixit. Qui enim in se peccanti clementer
 forgyfð nan synne fotswæð on his sawle belifð
indūlserit : nullum peccati uestigium in illiū anima remanebit ;

sæde gif eornostlice þu na forgyfst teonan se
Anastasius dixit. Si ergo non dimittis iniūriam quae
 þe gedon ys na gebed for þe dest ac wyrgincge
tibi facta est : non orationem pro té facis. sed maledictionem.
 ofer þe þu ongelbrinest - swa þu soðlice segst swa me forgif
super té inducis. sic enim dicis. sic mihi dimitte.
 swa eac ic forgeaf On gesamnungum ys gecweden swa micel
sicut et ego dimissi ; In conlationibus dicitur. tantum
 soðlice bið forgyfen us swa micel swa we forgyfað þam þa
enim remittitur nobis. quantum nos remiserimus eis qui
 us swa hwylcere awyrigednesse deriað
nobis quacūmque malignitate nocuerint ;

sæde swa hwylc soðlice þam se on hine syngode
Ciprianus dixit. Quisquis enim illi qui in éum peccauit
 forgyfð forgyfende synne butan tweon ælmyssan he deð
dimittit : ignoscendo peccatum sine dubio elemosinam facit ;

VI.

be onbryrdnysse.
De conpunctione.

drihten segþ on godspelle soð soð ic seege eow
Dominus dicit in aeuuangelio. Amen amen dico uobis.
 þæt ge wepað 7 ge heofiað woruld soðlice geblissað ge
quoniam uos plorabitis et plangetis. saeculum autem gaudebit. uos
unrote beoþ ac unrotnyss eower on blisse cymð
tristes éritis. sed tristitia uestra on letitiam veniet;

se apostol sæde geblissian mid geblissigendum wepan
Paulus apostolus dixit: Gaudére cum gaudéntibus flére
mid wependum þa þe wepað swylce hi na wepende syn 7
cum flentibus. qui flént tanquam non flentes sint. et
þa þe blissiað swylce na geblissigende
qui gaudent tanquam non gaudentes;

se apostol sæde earme beoð 7 heofiað 7 wepaþ
Iacobus apostolus dixit. Miseri estote et lugéte et ploráte.
 hlehter eower on heofincge si gehwyrfed 7 blis on
risus uester in luctum conuertetur. et gaudium in
gnornunge
merórem;

sæde hlehter sare byþ gemencged 7 ytemyste blisse
Salomon dixit. Risus dolori miscebitur. et extréma gaudii
heofincg ofsett
luctus óccupat;

sæde þa þe nabbað onbryrdnysse ne hi
Agustinus dixit. Qui non hábent conpunctionem. nec
 nabbaþ clæne gebed goldhord ys god onbryrdnyss 7
hábent mundam orationem; Thesáurus est bona compunctio et
unareccendlic blis on sawle mannes sawl mannes
inenarrabile gaudium in anima hominis; Anima hominis
 seo þe on gebede byþ onbryrd swyþe him framað to hæle
quae in oratione conpungitur: ualde illi próficit ad salutem;

sæde na læs to herigenne ys wer strang on
Hieronimus dixit. Non minus laudandus est. uir fortis in
heofincge þænne on gefeohte
luctu: quam qui in bello;

sæde stefen witodlice sealmsanges þænne heo þurh
Gregorius dixit. Vox et enim psalmodię cum per

ontihtinge heortan byþ gedon þurh þa ælmihtigum drihtne to
 intentionem *cordis agitur.* per hanc omnipotenti domino ad
 heortan weg byð gegeawud þæt ontihtum gefaunce witegunge
 cor iter paratur. ut intente mente prophetiae
 gerynu ofþe onbryrdnysse gyfe onasende þænne þurh
 mysteria uel conpunctionis gratiam infundat; Cum per
 gebed onbryrdnys byþ utasend weg us on heortan þurh
 orationem conpunctio effunditur. uiam nobis in corde per
 þæne to hælende on ende byþ becumen gearcaþ gyndleccincg
 quām ad iesum in finem peruenitur párat; *Inrīgum*
 witodlice ofeweard underfehð sawl þænne heo hi sylfe on
 quippe supérius accipit anima. cum sé sé in
 tearum heofenrices mid gewilnunge geswencþ gyndleccincg
 lácrimis caelestis regni desiderio affligit; *inrīgum*
 soþlice neaþewerd onfehð þænne helle suslu wepende on-
 uero *inferius accipit.* cum *inferni supplicia fléndo per-*
 dræt ongeangecyrrende us drihten mildelice beclyppe
 timescit; *Reuertentes nos dominus clementer ampléctitur;*
 forþi synfulra lif him beon unwyrð eallunga na mæg þæt
 quia peccatorum uita ei esse indigna iam non potest quae
 mid wopum byþ geþwegen na twyna þu abutan ende beon geriht-
 flétibus lauatur; *Non dúbites circa finem iusti-*
 wisodne mann þurh hreowsunge onbryrdnysse ac forþi
 ficari hominem per penitentiae conpunctionem; sed quia
 seldan þæt gewyrþan gewunað to ondraedenne ys þæt na þænne
 ráro id fieri sólet. metuendum est. né dum
 to ende byð geyld gecyrrednyss gehopud ær ofsette deað
 ad finem differtur conuersio spérata ánte óccupet mors
 þænne helpe hreowsung na eornostlice on wopum na on
 quam subueniat paenitentia; *Non ergo in flétibus. non in*
 dædum urum ac on drihtne uton truwian forþi eornostlice
 actibus nostris. sed in domino confidámus; *Quia ergo*
 7 æfter fulluhte we besmitan lif uton fullian mid tearum
 et post baptisma inquináuimus uitam. baptizémus lacrimis
 ingehyd besmitene æfter wæterum hæle we beon geed-
 conscientiam; *Inquináti post aquas salutis. renascá-*
 cennede of tearum
 mur ex lacrimis;

sæde þær soðlice beoð teoras þar gastlic fyr
Basilius dixit: Ubi autem fuerint lacrimæ. ibi spiritalis ignis
 byð onæled se þe diglu gefþances onlyht
accénditur. qui secreta mentis inluminat.

sæde ær soðlice mid tearum to feormigenne synd
Isidorus dixit. Prius enim lacrimis purganda sunt
 leahtras þa we dydon 7 þænne afeormodre gefþances scearþynsse
uitia quæ géssimus. et tunc mundáta mentis ácie
 þæt þæt seceað uton besceawian þæt þænne ær wepende fram
id quod quérimus contemplémur: ut dum ántea fléndo a
 us synne dimnyss byð gedriged afeormodum heortan eagum
nobis peccati caligo detérgitur. mundatis cordis oculis.
 frige upplice utan besceawian se þe soðlice tearas unge-
liberi supérrna inspiciámus; Qui uero lacrimas inde-
 swicendlice asent 7 swa þeah syngian na geswicð se heofinege
sinenter fúndit. et tamen peccare non désinit: hic lamentum
 hæfð ac afeormunge næfð onbryrdnyss heortan ys
habet sed mundationem non habet; Compunctio cordis est.
 eadmodnyss gefþances mid tearum uppspringende of gemynde
humilitas mentis cum lacrimis exoriens de recordatione
 synne 7 of ege domes se ys on gecyrredum fulfremedra
peccati et timore iudicii; Ille est in conuersis perféctior
 gebryrdnesse mid lufe se þe ealle fram him flæsclicra gewilnunga
conpunctionis affectu. qui omnes a sé carnalium desideriorum
 lufa aweg anyt 7 atihtinge his mid eallum gefþances
affectus repellit. et intentionem suam toto mentis
 bigenge on godes foresceawunge gefæstnað twyfealdræ onbryrd-
studio in dei contemplatione defigit; Gémine conpunc-
 nysse mid willan for gode sawl gehwylces gecorene byþ
tionis affectu propter deum anima cuiúsque electi affi-
 gewæht þæt ys ofþe þænne weorca his yfele he besceawað ofþe
citur. id est uel dum operum suorum mala considerat: uel
 þænne mid gewilnunge eces lifes asihð feower synd
dum desiderio aeternæ uitae suspírat; Quatuor sunt
 gelicnyssa willena mid þam mod rihtwises halwendlice byð
qualitates affectionum quibus mens iusti salúbriter con-
 onbryrd þæt ys gemynd forðgewitenra mana besceawung
púngitur. hoc est memoria prelatorum facinorum. consideratio

elhðeodignysse his on þyses lifes langfernysse gemynd
peregrinationis sua in huius uitae longinquitate. recordatio
 wita towerdra gewilnung upplies eþeles þæt to þam
poenárum futurarum desiderium supérnae pátrig. quatinus ad éam
 hwætlicor he mæge becuman synd þa þe na of soþre heortan
quantocius valeat peiuenire; Sunt qui non ex uera cordis
 onbryrdnysse hyra wregendras gewyrþað ac swa þeah þænne gyt beon
conpunctione sui accusatóres fiunt. sed tamen adhuc éesse
 hi synfulle toamearcyad þæt of gehiwudre eadmodnysse andet-
sé peccatores adsignant. ut ex ficta humilitate confes-
 nysse stowe hi gemetan halignysse tearas soðlice dædbote
sionis. locum inueniant sanctitatis; Lácrimae enim paenitentiae
 mid gode for fulluhte beoþ getealde lufe tearas wynsume
apud deum pro baptísmate reputantur; Dilige lacrimas. súaves
 þe syn tearas þe lyst þe symle wop 7 heof beo þu
tibi sint lacrimæ delectet te semper planctus et luctus. ésto
 for an forþloten to sargungum swa micelum swa þu wære
 tantum prónus ad lamenta. quánto fuisti
 forþloten to gylte swylce wæs þe to syngigenne atihting
pronus ad culpam; Qualis fuit tibi ad peccandum intentio.
 swylc sy to hreowsigenne estfulnyss hefige synna hefige
talis sit ad penitendum deuotio; Gráuia peccata. grandia
 heofinga gewilniaþ
laménta desiderant;

sæde eadig witodlice ys 7 þriwa eadig swa hwa swa
Effrem dixit. Beatus námque est et té beatus. quisquis
 hæfð onbryrdnysse æfter gode onbryrdnyss hælp
habet conpunctionem secundum deum; Conpunctio. sanitas
 sawle ys onbryrdnyss onlyhtincg sawle ys onbryrdnyss
animæ est. conpunctio inluminatio animæ est. conpunctio.
 forgyfenyss synna ys onbryrdnyss haligne gast togelæt
remissio peccatorum est. conpunctio. spiritum sanctum addúcit
 to hyre onbryrdnyss ancennedne crist deþ eardian on hyre
ad sé. conpunctio. unigenitum christum facit habitare in se;
 tearas mid gode truwan syllað symle þar þar tearas
Lácrimae apud deum fiduciam dánt semper; Ubi lacrimæ
 genihtsumiað þar geþancas fula na genealæceað
abúndant. ibi cogitationes sórdidæ non adpróximant.

VII.

be gebede.
De oratione.

drihten segð on godspelle ealle swa hwylce swa ge biddað
Dominus dicit in aeuangelio. Omnia quaecumque petiéritis
on gebede ge lyfende ge onfop waciað witodlice on eallum
in oratione credentes accipiétis; Uigiláte itaque omni
timan gebiddende þæt gewyrþe beon hæfde forfleon ealle
tempore orantes. ut digni habeamini fúgere omnia
þa towærde synd 7 standan ætforan suna mannes gebiddaþ
quae uentura sunt. et stáre ánte filium hominis; Oráte
soþlice þæt na gewyrþe fleam eower her opþe on restendæge
autem ut non fiát fúga uestra. hieme uel sábbato.

se apostol sæde gyfende gemænclice wyrðment eal-
Petrus apostolus dixit. In pertinentes¹ inuicem honorem tam-
swylce eac efenyrfeweardum gyfe lifes þæt na beon gelette
quam et coheréditibus gratiae uitae. ut non impediantur
gebedu eowre
orationes uestrae;

se apostol sæde gebede onstandende gebiddende
Paulus Apostolus Dixit. Orationi instantes². orantes
on eallum timan on gaste wacigende on ealre anrädnysse
omni tempore in spiritu. uigilantes in omni instantia;

se apostol sæde gebiddaþ eow gemænclice þæt
Iacobus apostolus dixit. Oráte pro inuicem ut
ge beon gehælede micelum soþlice framaþ gebed rihtwises
saluemini. multum enim ualet deprecatio iusti
singal
assidua;

sæde feorr ys drihten fram arleasum 7 gebedu
Salomon dixit. Longe est dominus ab ímpiis. et orationes
rihtwisra he gehyrð selre ys ende gebedes þænne
iustorum exaudiet. melior est finis orationis. quam
se fruma ætforan gebede ge gearwa sawle þine 7
principium; Ante orationem prépara animam tuam. et
nelle þu beon swylce se mann se fandað god se þe gehealt
noli ésse quasi homo qui temptat deum; Qui conseruat
lage he gemaenifylt gebed bene gederedes gehyrð
legem. multiplicat orationem; Precationem lési exaudiet

¹ s. sitis.

² s. sitis.

god gebed on eadmodnysse ofer genipu þurhfærð la bearn on deus; *Oratio in humilitate. super nubes penetrabit; Fili in þinre untrumnysse na forseoh þu þe sylfne ac gebide god tua infirmitate non despicias te ipsum sed ora deum.* 7 he gehealþ þe framwend fram gylte 7 gerece handa et curabit té: auerte a delicto et dirige manus;

sæde mid gebedum we beoð afeormode mid readingum *Isidorus dixit. Orationibus mundamur. lectionibus* we beoð getyde aegðer god ys gif alyfð gif na alyfð instrúimur. *utrūmque bonum est si liceat. si non liceat* betere ys gebiddan þænne rædan forþi þe on rædinge *melius est orare quam legere. quia in lectione* we oncnawað þæt we don scylon on gebede þa we onfoþ *cognoscimus quod facere debemus. in oratione ea accipiemus* þa we biddað ne soðlice on dæge þu aemtiga. na on nihte *quae postulamus; Neque enim die uaces neque nocte.* ac þænne slæp of eagum þinum afealð. þænne andgyt *sed cum somnus de oculis tuis ceciderit. tunc sensus* þin on gebede wacige gebed afeormað sawle fram synnum *tuus in oratione uigilet; Oratio mundat animam a peccatis.* gebed hæfð hæle on gebede geara beo þu ætyw *oratio habet salutem: in oratione paratus esto; Ostende* forhæfednysse heortan þinre þæt þu rumran gyfe begyte *continentiam cordis tui. ut ampliorem gratiam consequaris* sæde swa swa soðlice cempan butan wæpnum *Hieronimus dixit. Sicut enim militi sine armis* to gefeohte faran na gerist swa menn cristenum forþstæppan *ad bellum exire non conuenit. ita homini christiano procedere* ægnigum butan gebede na framað utgangende on his inne *quolibet sine oratione non expedit; Egredientes de hospitio.* gewæpnige gebed ongeangangendum of stræte gebed *armet oratio. regredientibus de plat ea oratio* ongeanyrne. *occurat;*

sæde swa micele hefigre sace geþanca *Gregorius dixit. Quanto grauiore tumultu cogitationum* flæslicra we synd ofsette swa micelum gebede hatlicor on- *carnalium premimur. tanto orationi ardentius in-* standan we scylon to gode witodlice heortan mid handum *sistere debemus; Ad deum quippe corda cum manibus*

uppahebban ys gebedes ures biggencg mid gewyrhton godes
 leuare est orationis nostrae studium cum merito boni
 weordes onasettan hrædlicur to bene dema byþ gebiged gif
 operis inponere; Citius ad precem iudex fléclitur. si
 fram þwyrnysse his biddend byð geþread Se eornostlice on
 a prauitatem sua pétitor corrigatur; Ille ergo in
 naman hælendes bitt se þe þæt bitt þæt to þære soðan
 nomine saluatoris pétit. qui illud petit quod ad ueram
 hæle belimpð witodlice gif þæt þæt na framað byð beden
 salutem pétinet. nam sí id quod non expedit pétitur.
 na on naman hælendes byð beden þænne soðlice gebede
 non in nomine iesu pétitur; Cum uero orationi
 þearle we onstandað stent hælend þæt he leoht ongeansette
 uehementer insistimus. stat iesus ut lucem restituat:
 forþi þe god on heortan ys gefæstnod 7 leoht forlæten
 quia deus in corde figitur. et lux amissa
 byð geedniwod se þe fram eorþlicum dædum freoh sylfum gode
 reparatur; Qui a terrénis actibus liber sóli deo
 geæmtian geearnode for agyltendum nehstum gebidle þa þe
 uacare meruit. pro delinquentibus proximis exóret; Éa que
 þurhsmægean on us sylfum fullicor we hogiað oft
 perscrutari in nobismet ipsis plénius nítimur. sepe
 soðlicor gebiddende þænne smægande we þurhfarað
 uérius orando quam inuestigándo penetramus;
 sæde gebed heortan ys na welera ne na
 Isidorus dixit. Oratio cordis est. non labiorum neque
 soðlice word biddendes god begymð ac gebiddendes heortan
 enim uerba deprecantis deus intendit. sed orantis cōr
 he gesyhð selre ys soðlice mid swigean gebiddan heortan
 áspicit: Melius est autem cum silentio orare cordis.
 þænne mid sylfum wordum butan gesihþe geþances þæt gif
 quam solis uerbis sine intuitu mentis; Quod si
 stillice ænig gebitt eac seo stefen geswige þeah heo mannum
 tācīte quis orat et uox sileat quāmuis hominibus
 bemiþe gode heo bemiþan na mæg se þe ingehyde and-
 láteat dei¹ latere non potest. qui conscientiae prae-
 werde ys clæne ys gebed þæt on his timan worulde na
 sens est; Pura est oratio. quam in suo tempore saceuli non
 betwux cumað cara feorr witodlice fram gode ys mod þæt
 interueniunt cūrae; Lōnge quíppa a deo est animus. qui

¹ rel deum.

on gebede mid geþancum worulde byð abysgod þænne
*in oratione cogitationis saeculi fuerit occupatus*¹; Tunc
 eornostlice soðlice we gebiddað þænne we elleshwanune na
 ergo uerácter orámus. quándo aliúnde non
 þenceað ac swyþe feawa synd þa þylce gebedu habban
cogitamus. sed ualde páuci sunt qui tales orationes hábeant.
 7 þeah þe hi on sumum syn earfodlice swa þeah þæt hi
 et licet *in quibúsdam sint. difficile*² támén ut
 æfre syn swa we mid gebedum we synd gerehte ealswa
semper sint; Sicut orationibus régimur! ita
 mid sealma bigenegum we beon gegladude to singenne soðlice
psalmórum studiis delectemur Psallendi enim
 notu unrotnyse heortan gefrefrað swa micel beon scyl
utilitas. tristitiam cordis consolatur; Tantus esse debet
 gebiddendes embe god willa þæt he ne geortruwige on benum
orantis érga deum affectus. ut non despéret precibus
 gefremmincge on idel soðlice we biddað gif hopan truwan
effectum; Inániter autem orámus. si spéi fiduciam
 we nabbað se þe fram bebdum godes byþ fram awend þæt he
non habemus; Qui á preceptis dei auértitur. quod
 on gebede bitt na gegearnað gif soðlice þæt þæt god
in oratione postulat non merébitur; Si autem id quod deus
 bebytt we don þæt þæt we biddað butan tweon we begyt-
précipit faciámus. id quod périmus sine dubio obtinébi-
 að gebed on andwerdum foran life for lacedome synna-
mus; Oratio in presenti tantum uita. pro remedio peccatorum
 byð asend sealma soðlice sang ece godes lof
effúnditur; Psalmorum autem decantatio. perpetuam dei laudem
 geswutelaþ 7 wuldor ece swa oft ænig byð æthrin-
démónstrat. et gloriā sempiternam; Quótiens quílibet tāngi-
 en mid leahtre ealswa oft to gebede he hine underþeot-
 tur *uitio. totiens ad orationem se subdat.*
 forþi gelome gebed leahtra ongewinn acwencð swa
quia fréquens oratio uitiorum inpugnationem extínguit; Tam
 þurhwunigendlice begyman hit gedafenað mod ure ge-
perseueránter inténdere opórtet animum nostrum
 biddende 7 cnucigende oð þæt onþæslice gewilnunga
orándo atque pulsándo. quoúisque importúnas desideriorum
 flæsclicra mislara þa urum ongeanwiþeriað andgytum
carnalium sugge(s)tiones. quae nostris óbstrepunt sénibus

¹ rel retentus.² s. est.

mid strangustre tihtincge we ofercuman þænne soðlice gebid-
 fortissima intentione superémus; *Dum enim ora-*
 daþ to gemynde gylt we ongeangelædað þænne we gode
 mus. *ad memorium culpam reducamus;* *Cum deo*
 ætstandað gemerian 7 wepan we scylan gemunende hu
 adsistimus. *gémere et flére debemus;* *reminiscentes quam*
 hefige syn scylda þa we agyltan geþanc ure heofenlic
graúia sint scelera que commisimus; *Mens nostra celestis*
 ys 7 þænne gebiddende god fullice (byð) besceawud þænne
 est. et tunc orando deus plene contemplatur; quando
 hit mid nanum eorþlicum carum oþþe gedwyldum byð gelett
 nullis. *terrenis curis aut erroribus impeditur;*
 to afeormigenne ys witodlice ærest mod 7 fram
Purgandus est itaque primum animus atque a
 tidlicra þinga geþance to asyndrigenne þæt mid clænre
temporalium rerum cogitatione segregandus. ut *pura*
 geþances scearpnysse to besceawigenne god gehwilc þurh-
 mentis ácie ad contemplantum deum quisque per-
 fare þænne begytan godcunde mildheortnysse we gelyfað
 transeat; *Tunc impetrare divinam misericordiam credimus.*
 þænne mid eadmodum willan we ætstandað þænne we ge-
 quando supplicia affectu adsistimus cum ora-
 biddaþ þænne soðlice ma deoful geþancas cara
 mus; *Tunc autem magis diabolus cogitationes curarum*
 wordlicra meniscum modum ongebrincð þænne he gebid-
 secularium humanis mentibus ingerit; quando oran-
 dende gesyhd se þe byð gederod na geswice gebiddan for
 tem aspexerit; *Qui léditur non desistat orare pro*
 hi derigendum forþi æfter godes cwyde syngað se þe for
 sé ledéntibus; *quia iuxta dei sententiam peccat. qui pro*
 his feondum na gebitt naht framað gebed his þæs þe
 inimicis non órat; *Nihil proficit oratio illius. cuius ad-*
 gyt sar · on geþance oððe hatung wunað on breoste
huc dolor in mente. vel odium manet in pectore;
 heortan soðlice mid handum upphefð se þe gebed mid
Cor enim cum manibus lévat. qui orationem cum
 weorce he uppahefð elleshwar ys gesæd swa hwylc swa gebitt
 opere siblēuat; *Alibi dicitur; quisquis orat.*
 7 he na wyrð heortan he uppahefð 7 hand he upp na
 et non operatur. *cór leuát et manum non leu-*

ahefð swa hwylc soðlice wyrð 7 na gebitt hand he upp-
 at. *quisquis uero operatur et non orat. manum leu-*
 ahefð 7 heortan he na uppahefð eornostlice 7 gebiddan neod
 at et cor non leuat; . *Ergo et orare necesse*
 ys 7 weorcean eft ys gesæd gyltlice handa to driht-
 est. et *operari*; *Item dicitur*; *culpabiliter manus ad do-*
 ne upparærð se þe dæda his gebiddende gylplice ge-
 minum erigit. *qui facta sua orando iactanter pro-*
 ypð eft ys gesæd se þe soðlice gylplice gebitt lof
 dit; *Iterum dicitur*; *qui enim iactanter orat. laudem*
 gyrnende mennisclic na þæt an his gebed na adilegað
 appetendo humanam. non solum eius oratio non delet
 synne ac hit byð awend on synne elleshwar ys
 peccatum. sed *ipsa ueritatis in peccatum*; *Alibi di-*
 gesæd swa oft gebiddende na ræfe beoð gehyrede ure
 citur; *quotiens orantes non cito exaudimur. nostra*
 us dæda on eagum we toforansettan þæt þæt sylfe þæt
nobis facta in oculis proponamus. ut hoc ipsum quod
 we synd toferede na godcundre byþ geteald rihtwisnysse ac
 differimur. non *divinae reputetur iustitiae*? sed
 gyltes ures eft ys gesæd oft soðlice feala god na
culpe nostrae; *Item dicitur*; *sepe autem multos deus non*
 gehyrð to willan þæt he gehyre to hæle elleshwar
exaudit ad voluntatem. ut exaudit ad salutem; *Alibi*
 ys gesæd na soðlicē gesibsumað god mænigfeald gebedes
 dicitur. *Non enim conciliat deum multiplex orationis*
 spæc ac clænust 7 syfrust gebedes atihtincg eft ys gesæd
 sermo. sed *purissima sinceraque orationis intentio*; *Item dicitur*
 gebed gelome deofles flana oferswyð deofles flana ascyrad
oratio fréquens: *diaboli téla exsuperat*: *diaboli iácula submouet*¹
 singal gebed eft ys gesæd unclæne gastas gebedes ofer-
oratio continua; *Item dicitur*. *in mundos spiritus orationis euín-*
cymð anrädenyss forþi deofulscinna þurh gebed beoð oferswyþede
cit instantia. quia demonia per orationem uincuntur;
 on bec ys gesæd lar us ys gebiddan
In libro clementis dicitur; *Disciplina nobis est orare*
 for slagum 7 for ehtendum urum
 pro interactoribus. et *persequitoribus nostris*;
 sæde gebed witodlice micel bewerunge sawle
*Basilius dixit. Oratio namque grandis munitio est animæ*²

¹ s. aufert.

² deþ
s. facit.

þurh gebedu clænuste ealle us nytlice beoð gesalde fram
Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a
 drihtne 7 ealle derigende butan twyn beoð aſligeðe
domino et cuncta noxia præcul dubio effugantur;

god ys gebed mid fæſtene 7 mid ælmys-
Ciprianus dixit. Bona est oratio cum ieiunio et elemo-
 san eft ys gesæd hrædlice gebedu to drihtne astigað
sina; Item dicitur. cito orationes ad dominum ascendunt.

þa to him geearnunga ures weorces ongesettað
quas ad eum merita nostri operis imponunt

sæde swa rædinege 7 gebede ge scylon onsittan þæt
Caesarius dixit. Sic lectioni et orationi debetis incumbere. ut
 hwilon eac swylce mid handum sum þing ge magon began eft
interdum etiam manibus aliquid possitis exercere; Item
 ys gecweden twam gemetum gebed byð gelett þæt na begytan
dicitur. Duobus modis oratio impeditur. ne impetrare
 ænig mæge gebedene þæt ys gyf oþþe yfelu gyt ænig
quisque valeat postulata. hoc est. si aut mala adhuc quisque
 agylt oþþe gif agyltendum him gyltas na forgyfð on lif
committit. aut si delinquenti sibi debita non dimittit; In uita
 yldryna ys gecweden swa swa geættrude nyten strengan
patrum dicitur. Sicut uenenata animalia fortiiores
 wyrta oððe wyrtgemangu utanydað swa eac geþancu horige
herbæ uel pigmēta expellunt. ita et cogitationes sordidas
 gebed mid fæſtene utanytt eft ys gecweden swylce we gebid-
oratio cum ieiunio repellit; Item dicitur. Quales oran-
 dende wyllað beon gemette eal swylce we ær timan on gebede
tes uolumus inueniri. tales nos ante tempus in oratione
 gegeawian we scylon eft ys gecweden criste soðlice geþeodd
pararare debemus; Item dicitur. Christo enim coniuncta
 geþanc 7 healicust on tide gebedes atiht nan yfel naht
mens; et precipue in tempore orationis intenta. nihil malum nihil
 oferflowende onfehð
supérfluum récipit.

VIII.

be andetnysse.
De Confessione.

drihten segð on godspelle ælc eornostlice þe an-
Dominus dicit in aeuuangelio. Omnis ergo qui con-

dett me beforan mannum ic andete 7 ic hine beforan
fitebitur me coram hominibus. confitebor et ego eum coram
 fæder minum se þe ys on heofenum
patre meo qui est in caelis;

se apostol sæde on heortan soðlice ys gelyfed to riht-
Paulus apostolus dixit. Corde enim creditur ad iu-
 wisnysse on muþe soðlice andetnys gewyrð to hæle
stitiam. ore autem confessio fit ad salutem;

sæde andettað eornostlice eow betwynan synna
Iacobus dixit. Confitemini ergo alterutrum peccata
 eowre 7 gebiddað gemænelice þæt ge beon gehælede
uestra et orate pro inuicem ut saluemini;

sæde se þe behyd scylda his na byð gerihtlæht
Salomon dixit. Qui abscondit scelera sua non dirigetur.
 se þe soðlice geandett byð 7 forlæt þa mildheortnysse
qui autem confessus fuerit et reliquerit ea misericordiam
 he begytt
consequetur;

se apostol sæde gif we secgað þæt we synne
Iohannes apostolus dixit. Si dixerimus quia peccatum
 nabban sylfe us we beswicað 7 soðfæstnys on us
non habemus. ipsi nos sedúcimus et ueritas in nobis
 nys gif we soðlice andettað synna ure eac he afeormað
non est; si autem confiteamur peccata nostra. et mündet
 us fram ælcre synne
nos ab omni peccato;

sunu sæde ne beo þu gescynd andettan syn-
Hiesus filius Sirach dixit. Non confundaris confitéri pec-
 na þine 7 na underþeod þu þe menn for synne ær deaþe
cata tua. et ne subicias te homini pro peccato; Ante mortem
 andett cwucu gif þu hal andetst, 7 þu herast. drihten
confitère uiuus; si sánus confitéberis et laudabis dominum.
 þu byst gewuldrod on gemiltsungum his
gloriáberis in miserationibus illius;

sæde gif þu segst synna þine yldra gehyrð þe
Origenis dixit. Si dixeris peccata tua prior. exaudiet te
 drihten swylce folc halig
dominus tamquam populum sanctum;

sæde andetnys manna yfelra angynn hit ys
Agustinus dixit. Confessio hominum malorum initium est

weorca godra se þe andett synna his 7 wregð hine operum bonorum; *Qui confitetur peccata sua. et accūssat se be synnum his mid gode he deð his wedd þola þu yldran de peccatis suis cum deo facit pāctum;* *Ferto patrem lærendne þæt þu na gefrede deman widnigendne tima anerudientem;* ne sentias iūdicem punientem; *Tempus condetnysse ys nu andett þa þu dydest þa þu on worde þa þu fessionis est. nunc confitēre quāe fecisti;* *quāe in uerbo.* *quāe on weorce þa þu on nihte þa þu on dæge andett on timan in opere.* *quae in nocte.* *que in die.* *confitēre in tempore gedefum 7 on dæge hæle þu onfehst heofenlic goldhord oportūno.* et *in die salutis accipies caelestem thesaūrum;*

sæde hlehterlic hit ys wanhalnysse tobrocenre *Hieronimus dixit.* *Ridiculum.* est debilitate fracta ealles lichaman wunda feawa geswutelian *totius cōporis;* *uulnra pauca monstrāre;*

sæde ne na soðlice him gegearcian miht læcedom *Ambrosius dixit.* *Neque enim ei adhibēre pōtes remedium þes þe ys wund digle* *cuius est uulnus occultum;*

sæde nele god wrecan yfelnsse se andettan *Gregorius dixit.* *Non uult deus ulcisci malitiā;* *qui¹ confitēri gyltas þurhlærð he gewilnað beon unbunden andettende þæt he na delicta persuādet;* *Optat dissolui² confitentes.* né

oferprute witnian genyde 7 swa micelum ys mann mid seamum *contumāces punire cogātur.* *tantūmque est homo sārcinis*

synna gehefegud swa micelum swa fram godum weorcum *peccatorum graūatus;* *quantum a bonis operibus* fremede þa þe ungeweome beon mannum ungedefum gewuniað *aliēnus;* *Eā que ingrāta esse hominibus importunis solent;*

dome soðfæstnysse geliciað se þe agyltendes wunda belocenum *iudicio ueritatis placent;* *Qui delinquentis uulnra concluso* breoste 7 mid tungan oferhelað swa micele swyþor mid swigean *pēctore et lingua tēgit;* *quanto amplius silentio*

ofsett swa micele hefigran sar innan fett *prémit;* *tanto grauiōrem dolorem intrinsecus nūtrit;* *Nam þenne fylð seo þe innan wealð byþ utaworpen to hæle* cum *putrédo quae intērius fēret eicitur.* ad salutem

sar byð geopenud ælc witodlice synful þenne he gylt *dolor aperit;* *Omnis quippe peccātor dum culpam*

¹ s. deus.

² s. a peccato.

his wiðinnan inngelyde behyt innan lutað 7 on his suam *ítra conscientiam abscondit. intrínsecus látet. et in suis* þurhfærum byð bediglod synfulle god gesihð 7 he forþyld- *penetrabilibus occultatur; Peccatores deus uidet et sústi-* igað ongeanstandende he þolað 7 genyþerað dæghwamlice net. *resistentes tólerat et dámnat; Cotidie* þurh godspel mildelice geclypað andetnysse ure of *per aeuangelium. clementer. uocat*¹; *Confessionem nostram ex* clænre heortan he gewilnað 7 ealle þe we agyltað he for- *puro corde desiderat et cúncta quáe delíngimus re-* gyfð synne attor halwendlice byð geopenud on andetnysse láxat; *Peccati uírus salubriter aperítur in confessione.* þæt cwyldbærlice lutude on geþance andettende synna hwæt *quod pestifere latébat in mente; Confitendo peccata quid* elles doð we buton yfel þæt on us latude we geopeniað *aliud agimus. nisi malum quod in nobis latebat aperímus.* synful soðlice gecyrred of synnum on wopum eallunga rihtwis *Peccator enim conuersus de peccatis in flétibus. iam iustus* beon ongynð þæne he ongynð wregean þæt he dyde *esse inchoat. cum coéperit accusáre quod fecit;* sæde þa þe synna his mannum bedigliað 7 þurh *Isidorus dixit. Qui peccata sua hominibus occúltant. et per* hi sylfe geandette na beoð god þæne þe hi gewitan hæfdon *semet ipsos confessi non fuerint. deum quem testem habebant.* hine hi habbað eac wrecend of þam anra gehwyle rihtwis beon *ipsum habebunt et ultórem; Ex eo unusquisque iustus esse* ongynð of þam þe his wregend wunað fela soðlice þar *íncipit. ex quó sui accusátor extíterit; Multi autem e* togeanes hi sylfe synfulle andettað 7 hi sylfe fram *cóntra semet ipsos peccatores fatentur. et semet ipsos a* synne na ætbredað micel eallunga rihtwisnysse dæl ys *peccato non súbtrahunt; Magna iam iustitiae pars est.* hine sylfne witan mann þæt he þwyr ys þæt he of þam *se ipsum nósse hominem quod prauus est. ut ex éo* godcundum mægne si underþeod eadmodlicor of þam þe he his *diuine uirtuti subdatur humilius; ex quó suam* untrumnysse oncnæwð wel hine sylfne deme rihtwis on *infirmitatem agnoscit; Bene sé iudicet iustus in* þysum life þæt he ne si gedemed fram gode mid genyþerunge *hac uita. ne iudicetur a deo dampnatione.*

¹ deus.

ecere þænne soðlice dom be him gehwylc nimþ þænne
 perpetua; *Tunc autem iudicium de sé quisque súmit. quando*
 he þurh þæslice deadbote his þwyran dæda genyþerað
 per dignam paenitentiam sua prava facta condemnat;
 twyfealdne habban scyle wop on behreowsunge aelc synful
Duplicem habére debet fletum in paenitentia omnis peccator.
 oððe forþan þe he þurh gymeleaste god na dyde oþþe
siue quia per negligentiam bonum non fecit. séu
 forþi þe he yfel þurh þristnysse gefremede þæt soðlice gedaf-
quia malum per audáciam perpetratit. quod enim opor-
 nude he na dyde 7 he dyde þæt beon gedon na gedafnude
 tuit non géssit. et géssit quod ági non opórtuit;
 sum soðlice eallunga rihtwisyssse dæl ys unriht
Quaédam enim iam iustitiae pótio est iniquitatem
 his menn behydan 7 on him sylfum be his synnum
suam homini abscóndere. et in semet ipso de peccatis
 agenum forseamigean se þe ongebrohte him teonan mid
propriis erubescere. Qui inlátas sibi contumelias tran-
 glædum geþance geswutelað sar heortan geopenað 7 attor
quillo animo prodit. dolorem cordis áperit. et uírus
 þæt wealð on modo eþelice ongeanwyrpð wunda soðlice
quod féruet in animo fácile réicit. Uúlnera enim
 geþances opene rafe acofriað belocene þearle
wundiað andet- mentis aperta cito exalant. cláusa nimis exúlcerant; Con-
 nys gerihtwisað andetnys synne forgyfednysse sylð aelc
fessio iustificat. confessio. peccati ueniam dónat. omnis
 hopa on andetnysse wunað on andetnysse stow mildheort-
 spes. *in confessione consistit. In confessione. locus misericor-*
 nysse ys se þe synne geypð rafe he byð gehæled leahter
diae est. Qui peccatum pródit cito curatur. crímen
 soðlice swigende byð gemarud gif open ys leahter he gewyrð
autem tacéndo ampliatur. Si pátet uitium. fit
 of micelum lytel gif lutað leahter he gewyrð of lytlum
ex magno pusíllum. Si látet uitium. fit ex minimo
 micel of swigean gylt wyxt
magnum. silentio culpa crescit;
 sæde betere ys soðlice on yfelum dædum clæne
Basilius dixit. Melior est enim in malis factis pura
 andetnyss þænne on godum weorcum ofermodig gylp
confessio. quam in bonis operibus supérba gloratio;

on bec ys gecweden swigendum na eþelice mæg lac-
In libro clementis dicitur; Tacentibus. non facile potest me-
 nung gedafenlicre 7 neodlicre spræce beon gegeawud cyðan
dela oportuni et necessarii sermonis adhiberi; Profiri
 scyl anra gehwylc on hwam mod þurh nytenysse adlað
debet unusquisque in quo animus per ignorantiam languet;

IX.

be dædbotnysse.

De Penitentia.

drihten segð on godspelle dædbote doð togenea-
Dominus dicit in aeuuangelio. Penitentiam agite. adpropin-
 læhð soðlice rice heofena
quabit enim regnum caelorum;

se apostol sæde hreowsunge doð 7 si gefullud anra
Petrus apostolus dixit. Penitentiam agite et baptizetur unus-
 gehywlc eower 7 ge onfoð gyfe haliges gastes
quisque uestrum. et accipietis donum sancti spiritus;

se apostol sæde þam witolice þa þe æfter dead-
Paulus apostolus dixit. His quidem¹ qui² secundum paeni-
 bote godes weorces wuldor 7 wyrðscype 7 unwemminege
tentiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem
 secundum lif ece
quaerentibus uitam aeternam;

sæde god ys geþreadne geswutelian hreowsunge
Salomon dixit. Bonum est. correptum manifestare paenitentiam
 swa soðlice he aſligð sylfwilles synne na sege þu ic syngode
sic enim effugit uoluntarie peccatum. ne dicas peccavi.
 7 hwæt getimode me unrotlices be gemiltsudre synne nelle þu
et quid accidit mihi triste; De propitiato peccato noli
 beon butan ege ne þu na ic synne ofer synne ne
esse sine metu. neque adicias peccatum super peccatum; Ne
 lata þu beon gecyrrred to drihtne 7 na yld þu of dæge on dæg
tardes conuerti ad dominum. et ne differas de die in diem;
 na forhoga þu mann awegawendne hine fram synne gemun þu
Ne despicias hominem auertentem se a peccato. memento
 þæt ealle on gebrosnunge we synd se hehsta on hatunge
quoniam omnes in corruptione sumus; Altissimus odio

¹ s. predicamus.

² s. sunt.

hæfð synfulle 7 he gemiltsað behreowsigendum si þu gehabets peccatores et misertus est paenitentibus; Con-cyrred to gode 7 forlæt synna þine eala bearn þu syn-uértere ad deum. et relinque peccata tua; Fili pec-godest na geic þu eft ac be ærrum bide þæt hi casti. ne adicias iterum. sed de pristinis¹ deprecare ut re-beon forgyfene þe swylce fram ansyne snacan fleah synna mittantur tibi; Quási a facie cōlubri fūge peccata. 7 gif þu to genealæhst to þam he u(nder)foð þe et si accésseris ad illa susc(i)piens te;

sæde dædbot þeah þe heo si gehwæde heo na Origenis dixit. Paenitentia quámuis sit exigua non byð forsewen mid deman rihtwisse god despicitur apud iūdicem iustum deum;

sæde se soðlice se þe his gyltas geþencð 7 sona Agustinus dixit. Ille uero qui sua scelera cōgitat. et stātim gecyrred byð forgyfensse him gelyfe gif þu soðlice þænne conuersus fuerit. ueniam sibi credat; Si enim tunc wy(lt) daedbote don þænne þu syngian na miht synna uis paenitentiam ágere quando peccare non potes: peccata þe forletan naes þu hi arleas sawl byð heofud on yfelum te dimisérunt non tú illa; Ínpia anima plángitur in malis. þænne heo hiht be godum dum spérat de bonis;

sæde ic wolde þæt swa rafe swa si gecyrred Hieronimus dixit. Utinam tám cito conuertatur synfull to dædbote swa rafe drihten gegearwud ys peccator ad penitentia(m) quám cito dominus preparatus est. eac swylce forestiht awandan cwyde na soðlice tide etiam prefirnu mutare sententiam; Non enim temporis

l(an)ge asmeað god ac mid willan syfernysse bot lo(n)gitudinem requirit deus. sed affectu sinceritatis paenitudo byð awinsud se þe soðlice mid eallum on criste geþance pensatur; Qui enim tota in christo mente getruwað þeah þe he ealwa mann asliden dead byð on confidit. étiamsi sicut homo lapsus mortuus fuerit in synna on gelefan his he leofað on ecnysse to warnigenne peccato. fide sua uiuit in aeternum; Cauendum

¹ s. peccatis.

ys wund seo þe mid sare byð gehæled fylð flæses isene
est. *wulnus* quod dolore curatur; *Putredo carnis. ferro*
behofað 7 ceorfincgisene racenteah fylða 7 loccas na synd
indiget et caueterio; *Catena sordes et come non sunt*
eynehelmes tacnu ac wopes 7 teara sac 7 fæs-
diadématis signa. sed fletus et lacrimarum; *Sáccus et ieiun-*
ten wæpnu synd. deadbote 7 læcedom synna for-
nium arma sunt paenitentiae. et remedium peccatorum?

þi þe æmtig wamb 7 gyrla hohfull geornfullieur drihten
quia inánis uenter et hábitus luctuósus. ambitiósus dominum

bitt god on gecynde mildheort ys 7 gearu þæt
deprecatur; *Deus natura misericors est. et paratus ut*
he hæle mid miltse þa he na mæg hælan (mi)d rihtwisnysse
saluet clementia. *quos non potest saluare iustitia;*

god ne he godu gefylð þe he haligum behet gif hi on-
Deus nec bona implet quae sanctis promisit. si illi re-

geancyrrað to leahtrum ne yfelu þe he synfullum þreað
uertantur ad uitia. nec mala quae peccatoribus comminatur.

gif hi ongeangecyrrede beoð to hæle mann unrihtwis
si illi reuersi fuerint ad salutem; Homo iniquus
se þe þurh man forwyrðendlice welan gegaderude gif he a-
qui per nefas perituras diuitias congregauit. si al-
hwænne gecyrred ætwindan gewilnað ece suslu he scyl
quando conuersus euádere cupit aeterna supplicia. debet
don þæt he micelnyssse synna mæge geemnyttan mid
agere. ut multitudinem peccatorum possit exaequare uber-
genihtsumnyssse mægena

tate uirtutum;

sæde bot soðlice þeawas awent 7 lange
Hilarius dixit. Paenitudo enim móres immútat. et longa

tida leahtras on prince eages forwyrþað gif heartan
temporum crimina in ictu oculi pereunt. si cordis
acenned byð onbryrdnys
náta fuerint conpunctio;

sæde ne we soðlice for gylte betað gif
Gregorius dixit. Neque enim pro delicto satisfacimus. si
we fram unrihtwisnysse na geswicað se þe agylte forbodene
ab iniquitate non cessámus; Qui commisit prohibita.

him sylfum framceorfan scyl for þam eac forgyfene 7 hine
sibimet *ipsi abscidere debet pro his étium concéssa: et sé*

gelæcð on læstum se þe geman on mæstum agyltan
 reprehendat in míminis. qui méminit in máximis deliquisse;
 genoh fremede fram geleafan ys se þe to donne dædbote
Satis aliénus a fide est qui ad agendam poenitentiam
 timan ylde geanbidað to ondrædenne ys þæt he na þænne
tempora senectutis expéctat. metuendum est. né dum
 he hopað mildheortnysse onbefalle on dom dædbote
spérat misericordium incidat in iudicium; Poenitentiam
 witodlice don ys gefremede yfelu beheofian 7 beheofude na
quippe ágere est perpetrata mala plángere. et plangenda non
 gefremman witodlice se þe swa synna bewepð þæt he swa þeah
perpetrare; Nam qui síc peccata deplórat ut tamen
 oþre agylte þænne gyt dædbote don oððe he nat oððe
alia committat. adhuc poenitentiam agere. aut ignórat aut
 he twyhiwað god ælmihtig swincan hine cyð þænne
dissimulat; Deus omnipotens laborare sé denuntiat. cum
 he stiþe manna þwyrnyssa byrð gif hwa þe be synne
dúras hominum prauitátes pótat; Sí quis te de peccato
 wiðutan þreað þu andett inran þa he nat ne
forinsecus corréxerit. tú confitére interiöra que ille nescit; Neque
 soðlice mæg beon gyfu gecorenra butan þar byð forgyfeyss.
enim pótest esse gratia electorum. nisi ubi fuerit uenia
 synna ma eornostlice be synfullum gecyrredum þænne
peccatorum; Magis ergo de peccatore conuérso quam
 be rihtwisum standendum blis byð on heofene nedbehefe
de iusto stánte gaudium fit in caelo; Necessarium
 eornostlice ys se þe wile hine eallum gemete afeormian fram
ergo est. qui uult sé omni modo purgáre a
 synne ærest þa gyltas forceorfan se inra dema geþanc
 peccato. *primo ipsas culpas succídere; Intérnus iudex mentem*
 swyþor þænne þa word besceawað næfre synfülle to
pótius. quam uerba considerat; Numquam peccatores ad
 wopum dædbote gehwurfon gif nane wæron goddra
lamentum paenitentiae redírent: si nulla éssent bonorum
 bysena þa heora geþanc. tugon ælc soðlice synn
exempla quae eorum mentem tráherent; Omne enim peccatum
 hefelic ys forpi heo na geþafað sawle to hehnyssum ahebban
gráue est. quia non permittit animam ad sublimia leuáre;
 ne soðlice þænne forgyfeyssse gemett se þe nu gecwemne
Neque enim tunc ueniam inueniet qui módo áptum

forgyfenesse timan forspilde þar eallunga fram gode na mæg
 uenie tempus pérdidit; *Ibi iam a deo non póttest*
 geearnian þæt he bitt se þe her nolde gehyran þæt he het
 meréri quod petit. qui hic noluit audire quod iussit.
 se þe timan gedafenlice dædbote forspylde on ydel ætforan
Qui tempus congrue paenitentiae pérdidit. frústra ánte
 rices dura mid benum com
regni ianuam cum precibus uenit;

sæde dædbot na mid worde to donne ys ac
Isidorus dixit. Paenitentia non uerbo agenda est sed
 mid dæde rafe byð gebet gylt se þe rafe byð oncnawen
facto; Cito corrigitur culpa. que cito cognoscitur
 latur soðlice byð gehæled wund seo þe eallunga fuligen-
Tárdius autem sanatur uulnus quod iam putres-
 dum limum stincð rafe heo geedcucað gif rafor lacnung
centibus membris fétet. cito reuiuéscit! si cítius medéla
 byð gegearwud witodlice se þe gewunan deð to synnigenne
adhibetur. Nam qui consuetudinem facit peccandi.
 eallunga he bebyrged ys hefig gylt hefige hæfð ned-
iam sepultus est; Gránde scélus. grandem habet ne-
 behefe bote se þe eornostlice gewilnað gewiss beon
cessariam satisfactionem; Qui ergo cupit certus ésse
 on deape be forgyfenesse hal he behreowsige 7 hal ge-
in morte de indulgentia! sanus peniteat. sanusque per-
 fremede manu he bewepe beoð aþwegene cwyð se witega
petráta facínora défleat; Lauamini inquit propheta
 clæne beoð ys aþwegen witodlice 7 clæne ys se þe
mundi estóte; Lauatur itaque et mundus est. qui
 eac forðgewitene beheofað 7 towerde na forlæt ys ge-
 et *preterita plángit. et futura non admittit*¹; *La-*
 þwegen 7 he nys clæne se þe beheofað þæt he dyde
uatur et non est mundus. qui plangit quod géssit
 ne he ne forlæt 7 æfter tearum þa þe he beweop geed-
 nec *déserit. et post lacrimas haec quae fléuerat ré-*
 læcð se þe soðlice þwyrlice lybbende dædbote on deaðe
petit; Qui autem práue uiuendo poenitentiam in morte
 deð frecenfull ys swa swa soðlice his genyþerung ungewiss
 ágit. *periculoseum est; Sicut enim eius damnatio incerta*

¹ vel ammittit.

ys swa eac forgyfenyss twynol se dædbote þæslicē deð est. *sic et¹ remissio² dubia*; *Ille poenitentiam digne ágit.* se þe gylt his bote lahlicre beheofað genyþerigende *qui reatum suum satisfactione legitima plangit condemnando* gewislice 7 bewepende swa micelum þanon wepende deoplicur *scilicet. ac deflendo?* tanto in *deplorando profundi*us. swa micelum swa he wunað on synnigende lencg þeah þe *quānto extitit in peccando prolixius*; *Quāmuis* ænig si synfull 7 arleas gif he to dædbote byð gecyrred *quāsque sit peccator et impius si ad penitentiam conuertatur.* begytan hine magan forgyfenesse gelyfe efstan scyl to *cōsequi sé posse ueniam credat*; *Festinare debet ad* gode hreowsigende anra gehwylc þa hwile þe he mæg þæt he deum paenitendo unusquisque dum pōtest. ne na gif þænne he mæg nele eallunga þænne he late wyle *si dum pōtest noluerit. omnino cum tárde uoluerit* na mage swyþor geblissað god be sawle geortruwudre 7 *non possit*; *Amplius laetatur deus de anima desperata.* et hwilon gecyrredre þænne be þære seo þe næfre wunað *aliquando conuersa?* *quam de éa quae numquam extitit* forspilled ma ys soðlice bliss beforan gode 7 englum his *pérdata*; *Plus est enim gaudium coram deo et angelis eius* be þam se fram frecenysse byð alysed þænne be þam þe næfde eo qui a *periculo liberabitur.* *quam de eo qui numerre na cuþe synne frecenysse swa micelum swa soðlice geunquam nouit peccati periculum*; *Quanto enim consorts* þing forspilled swa micle swa ma gif hit byð funden *tristat rés pérdata tantō magis si fuerit inuenta* geblissað manega mid upplicre besawene gyfe on ytemystum *laetificat*; *Multi supérna respecti grátia. in extrémis* hyra to gode beoð gecyrrede þurh dædbote swa hwylce *suis ad deum reuertuntur per paenitentiam?* *quaecumque* yfelu hi dydon mid dæghwamlicum wopum he afeormiað *mala gessérunt cotidianis fletibus purgant.* 7 on godum dædum yfele dæde awendað þam rihtlice atque in *bonis factis mala gésta commútant.* *quiibus iuste* eall þæt hi agylton byð forgyfen forþi hi þæt hi yfele *totum quod deliquerant ignoscitur.* *quia ipsi quod male*

¹ s. est.² s. eius.

dydon behreowsigende hi oncnawað ys soðlice dædbot gessérunt paenitendo cognoscunt; Est autem paenitentia.

læcedom wunde hopa hæle þurh þa god to mild-medicamentum uulneris: *spes salutis.* per quam deus ad misericordiam prouocatur. *que non tempore pensatur.* sed profun-dynesse wopes 7 teora dædbot soðlice naman onfeng-ditate fletus ac lacrimarum; *Paenitentia autem nomen sumpsit* fram wite on þam sawl ys gecwylmed 7 ys adydd flæsc a poëna. *quā anima cruciatur.* et mortificatur cárō; eft ys gecweden þa þe soðlice dæbote doð þar æfter Item dicitur. *Qui uero penitentiam águnt.* próinde loccas 7 beard fedasð þæt hi geswutelian genihtsumnysse capillos et bárbam nutriunt. *ut demónstrent habundantiam.* leahtra mi þam heafud synfulles ys gehefegud loccas soðlice criminum. *quibus caput peccatoris grauatur;* *Capilli enim* for leahtrum beoð underfangene eal swa hit gewritten ys mid loc-pro uītis accipiuntur. *sicut scriptum est.* crini-cum synna hyra anre gehwylc byð gewriþen þurh hæran bus peccatorum suorum unusquisque constringitur; *Per cilicium* witodlice gemynd ys synna 7 for þi on bam dæd-quippe recordatio est. peccatorum. et id círco in utróque paeni-bote we doð ge þæt we on onbrydnysse hæran we oncnawan-tentiam ágimus. *ut et in conpunctione cilicii cognoscamus* leahtras þa we þurh gylt adrugan on dæbote witod-uitia quae per culpam commisimus; *In paenitentia* nam-lice na swa ys to besceawigenne gemet tide swa que non tam consideranda est mensura temporis quam sares swa micelum swa wæs on yfel hreosende modes doloris; *Quanta fuit in malum abrupta mentis* atihtincg swa micelum neod ys þæt si on lufe estfulnyss intentio. tānta necésse est. *ut sit in dilectione deuotio;* twyfeald ys soðlice hreowsunge geomerung oþþe þænne we heo-Dúplex est autem paenitentiae gémitus. uel dum plángi-fiað þæt we yfele dydon oððe þænne we na dydon þæt we mus quod male géssimus. vel dum non égimus quod don sceoldon se soðlice soðe hreowsunge deð se þe ne ágere debuerámus; *Ille autem veram penitentiam ágit.* qui nec behreowsian forðgewitene forgymð ne þænne gyt behreowsi-penitère preterita néglegit. nec adhuc peniten-

gende agylt gif god ys fram ytemystum gecyrrednyss betere
 da committit; *Si bona est ab extrémis conuersio. melior*
 swa þeah ys seo þe feorr ær ende byð gedon þæt fram þysum
 tāmen est quae lōnge ante finem ágitur. ut ab hac
 life orsorhlicur si gefaran on þysse worulde dædbote wyr-
 uita secūrius transeatur; *In hoc saeculo paenitentiam oper-
 endum godes mildheortnyss hylpð on towerdum soðlice
 antibus dei misericordia subuenit. in futuro autem*
 eallunga we na wyrceað ac gescead weorca ura we
 iam non operamur sed rationem operum nostrorum pón-
 gesettað nan georwenan scyl forgyfenesse þeah þe he abutan
 imus; *Nullus desperáre debet ueniam. etiámsi circa*
 ·ende lifes to dædbote si gecyrred gif we soðlice hreow-
 finem uitae ad poenitentiam conuertatur; *Si enim peni-
 sigende wyrðe gode dæda doð stiðnysse his on milt-
 tendo digna deo acta gessérimus. seueritatem eius in cle-
 sunge we awendað god se þe us yfele forþyldigað na
 mentiam commutámus. deus qui nos malos tólerat. non*
 twy ys þæt he gecyrredum mildelice forgyfe swa swa
 dubium est quod conuersis clementer ignoscat; *Sicut*
 soðlice hit na gedafenað gemunan synne willan swa neod ys
 enim non oportet reminisci peccati affectum. sic necesse est
 anra gehwylcne his on wepende gemunan synne
 unumquemque suum in deflendo commemorare peccatum;
 ælc synn þurh dædbote onfehð wunde hæle
Omne peccatum. per poenitentiam récipit uulneris sanitatem;
 naht soðlice wyrse þænne his gylt oncnawan na ne bewepan
Nihil autem péius quam culpam agnoscere. nec deflére;
 on þysum life foran hreowsunge geopenað freohdom æfter
In hac uita tantum penitentie pátet libértas. post
 deaþe soðlice nan þreaginege ys leaf behreowsigendum
 mortem uero nulla correctionis est licentia; *Paenitentibus*
 godcund milts hylpð 7 þurh dædbote forgyfenyss
 diuina clementia subuenit. et per poenitentiam indulgentia
 byð geseald wund geedleht latur byð gehæled æfter
 datur; *Uulnus iteratum tardius sanatur; Secundum*
 adle to agydenne ys læcedom æfter wunde to gegeawig-
 morbum inpendenda¹ est medicina. iuxta ulnus adhibén-
 enne synd læcedomas
 da sunt remedias;

¹ largienda.

sæde swyþe heard 7 þearle to besargienne ge-
 Ĉaesarius dixit. *Ualde dūra et nīmīum dolenda con-*
sceaft ys ælce ontihtincge 7 bigencg lichaman agyldan
*dītio est. omnem intentionem et studium corporis inþendere*¹.
7 wæstm na onfon æfter geswince segð soðlice sum
et fructum non recipere post laborem; Dicit enim aliquis.
þænne ic to ylde cum eum ƿænne to dædbote læcedomum
cum ad senectutem uénero; tunc ad poenitentiae medicamenta
ic fleo for hwi ƿæt be hyre tyddernyss mennisc geþrist-
confúgiam. quâre hoc de sé fragilitas humána presú-
læce ƿænne heo ænne dæg lifes hyre on anwealde næfð
mat. cum unum diem uitae suae in potestate non habeat;
unrihtwisnysse soðlice ure gif we oncnawað god for-
Iniquitatem enim nostram si nos agnoscimus deus ig-
gyfð mænige soðlice hi gelyfdon lange timan lybban 7
noscit; Multi enim sé credebant lóngo tempore uiuere et
swa hi deað færlic ætbræd ƿæt hi na to ƿære hwilend-
ita illos mors repentina subtraxit. ut nec ad illam momen-
re mihtan dædbote becuman we forsceamiað nu
tâneam potuissent penitentiam peruenire; Erubéscimus modo
on lytlum timan dædbote don 7 we na ondrædað butan
páruo tempore paenitentiam ágere. et non timémus sine
ælcum ende ece suslu þolian se þe soðlice for
ullo termino aeterna supplica sustinére; Qui enim pro
synnum him sylfum na arað god raðe him forgyfeynysse
peccatis sibi ipsi non párcit. deus cito illi indulgentiam
sylð
tribuit;

X.

be forhæfednysse.
De Abstinentia.

drihten segð on godspelle eadige þa þe hingriað 7
*Dominus dicit in aeuuangelio. Beati*² *qui esúriunt et*
þyrstað rihtwisnysse for þi þe hi beoð gefyllede
sítiunt iustitiam. quoniam ipsi saturabuntur;

se þe ytt na etende
Paulus apostolus dixit. Is qui mandúcat. non manducántem

¹ i. uti.

² s. sunt.

na forhogige 7 se þe na ytt etende na deme non spérrat. et qui non manducat. manducantem non iúdicet. se þe soðlice ytt drihtne he ete þancas soðlice he do qui enim manducat. domino manducet. gratias enim ágat gode 7 se þe na ytt drihtne he ete 7 þancas he do deo. et qui non manducat domino mandúcet et gratias ágat gode ælc gesceaft godes god 7 naht to forwyrpennne þaet deo; *Omnis creatura dei¹ bona.* et nihil reiciendum; *Quod* mid þanca dæde byð onfangen si gehalgud soðlice þurh cum gratiarum actione percipitur. sanctificetur enim per word godes 7 gebed uerbum dei et orationem;

sæde rihtwis ytt 7 he gefylð sawle his *Salomon dixit. Iustus comedit et réplet animam suam.* wamb soðlice arleasra ungefyllendlic sawl gefyllled trytt uénter² autem impiorum insatiabilis; *Anima saturata calcabit* beo-bread sawl hingriende eac biter for swetum he nimð fáuum³; *anima esuriens et amárum pro dulce súmit;* se þe forhæbbende ys he togeycð him if *Qui abstínenſ est. adiciet sibi uitam;*

sæde geþanc metta on idelnysse geweregud *Agustinus dixit. Méns cibórum inanitáte lassata⁴* ne forspilð gebedes strenðe naht framað eallum dæge lang non perdit orationis uigórem; *Nihil pródest tota die lóngum* adreogan fæsten gif æfter þam metta oferfylle oððe ofermicelnyssse dúcere ieiunium. si póstea cibórum satietate uel nimietate sawl byð ofersymed sy eornostlice gemedemud æt metes 7 ge anima obruatur; *Sit ergo temperatus cibus éscæ: et in leht lichaman ures eorðe þornas galnyssa na cenð rigata corporis nostri terra. spínas libidinum non germinabit;* swyle ys flæse þæt æfter manegum dagum onfehð mete eall swyle *Qualis est cáró quae post multos dies percipit cibum. talis* ys sawl seo na sinngallice byð fed mid godes worde eft est anima quæ non assidue pásctitur dei uerbo; *Item* ys gecweden se þe na mæg fæstende hine gehælan he mæg dicitur. *Qui non potest ieiunándo se curáre. pótēst* mid ælmyssan alysan god hit ys fæstan ac selre ys elemosina redimere; *Bonum est. ieiunáre. sed melius est*

¹ s. est.² s. est.³ hunigcamb.⁴ fatigata

ælmyssan syllan for þi ælmyss genihtsumað butan fæstene elemosinam dáre. *quia elemósina sufficit sine ieiunio.* fæsten na genihtsum(að) butan ælmyssan fæsten mid ælmyssieiunium non sufficit sine elemósina; *Ieiunium cum elemosan twyfeald god ys fæsten soðlice butan ælmyssan sina dúplex bonum est. ieiunium vero sine elemosina nan god ys swyld ys fæsten butan ælmyssan nullum bonum est; Tále est ieiunium sine elemosina.* swyld ys butan ele blacern swa swa blacern þe butan ele *qualis¹ sine óleo lucérrna; Sicut lucerna quae sine oleo* byð onæled smeoan mæg leoht habban na mæg swa accénditur fumigáre póttest lucem habére non póttest? ita * fæsten butan ælmyssan flæsc witodlice hit cwylmð ac ieiunium sine e'emosina carnem quidem crúciat. sed soþre lufe mid leohte sawle na onliht caritatis lumine animam non inlústrat;

sæde faestene gemetegude scylon beon þæt hi na Hieronimus dixit. *Ieiunia moderáta debent esse.* ne

þearle geunhaelan maga for þi gehwæde 7 gemetegud nimis debilitent stómachum. *quia módicus et temperátus mete flæsce 7 sawle nytlic ys fætt wamb na acenð cíbus carni et anime utilis est; Pínguis uénter non gignit andgyt gehwæde full wamb eþelice be fæstenum cnitað sensum tenuem². plenus uénter fáciile de ieiuniis dísputat;* betere ys soðlice magan sargian þænne geþanc swa micel Melius est enim stómachum doler(e) quam mentem; Tantum þe fæsten ongesete swa micel swa þu forberan miht micele tibi ieiunium inþóne. quantum ferre póttes; Multo betere ys dæghwamlice lytel þænne seldan genoh niman melius est cotidie párum quam ráro sáti súmere; ren se selost ys gif he na oferflowendlic nyþerastihð on Pluuiia illa optima est si non supérflue descendat in eorþan 7 færlic 7 swiðlic storm on hryre landu forhwyrfð terram: subitusque et nímius ímber in préceps árua subuertit; on þam eac wyrtum onblawende gehwylce 7 hefige to for. *In ipsis étiam legumínibus inflantia quaéque et gráuia declibus genue synd 7 naht þu wite gelædan cristenum geon-nanda sunt: nihilque scías condúcere christianis ado-*

¹ s. est.

² i. subtilis.

gum swa mete wyrtena 7 bryne lichamena mid cealdrum
 lescentibus ut aésum hólerum: ardórumque corporum frigidioribus
 estum to temprigenne ys wel manega lif clæne gyrnende
 aépulis temperandus est; Nonnulli uitam pudicam appetentes
 on middan wege hi feallað þænne hi þa ane forhæfednyssse
 in medio itinere cōrruunt. dum solam abstinentiam
 flæsca berað 7 mid wyrтum hi symað magan naht
 cárnum pōrtant. et legumínibus ónerant stómachum; Nihil
 swa onælð 7 tinclað lima gecyndlima þænne gemylt
 sic inflámmat et titillat membra genitália. quam indigéstus
 mete fyl tobrocen fyl 7 alocen fyl spær mete 7
 cíbus ructúsque¹ conuúlsus²: Párcus cíbus et
 symle wamb hingrigende mid þryfealdum fæstenum byð fore-
 semper uénter esúriens. triduánis ieíuniis prefer-
 boren andgyt þenunge gearwigende gode þyhð symle 7
 tur; Sensus officium éxhibens deo. úiget semper et
 þynne hit byð fæstenu wæccean ælmyssan 7 oþre þus gerade
 ténuis fit; Ieiunia. uigíliae. elemosinae. et cetera huiusmodi
 geicean god ure scylon na oferhelian synne se for-
 augére bonum nostrum debent non ueláre peccatum; Ille áb-
 hæbbende wer to gelyfenne ys se þe leahtra ealra fri-
 stinens uir credendus est. qui uitiorum omnium liber
 seworden ys na soðlice to getellene ys forhæfednyss þar
 effectus est; Neque enim reputanda est abstinentia: u-
 þar byð wambe fyll æfterfyligende lima his þa
 bi fuerit uentris satúritas subsecúta; Membra sua quae
 gynd ofer eorþan hi cwylmað þænne oferwenodne lichaman
 sunt super terram mortificant. quando ínsolens corpus
 fæstena mid gædertangnyssse þreageað naht ongean forhæf-
 ieuniorum continuatione castigant; Nihil contra absti-
 ednyssse doð þa þe win næs for druncennysse ac þæt an-
 nentiam faciunt: qui uinum non pro ebrietate. sed tantum
 for lichaman hæle onfohð ne þæt him bringð willa
 pro corporis salute percipiunt: nec hóc eis óffert uoluntas.
 ac geþafað seo untrumnyss forhæfednyss metta ana na
 sed permituit infirmitas; Abstinentia cibórum sóla non
 genihtsumað butan weorcu gode hyre beon geþeodde
 sufficit. nisi opera bona ei iungantur;

¹ i. egestus.

² i. disruptus.

sæde ma ys soðlice wordes mid fodan lific
 Gregorius dixit. Plus est enim uerbi pábulo uictúram
 on ecnyssse geþanc gereordian þænne wambe sweltendlices
 in perpetuum mentem reficere. quam uentrem moritúrg
 flæsces eorðlicum hlafe gefyllan mid mete lichama byð gefedd
 carnis terréno páne satiáre; Cibo corpus páscurit.
 mid arfæstum weorce gast byð gefedd forhæbbende 7 wiþer-
 pio opere spiritus nutritur; Abstinentes et arro-
 werde mid forhæfednysse witodlice lichaman hi gewæceað ac
 gántes abstinentia quidem corpus afficiunt: sed
 þurh gewilnunga gyfernysse middanearde hi þeowiað þænne
 per desideria gúlae mundo seruiunt; Cum
 geþanc na to bebodum soðre lufe byð atiht gewiss ys butan
 mens non ad precepta caritatis ténditur. restat procul
 tweon þæt þurh forhæfednysse flæsc si gehlænsud na soðlice
 dubio ut per abstinentiam cáró maceretur; Non enim
 gode ac him sylfum gehwylc fæst gif he þa þe he to tide
 deo sed sibi quisque ieiunat. si ea quae ad tempus
 wambe ætbryt na onæltum sylð ac wambe æfter þam
 uénti súbtrahit. non inópibus tribuit. sed uénti póstmodum
 to bringenne gehealt to mynigende synd forhæbbende þæt
 offerenda custodit; Ammonéndi sunt abstinentes ut
 hi witan þæt þænne gelicigende gode forhæfednysse tobringað
 nōuerint quia tunc placentem deo abstinentiam offerunt.
 þænne hi þa þe hi him of fodum ætbredað behofigendum
 cum ea quae sibi de alimentis súbtrahunt indigentibus
 beoð forgyfene
 largiuntur;

sæde þa þe soðlice fram mettum forhabbað 7
 Isidorus dixit. Qui enim a cibis abstinent et
 hi þwyrlice doð deoflu hi geefenlæceað þa soðlice fram
 præue águnt démones imitantur; Illi autem a
 mettum wel forhabbað þa fram yfelum dædum oððe fram
 cibis bene abstinent. qui a malis actibus uél a
 middaneardes gyrninge fæstað of mettum soðlice galnyss
 mündi ambitione ieiúnant; Escis enim libido
 wyxt mid fæstene galnyss byð oferswiþed þæt ys fullfremed
 crescit. ieiunio luxúria superatur; Hoc est perfectum
 7 gesceadwislic fæsten þænne ure mann uttra fæst
 et rutionabile ieiunium. quando noster homo extérior ieiúnat.

se inra gebitt þurh fæsten eac swylce diglu geryna
intérior orat; *Per ieunium étiam occulta mysteriorum*
 beoð onwrigene 7 godeundes haligdomes diglu beoð geopenude
reuelantur. diuinique sacramenti archána panduntur;
 fæstenu strange flana synd ongean costunga deofla
Ieiunia fórtia tela sunt aduersus temptamenta daemoniorum.
 raþe soðlice þurh forhæfednysse beoð ofercumene unclæne
cito enim per abstinentiam deuincuntur; *Inmundi*
 soðlice gastas þar ma onstandað þær þar hi swyþor geseoð
enim spiritus. ibi máyis insistunt. *ubi plus uiderint*
 mete 7 drenc flæsc soðlice þænne hit god þyrst þænne hit
éscam et pótum; *Caro enim tunc deum sitit. quando*
 þurh fæsten forhæfð 7 fordruwað forhæfednyss geliffæstað
per ieunium ábstinet et aréscit; *Abstinentia uiuificat*
 gemetegude 7 heo ofslýhð oferflowendlice heo geliffæst sawle
moderata. et occidit superflua. uiuificat animam.
 lichaman heo acwelð sume ungeleaffullice forhabbað þæt
corpus nécat; *Quidam incredibiliter ábstinent. ut*
 mannum carfullum na forhæfednysse willan fram æte flæsca
hominibus curiósis non abstinentiae uóto. ab ésu cárniu
 hi behatað þa swyþor to onscunigenne synt forþi godes
*se suspendant*¹. *hí pótius execrándi sunt quia dei*
 gesceafte brycum menniscum forgyfene awyrpað byð forhogud
creatúrum úsibus humánis concéssam reíciunt; *Spernitur*
 soðlice fæsten þæt on æfene mid gefyllednysse metta
enim ieunium. quod in uespera repletione cibórum
 byð gereord byð forhogud fæsten þæt on æfen estum
reficitur; *Spérnitur ieunium quod in uesperum deliciis*
 byð ameten ealne soðliice dæg estas on gefiance grunað
compensátur; *Tota enim die aépulas in cogitatione rúminat*.
 se þe to gefyllene gyfernysse to æfenne him estas macað
qui ad expléndam gálum ad uespera sibi dilicias préparat;
 lichaman unhælð ormæte eac mægenu sawle tobrycð 7 ge-
Corporis debilitas nimia étiam uires anime frángit. men-
 þances ingefanc deð adrugian ne hit na framað aht godes
tisque ingénium facit marcéscere. nec ualet quicquam boni
 þurh wanhaelðe gefremman swa hwæt soðlice on hyðþe 7
 per inbecillitatem perficere; *Quicquid enim címmódo et*

¹ i. policeantur.

on temprunge byð halwende hit ys swa hwæt soðlice þearle 7 temperamento fit: *salutare est*; *Quicquid autem nimis et ofer gemet ys cwyldbære hit byð 7 bigencg his on ultra módum est. perniciosum fit. studiumque suum in wiþerædnyssse went lichama soðlice þæne þe forhæfednyss contrarium uérit; Corpus autem quod abstinentia tobrycð costung na bernð swa swa ealle flæsclice grædignyssa frangit. temptatio non uirit; Sicut omnes carnales cupiditates mid forhæfednyssse beoð forcorfene swa ealle sawla mægenu abstinentia resecantur. ita omnes animæ uirtutes. ettulnyssse mid leahtre beoð toworpene na soðlice ænig aedacitatis uitio destruuntur; Neque enim quispiam mæg mægen fullfremednyssse aethrinan butan he ær wambe potest uirtutem perfectionis attingere. nisi prius uentris gewylde oferfylle edomáuerit ingluuiem;*

na wel we magan wacian þænne mid estum *Basilius dixit. Non bene pòssimus uigilare. cum dàpibus byð wamb gesymed wæccum hoga geþeodan fæstenu þæt þu fuerit uenter onùstus; Uigiliis stûde copulare ieiunia. ut on eallum mægenum scinan mage swa horsum midlu synd cunctis uirtutibus florere pòssis; Sicut équis fréna sunt on to asettenne swa heortan ure mid fæstene synd to gemidlig- inponénda. ita corda nostra ieiunio sunt fren- enne mettas soðlice manega na þæt an heortan ure ac anda; Escè enim plurime. non solum corda nostra: sed eac lichaman 7 sawle hi deriað naht na framað wambe etiam corpus et animam lédunt; Nihil pródest uentrem fram mettum acwellan 7 þa sawle offeallan mid þolungum ab éscis necáre. et animam obríere passionibus; swylene þe gegearwa la bearn þænne þu wylle fæstan þæt þænne þu Talem té exhibe fili cum uolueris ieiunare. ut cum þe fram mettum forhæf(st) forhæbbe eac tungan þine fram te a cibis ábstines. abstineas et linguam tuam ab unalyfedum wordum lichaman utoñ began mid fæstenum 7 inlicitis uerbis; Corpus exerceamus ieiuniis. et geþanc utoñ afeormigean fram leahtrum to wacigenne soðlice mentem purgemus a uitiis; Ad uigilandum autem micelum fæsten framað swa swa soðlice cempa mid micelre multum ieiunium pródest; Sicut enim mìles cum plurimo*

þyrþene gehefegud byð gelett to gefeohte swa eac byð gelett
 ónere *pregrauáitus* *inpedítur ad bellum*. ita et *inpedítur*
 munuc to wæcceum þænne he metta mid cystignysse wealð
monachus ad uigílias. *cum aescárum largitate feruéscit* ;
 oft soðlice þurh metta grædignysse beoð tobrocene magan
*Sépe enim per cibórum auiditatem*¹. *franguntur stómachi*
 mægenu eac swyldæ genihtsumnysse blodes 7 dropena 7
 uíres. néc non abundantium *sanguinis* et *colerárum* et
 manega seocnyssa metta of rumgyfulnysse we þoliað
plurimas egritudines escarum largitate patimur :

hwæt framað gif we flæsc ure mid fæstenum
Caesarius dixit. Quid pródest si carnem nostram ieíuniis
 7 mid wæccum we swencean 7 geþanc ure na gebet-
 et *uigiliis adfligámus*² : et mentem nostram non emen-
 an oððe þa þe inran synd na hælan on gegaderung-
 demus : aut quae interíora sunt non curémus : *In conlationi-*
 um ys gecweden swa micelne him sylfum mete anra gehwylc
 bus dicitur. tantum sibi cibum unusquisque
 gyfe swa underwreþung lichaman na swa micel swa
*concedat. quantum*² *sustentatio corporis. non quantum*
 gewilnung flæsces gyrmð þa þe oferswyþe mettum brucað
desiderium carnis exposcit ; *Qui nimium cibis utuntur*.
 swa miclele swyþor wambe gewæceað swa miclele ma hi an-
 quantómagis uentrem corrúmpunt. tantómagis sen-
 gyt astyntað on life yldryna ys gecweden swa swa
sum obtúndunt ; *In uíta patrum dicitur. Quemádmodum*
 soðlice lig bearnð holt ealswa gesihða yfele acwencð
enim flámma combúrit siluam. sic uisiones malas extínguit
 hungor se þe forhæfð innoð his he lytlað leahtras witodlice
esúries ; *Qui cóninet uentrem suum. minuit uitia* ; *Nam*
 se þe byð oferswyðed fram mettum he geeacnað leahtras fod-
 qui uíncitur ab éscis. augmémentat uitia ; *Incre-*
 a fyres holt 7 foda wambe mete micel treowu
*mentum ignis silua*³. et *incrementum*⁴ *uentris esca multa* ; *Ligna*
 miclele micelne uppahæbbað lig genihtsumnyss soðlice
 multa magnam extóllunt flámmam⁵ : abundantia autem
 metta fett gewilnunga yfele lig byð glytlud
escarum nútrit desideria mala ; *Flamma minúitur defic-*

¹ i. per auaritiam.

² s. exposcit.

³ s. est.

⁴ s. est.

igendum holte 7 metta gelytlung forscrincan deð gewilnunga
*iénte silua. et escárum indigentia*¹. marcescere facit desideria
 yfele gewilnung metes cenð unhyrsumnysse 7 byrginę
mala; Desiderium escę genuit inoboedientiam. et güstus
 swete utanydle of neorxena wonge manega mettas gegladiað
suáuis expulit de paradiſo; Multę escę delécant
 gyfernysse hi fedað soðlice wyrn forligre æmtig
gúlam. nütriunt autem uérmen fornicationis: uácuus
 innoð on gebede wacian deð witodlice se þe gefylled ys
uenter in oratione uigiláre facit. nam qui repletus est
 slæp ongebrincð hefigustne swa swa soðlice lig
somnum ínfert grauíssimum; Sicut enim flámmam
 fyres on ceafa yrnende æthabban ys uneaþelič swa eac
ignis in páleas currentem retinére est impossibile: sic et
 galnysse onraes byrnende innoþe gefylledum æthabban ys
libídinis ímpetum ardéntem ventre satiuto retinére est
 unmihelic æpm recelses gefylð lyfte 7 gebed forhæb
*impossibile; Uápor timiámatis replet áerem. et oratio*² *absti-*
 bendis stenc driltnes gemet gedafenlic gefylð fæt
nentis odoratum domini; Mensúra competens replet uás.
 wamb soðlice tobrocen na segð genoh ys þolunga eac swylce
uenter uero disrúptus non dicit sufficit; Passiones étiam
 7 leahtras lichaman ure gif mid hungre fæstena 7 waec
et uitia corporis nostri si fáme ieuniorum ac uigi-
 cena mid geswince beoð ahlænsude þænne wiþerwennena ura
liarum labore macerentur: tunc aduersariorum nostrorum
 deofla byð genyþerud mægen
démonum humiliatur uirtus

XI.

be forlætendum worulde.
De Relinquentibus saeculum.

segð on godspelles aelc se þe forlætt hus
Dominus dicit in aeuuangelio. Omnis qui reliquerit domos
 oððe gebroþru oððe geswystra oððe fæder oððe modor oððe
 uel fratres aut sorores. aut patrem. aut matrem. aut

¹ i. paucitas.

² s. repplet.

wif oððe bearn oððe dolitra oððe æceros for namen uxorem. aut filios. aut filias. aut ágros propter nomen minum hundfealdlic he onfehð 7 lif ece he ah meum : céntuplum accipiet. et uitam aeternam possidebit ;

se apostol sæde nelle ge beon geedhiwode þissere *Paulus apostolus dixit.* *Nolite conformari huic woruldre ac beoð geedhiwode on niwnyssse andgytes eowres þæt saeculo. sed reformamini in nouitate sensus uestri.* ut ge afadian hwæt sy willa godes god 7 wel gecweme 7 *probétis quæ sit voluntas dei bona et bène plácens et fullfremed þa þe brucað þysum middanearde swyldce hi na perfecta;* *Qui utuntur hoc mundo. tamquam non brucan utántur*

se apostol sæde swa hwylc eornostlice wyle freond *Iacobus apostolus dixit.* *Quicunque ergo uoluerit amicus beon worulde þissere feond godes byð geset esse saeculi huius inimicus dei constituitur;*

sæde gecyrr to gode 7 forlæt synne þine *Salomon dixit.* *Conuertere ad deum et relinque peccata tua;* sæde synd sume þa eþelicur ealle hyra *Agustinus dixit.* *Sunt quidam qui facilius omnia sua þearfum godes todælað þænne þæt hi þearfan godes pauperibus dei distríbuunt. quam ut ipsi pauperes dei gewyrþan fiánt;*

sæde mænige ongunnenum soðfæstnysse wege *Hieronimus dixit.* *Multi coépta ueritatis uia gehæfste worulde lustum of middum siðfæte beoð ongeancápti saeculi uoluptatibus. de medio itinere reuertungecyrrede eþelicur woruld þænne lust byð forhogud tur;* *Facilius saeculum. quam uoluptas contémnitur;* mænige welan forlætende leahtras hi na forlætað yfel hit *Multi diuitias relinquentes. uitia non relinquunt;* *Malum ys þæt we na on þam bigenceþeowiað on þam þe we begytene est.* *quod non in eo studio seruimus. quo quæsita*

seceað anra gehwylc þæs weorcu þe he deð þæs sunu *quaerimus;* *Unusquisque cuius opera agit. eius filius he ys genemned crist fylian gewilnigende gif þu hæfst on appellatur;* *Christum séqui cupiens si hæbes in*

gewealde þincg þin becyp gif þu soðlice næfst of micelre potestate rem tuam uénde. si uero non habes mágno býrþene alysed þu eart eall soðlice gode sealde se þe hine ónere liberatus es; Totum enim deo dedit. qui se sylfne brohte eaþelice forhogað ealle þe hine sylfne symle ipsum óptulit; Fáciile contempnit omnia qui se semper beon þencð sweltenne se þe wyle beon fulfremed mæn-éssse cágitat moriturum; Qui uult esse perfectus. multitu-igeo manna þenunga 7 greetinga 7 gebeorscipas swyldes dines hominum officia et salutationes et conuictua quási racetan forfleo lusta ic wolde þæt þaet we wiðsacan caténas fugiat uoluptátum; Utinam quod renuntiámus worulde willa si na neod nacodne crist nacode saeculo. uoluntas. sit non necéssitas; Núdum christum. núdum rode cristes folga drihten ma segð sawla gelyf- crucem christi séquere; Dominus mágis querit animas creden- endra þænne æhta tium quam ópes;

se þe wyle god agan wiðsace middanearde

Ambrosius dixit. Qui uult deum possidére. renuntiet mundo.

þæt si him god eadig æht se na wiðsæcð middanearde ut sit illi deus beata possessio; *Is non renuntiat mundo.*

þam eorðlicre æhte geþladað gyrninge þænne his agene cíui terrénae possessionis delectat ambitio; *Dum sua gehwylc na forlæt middanearde þæs godu hæfð quíisque non relinquit.* mundo cuius bona rétinet þeowað séruit;

sæde se þe heofenlices lifes swetnysse on swa mic-

Gregorius dixit. Qui caelstis uitæ dulcedinem in quan-
 elum swa his miht geþafað fullfremedlice oncnæwð þa þe he
tum possilitas admittit perfecte cognóuerit. ea que
 on eorþan lufode lustlice ealle forlæt swa hwylc wit-
in terris amáuerat libenter cuncta derelíquit; Quisquis igi-
 odlice eallunga ece lif oncnæow mid his mode
tur iam aeternam uitam cognouit. apud eius animum
 tidlice wæstmas waciað adrige eornostlice fylþa þwyres weorces
temporales fructus uiléscunt; Térgat ergo sordes prauii operis;
 se þe gode gearwað hus modes gecorenne soðlice swa to
qui deo préparat domum mentis; Electi enim sic ad

godum efstað þæt eac hi to yfelum to gefremmene na ongean-bona téndunt. ut ad mala perpetranda non red-gehwyrfan se þe soðlice þæt he fullice mæg don he deð fullic eant; *Qui autem quod plene potest agere agit. plene* þæt god behet he onfehð nicele ge forlætað gif gewilnunga quod deus promisit accipiet; *Multa relinquitis. si desideria flæsces ge wiðsacað uttran witodlice ure drihtne þeah carnis renuntiatis; Exteriora etenim nostra domino quám-*¹ *þe hi syn gehwæde genihtsumað heorte witodlice 7 na spede libet párua sufficient. cor namque et non substan-* awinsað ne he na understynt hu micel on his offrunge tiam pénsat: *nec perpendit quantum in eius sacrificio.* ac of hu micelum beo forðræht rice godes swa micelum sed ex quánto proferatur; *Regnum dei tantum* framað swa micel swa þu hæfst þa þe god lange þæt hi ge-uálet quántum habes; *Quos deus diu ut con-* cyrran forþyldigað na gecyrrede heardlicur he genyþerað uertantur tólerat: non conuérso dúrius damnat; ceapas þa mid synna befealdað to þam neod ys þæt æfter *Negotia quae peccato implicant ad haec necesse est ut post* gecyrrednysse mod na ongeanyrne geswincfulnyss nys menn conuersionem animus non recírrat; *Laboriosum non est homini* forlætan his ac swyþe geswincfull ys forlætan hine sylfne relíinquere sua. sed uulde laboriosum est relíinquere semetipsum læsse witodlice ys wiðsacan þæt he hæfð swyþe soðlice micel *Minus quippe est abnegare quod habet. valde enim multum* ys wiðsacan þæt hit ys naht us framað wiðsacincg lic-est. abnegare quod est; *Nihil nobis prodest abrenuntiatio cor-* haman butan wiðsacinge gefances synd wel mænie þa forhog-poris. sine abrenuntiatione mentis; *Sunt nonnulli qui des-* edum flæsces gewilnungum ealle forlætan þurhsmeageaþ ac *pectus carnis desideriis cuncta relíinquere pertractant. sed* þænne afeallan eac oþre æfter godes weordes angynnum hi cum cecidisse étiam alios post boni operis initia con-besceawiað þæt sylfe don þæt hi asmeadan aforhtiaþ spíciunt. *hoc ipsum facere quod deliberauerunt pertimescunt;* sæde nanum þu hoga gelici(an) on life þinum button *Basilius dixit. Nulli studeas placere in uita tua. nisi*

¹ s. sint.

gode sylfum swa swa soðlice þa þe campiað cyninge eorðlicum
deo soli; *Sicut enim qui militant regi terreno*
eallum hæsum his hi hyrsumiað swa eac þa þe campiað
omnibus iússis eius oboédiunt. *sic et qui militant*
cyninge heofenlicum scylon gehealdan bebodu heofenlice cempa
regi caelesti debent custodire precepta cœlestia; *Miles*
eorðlic ongean feond gesewenlicne færð to gefeohte mid þe
terrena contra hostem uisibilem pergit ad bellum. *tecum*
soðlice feond ungesewenlic dæghwamlice winnende na
uero hostis *inuiscibilis cotidie dimicando non*
geswicð
désinit;

sæde neod ys ælcum gecyrredum þaet æfter
Isidorus dixit. Necesse est omni conuérso ut post
ege arisan to soþre lufe godes scyle swa swa bearn
timorem consurgere ad caritatem dei debeat quasi filius.
þaet he na symle under ege licge swa swa þeow fruman
ne semper *sub timore iaceat quasi seruus;* *Primordia*
gecyrredra geswæsum gehlypende¹ synd gemetum þaet hi na gif he
conuersorum blandis refouenda² sunt modis ne si
fram stiðnesse ongynnana aferede to ærran slidum ongeanyrnana
ab asperitate incipient exterriti ad priores lapsus recurrent;
se þe soðlice gecyrredne buton liðnysse. lærð wiðerian
Quí enim conuersum sine lenitate érudit exasperare
ma þænne þreagean cann se soðlice fulfremed ys se þe
pólius quam corrigere nouit; Ille enim perfectus est. qui
þissere worulde ge lichaman ge heortan todæld is. mænige
huic saeculo et corpore et corde discretus est; *Multi*
soðlice æfter gecyrrednesse eac nellende styrunge galn-
enim post conuersionem. *étiam nolentes motum libidi-*
ysse þoliað þaet swa þeah to genyþerunge na forþyldigiað
nis sustinent. quod tamen ad damnationem non tólerant
ac to fandunge nytlic ys gode(s) þeowe æfter gecyrrednysse
sed ad probationem; *Utile est. dei seruo post conuersionem*
beon gecostudne þaet fram slæwþe gymeleaste
*temptari. quatinus a torpore negligentiae sollicitantibus*³
leahtrum to mægenum mod for embegange gegeawige
uitiis ad uirtutes animum pro exercitium préparet

¹ oððe gehyrrende oððe gehyðiggende.

² conuertanda.

³ i. incitantibus.

leahtra þa þe worulde lufigendum leofe synd halige
 uitiorum; Éa quae saeculi amatoribus cara sunt. sancti
 swylce wyþerwyrde forfleoð 7 swyþor on wiþerwerdnyssum
 uélut aduersa refugiunt: plísque aduersitatibus
 middaneardes hi geblissiað þanne hi on gesundfulnyssum
 mundi gaudent. quam prosperitatibus
 gegladian þeowum godes ealle þyses middaneardes wiþerræde
 delectentur; Seruis dei cuncta huius mundi contraria
 synd þaet þenne hi þas wiþerwerde ongytað to heofonlicre
 sunt. ut dum ista aduersa sentiunt: ad caeleste
 gewilnunge hatlice beoð aweahte micel mid gode scinð
 desiderium ardentius excitentur; Magna apud deum refulget
 gyfu se þe þysum middanearde forhogigendlic byð witodlice
 gratia. qui huic mundo contemptibilis fuerit; Nam
 to soðan þi neod hit ys þaet þene þe middaneard hatað si gelufud
 reuéra necesse est ut quem mundus odit diligátur
 fram g(ode) haligum werum on þisum middanearde eardungstow
 a deo; Sanctis uiris in hoc mundo tabernaculum
 nys þam þe eþel 7 hus on heofene ys þa þe soðlice
 non est. quibus patria et domus in cælo est; Qui enim
 þisne middaneard lufiað gedrefedum his 7 carfulnyssum
 hunc mundum diligunt. turbulentis¹ eius curis et sollicitudinibus
 beoð gedrefede halige weras worul(de) wiðsacende swa hi
 conturbantur; Sancti uiri saeculo renuntiantes. ita
 þisum middanearde sweltað þaet hi sylfum gode lybba
 huic mundo moriuntur. ut soli deo uíuere
 hi beon gelustfullode swa micelum soðlice swa halige fram þisere
 delectentur; Quanto enim sancti ab huius
 worulde drohntunge hi ætþrydaþ swa micelum inlices modes
 saeculi conuersatione sé subtrahunt tanto intérne mentis
 mid ecge andwerdnyssse godes 7 engla geferrædenne gelom-
 ácie. presentiam dei et anglorum societatis fre-
 læcincge besceaw(iað) gif swa gehwylc wiðsace þam þe
 quentiam contemplantur; Si ita quisque renuntiat quibus
 he age eallum þaet his he na wiðsace þwyrum þeawum
 possidet omnibus ut suis non renuntiet prauis moribus?
 nys cristes leorning eniht se þe soðlice wiðsæcð . . . .
 non est christi discipulus; Qui enim renuntiat rébus²

¹ i. peruerentibus.

² possessionibus.

his he forsæcð se þe soðlice wiðsæcð þeawum þwyrum hine
sua ábnegat? qui uero renuntiat moribus prauis. se
sylfne wiðsæcð feorr witodlice fram gode ys mod þam þe
ipsum abnegat; Lóngē quippe a deo est animus. cui

gyt þiss lif swete ys mænige gewilniað midfleon to gyse
adhuc haec uita dulcis est; Multi cupiunt conuoláre ad gratiam
godes ac hi ondrædað þolian forgelustfullunge middaneardes
dei? sed timent carére oblectamento mundi.

forðclipað witodlice hi lufu cristes ac ongenclipað grædignyss
próuocat quidem eos amor christi. sed réuocat cupiditas
worulde þrim gemetum bregð god menn þaet hi huru
saeculi; Tribus módis téret deus homines ut uel séro¹
beon gecyrrede and þanon ma forseamian þaet hi swa lange
conuertantur. atque inde magis erubescant. quod tám diu
geanbidedan þaet hi ongeangehwurfan witodlice nu mid þiwracum
expectati sunt ut redírent. Nam nunc minis?

nu mid witum nu mid onwrigenessum sume slyhð þaet
nunc plagis. nunc reuelationibus quósdam cóncutit. ut
þa þe sylfwilles beon gecyrrede forseoð astyrede mid ogan
qui uoluntate conuerti despiciunt commóti terrorilus
beon geþreade þænne soðlice lufe ure drohtnunge
corrigantur; Tunc enim amorem nostrę conuersationis
we ætywað gif drihten swa swa fæder we lufiað þæne
osténdimus? si dom'num ut patrem diligimus. quem
we ær mid þeowetlicum mode soðlice swa swa drihten we
prius seruili mente uere ut dominum
forhtodan
formidabámus;

sæde naht na framað þaet we þas stowe
Caesarius dixit. Nihil prodest quod istum locum
we gyrnað gif we swyldee her synd swyldee we on worulde
expétimus. si tales hic sumus quales in sæculo
beon mihtan on lyfe yldryna ys gecweden se þe lufað
esse poterámus; In uita patrum dicitur. Qui diligit
worulde byð geunrotsud micelum forhogigende soðlice þa
séculum tristabitur plurimum. contemnens autem quae
on þære synd geblissað symle on bec ys gecweden
in eo sunt. letabitur semper; In libro clementis dicitur.
earfoðe ys færlic wendineg langre soðlice tide gif lytlan
difficilis est súbita permutatio. longo autem tempore si paulatim

¹ i. tarde.

gewune beoð geswinc hit na byð for þi þe of gewunan hit com
adsuēti fiant labor non erit quia ex usu uenit;
 na secð fram þe god feoh ac sawle mildheorte
Non querit a te deus pecuniam. sed animam misericordem
7 arfæst gefanc
et piām meritem

XII.

be ege.
De timore.

drihten segð on godspelle. nelle ge ondrædan þa þe
Dominus dicit in aeuuangelio. Nolite timere eos qui
 ofslað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean ac
occidunt corpus animam autem non possunt occidere: sed
 swyþor þæne ondrædað se þe maeg sawle 7 lichaman for-
potius eum timete qui potest animam et corpus pér-
 spillan on helle
dere in gehennam;

se apostol sæde on ege eowre on timan
Petrus apostolus dixit. In timore incolatus¹ uestri tempore
 beoð gecyrrede obþe drohtniað god ondrædað cyning wyrþiað
conuersamini. Deum timete. regem honorificate.
 besceawigende on ege clæne drohtnunge eowre
considerantes in timore castam conuersationem uestram;

se apostol sæde na soðlice ge onfencgon gast
Paulus apostolus dixit. Non enim accepistis spiritum
 þeowdomes eft on ege ac ge onfencgon gast gewyscincge
seruitutis iterum in timore. sed accepistis spiritum adoptionis
 bearna on þam we clypiað þæt ys fæder þancas donde
filiorum in quo clamamus abba pater. Gratias agentes
 symle for eallum on naman drihtnes ures hælendes cristes
semper pro omnibus in nomine domini nostri iesus christi.
 gode 7 fæder underþeodde gemaenelice on ege cristes
deo et patri subiecti inuicem in timore christi.

sæde angynn wisdomes ege drihtnes ondræd
Salomon dixit. Initium sapientiae timor domini: time
 drihten 7 gewyrf fram yfele ege drihtnes togesett dagas 7
dominum et recede a malo. timor domini apponet dies et
 gearas arleasra beoð gescyrte on ege drihtnes truwa
anni impiorum breuiabuntur; In timore domini fiducia²

¹ peregrinationis uestre.

² s. est.

strengðe 7 bearnum his byð hopa ege drihtnes wyll lifes
fortitudinis. et filiis eius erit spes; Timor¹ domini fons uitae
þæt he forbuge fram hryre deaþes se þe god ondræt naht
ut declinet a ruina mortis; Qui deum timet nihil
he forgymð
néglegit;

sunu sæde. ege drihtnes wulðor 7 wuldrung
Hiesus filius Sirach dixit. Timor domini gloria et gloriatio.
7 bliss 7 cynehelm gesægninge ege drihtnes gegladað
et laetitia. et corona exultationis; Timor domini delectabit
heortan 7 he sylð blisse 7 fiai on langnysse daga
cor. et dabit laetitiam et gaudium in longitudinem dierum;
ondrædendum drihten wel byð on ytemystum 7 on dæge
Timenti dominum bene erit in extrémis. et in die
forðferinge his he byð gebletsud ege drihtnes ingehydes
defunctionis suae benedicetur; Timor² domini scientiae
æwfæstnyss gefyllednys ingehydes ys ondrædan god cynehelm
religiositas; Plenitudo scientiae est timere deum; Corona
wisdomes ege drihtnes gefyllende sibbe 7 hæle wæstm
sapientie timor³ domini réplens. pacem. et salutis fructum;
wyrtruma wisdomes ys ondrædan god bogas þære lang-
Radix sapientiae est timere deum rāmi enim⁴ illius lon-
sumnysse elleshwar ys gecweden ege drihtnes utanytt synne
géui; Alibi dicitur. Timor domini expellit peccatum.
witodlice se þe butan ege ys na mæg beon geliffæst wis-
nam qui sine timore est. non poterit uiuificari; Sa-
dom 7 lar ege drihtnes sylf he segð na si þu un-
pientia et disciplina timor⁵ domini; Ipse dicit. non sis in-
geleaffull ege drihtnes 7 to na genealæc to him mid twy-
credibilis timori domini et ne accesseris ad illum dū-
fealdre heortan eft he segð ondrædende drihten forþyldiað mild-
plici corde; Item dicit. Metuentes dominum sustinéte miser-
heortnysse his 7 na buga ge fram him þæt ge na feallan
icordiam eius. et non deflectatis⁶ ab illo. ne cadatis;
eft he segð ge þe ondrædaþ god gelyfað on hyne 7 na
Iterum dicit. Qui timetis deum credite in illum. et non
byð aidlud med eower ge þe ondrædað god hopiað on hyne
euacabitur merces uestra; Qui timetis deum speráte in illum

¹ est.² s. est.³ s. est.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ non declinetis.

7 on gelustfullunge cymð eow mildheortnyss ge þe ondrædað
 et in oblectatione¹ ueniet uobis misericordia; Qui timetis
 god lufiað hyne 7 beoð onlihte heortan eowre elleshwar
 deum diligite illum. et inluminabuntur corda uestra; Alibi
 ys gecweden þa þe ondrædað god na beoð ungeleafulle worde
 dicitur. Qui timent deum. non erunt incredibiles uerbo
 his 7 þa þe lufiað hyne gehealdað weg his þa þe
 illius. et qui diligunt illum. conseruabunt uiam illius; Qui
 ondrædað drihten. hi seceað þa wel gecweme synd him 7
 timent dominum inquirunt que bēne plācita sunt illi: et
 þa þe lufiað hyne beoð gefyllede mid lage his þa þe on-
 qui diligunt eum replebuntur lege ipsius; Qui ti-
 drædað drihten hi gegeawriað heortan hyra 7 on gesyhðe
 ment dominum preparabunt corda sua et in conspectu
 his hi gehealgiað sawla hyra þa þe ondrædað drihten
 illius sanctificabunt. animas suas; Qui timent dominum
 hi gehealdað beboda his 7 geþyld hi habbað oð to on-
 custodiunt mandata eius. et patientiam habebunt usque ad in-
 besceawunge his eft he segð geþanc hafa on bebodus
 spectionem illius; Item dicit. Cogitatum habe in preceptis
 godes 7 on bebodus his swyþost syngal beo þu elleshwar
 dei. et in mandatis illius maxime assiduus esto; Alibi
 ys gecweden on ealre sawle þinre ondræd drihten sylf he segð
 dicitur. In tota anima tua tīme dominum; Ipse dicit.
 þa þe ondrædað god hi beoð on eagum his ege godes ys
 Qui timent deum. erunt in oculis illius; Timor dei est
 na forseon mann rihtwisne þearfan mære ys dema
 non despicer hominem iustum pauperem; Magnus est iudex
 7 mihtig on wyrðmynte 7 nys mara þam þe ondrætt god
 et potens in honore. et non est maior illo qui timet deum;
 naht betere þænne ege godes eft ys gesæd ælce onscun-
 Nihil melius quam timor dei; Item dicitur. Omne exse-
 nunge gefleardes hatað god 7 na byð luflic ondrædend-
 cramentum erroris odit deus. et non erit amabile timenti-
 um hyne 7 elleshwar ys gecweden eagan drihtnes to on-
 bus eum; Et alibi dicitur. Oculi² domini ad ti-
 drædendum hyne 7 he oncnæwð ealle weorcu mannes 7
 mentes eum. et ipse agnoscit omnia opera hominis; Et

¹ in solacio.

² s. sunt.

eft ys gecweden mann wis on eallum drætt 7 on dagitem dicitur. *Homo sapiens in omnibus metuit. et in dieum gylta he atiht fram slæwþe gefyllednyss eges godes bus delictorum adtendit ab inéertia; Consummatio timoris dei* ys wisdom se þe ondrætt drihten he onfehð lare his *sapientia*¹; *Qui timet dominum excipiet doctrinam eius* 7 þa awaciað to him hi gemetað bletsunge his et *qui euigiláuerint ad illum. inuenient benedictionem eius*. elleshwar ys gecweden þa þe ondrædað drihten hi onfoð lare. *Alibi dicitur. Qui timet dominum excipient doc-* e his 7 rihtwisnysse swylce leoht onæld ondrædendum *trinam eius. et iustitiam quasi lumen accedit; Timenti* drihten na ongeanyrnað yfelu ac on costunge god dominum. non occurent mala. sed *in temptatione deus* hyne gehealt fram yfelum gast ondrædendra god byð illum *conseruabit a malis; Spiritus timentium deum quáe-* soht 7 on andsware his byð gebletsud hopa ys soðlice ondræditur. et *in responsione illius benedicitur; Spes enim timen-* dum god on hælendne hi se þe ondrætt drihten naht *tibus*² *deum in saluante*³ *illos; Qui timet dominum nihil* he na forhtað 7 na he ondrætt forþi þe he ys hopa his *trepidabit. et non pauebit. quoniam ipse est spes eius;* ondrædendes god eadig ys sawl eagan drihtnes ofer ondræd. *Timentis deum beata est anima; oculi*⁴ *domini super timen-* ende hyne elleshwar ys gecweden ege drihtnes ealswa tes eum; *Alibi dicitur. Timor*⁵ *domini sicut* neorxena wong 7 ofer ealne wuldor hi oferheledon hine *paradysus. et super omnem gloriam. operuerunt illum* mid bletsungum sylf he segð eadig þam forgyfen ys habban *benedictionibus; Ipse dicit. Beatus cui donatum est habére* ege drihtnes ege drihtnes angyn lufe his eft *timorem domini. timor*⁶ *domini initium dilectionis eius; Item* ys gecweden æhta 7 bileofa uppahebbað heortan 7 ofer *dicitur: Facultátes et iúictus exaltant cor. et super* þas ege drihtnes *hęc timor*⁷ *domini;*

sæde nan þing us swa fram ealre synne
Hieronimus dixit. Nulla rés nos sic ab omni peccato gehealt unmæne swa swa ege susle 7 lufu godes *séruat inmunes. sicut timor supplicii et amor dei;*

¹ s. est.² s. est.³ i. in curantem.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ s. est.⁷ s. est.

sæde se þe ondræt drihten he forbyhð gedwyld
Ambrosius dixit. Qui timet dominum declinat errorem.

7 to mægenum siþfaet wegas his gerecð
et ad uirtutis semitam uias suas dirigit;

sæde þwyr geþanc gif hit na ær þurh ege
Gregorius dixit. Praua mens si non prius per timorem
byð ahwyrfed fram gewunelicum leahtrum na byð gebett eft
euértitur. ab assuétis uitiis non emendatur; Item
he segð god ondraedan ys nane þa to donne synd godu forgægean
dicit. Deum timére est. nulla que facienda sunt bona preteríre;

sæde ege soðlice symle gebett ege utanytt
Isidorus dixit. Timor enim semper emendat. timor expellit
synne 7 he gewylt leahter ege wærne deð mann 7
peccatum. et réprimit uitium. timor cautum facit hominem atque
carfulne þar þar soðlice ege nys þar toslupineg lifes
sollicitum; Ubi uero timor non est. ibi dissolutio uitae
ys þar þar ege nys þar scyld ys þar þar ege nys
est. ubi timor non est. ibi sceleratio est. ubi timor non est
þar scylda genihtsumnyss ys gif god ondraedan on
ibi scelerum abundantia est; Si deum metuere in
smyltnysse we nellað gehendne his dom oððe mid þrow-
tranquilitate nólumus. uicínum eius iudicium uel pas-
ungum oftredene we ondraedan
sionibus attriti timeamus.

XIII.

be faemnhade.

De Virginitate.

drihten segð on godspelle bearn worulde þissere wogiað
Dominus dicit in Aeuuangelio. Filii seculi huius núbunt
7 hi beoð gesealde to gyftum þa soðlice þa þe wyrþe
et traduntur ad nuptias. illi uero qui digni
beoð hæfde on worulde þære 7 on æriste of deadum ne hi
habentur seculo illo et resurrectione ex mortuis. neque
ne wogiað ne hi ne lædað wif na soðlice leng sweltan
núbunt. neque dúcunt uxóres. neque enim ultra móri

magon efenlice soðlice englum hi synd 7 bearn hi synd poterunt. *aequales enim angelis sunt et filii sunt* godes þænne he synd bearn æristes *dei. cum sint filii resurrectionis;*

se apostol sæde mæden seo þe unbeweddud ys *Paulus apostolus dixit. Uirgo quae innupta est;* heo þencð þa godes synd hu heo gelicige gode eft he segð *cogitat quae domini sunt. quomodo placeat deo; Item dicit.* se þe on gesynscype geþeod mæden his wel he deð 7 se na *qui matrimonio iungit uirginem suam bene facit. et qui non* geþeod bet he deð *iungit melius facit;*

sæde naht framað fæmnhad lichaman þar *Agustinus dixit. Nihil prodest uirginitas corporis ubi* byð geworht gewemminge modes swa swa soðlice ofslagen *operatorum corruptio mentis; Sicut enim occisus* feond na þe deð teonan swa acweald flaesc na *inimicus non tibi facit iniuriam. sic mortificata caro non* drefð sawle þine þylce soðlice gerist drihten habban *turbabit animam tuam; Tales enim decet dominum habere* þenas þa on nanre flæsc besmitennysse beoð geburosude *ministros. qui in nullo carnis contagio corrumpantur* ac ma on forhæfednysse gehealdsumnysse hi scinan *sed potius continentia castitatis resplendeant;*

sæde micel todælð betwuh clænnysse fæm- *Hieronimus dixit. Multum distat inter puritatem uir-* nenlicre sawle mid nanre fylþe besmitene 7 horwu hyre seo þe *ginalis animae. nulla contagione pullute et sordes eius quae* manegra gælsum underlæg hundfeald getel fyrmost *multorum libidinibus subiacuit; Centenarius numerus primus*¹ ys se þe for mædenhades cynehelme fæmnum byð getealt *est. qui pro uirginitatis corona uirginibus deputatur;* syxagfeald on þam oþrum stæpe þurh forhæfednysse geswinc *Sexagenarius secundo gradu. per continentiae laborem* wydewena ys þritigfeald on þære þriddan stowe gyfta *uiduarum*² *est; Trienarius tertio loco nupiarum* wære mid þære fingra geþeodrædene byð gecydd 7 swa *foédera ipsa digitorum coniunctione testatur. ac sic*

¹ i. gradus.² q. est.³ q. est.

wydewan forlætenum þam forman stæpe þurh þriddan hi cumað uiduae amissio primo grádu per tertium ueniunt to þam oþrum mearu þing on fæmnum hlisa clænnysse ys 7 ad secundum¹; Ténera rés in féminis fáma pudicitiae est. et swyldce blöstme fægerust ræfe to leohtum forscrincð wedere quasi flós pulcherrimus cito ad léuem marcéscit auram. 7 of leohtum blæde byð gebrosnud ealra swyþost þar þar yld leuique flátu corrúmpitur. maxime ubi aétas geþwærað to leahtrē 7 werlic wana ys ealdorscype hogā consentit ad uitium. et maritális déest² autóritas; Stíude na þaet an eagan þine clæne gehealdan ac eac tungan naht non solum oculos tuos castos seruare. sed et lingua; Nihil framað flæsc habban mæden gif on geþance ænig wogað pródest carnem habere uirginem si mente quis núpserit;

sæde sume synd on geoguþe galfullice lyb-
 Isidorus dixit. Quidam³ in iuuentute luxurióse ui-
 bende 7 on ylde forhæbbende beon gelystað 7 þænne
 uentes et in senectute continentes fieri delectantur. et tunc
 hi geceosað clænnysse healdan þænne hi galnyss þeowas habban
 éligunt castitatem seruare quando éos libido seruos habere
 forhogað þylce nabbað mede forþi þe hi næfdon
 contempsit. tales non habent prémium. quia non habuerunt
 geswinces gewinnu þa soðlice geanbidað wyrðscype on
 laboris certamina; Éos enim expectat gloria. in
 þam beoð geswincfulle gewinnu þa þe lichaman hyra
 quibus fuerint laboriosa certamina; Qui corpus suum
 forhæfednysse gehalgiað mid fæmnum eardian hi na geþristlæceað
 continentiae dédicant. cum féminis habitare non presúmant;
 twyfeald ys god mædenhad forþi þe heo eac on þisum
 Géminum est bonum uirginitas. quia et in hoc
 middanearde carfulnysse worulde forlæt 7 on þære towerdan
 mundo sollicitudinem saéculi amittit. et in futuro
 ece clænnysse mede onfehð þa þe clæne þurh
 aeternum castitatis prémium recipit; Qui casti per-
 wuniað 7 mædenu englum godes beoð gewordene efenlice
 seuérant et uirgines. angelis dei efficiuntur aequáles;
 clænnysse soðlice wæstm wynsumnysse ys clænnysse orsorhnyss
 Cástitas enim fructus suauitatis est; Castitas secúritas
 modes 7 hæld lichaman mædenhad soðlice gif heo byð asliden
 mentis. et sanitas corporis; Uirginitas autem si lábitur.

¹ s. gradu(m).

² s. ubi.

³ s. sunt.

nateshwon byð edniwud witoðlice þeah þe hreowsigende nullátenus reparatur; Nam quāamuis paenitendo forgyfennysse wästm onfo ungebrosnunge swa þeah nateshwon uenie fructum recipiat. incorruptionem tamen nullátenus. onfehð ærran mäden on flæsce na on geþance nane recipit pristinam; Uirgo carne non mente nullum mede hæfð on behate betere ys wif lædan premium habet in repromissione; Melius est uxorem ducere. þænne þurh galnysse hætan forwyrþan forhæfednyss mann quam per libidinis ardórem perire; Continentia hominem gode gehende deð þar þar wunað þar eac god wunað deo proximum facit. ubi ist mānserit. ibi et deus manet; geþanc soðlice þurh eagan byð genumen clænnysse mann to Mens enim per oculos cāpitur; Castitas hominem ad heofene geþeot clænnysse mann to heofene tyhð caelum iungit Castitas hominem ad caelum pētrahit.

sæde naht framað mädenhad mid fulfremednyssse Caesarius dixit. Nihil pródest uirginitatem integritate lichaman gehealdan gif eagna gewilnunga heo nele for corporis custodire. si oculorum concupiscentias noluerit eui bugan lang clænnysse æfter synne geefenlæcestre ys tāre Lōnga castitas post peccatum. imitatrix est mädenhades na eac flæsces fulfremednyss byð gehealden uirginitatis; Non étiam carnis intégritas seruatur. þar þar mod ofermodignysse mid pryte byð gewemmed ubi animus superbiae tumore corrumpitur; mädenhad on lichaman naht framað gif soð lufu oððe eadmodnyss Uirginitas in corpore nihil próderit. si caritas aut humilitas fram heortan gewitt betere ys eadmod gesinscype þænne a corde discésserit; Melior est humiliis coniugálitas quam ofermod fæmnhad superba uirginitas.

XIV.

be rihtwisnysse.
De Iustitia.

drihten segð on godspelle seceað eornostlice ærest Dominus dicit in euuangelio Quaérite ergo primum rice godes 7 rihtwisnysse his 7 þas ealle beoð geilte regnum dei. et institiam eius. et haec omnia adiclientur

eow na behofiað þa hale synd laece ac þa þe yfele habuobis; *Non égent qui sáni sunt médico sed qui male¹ habbað ic na com geclypian rihtwise ac synfulle on dædbent; Non ueni uocare iustos. sed peccatores in paenibote tentiam;*

se apostol sæde swa swa þurh anes gylt on ealle *Paulus apostolus dixit. Sicut per unius delictum in omne menn genyþerunge lifes ealswa þurh anes rihtwises homines condemnationem uitae. sic et per unius iustynsse on ealle menn rihtwisyssse lifes eft he segð swa tiam in omnes homines iustificationem² uitae; Item dicit. sic swa ricsode synn on deaþe eal swa gyfu ricsige þurh ut regnavit peccatum in mortem. ita et gratia regnet per rihtwisyssse on ece lif iustitiam in uitam aeternam;*

se apostol sæde waestm soðlice rihtwisyssse on sibbe *Iacobus apostolus dixit. Fructus autem iustitiae in pace sawend dondum sibb seminatur facientibus pacem;*

sæde na geswencð drihten mid hungre sawle *Salomon dixit. Non affligit dominus fáme animam rihtwises 7 searwa arleasra forhwyrfð gemynd rihtwises iusti et insidias impiorum subuertit; Memoria³ iusti mid lofum 7 nama arleasra asulað weorc rihtwises to cum laudibus et nomen impiorum putrécit; Opus⁴ iusti ad life 7 waestm arleases to synne seolfor gecoren tunguitam. et fructus⁵ impii ad peccatum; Argentum electum lingue rihtwises heorte arleasra for nahtum þæt ondrætt ua⁶ iusti cor impiorum pro nihilo; Quod timet arleas hit cymð ofer hyne gewilnung his rihtwisum byð impius ueniet super eum desiderium suum iustis dágeseald weleras rihtwises beseawiað gecweme 7 muð arleasra bitur; Labia iusti considerant placita⁷. et os impiorum⁸ þwyre rihtwis of angsumnyssum alysed ys 7 byð geseald peruersa⁹; Iustus de angustiis liberatus est et tradetur arleas for him cynn rihtwisa byð gehealed gewilnung rihtimpius pro éo; Semen iustorum saluabitur desiderium iu-*

¹ i. infirmantur.

² s. dicimus uenire.

³ s. erit.

⁴ s. tendit.

⁵ s. est.

⁶ s. est.

⁷ i. bona.

⁸ s. considerat.

⁹ i. mala.

wista eall god ys awend arlease 7 hi na beoð hus soð-
 storum *omne bonum est*; *Uérte impios et non érunt. domus au-*
 lice rihtwisra þurhwunað. hus arleasra byð adilegud wun-
 tem *iustorum permanebit*; *Domus impiorum delebitur*? taber-
 unga soðlice rihtwisra growað nele þu beon rihtwis-
 nacula uero *iustorum germinabunt*; *Noli esse iustus*
 swyþe hus soðlice rihtwises mæst strençð on wæst-
 multum; *Domus¹ autem iusti plurima fortitudo. in fruc-*
 mum arleases gedrefednyss onscunung ys drihtne heorte ar-
 tibus *impiorum conturbatio²*; *Abominatio est domino cor im-*
 leases se þe fyligð rihtwisnysse he byð gelufud fram him synd
pii. qui sequitur iustitiam. diligitur ab eo; Sunt
 rihtwise þam mænige forecumadað swylce hi weorcu behofian
iusti quibus multa proueniunt quasi opera égerint
 arleasra 7 synd arlease þe swa sorhlease synd swylce hi riht-
impiorum. et sunt impiorum qui ita secúri sunt quasi iusto-
 wisra dæda habban synd rihtwise 7 witan 7 weorcu
 rum *facta habeant*; *Sunt iusti atque sapientes et opera³*
 hyra on handa godes 7 swa þeah nat mann hwaþer he
eorum in manu dei. et tamen nescit homo útrum
 on lufe oððe on hatunge wyrþe si ac ealle on towerdum
amore án ódio dignus sit. sed omnia in futuro
 beoð gehealdene ungewisse flyhð arleas nanum ehtendum
reseruantur incépta; Fugit impius némine persequénte.
 rihtwis soðlice swa swa leo getruwigende butan organ byð
iustus autem quasi leo confidens absque terróre erit.

sunu sæde on rihtwisnysse winn for sawle
Hiesus filius Sirach dixit. In iustitia agonizáre⁴ pro anima
 þine oð deað winn for rihtwisnysse 7 god oferwinð
tua usque in mortem certa pro iustitia. et deus expugnabit
 for þe fynd þine sylen godes þurhwunað rihtwisum blet-
pro te inimicos tuos; Dátio dei pémanent iustis. bene-
 sung godes on mede rihtwises efst beforan menn
dictio dei in mercédem iusti festinat; Ante hominem
 lif 7 deað god 7 yfel þæt gelicað him byð geseald
uita⁵ et mors bonum et malum. quod placuerit ei dabitur
 him ær dome gearwa rihtwisnysse se þe gehealt riht-
illi; Ante iudicium para iustitiam tibi; Qui custodit iu-

¹ s. est.² s. et est.³ s. sunt.⁴ luctare.⁵ s. est.

wisnysse he gehealt andgyt his gif þu fyligst rihtwisnysse þu *stitiam* : *continebit sensum eius* ; *Si séqueris iustitiam* apergripst hi 7 þu ondest swylce heafudhrægl wyrðscype se þe *prehéndes illam*. et *índues quasi pôderem honorem* ; *Qui healt rihtwisnysse se byð uppahafen custodit iustitiam* : *ipse exaltabitur* ;

sæde gif ic soðlice rihtwis eam naht ic ondræde *Augustinus dixit*. *Si enim iustus sum nihil timeo* : nænig me ofertrædan mæg rihtwis soðlice he cwæð getruwað némō me contérere pôtest ; *Iustus enim inquit confidit swa leo ut leo* ;

sæde rihtwisnyss gif heo gemet næfð on wæl-
Gregorius dixit. *Iustitia si módum non habet. in crude- hreownysse fealð yfelynss belifendra gearnað þæt þa þe litatem cædit* ; *Malitia remanentum meretur. ut hi qui framian mihtan ofstlice beoð ætbrodene þæt þænne middan- prodésse pôterant festine subtrahantur*. *ut cum mun- eardes ende togenealæcð gecorene beoð ætbrodene þæt hi na di finis adpropinquat. electi tollantur ne wyrsan geseon swa unrihtwisum yrsað god þæt swa þeah deteriora uideant*. *Sic iniustis iráscitur deus* : *ut tamen hyra heortan þurh rihtwisra geferscype frefi ge eorum corda per iustorum consortium consoletur* ;

sæde manega mid mannum synd getealde gecorene 7
Isidorus dixit. *Multi apud homines putantur electi. et mid gode wiþerwyrde wuniað 7 fela mid mannum wiþer- apud deum réprobi existunt. et multi apud homines ré- wyrde synd 7 mid gode gecorene nan soðlice hine getelle probi sunt. et apud deum electi* ; *Nullus enim sé pütet gecorenne þe læs þe he mid gode sy wiþerwyrd on bec electum. ne forte apud deum sit reprobus* ; *In libro ys gecweden fulfremednyss lage sibb ys of synnum clementis dicitur. perfectio legis pax est. ex peccatis soðlice gefeohtu beoð accenede 7 gewinnu þar þar soðlice enim bella nascuntur et certamina* ; *Ubi autem synn na byð sibb ys þære sawle þar þar soðlice sibb peccatum non fút pax est animae. ubi uero pax ys on cneatungum soðfæstnyss on weorcum rihtwisnyss est in disputationibus ueritas in operibus iustitia byð gemet inuenitur*

XV.

be andan.

De Invidia.

drihten segð on godspelle nelle ge deman eow betwynan
Dominus dicit in aeuuangelio. Nolite iudicare inuicem.

warniað soðlice fram hæfe sunderhalgena
cauete autem a fermento¹ pharisaeorum;
 se apostol sæde nyþeralecgende witodlice ælce yfel-
Petrus apostolus dixit. Deponentes² igitur omnem ma-
 nysse 7 ælc facn 7 hiwunga 7 tala 7 ealle
litiam et omnem dolum et simulationes. et detractiones et omnes
 andan
iniuidias;

se apostol sæde soð lufu na andað sume
Paulus apostolus dixit. Caritas non emulatur³; *Quidam*
 witodlice 7 for andan crist hi bodiað sume soðlice
quidem et propter inuidiam christum prédicant. quidam autem
 eac for godum willan
et propter bonam uoluntatem;

sæde lif flæscea hælp heortan fylð bana
Salomon dixit. Uita cárniūm sanitas cordis. putrédo óssuum
 anda na et þu mid menn andigum ne þu na gewilna
inuidia; *Ne cómedas cum homine inuido. nec desíderes*
 mettas his forþi on gelicnysse wigleres 7 rædendes he
cibos eius. quoniam in siimilitudine aríoli et coniectóris aes-
 wenð þæt he nat et 7 drinc he segð þe 7 geþanc his
timat quod ignorat. cómede et bibe dicit tibi. et mens eius
 nys na mid þe se þe him andað naht ys him wyrse
non est tecum; *Qui sibi inuidet. nihil est illo néquius;*

sæde anda eall mægen bærnð þurh
Augustinus dixit. Inuidia cunctam⁴ uirtutem cóncremat; *Per*
 andan ys gebodus þe crist anda 7 æfst ofer ealle
inuidiam predicatur tibi christus; *Inuidia et liuor. super omnia*
 hi drenceað sawle þar þar ys anda lufu broþerlic beon
inébriant animam; *Ubi est inuidia. ámor fratérnus ésse*
 na mæg se þe andað he na lufað synn deofles on
non pótest; *Qui inuidet non ámat. peccatum diaboli in*
 him ys forþi þe deoful andigende afeoll forþi ys oncnaw-
illo est quia diabolus inuidendo cécidit. ideo cognosc-

¹ i. mala doctrina.   ² s. estote.   ³ i. non persequitur.   ⁴ i. omnem.

en anda na magan beon on soþre lufe þurh andan
itur inuidia non posse esse in caritate; Per inuidiam
soðlice ahangen wæs crist þi soðlice se þe andað bre-
enim crucifixus est christus. ideo autem qui inuidet fra-
þer his he ahehð erist
tri suo. crucifigit christum;

sæde symle mægenu fyligð anda mære
Hieronimus dixit. Semper uirtutes sequitur inuidia Magna
mægen ys þæt andan mid eadmodny(sse) oferswið
uirtus est que inuidiam humilitate superat;

sæde andig gewislice se þe fremede deð god
Ambrosius dixit. Inuidus certe qui alienum facit bonum?
his andigende susle
suum inuidendo supplicum;

sæde þeaw þwyra ys andian oþrum mægenes
Gregorius dixit. Mos prauorum est. inuidere aliis uirtutis
god þæt hi sylfe habban na gyrnað þanon se witega segð
bonum. quod ipsi habere non appetunt Hinc propheta ait:
seceað drihten þa hwile þe he beon funden mæg 7 clypið
querite dominum dum¹ inueniri potest. et inuocáte
hyne þa hwile þe gehende ys 7 þænne hi secgað hwæt us
eum dum prope est; Et tunc dicunt: quid nobis
framude genihtsumnyss welena oððe gestreonus worulde ealle
profuit abundantia diuinarum uel lucra saeculi omnia
ealswa sceadu hi gewiton 7 sunne rihtwisnysse nys upp-
sicut umbra transierunt. et sol iustitiae non est or-
sprangen us for þam syngiað sweltende 7 her hi forlætað
tus nobis; Propter quod peccant morientes. et hic dimittunt
ealle 7 þa synna mid him hi berað forþi swete ys synn
omnia et ipsa peccata secum portant. quia dulce est peccatum.
ac biter ys deað eft he segð se þe on him sylena
sed amara est mors; Item dicit: qui in sé donorum
gyfe hwonlice oncnæwð maran on oþrum na andige
gratiam minime recognoscit. maiora aliis² non inuideat;

sæde þanon þe se goda framað þanon se andiga
Isidorus dixit. Unde bonus profitit: inde inuidus
hwelað andig lim ys deofles of þæs andan deað
contabescit; Inuidus membrum est diaboli. cuius inuidia mors

¹ quamdiu.

² s. in.

ingeeode on embehwyrft eorþena mænige ge gode geefenlæcean
introuit in orbem terrarum; Multi et bonos imitari
 hi nellað 7 7 be goddra fremum andan mid wunde hweliað
nolunt. et de bonorum projectibus inuidie liuore tabescunt;
 elleshwær hi segð wependlice soðlice to bewepenne synd se þe
Alibi dicit; flebiliter autem deplorandi sunt. qui
 mid hatunge on breþer hweliað anda andgyt slitt breost
odio in fratre tabescunt; Inuidia sensum móret. pectus
 heo bernð geþanc heo gewæcð eft he segð anda heortan
úrit. mentem áfficit; Item dicit; inuidia cor
 mannes swylce sum cwyld heo fett elleshwar he segð
hominis. quasi quáedam péstis depáscit; Alibi dicit;
 ongean andan soð lufu si gegearwud eft he segð be gode
aduersus inuidiam caritas preparetur; Item dicit; de bono
 oþres na sariga þu be oþres fremum þu na hwela
alterius non doleas. de alterius projectibus non tabescas.
 for nanes gesunfulnysse þu si totoren
nullius prosperitate lacereris;

sæde andan egesa na þæt an æwfæste ac
Eusebius dixit. Inuidiae hórror non solum religiosas sed
 eac wace sawla bereafaþ
*et uiles animas peruadit*¹;

saede anda soðlice geswutelað us soðe lufe godes
Effrem dixit. Inuidia enim manifestat nos caritatem dei
 eallunga nabban
pénitus non habére;

sæde earfoðlic ys on gesundfullnyssum andan þolian
Iosephus dixit. Difficile est in prósperis inuidia carére.

XVI.

be swigean.
De Silentio.

drihten segð on godspelle god mann of godum gold-
Dominus dicit in aeuuanelio. Bonus homo de bono the-
 horde forþbrincð godu 7 yfel mann of yfelum goldhorde forðbrincð
sáuro prófert bona. et malus homo de malo thesáuro prófert
 yfelu se þe fram him sylfum spycð wuldor agenne he secð
mala; Quí á semet ipso lóquitur. gloriam propriam querit;

¹ i. uastat.

se apostol sæde wordfulle synd ydele 7 carfulle
*Paulus apostolus dixit. Uerbosi*¹, *otiōsi. et curiōsi.*
 sprecende þa þe na gedafeniað þu soðlice spec þæt gedaf-
 loquentes que non oportet. tu autem lóquere quae dé-
 eniað halwende lare
 cet sánam doctrinam;

sæde on mænigfealdre sprece synn wana na byð
Salomon dixit. In multi, loquio peccatum non déerit.
 se þe soðlice gemetegað weleras his snoterust ys for
 qui autem moderatur labia sua. prudentissimus est; Propter
 synnum welera hryre togenealæcð yfela se þe gehealt muþ
 peccata labiorum ruína appròximat malorum; Qui custodit os
 his he gehealt sawle his se þe soðlice unbesceawud ys
 suum. custodit animam suam. qui autem inconsideratus est
 to specenne he ongytt yfele on ælcum weorce byð geniht-
 ad loquendum sentiet mala; In omni opere erit abund-
 sumnys þar þar soðlice word synd fela gelome ys wædl
 antia. ubi autem uerba sunt plurima. frequens² aégestus;
 tunge glætic treow lifes seo soðlice ungemetegud ys
*Lingua*³ placabilis lignum uitae quae autem inmoderata est.
 forbryt gast mannes ys mod gegeawian 7 drihtnes
 cínterit spiritum; *Hominis est animum preparare.* et domini⁴
 gewyldan tungan willa cynga weleras rihtwise synd se þe
 gubernare linguam; *Uoluntas regum labia*⁵ iusta. qui
 riht specð he byð gereht se þe atihtum eagum geþincð þwyre
recta loquitur dirigetur; Qui adtónitis⁶ oculis cōgitat práua;
 terende weleras his he gefremð yfel eft he segð se þe
 mórdens labia sua pérficit malum; Item dicit. qui
 uppahefð muð his he secð hryre se þe gemetegað spæca
 exaltat ós súum quérít ruínam. qui moderatur sermones
 his gelæred 7 snotor ys 7 wyrþfulles gastes wer ys gelæred
 suos. *doctus et prudens est. et pretiosi spiritus uir*⁷ eruditus;
 deað 7 lif on handum tungan mid halsungum spycð
*Mors*⁸ et uita in manibus lingue; *Cum obsecrationibus loquitur*
 þearf 7 welig spycð styrnlice se þe gehealt muð his
 pauper. et diues affábitur rígide; Qui custodit os suum
 gehealt sawle his se þe soðlice forgymeleasað wegas his
 custodit animam suam. qui autem neglegit uias suas

¹ s. sunt.² s. est.³ s. est.⁴ s. est.⁵ s. sunt.⁶ i. arrectis.⁷ s. est.⁸ s. est.

byð cwyhmed weleras cyst se þe riht word andswarað
mortificabitur; *Labia deosculabitur qui recta uerba respóndet*;
 se þe gehealt muð his 7 tungan his he gehealt fram
Qui custodit os suum et linguam suam. custodit ab
 ancsunmyssum sawle his
angustiis animam suam;

sunu sæde nelle þu gegremod beon on tungan
Hiesus filius Sirach dixit. Noli citátus ésse in lingua
 þinre 7 unnytt 7 asolcen on weorcum þinum ærþam
tua. et inutilis et remissus in operibus tuis; *Priusquam*
 þu gehyre na andswara word 7 on middan yldryna na
audias ne respóndeas uerbum. et in medio seniorum ne
 geic specan eadig wer se þe nys asliden on worde of
adíciás lóqui; *Beatus uir qui non est lapsus uerbo ex*
 muðe his 7 he nys gepricud on unrotnysse gyltes ær-
ore suo! *et non est stimulatus in tristitia delicti*; *Ante-*
 þam þu spece leorna se þe hatað felaspeculnysse he acwencð
quam loquaris disce; *Qui odit loquacitatem extinguit*
 yfelnysse na geedlæc þu word manfull 7 heard 7 þu na
malitiam; *Ne íteres uerbum néquam et dírum. et non*
 byst gelytlud ys se þe aslit on tungan his ac na of
imminoráberis; *Est qui lábitur in lingua sua sed non ex*
 mode hwylc ys soðlice se þe na agylt on tungan his
animo; *Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua*.
 ys se þe utasend word gewiss gereccende soðfaestnysse
est qui emitit uerbum certum enarrans ueritatem;
 word manfull awent heortan ys stille se þe byð gemet
Uerbum néquam inmutabit cor; *Est tācens. qui inuenitur*
 wis 7 ys hatigendlic se þe gemah ys to specenne
*sapiens. et est odibilis qui. procax*¹ *est ad loquendum*;
 ys soðlice stille næbbende andgyt spæce 7 ys stille
Est autem tācens non hábens sensum loquéle. et est tācens
 witende gecwemes timan mann wis suwað oð
scíens ápti temporis; *Homo sapiens tācabit usque*
 timan galful soðlice 7 ungleaw na gehealdað timan
*ad tempus lascivus*² autem et inprudens non seruabunt tempus;
 se þe fealum brycð wordum derað sawle his fela
Qui multis uititur uerbis lēdit animam suam; *Multi*

¹ petax.

² stultus vel luxuriosus.

afeollan on muðe swurdes ac na swa swylce þa þe ceciderunt in ore gladii. sed non sic quasi qui forwordon þurh tungan hyra geoc soðlice tungan geoc interierunt per linguam suam; *Iugum enim linguæ iugum ysen hit ys* 7 bend hyre bend æren ys hega ferreum est et uinculum illius uinculum aéreum est; *Sépi earan þine mid þornum* 7 nelle þu gehyran tungan manfullæ aures tuas spinis. et noli audire linguam néquam¹. 7 muþe þinum do þu dura 7 locu wordum þinum do þu et óri tuo fáctio ostia et séras; *Uerbis tuis fáctio wægan* 7 midlu muþe þinum rihte gym þæle; statéram et frénos ori tuo rectos; *Adtende ne forte þu beo asliden on tungan* 7 þu fealle on gesihþe feonda labaris in lingua. et cadas in conspectu inimicorum syrwendra þe 7 si fyll þine unha(l)wendlic on deað insidiantium tibi. et sit cásus tuus insanabilis in mortem; ofer beod micelne þu sitst na geopena ofer þæne goman *Súpra ménsam magnam sédes*². ne aperias super illam faúcem þinne aer geong spec on neode þinre uneaþe tuam prior; *Adoléscens lóquere in causa tua uíx*³. gif þu twuwa geaxud byst hæbbe heafud andsware þine si bís interrogatus fueris habeat caput⁴ responsum tuum; on maneg(um) beo þu swylce unwittol 7 gehlyst swigende samud *In multis ésto quasi ínscius. et áudi tágens simul* 7 smeagende þar þar synd ealde naht micel na spec þu þar þar et quaérens; *Ubi sunt sénes. non multum loquáris; Ubi* soðlice hlyst nys na asend spæce 7 ongecoplice autem audítus non est. non effúndas sermonem; *Et inportúne* nelle þu beon uppahafen on wisdome þinum *noli extolli in sapientia tua;* sæde leornige hwilon gesuwian se þe næfre *Hieronimus dixit. Díscat alíquando reticéscere. qui numquam* ne leornde specan *dídicit loqui;*

sæde ys mann se þe swigean gewilnað witodlice *Ambrosius dixit. Est homo qui silentium afféctat. quídem.* ac heorte his miclum hyne genyþerað þer þylc fela sed cór eius multum sé condemnat. *Iste talis multum*

¹ i. malam.² s. si.³ i. inaudacter.⁴ i. initium.

spycð 7 oþer forþi on ærne mergen oð æfen
loquitur. et alius quia mane usque ad uesperum
spycð 7 mid todæle swigean micle gehealt
loquitur et cum discretione silentium magnum custodit;

sæde na ofermodelice ænig gehyre oððe forhog-
Gregorius dixit. Non supérbē quis audeat uel contém-
ian oððe deman þæt he gecyst
nere uel iudicare quod élégerit;

sæde wite þu on hwylcum timan þu spece be-
Isidorus dixit. Scito quo tempore loquaris. con-
sceawa hwænne þu sege on timan gedafenlicum spec on timan
sidera quando dicas; Tempore cōgruo lóquere. tempore
gedafenlicum suwa na spec þu butan þu geaxud beo na
cōgruo tāce; Non loquāris nisi interrogatus fueris; Non
sege þu ær þam þe þu gehyre axsung muð þinne geopenige
dicas priusquam audias; Interrogatio ós tuum aperiat;
tungfull mann ungleaw wis feawum wordum brycð
Linguósus homo imperitus est. sapiens paucis uerbis útitur;
sceort spræc ingehyd deð specan micel dysignyss ys
Brēuis sermo scientiam facit. lóqui multum stultitia est;
stefen soðlice unwises on mænigfealdnysse spæce wunige
Uox enim insipientis in multiplicatione sermonis; Maneat
witodlice on worde gemet on spæce sy wæge symle
igitur in uerbo mensúra. in sermone sit statéra; Semper
word þine syn gemetegude gemet to specenne na forgæg þu
uerba tua sint moderata; Módum loquendi non tránseas.
swyþor þu lufa gehyran þænne secgean swyþor hlystan þænne
plus dilige audire quam dicere. plús auscultare quam
specan on fruman gehyr spec æftemyst ende ma hæfð
loqui; In principio audi. lóquere nouissimus. finis plus habet
wyrðscype betere ys æftemyst spæc þænne seo forme
honorem; Melior est nouissimus sermo quam primus;

sæde on gegaderunge nelle þu geyppan spæce
Basilius dixit. In conuentu noli proférre sermonem.
ac gecoplice word forðstæppan of muðe þinum þænne þu ge-
sed oportúna uerba procédant ex óre tuo cum opor-
coplicne timan findst þæt þe hlystendum eallum þancas
túnum tempus inuénēris. ut te audientibus cunctis gratias
þu gegearwige
prébeas

sæde. naht framað gif on eardungstowe swigea
Caesarius dixit. Nihil prodest si in habitatione silentium
 sy 7 on eardigendum leahtra ungerydnyss 7 gewinn
 sit. et in habitacionibus uitiorum tumulus. et conductio
 þrowunga on life yldryna ys gecweden mid swigean 7 mid
 passionum¹; *In uita patrum dicitur. Cum silentio et ora-*
 gebede do þæt þu dest on soðfæstnysse
 tione áge quod ágis in ueritate.

XVII.

be ofermodinysse.
De Superbia.

segð on godspelle ælc soðlice se þe hine uppå-
Dominus dicit in aeuuagelio. Omnis enim qui sé exal-
 hefð byð geeadmett 7 se þe hine geeadmet byð uppahafen þæt
 tat humiliabitur. et qui sé humiliat exaltabitur; *Quod*
 mannum ofermod ys onscunung ys mid gode
homínibus áltum² est abominatio est apud deum;

se apostol sæde nelle þu ofermod witan ac ondræd in-
Paulus apostolus dixit Noli altum sápere sed tíme; Sci-
 gehyd onblæwð soðlufu soðlice getimbrað soðlufu na byð toblædd
entia ínflat³ caritas uero aedificat. caritas non inflatur;

þar þar byð ofermodignyss þar byð eac
Salomon dixit. Ubi fuerit superbia. ibi erit et
 teona þar þar soðlice eadmodnyss þar eac wisdom to-
contumélia. ubi autem humilitas. ibi et sapientia; Con-
 brytincge forestæpð ofermodignyss 7 beforan hryre byð uppå-
tritionem precédit superbia. et ánte ruínam exal-
 hafen heorte betere ys beon geeadmett mid bilewittum þænne
tatur cor; Melius est humiliári cum mitibus quam
 dælan herereafu mid ofermodum ofermodigne fyligð eadmod-
diuídere spolia cum supérbis; Supérbum séquitur humili-
 nyss 7 eadmodne on gaste onfehð wuldor ær þam þe si for-
 tas. et humiliem spiritu suscipiet gloria; *Priúsquam conte-*
 treden 7 si uppahafen heorte mannes 7 ær þam þe si gewuldrud
 ratur et exaltatur cór hominis. et ántequam glorificetur.
 heo byð uppahafen
humiliatur;

¹ i. uitiorum.

² i. superbe.

³ extollit.

sunu   sæde hatigendlic beforan gode 7 mannum
Hiesus filius Sirach dixit. Odibilis cōram deo et hominibus
 ofermodignyss angynn ofermodignyssse mannes framgewitan
supérbia; *Initium supérbiae hominis apostáre*
 fram gode angynn synne ys ælc ofermodignyss forspilð god
a deo; *Initium peccati est omnis superbia;* *Pérdet deus*
 gemynd ofermodigra nys gesceapan mannum ofermodig-
memoriam superborum; *Non est creata hominibus super-*
 nyss se þe æthrinð pic byð besmiten fram him 7 se þe gemæn-
bia; *Qui tetigerit pícem. inquinabitur ab éa. et qui commu-*
 sumað mid ofermodigum he ondeð ofermodignyssse tal
nicáuerit cum supérbo. induet superbiā; *Denotatio*¹
 wyrst leas tunge ys gyte blodes on sacē ofer-
*péssima superbi lingua*² *est;* *Effusio sanguinis in rixa*³ *super-*
 modigra sar soðlice fornymð hi ær hi sweltan swa
borum; *dolor autem consumit illos. ántequam moriantur;* *Si-*
 swa gat byð ongelædd on grin swa eac lichama ofer-
*cut cápra inducit in laqueum. sic et*⁴ *corpus super-*
 modigra na þe upp na ahefe on gebance sawle þinre swa
bórum; *Non té extóllas in cogitatione animę tuae si-*
 swa fearr þe læs si fordon mod þin þurh stuntnyssse
*cut taurus. ne forte elidáatur*⁵ *mens tua per stultitiam;*
 sæde to forbugenne us ys ofermodignyss seo þe
Augustinus dixit. Uitánda nobis est superbia. quae
 eac englas cuþe beswican mīcele ma menn tostencean
et angelos nouit decípere. quantómagis homines dissipáre;
 sæde wer ofermodig na byð gewlitegud na
Hieronimus dixit. Uir supérbus non decorabitur. nec
 willan his gelætt to ende hefig gylt ys þænne to
uoluntatem suam perducit ad finem; *Gravis culpa est quando ad*
 ungleawscype 7 to gymeleaste ofermodignyssse leahter togenea-
inperitiam et negligentiam superbiae crimen accé-
 læcð nalht mare cristen hicge forbugan þænne toþund-
 dit; *Nihil magis christiánus studeat uitare quam. tumen-*
 enne 7 astrehtne hreccan godes ongean hyne hatunge
 tem et erectam ceruicem. dei contra sé ódium
 gremigendne
 prouocantem ;

¹ detractio.

⁴ s. erit.

² i. falsum.

³ i. contentionē.
⁵ i. conteratur.

sæde ofermodignyss of englum deoflu dyde ead-
Ambrosius dixit. Superbia ex angelis démones fecit. hu-
 modnyss soðlice menn haligum englum gelice agylt ofermod
militas autem homines sanctis angelis similes reddit; Supérba
 willa deð godes bebodu forhogian eadmodnyss gehealdan
uoluntas facit dei precepta contémpnere. humilitas custodire;
 ofermodige gewilnigeað on him sylfum bodian þæt hi na
Supérbi cupiunt in sé predicáre quod non
 doð eadmode forfleoð swa hwæt swa hi godes wyrceað
faciunt. humiles refúgiunt quicquid boni operantur
 beon ongnawen
agnósci;

sæde nateshwon framað on hehnysse eadmodnyssse
Gregorius dixit. Nequáquam uálet in culmine humilitatem
 leornian se þe on neowlum gesett na geswicð ofermodian
discere. qui in ímis pósitus non desiit superbíre;

sæde swa micelum gehwylc gewyrð soðfæstnysse ge-
Isidorus dixit. Tánto quisque fit ueritati ui-
 hendre swa micelum hyne beon fyrr fram ofermodignyssse
cinior. quánto se ésse lóngius a superbia
 byð gewened ofermodignyss deofles deoful geefenlæceað
fuerit arbitrátus; Superbia diaboli diabolum imitantur
 ofermodig(e) ongean þa þe ys ongeansett eadmodnyss cristes
supérbi. aduersus quam oppónitur humilitas christi.
 on þære synd geeadmette ealdorlicra leahtra cwen 7
quá humiliantur eláti; Principalium uitiorum régina et
 moder ofermodignyss ys 7 ælc syngigende ofermod ys
mater superbia est: et omnis péccans supérbus est;
 ælc ofermodignyss swa micelum on (n)eowlum lið swa micelum
Omnis superbia tanto in imo iáchet quanto
 swa he on hyþe uppahefð and swa micelum swa he deoppur
in alto se érigit. tantóque profundi
 byð asliden swa micelum swa he hegur byþ uppahefen se þe
lábitur. quanto excélsius eleuatur; Qui
 seðlice þurh agene modignyssse byð togetogen þurh godes
enim per propriam superbiam adtollit. per dei
 rihtwisnysse byð ahyld þa þe beoð toblawene mid modignyssse
iustitiam inclinatur; Qui inflantur superbia.
 mid winde hi beoð fedde ofermodignyss swa he ordfruma ys
uento pascuntur; Superbia sicut origo est

éalra leahtra ealswa hryre ealra mægena heo ys on
omnium criminum. ita *ruína cunctarum uirtutum.* ipsa est in
 synne fyrmost heo on gewinne æftemyst þa þe of mægenum
peccato prima. ipsa in *conflictu postréma;* *Qui de uirtutibus*
gewordenum wuniað fermode feallende flaesces of leahtre
effectis exsistunt supérbi: cadentes carnis uitio
beoð geeadmette þæt hi arisan
humiliantur ut súrgant.

on life yldryna ys gecweden wæstm afulud unnytt yrðlinege
In uita patrum dicitur. fructus pútrefactus inútilis agrícole.
 7 mægen prutes unnytt gode swa swa soðlice hefe wæstma
et uirtus superbi inútilis deo; *Sicut enim pónus fructuum*
brycð boh swa ofermodignyss wlite awent sawle sawl
frángit rámum. sic superbia decórem euértit animę; *Anima*
prutes byð forlaeten fram gode 7 heo gewyrð deofla gewilnung
superbi derelinquitur a deo. et fit démonum desiderium.
 ofermodignyss of heofenum nyþerasette heahengel 7 swylce
Superbia de celis depositus archangelum. et tamquam
ligræsc dyde feallan ofer eorþan eadmodnyss mann
fúlgur fecit cädere super terram. Humilitas hominem
uppahefð on heofen 7 mid englum geblißian heo deð nelle þu
éleuat in celum et cum angelis lætári facit; *Nóli*
þurh ofermodignyssse forsacan cynn oþþe mægðe 7 þeah þe wædla
per superbiam negáre progéniem. et si egénus
ys he 7 þu uppahafen ac an scyppend ys wyrhta aegðres
est ille et tu elátus. sed unus cónditor¹ plasmátor utriúisque;
þæt soðlice ofermodignyssse oþþe hryres ys ræþe byð asliden
Quod enim superbiae vel ruíne est cito lábitur:
þæt þæt gyfe lange byþ gehealden
quod gratiae díu tenetur.

XVIII.

be wisdome
De Sapientia

drihten segð on godspelle beoð eornostlice snotere swa
Dominus dicit in aeuuangelio. Estote ergo prudentes sicut
næddran 7 anfealde swa culfran gerihtwisud ys wisdom
serpentes et simplices sicut columbæ; *Justificata est sapientia*

¹ s. est.

fram eallum bearnum hyre bearn þissere worulde snoteran
 ab omnibus filiis suis; Filii huius saeculi prudentiores
 bearnum leothes on cynryne hyra synd
 filiis lucis in generatione sua sunt;

se apostol sæde na mare cunnan þænne hit gedafenað
*Paulus apostolus dixit. Non plus sapere quam oportet*¹
 cunnan ac cunnan to syfernysse nelle ge snotere beon mid
 sápere. sed sápere ad sobrietatem; *Nolite prudentes esse apud*
 eow sylfum forþi on godes wisdome na oncneow middaneard
uosmet ipsos; Quia in dei sapientia non cognovit mundus
 þurh wisdom god gelicude gode þurh stuntnysse bodunge
per sapientiam deum. placuit deo per stultitiam predicationis
 hale don gelyfende wisdom þises middaneardes stuntnyss ys
saluos facere credentes; Sapientia huius mundi stultitia est
 mid gode
apud deum;

sæde ahyld heortan þine to (on)cneawenne snoternysse
Salomon dixit. Inclina cor tuum ad agnoscendam prudentiam;
 gif soðlice wisdom
Si enim sapientiam

[Some folios missing here.]

wif ungetreowe swylce se þe gegripð þrowend swa
*muliérem infidélem. quasi qui adprehendit scorpionem*²; *Sicut*
 sunne uppspringende on heahstum godes swa wifes godes
sol óriens in altissimis dei. sic muliéris bone
 hiw on gefratewungum huses hyre man wifes awent
species in ornamentis domus eius; Nequitia muliéris immútat
 ansyne hys 7 hit ablent andwlitan his ealswa bera
faciem eius. et obcécat uultum suum tamquam ursus;
 unrihthæmed wifes on uppahafenyssse eagena 7 on breawum
Fornicatio mulieris in extollentia oculorum et in pálpebris
 hyr(e) byð oncnawen
illius agnoscitur;

sæde gif soðlice ys þæt on þe god leofad forligr
Augustinus dixit. Si uére est quod in té deus uiuat. fornicatio
 on þe dead ys
in té mortua est;

¹ s. debes.

² i. serpentem.

³ s. erit.

sæde wa þam se þænne hæfð gemære galnysse
Hieronimus dixit. Ue illi qui tunc habuerit terminum luxuriæ
 þænne lifes galnyss lað gode forspillednyss ys fædrenre
quando uitæ¹ ; Luxuria inimica deo perditio est paternæ
 yrfewyrdnysse spede forligr na þæt an ingehyd
hereditatis substantiæ ; Fornicatio non solum conscientiam
 ac eac lichaman gewemð betwuh estas 7 forspanincga
 sed et *corpus maculat ; Inter epulas et in lœbras*

lusta eac isene geþancu galnys gewylt earfoðlice soðlice
uoluptatum. etiam ferreas mentes libido dōmat ; Difficile enim
 betwux estum byð gehealden clænnysse scinende hyd horig
inter delicias seruatur pudicitia ; Nitens cutis sórdidum
 geswutelað mod 7 on seolce 7 on cildclæþum galnys wealt
ostendit animum et in sérico et in pannis libido dominatur.

na cyninga purpuran forhogað ne wædigendra forhogað
 nec regum púrpuram témnit. nec mendicantium spérnit

fylþe butan clænum hlafe 7 wine acolað se þe
squalorem² ; Sine cérere et libero friget uenus³ ; Qui
galað libbende dead he ys eornostlice 7 se þe byð
luxuriatur. uiuens mortuus est ; Ergo et qui in-
fordrunen dead he ys 7 bebyrged
ebriatur mortuus est et sepultus ;

sæde þænne mid oferfylle wamb byð aþened pricelas
Gregorius dixit. Dum satietae uénter exténditur. aculei
 galnysse beoð awehte
libidinis excitantur ;

sæde forligr flæsces unríthæmed ys forligr
Isidorus dixit. Fornicatio carnis adulterium est. fornicatio
 sawle þeowdom deofulgylda ys galnys soðlice flæsces forþi
animæ séruitus idolorum est ; Luxuria uero carnis ideo
 euðlic eallum ys forþi sona þurh hi ful ys swa swa
notabilis omnibus est. quoniam statim per sé turpis est ; Sicut
 þurh ofermodignysse geþances byð gefaren on galnysse⁴
per superbiam mentis itur in prostitutionem⁵
 gælsan ealswa þurh eadmodnysse geþances byð gehæled clænnys
libidinis. ita per humilitatem mentis saluabitur castitas
 flæsces ealdorlice þisum twam leahtrum deoful menniscum
carnis ; Principaliter his duobus uitiis diabolus humano

¹ s. habet.

² i. sordem.

³ i. libido.

⁴ uel on myltenhus.

⁵ i. in luxuria.

cynne wealt þæt ys ofermodignysse modes 7 galnysse generi dominatur. id est *superbia mentis et luxuria flæsces* þurh þas soðlice twegen leahtras deoful mennisc *carnis*; *Per hæc enim duo uitia diabolus humanum* ah cynn oþþe þænne mod he on ofermodignysse upparerþ pôssidet genus. uel dum mentem in *superbiam* erigit. oþþe þænne he þurh galnysse flæsc gewemð þa forman uel dum per *luxuriam carnem corrumpit*; *Prima* forligres eagna flana synd þa oþre wordo ac se þe na *fornicationis oculorum tela sunt. secunda uerborum. sed qui non* byþ gelæht mid eagum he mæg wordum wiðstandan se þe *capitur oculis. pôtest uerbis resistere*; *Qui* gelustfullunge gemidlað galfulre mislare na gewitt to *delectationem refrénat libidinôse suggestionis. non transit ad* geþwæryssse galnysse raþe he soðlice wiðstynt weorce se þe *consensum libidinis*; *Cito enim resistit operi qui* tincligendre na geþwærlæcð lustfullunge gif swyþor gegladað *titillanti non accômodat delectationi*; *Si plus oblêctut* mod lufu forligres þænne lufu clænnyssse þænne gyt on *mentem dilectio fornicationis quam ámor castitatis. adhuc in* menn synn ricsað gewislice gif ma gegladað fægernyss *homine peccatum regnat*; *Certe si amplius delectat pulchritudo innemynstre soþre lufe eallunga na ricsiað synna ac ricsað* *intimæ castitatis. iam non regnant peccata sed regnat* rihtwisnyss ælc unclæne besmitenyss forligr is gecweden *iustitia; Omnis inmundu pullutio fornicatio dicitur*; of gegladunge soðlice to forlicenne mislice beoð acennede *Ex delectatione enim fornicandi uaria gignuntur*¹ manu mid þam rice godes ys belocen 7 mann ys ascyrod *flagitia. quibus regnum dei clauditur et homo separatur*; forligr mæstes ys gyltes for þi þurh flæsces unclænnyssse *Fornicatio maximi est sceleris. quia per carnis inmunditiam* templ godes gewemð 7 ætbredende lima cristes deð lima *tomplum dei uiolat. et tollens membra christi facit membra* myltestran galful witodlice lif flæsc raþe geuntrumað *meretricis; Luxuriosa namque uita carnem cito debilitat.* 7 tobrocenre swiftlice gelæt to ylde eallum synnum *fractumque celériter ducit ad senectutem; Omnibus peccatis*

¹ i. nascuntur.

forligr mare ys forþpi forligr ealle beforangæð yfele
fornicatio maior est. quia *fornicatio uniuersa antecedit mala;*
 betere ys soðlice sweltan þænne forlicgean betere ys soðlice
Melius est enim móri quam fornicari; *Melius est enim*
 sweltan þænne mid galscype beon gewemmed galnys soðlice on
mori quam libidine maculari; *Libido uero in*
 helle mann besencð galnys soðlice on helle mann
infernum hominem mérgit. *libido uero in tártrarum hominem*
 asent on witu helle mann galnys þurhþð hefelicur galnys
 mittit. *in póenas tartari hominem libido pértrahat;* *Grauius libido*
 bærnð þæne þe heo idelne fint lichama soðlice mid geswince
 úrit. *quem otiosum inuenerit.* *corpus enim labore*
 geteорudne hwonlice byþ gegladud mid facne idelnysse soðlice
fatigatum minus delectatur flagitio; *Otio enim*
 underþeodde rafe galscype undersmyhð æmtigne galnys rafe
déditos cito luxuria subripit. *uacantem luxuria cito*
 ofþrycð
preoccupat;

sæde ongean oþre leahtras gedafenað us mid
Caesarius dixit. Contra reliqua uitia oportet nos om-
 eallum mægene wiðstandan ongean galnysse soðlice na framað
ni uirtute resistere. contra libidinem uero non expedit
 ongeanwinnan ac fleon
repugnare. sed fügere;
 on life yldryna ys gecweden clænnyssse cenð forhæfednyss
In uita patrum dicitur. castitatem gignit abstinentia:
 gyferryss soðlice moder ys unforhæfednyssse grene wyrt
gastrimárgia autem mater est incontinentiae; *Uíridis hérba*
 wið wæter byð acenned 7 leahter galnysse on geneosunge
própe aquam náscitur. et *uitium libidinis in uisitatione*
 wifa ma togenealæc fyre byrnendum þænne wife
mulierum; *Magis adproxima igni ardenti quam mulieri*
 geongum þænne þu sylf byst geong naht soðlice framað hyne
iúueni cum et ipse sis iúuenis; *Nihil enim ualet eum*
 clæne beon on lichaman se þe besmiten ys on geþance na
 mundum esse *corpore qui pullutus est mente;* *Non*
 soðlice hæte lichaman ahylt butan se þe sawle styrunga aer
enim éstus¹ corporis declinabit nisi qui animæ motus ante
 ofsett
comprésserit;

¹ i. calor.

XXII.

be purhwununge
De Perseverantia.

drihten segð on godspelle se þe soðlice þurhwunað oð
Dominus dicit in aeuangelio. Qui autem perseuerauerit usque
ende se hal byð
in finem hic saluens erit;

se apostol sæde nu soðlice alysede fram synne
Paulus apostolus dixit. Nunc uero liberati¹ a peccato.
þeowas soðlice gewordene gode ge habbað wæstm eowerne on
serui autem facti deo. habetis fructum uestrum in
gehalgunge ende soðlice lif ece
sanctificatione finem uero uitam aeternam;

sæde betere ys ende gebedes þænne fruma stand
Salomon dixit. Melior est finis orationis quam principium; Stā
on gewitnysse þinre 7 on þære spec 7 on weorce beboda
in testamento tuo. et in illo conlóquere et in opere mandatorum
þinra ealda
tuorum ueterésce²;

sæde na synd sohte on cristenum fruman ac
Hieronimus dixit. Non queruntur in christianis initia sed
ende forþi þe paulus yfele ongan ac wel he geendude iudan
finis. quia paulus male coépit. sed bene finiuit. iudae
ys geherud fruma ac ende belæwincge he wæs genyþerud
laudatur exordium. sed finis proditionis³ damnatur;
onginnan manegra hit ys to heahnyssse becuman feawra
Coepisse multorum est: ad culmen peruenisse paucórum;

sæde mægen godes weorces þurhwunung ys on
Gregorius dixit. Uirtus boni operis perseuerantia est; In-
idel god witodlice byð gedon gif aer ende life byð
cássum⁴ bonum quippe agitur: si ante terminum uitae dese-
forlæten se wel offrað se þe offru(n)ge godes weorces oð
ratur⁵; Ille bene immolat. qui sacrificium boni operis usque
ende gedafenlicre gelætt dæde
in finem débitae⁶ perdúcet actionis;

sæde þænne soðlice gelicafode ure drohntung
Isidorus dixit. Tunc enim placet deo nostra conuersatio.

¹ s. sumus.

⁴ i. inanum.

² i. perseuera.

⁵ i. dimittatur.

³ i. traiectionis.

⁶ i. oportune.

þænne god þæt we(on)gynnað þurhwunigendum ende we quando bonum quod *i(n)choamus* perseueránte fine com- gefyllað god eornostlice na ongynnán ac gefulfremman mægen plémus Bonum ergo non cōpisse sed perfecisse uirtus ys na ongynnendum med ys behaten ac þurhwunigendum est; Non inchoantibus premium promittitur. sed perseuerantibus ys gesæld symle on life mannes ende to secenne ys forþi þe god dátur; Semper in uita hominis finis querendus est. quia deus na besyhð hwylce we aer wæron ac swylce abutan ende non respicit quáles ántea fúimus. sed quáles circa finem lifes we wunedon anra gehwylcne soðlice god be his ende na be uitę extiterimus; Unumquemque enim deus de suo fine non de life forþgewitenum demð uita preterita iudicat;

sæde of ende soðlice his anra gehwylc oþþ(e) Ciprianus dixit. Ex fine enim suo unu squisque au(t) he ys gerihtwisud oððe he ys genyþerud iustificatur aut condemnatur;

XXIII.

be orsorhnyssse
De Securitate

drihten segð on godspelle wacæd eornostlice forþi þe Dominus dicit in aeuangilio. *Uigilate ergo. quia* ge nyten on hwyl(cre) tide drihten eower towerd ys eallum nescítis qua hora dominus uester uenturus est. omnibus ic secge waciað dico uigilate.

se apostol sæde beoð ge eornostlice gleawe 7 waciað Petrus apostolus dixit. *Estote ergo prudentes et uigilate* on gebedum in orationibus;

se apostol sæde þænne soðlice secgeað menn sibb 7 Paulus apostolus dixit. *Cum enim dixerint homines pax et* ors(orh)nyss þænne færlic him oferbecymð forw securitas. *tunc repentinus eis superueniet inte(ritus).*

sæde synd rihtwise and witan 7 weorcu hyra Salomon dixit. *Sunt iusti atque sapientes. et opera eorum*

on handa godes 7 swa þeah nat mann hweþer lufe
 in manu dei: et tamen nescit homo utrum amore
 oððe hatunge wyrþe sy ac ealle (on) towerd beoð gehealdene
 an odio dignus sit. sed omnia in futurum re seruantur
 ungewisse
 incerta;

sæde to warnigenne ys þæt na þæt on us
Hieronimus dixit. Cauendum est. ne quod in nobis
 selust ys si asliden on leahter forþi us drihten timan his
optimum est. labatur in uitium; Ideo nobis dominus tempus sui
 bediglude tocymes þæt hangigende (?) 7 besceawude ealle on
celauit aduentus. ut penduli¹ et suspecti omnes in
 ungewissum symle deman urne we gelyfan beon towerdne
incerto semper iudicem nostrum. credamus esse uenturum:
 forþi hwænne he towerd sy we nytan eall lif witan
quia quando uenturus sit ignoramus; Omnis uita sapientis
 smeauing deaþes ys
meditatio mortis est;

sæde gif ænig ys anwerdes timan bliss swa ys
Gregorius dixit. Si qua² est presentis temporis letitia. sic est
 to donne þæt næfre biternyss æfterfyligendes domes ongean-
agenda ut numquam amaritudo sequentis iudicii rece-
 gewite fram gemynde wel oft soðlice feond abered geþanc mid
 dat *a memoria: Plerumque enim hostis callidus mentem cum*
 synne beswicð þæt þænne hit mid hryre geswenced besihð
peccato subplantat³: quam cum eam ruina afflictam respicit:
 orsorhnyssse cwyldbære mid swæsnyssum beswicð se þe witodlice
securitatis pestifer⁴ blanditus seducit; Qui igitur
 (on) geþance orsorh ys gefremmedium unrihtwisnyssum he
mente securus est perpetratis iniquitatibus ipse
 him sylfum gewita ys forþi he unscyldig nys 7 þænne
sibi testis est. quia innocens non est; Cumque
 geþanc orsorh byð agyfen on slæwþe mod byð toslopen þænne
mens secura redditur. in torporem animus laxatur; Cum
 godu gebroþra ge doð to gemynde yfele dæda ongeangeclypiað
bona fratres agitis ad memoriam mala acta reuocate.
 þæt þænne wærlice gylt byð oncnawen næfre be godum
 ut dum cāute culpa cognoscitur. numquam de bono

¹ i. inclinati.

² i. aliqua.

³ i. decipit.

weorce unwærlice mod geblissige tide soðlice æftemyste
opere incáute ánimus laetetur; Horam uero ultimam
drihten ure forþi us wolde beon uncuþe þæt heo symle
dominus noster idcirco nobis uóluit esse incógnitam. ut semper
mæge beon besceawud þæt þænne hi geseon we na magon to
póssit esse suspecta. ut dum illam uidére non póssumus. ad
hyre butan geswicenysse we beon gegearwude
illam sine intermissione preparemur;

sæde ne rihtwis be his rihtwisnysse getruwige
Isidorus dixit. Neque iustus de sua iustitia confidat.
na synfull be godes mildheortnysse geortruwige ac he hæbbe
neque peccator de dei misericordia despéret. sed habeat
on heortan hopan samud ge ege swa he hopige mildheortnysse
in corde spem pariter et métum; Sic spéret misericordiam.
þæt he rihtwisnysse ondræde swa hopa forgyfenesse upparære þæt
ut iustitiam métuat. sic spes indulgentiae érigat. ut
ege helle symle geswence þeah þe gehwylc si rihtwis
métus gehénnę semper afflīgat; Quámuis quíisque sit iustus
næfre neod ys þæt on þisum life sy orsorh þeah þe
numquam necesse est ut in hac uita sit securus; Quámuis
haligra drohtiung luflic sy ungewis swa þeah mannum
sanctorum conuersatio probabilis¹ sit. incertum² tamen hominibus
ys to hwylcum syn ende asende nan þe þincg be synne
est ad quem sint finem destinati; Nulla té rés de peccato
orsorhne do þeah þe dædbot miltsung synna sy
securum faciat; Quamuis paenitentia propitiatio peccatorum sit.
buton ege swa þeah mann beon na scyl forþi dædbote
sine métu tamen homo esse non debet quia paenitentiae

bot godcundum for an si ameten dome na menniscum
satisfactio³ diuino tantum pensatur⁴ iudicio non humano;

ne soðlice æfre hit gedafenað dædbote habban be synnum
Neque enim umquam oportet paenitentem habere de peccatis
orsorhnyssse witodlice orsorhnyss gymeleaste cenð gymeleast
securitatem. nam securitas negligentiam parit: negligentia
soðlice oft unwærne to leahtrum forðgewitene ongeangelætt
autem sepe incautum ad uitia transacta reducit;

sæde ungewiss witodlice ys anra gehwylces lifes
* Isidorus dixit. Incertum⁵ namque est unius-cuiusque uitę

¹ i. laudabilis.

² i. incognitum.

³ i. emendatio.

⁴ i. deliberatur.

⁵ i. incognitum.

timan 7 forþi to efstenne ys þe læs twynigendne deað
tempus. et ideo festinandum est. ne forte dubitantem mors
 færlic forecume
*repentina preueniat*¹;

sæde swa micelum swa we synd orsorge be forð-
Caesarius dixit. Quanto sumus securi de pre-
 gewitenum ealswa micelum syn we carfull be towerdum ealle
teritis. tanto simus solliciti de futuris; Omnia
 soðlice leahtras oððe synna rafe to us beoð gehworfene gif hi na
enim crimina uel peccata cito ad nos reuertuntur. si non
 dæghwamlice mid godum weorcum beon ofercumene
cotidie bonis operibus expugnantur.

XXIII.

be dysignysse
De Stultitia.

drihten segð on godspelle ælc se þe gehyrð wordu mine 7
Dominus dicit in euangelio. Omnis qui audit uerba mea et
 na deð þa gelic he ys were stustum
non facit ea. similis est uiro stulto;

se apostol þa þe dysige synd middaneardes geceas
Paulus apostolus dixit. Quae stulta sunt mundi elegit
 god þæt he gescynde wise forþyldiað soðlice unwise þænne
deus. ut confundat sapientes; Sustinete enim insipientes. cum
 ge synd sylfe wise
sitis ipsi sapientes;

sæde dysige þa þe him sylfum synd derigende gewil-
Salomon dixit. Stulti ea que sibi sunt noxia cupi-
 niað 7 ungleawe hatiað ingehyd stutm byð gebeaten
 unt. et inprudentes odiunt scientiam; *Stultus cäditur*
 mid welerum stutm mid welerum byð geswungen muþ soðlice
labiis. stultus labiis uerberabitur; Os autem
 dysiges gescyndnysse nebst ys se þe stutm ys þeowige
stulti confusioni proximum est; Qui stultus est seruiat
 wisum mann gep bediglað ingehyd heorte unwisra
sapienti; Homo uersutus² célat scientiam. cor insipientium

¹ occupet.

² i. cautus.

forðclypað dysignysse se þe soðlice stunt ys geopenað dysignysse
 prouocabit stultitiam; *Qui autem fatus est áperit stultitiam*
 his heorte dysigra ungelic byð stunt byð fedd mid
 suam; *Cor stultorum dissimile¹ erit; Stultus pascitur im-*
 unwisdom dysignysse bliss þam dysigum na gerisað
 peritia; *Stultitia gádium stulto; Non décent*
 stuntne wordu gesette na ealdor weleras wægendas
 stultum uerb(a) compósta. *nec principem labia mentientis;*
 framað ma beran ongeanyrnán gegripenum hwealpum þænne
Expedit magis ursu² occurrere raptis fœtibus. quam
 stuntum getruwigendum him sylfum on dysignysse hwæt framað
 fatuo confidenti sibi in stultitia; *Quid pródest*
 habban welan stuntan þænne he wisdom bicgean na mæg
 habere diuitias stulto. *cum sapientiam émere non pôssit:*
 mann dysig plegað mid handum þænne he behætt for his freond
Homo stultus plaudet manibus cum spopónederit pro amico suo;
 stunt gif he suwað(wis) he byð geteald 7 gif he togæderesett
Stultus si tacuerit sapiens putabitur: et si comprésserit
 weleras his ongytende muþ dysiges fortredinc(g) his 7 weleras
labia sua intelligens; Os stulti contritio eius. et labia
 his hryre sawle his dysignyss mannes nyþeralegð gangas his
illius ruina animæ eius; Stultitia hominis supplantat³ gressus eius.
 7 ongean god he wealð on mode his na andswara þam stuntan
 et contra deum féruet animo suo; *Ne respóndeas stulto*
 æfter stuntscype his þe læs þe þu si geworden him gelic
iuxta stultitiam suam. ne efficiaris ei similis;
 andswara stuntan æfter dysigdome his þe læs þe he him sylfum
Responde stulto iuxta stultitiam suam. ne sibi
 wis beon sy geþuht hu on idel hæfð heal(t) fægere
sapiens esse uideatur; Quomodo frûstra habet claudus pulchras
 scancan swa ungerysenlic ys on muþe dysiges bigspell swa swa
tibias: sic indecens est in ore stulti parabola; Sicut
 se þe asent stan on hypel eal swa se þe syld
qui mittit lapidem in aceruum mercúrii: ita qui tribuit
 unwis(um) wyrðscype þeah þu punige stuntne on pil(an) swylce
insip(i)enti honorem; Si contúderis stultum in pil(a) quasi
 berenhula punigendum busan punere na byð afyrred fram him
tipsanas feriénte désuper pîlo. non auferetur ab éo

¹ i. uarium.

² vel ursæ.

³ i. deponit.

dysignyss his dysig togæderefealt handa on wege gande
stultiitia eius; *Stultus cōplicat manus in uia ambulans.*
þænne he sylf unwis byð ealle stunte he wenð weleras un-
cum *ipse insipiens sit. omnes stultos aēstimat;* *Labia in-*
wises besenceað hyne angynn worda him dysignyss
sipientis praecepitabunt eum. initium uerborum ei; *Stultiitia.*
7 æfteinyst muþes his getwyld wyrst
et nouissimum oris illius error pessimus;

sunu menn dysige na gegripað
Hiesus filius Sirach dixit. Homines stulti non adprehendent wisdom 7 menn dysige na geseoð hi stunt biterlice sapientiam. et homines stulti non uidebunt illam; Stultus acerbiter ætwitt fram ansyne wordes eacnað dysig swylce inproperabit; A facie uerbi párturit fátus tamquam acennedes eacnung cildes fla onafæstnud on þeo hundes géniti pártus infántis; Sagitta infixa infemore cánis. swa word on heortan stuntes gyfu unwises na byð nytlic sic uerbum in corde stulti; Datus insipientis non erit utilis þe eagan soðlice his seofonfealde synd lytle he sylð 7 fela tibi. oculi enim illius septémplices sunt. exigua¹ dabit et multa he ætwitt 7 openung muþes his widmærsung ys stuntan na inproperabit. et apératio oris illius infamatio est; Fátuo non byð freond 7 na byð þanc godum his þa þe soðlice etað erit amicus. et non erit gratia bonis illius; Qui enim édunt hlaf þæs stuntan lease tungan hi synd of muþe (þ)œs stuntan panem fátui. falsi línguæ sunt; Ex ore fátui byð onscunod bigspell na soðlice þæt segð on timan his reprobabitur parabola non enim illam dicit in tempore suo; heorte þæs stuntan swylce fætt tobrocen 7 ealne wisdom Cor fatui quasi uas confractum et omnem sapientiam he na healt racu þæs stuntan swylce seam on wege copsis non tenebit; Narratio fatui quasi sárcina in uía; Cónpedes synd on fotum dysiges on muþe stuntra heorte hyra 7 on sunt in péibus stulti; In óre fatuorum cor illorum: et in heortan wisra muð hyra sceamu fædres ys be suna corde sapientium os illorum; Confusio patris est. de filio ungelæredum se þe lærð stuntne swylce se þe belime tigelan indisciplinato; Qui docet fatuum. quasi qui conglútinet téstam;

¹ i. pauca.

mid dysigan naht micel na spec þu 7 mid gewitleasum na
Cum stulto non multum loquaris. et cum insensato ne
ga þu sand 7 sealt 7 bloman isenes eþre ys to berenne
abiéris; Harénam et sál. et mássam ferri facilius est portáre.
þænne mann ungleawne 7 stutne 7 arleasne forebreostu
quam hominem imprudentem. et fátuum et impium; *Precordia*
þæs stutan swylce hweowul crætes 7 swylce ex wendende swa
fátui quasi róta cùrri! et quasi áxis uersátilis sic
geþanc þæs dysigan betere ys mann se þe behytt dysignysse
cogitatus stulti; *Melior est homo qui abscondet stultitiam*
his þænne se þe behytt wisdom his weleras unsnot
suam quam qui abscondit sapientiam suam; *Labia impru*
era dysige recceað wordu soðlice snotera on wæge
dentium stulta narrabunt. uerba autem prudentium statéra
beoð awegene na gemænsuma þu menn ungelæredum þe læs
ponderabuntur; *Non communices homini indocto.* ne
þe he yfele be cynne þinum spece
male de progenie tua loquatur;

sæde stuntspæcne soðlice 7 dyrne na gerist
Hieronimus dixit. Stultiloquum enim et obscurum non décet
beon cristenne hit gerist soðlice spæce his mid sealte beon
esse christianum. décet autem sermonem eius sále ésse
gestredd þæt he þanc mid hlystendum hæbbe swa hwæt soðlice
conditum. ut *gratiam apud audientes hábeat;* *Quicquid enim*
swa se woda spycð hream 7 gehlyd ys to genemnenne
ámens loquitur. uociferatio et clamor est appellandum;

sæde dysig æfter untrumnyssse his ongyt 7 æfter
Hilarius dixit Stultus iuxta infirmitatem suam sénit et iuxta
wanhalnysse gecyndes his wat
inbecillitatem naturæ suæ sápit;

sæde swa swa ne gold mettas ne þrotu wordu
Gregorius dixit. Sicut nec auris escas. nec gúttur uerba
oncnæwð ealswa ne se dysega ænig cwyde wisdomes ongytt
cognoscit ita nec stultus quisque sententiam sapientiæ intelligit;
stutne mid witum on bodunge na geserlæc þu þæt na
Fátuum cum sapientibus in predicatione non sócias. ne
þurh hyne se þe gefyllan þincg na mæg þam þe ofermæg wiðstande
per eum qui implére rém non ualet. illi qui préualet obsistas;

sæde naht dysignysse wyrse naht unwisdome wyrse
Isidorus dixit. Nihil stultitia peius. nihil insipientia deterius.

naht asolcensse fullicor nytenyss leahtra fostermoder ys
nihil ignauia turpius; *Ignorantia uitiorum natrix est.*
 nytenyss soðlice hwæt sy gylt wyrþlic na ongytt unwis
ignorantia enim quid sit culpa dignum non sentit; *Insipiens*
syngallice syngað ungelæred soðlice eþelice byþ beswicen dysig on
assidue peccat. indoctus enim facile decipitur. stultus in
leahter raþe byð asliden
uitium cito delabitur;

XXV.

be gitsunge
De Auaritia.

drihten segð on godspelle warniað soðlice fram ælcere
Dominus dicit in euangelio. Cauete autem ab omni
 gytsunge forþi na on genihtsumnysse ænigum lif his ys se þe
auaritia. quia non in abundantia cùiquam uita eius est qui
 ah
 pòssidet;

se apostol sæde ælc forligr 7 unclænnysse oþþe
Paulus apostolus dixit. Omnis fornicatio et inmunditia. aut
 gytsung na si furþon genemned on eow ælc forlicgend oððe
auaritia. nec nominetur in uobis; Omnis fornicator aut
 unclæne oþþe gytsere þæt ys deofulgylda þeowdom næfð
inmundus. aut auarus. quod est idolorum seruitus non habet
 yrfwyrdnysse on rice cristes 7 godes
hereditatem in regno christi et dei;

sæde gedrefð hus his se þe fyligð gytsunge
Salomon dixit. Conturbat domum suam. qui sectatur auaritiam.
 se þe soðlice hatað gyfa he leofað gytsere na byð gefylled
qui autem odit munera uiuet; Auarus non impletur
 mid feo 7 se þe lufað welan wæstmas na onfehð of him
pecunia. et qui amat diuitias. fructus non capiet ex eis;
 gytsere soðlice naht ys scyldigre naht nys unrihtlicre þænne
Auaro autem nihil est scelestius; Nihil est iniquius quam
 lufian feoh þes witolice sawle his cyplice hæfð
amare pecuniam. hic etenim animam suam uenalem habet;

manega fordyde gold 7 seolfor na sy astreht hand
Multos perdidit aurum atque argentum; Non sit porræcta manus
 þin to nimene heo sy to syllene geclift
tua ad captandum. sit ad dandum collecta;

sæde swa swa soðlice gytsung on helle gesettan
Augustinus dixit. Sicut enim auaritia in infernum pónere.
 ealswa geoc cristes on heofen uppahebban gewunað
ita iugum christi in caelum leuare consuēuit;

sæde gytsung gemet nat 7 þænne heo ealle
Hieronimus dixit. Auaritia modum ignórat. et cum omnia
 forswylhð heo ne cann eallunga beon gefyllled hyre hingrað symle
 dévorat. nescit pánitus saturari! Esurit semper.
 7 heo wanspedig ys 7 mid wilddeorenūm tōbum ealle
 et inops est. et cum ferálibus dentibus uniuersa
 middaneardes ricu heo totyrð þænne hi gyt fæstende laðlic
 mundi regna discerpserit. tunc se adhuc ieínum hórribilis
 heo segð
confitetur;

sæde teter witodlice hæfð on lichaman
Gregorius dixit. In petiginem quoque habet in corpore.
 swa hwylc swa mid gytsunge byð bereafud on geþance gif soðlice
 quisquis auaritia uastatur in mente; Si autem
 na gyt we magon forlætan agene huru we na gewilnian
 nēc dum pōssumus relinquare propria. sáltem non concupiscamus
 fremede to gytsunge heortan fæder beswicð genihtsunyss
 aliena; Ad auaritiam cor parentis¹ inlicit² fecunditas³

þanon soðlice to gewilnunge gegaderigendre yrfwerdnysesse
prólis; Eo⁴ enim ad ábitum congregandæ hereditatis
 byð onæled þe mid manegum yrfwerdum byð genihtsumud
accénditur⁵. quo multis heréribus fecundatur;

sæde gytsigende wer gelic ys helle gytsung
Ciprianus dixit. Auarus uir similis est inferno. auaritia
 openlice wét
pálam sáeuit;

on life yldryna ys gecweden se þe lufað seolfor he na gesihð
In uita patrum dicitur. qui amat argentum non uidebit
 ingehyd 7 se þe gaderað þæt biþ fordímmod oððe aþystrod
scientiam. et qui congregat illud obscurabitur;

¹ i. patris.

² i. decipit.

³ i. ubertas.

⁴ i. inde.

⁵ s. quisque.

XXVI.

be mægene.
De Virtute.

drihten segð on godspelle nan ys soðlice se þe deð
Dominus dicit in euangelio. Nemo est enim qui faciat
mægen on naman minum 7 he mæge ræfe yfele specan
virtutem in nomine meo. et posset cito male loqui
be me
de me;

se apostol sæde na soðlice on spæce ys rice
Paulus apostolus dixit. Non enim in sermone est regnum
godes ac on mægene sumum þurh gast ys geseald weorc
dei. sed in uirtute; *Alii per spiritum datur operatio*
mægena geleafa eower na si on wisdome manna ac on
uirtutum; Fides uestra non sit in sapientia hominum. sed in
mægene godes
uirtute dei;

sæde nelle þu forbeadan wel don þæne se þe mæg
Salomon dixit. Noli prohibere benefacere eum qui potest
gif þu mæge eac þu sylf wel do mid ealre heordrædenne geheald
si uales et ipse benefac; Omni custodia serua
heortan þine for þam þe of hyre lif forðstæpð
cor tuum. quia ex ipso uita procedit;

sæde manega synd mægena hiw þa fyligend-
Hieronimus dixit. Multe sunt uirtutum species. quae sectator-
rum hyra syllas ricu heofena an witodlice siðfæt ac
ibus suis tribuunt regna celorum: unum quidem iter sed
to becumenne manega rædas se þe framian higð þeah þe he
perueniendi multa compendia; Qui proficere studet. etiam si
stæpe fulfremednysse atilð symle swa þeah he fint þæt
grádum perfectionis adtingit. semper tamen inuenit quo
he wexe 7 þurh dagas syndrige him sylfum betere gewyrþe
crescat. et per dies singulos. se ipso melior fiat;
nænig mæg ge mægena ætgædere ge welan agan
Nemo potest et uirtutes simul. et diuitias possidere;

sæde leahtrað mægen yfelnyss 7 coccelas ofer-
Augustinus dixit. Utitat uirtutem malitia: et zizánia trans-
 stigað hwæte
céndunt frumentum;

sæde na mæg gefanc rice habban mægena
Ambrosius dixit. Non pótest mens regnum habére uirtutum
 buton hit ær ofasceace geoc leahtra
nisi prius excússerit iúgum uitiorum;

sæde ingehyd witodlice mægen ys eadmodnyssse
Gregorius dixit. Scientia étenim uirtus est. humilitas
 eac swylce hyrde mægenes halig gehwylc eac swylce þænne
étiam cùstos uirtutis; Sanctus quisque étiam cum
 mid þwyrum gefance byð axsud fram godnysse his bigenege
peruersa mente requíritur. a bonitatis suae stúdio
 he na byð awend on wege godes geferan habban gewilniað
non mutatur; In uia dei sócios habére desideráte;

sæde to mægenum earfoðlice we arisað to leahtrum
Isidorus dixit. Ad uirtutes difficile consúrgimus. ad uitia
 butan geswince we beoð aslidene mid digelre mægenes uppahaf-
sine labore dilábimur occulta uirtutis prela-
 ennyssse hefige soðlice geswincu we þurhþon þæt we to
tione; Grandes enim sudóres impertiámur. ut ad
 heofenan astigan magan swa swa lytlum mann fram
caelum concéndere ualeamus; Sicut paulátim homo a
 læstum leahtrum on mæste forðhryst ealwa stæpmælum to
mínimis uitiis in maxima próruit. ita gradátim ad
 þam þe synd heage he arist se þe soðlice unendebyrdlice
ea quae sunt excelsa consúrgit; Qui autem inordináte
 mægenu gegripan hogað rafe he byð gesiclud þis ys intinga
uirtutes comprehéndere nítitur. cito periclitatur; Hæc est causa
 on þinga gecynde þæt swa hwylc swa hwætlice to þeoginge
in rérum natúra. ut quicumque uelóciter ad profectum
 efstað butan tweon hrædlice hi beoð geendude ær leahtras
téndunt. sine dubio celériter finiantur; Prius uitia
 to awyrtwaligenne on menn þar æfter on to sawenne mægenu
stirpánda sunt in homine. déinde inserénde uirtutes;
 witodlice beon geyrfewyrd 7 togeþeodd na mæg soðfæstnyss
Nam coheréri et coniungi non pótest ueritas

mid leasunge þu wylt soðlice mægenu þine geyccan geopenian
cum mendacio; *Uis autem uirtutes tuas augere publicare*
nelle þu
noli;

sæde þa geþancu upplice ceasterwaran behealdað
Gregorius dixit. Ille mentes supérnos cíues aspiciunt.
þa þe mid mægena swæccum to gode þurh halige gewilnunga
quae cum uirtutum odoribus ad deum per sancta desideria
farað þænne soðlice gyt mid ege godu ænig deð fram
profisciscuntur; *Cum uero adhuc timore bona quis agit. a*
yfele eallunga na gewat of ege anra gehwylc leahtor
malo pénitus non recéssit; Ex timore unumquódque uitium
byð ofsett of soþre lufe soðlice mægenu beoð uppsprungene geleafa
prémitur. ex caritate autem uirtutes oriuntur. fides.
hopa soð lufu geblissað on weorc god þæt æghwylc mægen
spes. caritas; Gaudet in opus bonum. quod unaquæque uirtus
toþenað
administrat;

sæde naht framað mid wordum areccean mægen
Ciprianus dixit. Nihil pródest uerbis proférre uirtutem.
7 mid dædum towyrpan soðfæstnysse
et *factis destruere ueritatem;*

XXVII.

be leahtrum
De Vitiis.

drihten segð on godspelle fram innan soðlice of heortan
Dominus dicit in euangeliō. Ab intus enim de corde
manna geþancu yfele forðgewitað unrihthæmedu forligru
hominum cogitationes male procédunt: adulteria fornicationes
mannslihtas stala gystsung man unclænnysse eage yfel
homicidia. furta. auaritia. nequitia. in pudicitia. oculus malus.
wiþersacung ofermodignyss dysignyss¹ ealle þas yfelu fram innone
blasphémia. superbia. stultitia: omnia haec mala ab intus
forðstæppað 7 hi gemænsumiað mann
procédunt. et commúnlicant² hominem;

¹ Dygsinyss in MS.

² i. contaminant.

se apostol sæde na eornostlice ricsige synn
Paulus apostolus dixit. Non ergo régnet peccatum
 on eowrum deadlicum lichaman þæt ge hyrsumian gewilnungum
in uestro mortali corpore. ut oboediátiſ. concupiscentiis.
 his
eius;

sæde unrihtwisnyssa his gelæcceað arleasne 7
Salomon dixit. Iniquitates suae cāpiunt impium et
 mid rapum synna his anre gehwylc byþ gewriþen
fūnibus peccatorum suorum unusquisque conſtrīngitur;

sæde nan flæſc gefægnað on gode þæt leofað on
Augustinus dixit. Nulla caro exultat in deo que uiuit in
 leahtrum
uitiis;

sæde na beoð afeormude yfelu leahtra butan
Hieronimus dixit. Non purgantur mala uitiorum. nisi
 of wiðmetincge mægena yfele treowes on oste yfel nægel oððe
ex comparatione uirtutum; Male árboris nōdo malus clavus aut
 wecg on to fæſtnigenne ys na magan on dæge domes
cūneus infigendus est; Non pōterunt in die iudicii
 oþra mægenu oþra leahtras uppahebban abutanberingede
aliorum uirtutes. aliorum uitia subleuāre; Circūndati
 soðlice mid leahtrum na magon geseon mægenu ælne leahtror
enim uitiis. non pōssunt uidēre uirtutes; Omne uitium
 utanyd fram sawle þinre þæt mægenu sawle begytan þu mage
expelle ab anima tua ut uirtutes anime consequi. pōſſis;
 we soðlice mid lufe mægena leahtras utoſ oferswiþan ealle
Nos uero amore uirtutum uitia superēmus; Omnes
 soðlice menn mid leahtrum urum we gestrangiað 7 þæt we
enim homines uitiis nostris fauēmus¹. et quod
 mid agenum doð willan to gecyndes we doð
propria fācimus uoluntate. ad naturæ refērimus
 neode
necessitatem;

sæde framgewitende mann fram gode sona leahtra
Isidorus dixit. Recēdens homo a deo stātim uitiorum
 byð getæht anwealde þæt þenne he þolað atihte leahtras ongean-
 trāditur potestati. ut dum pātitur intenta uitia. reuer-
 gehwyrfende þanon þe he feall understande genoh estelice hine
 tendo unde cecidit resipiscat²; Satis delicate sé

¹ i. confortamus.

² i. intellegat.

grapað se þe wyle butan geswince leahtras oferswiþan fulfrem-palpat. qui uult sine labore uitia superare; Per-edlice wiðsace leahtre se þe intingan forbuhð to gefremmenne fecte renuntiat uitio qui occasionem éuitat perpetrandi

synne leahtras soðlice heortan þinre onwreoh wel oft peccatum; Utia uero cordis tui reuela; Nonnumquam mann his leahtras ehtað forþi nys na wundor se þe ær hominem sua uitia persequuntur: quia nimirum qui prius willende þa him he dyde gehende þa þar æfter he ongytt eac uoléndo ea sibi fecit sócia éa póstea sentit etiam nellende stycigende twyfealdlice ys soðlice gyltes scyldig se nolens stimulosa; Duplíciter est autem criminis réus. qui eac forlætt scylda þurh willan 7 beweraþ þa þurh anwil- et admittit scélera per uoluntatem. et defendit éa per con-nysse toþundennysse betwynon him sylfum underwexað leahtras tumacię¹ túmórem; Inuicem sibi succrescunt uitia. þæt þænne an framgewitt æfterfylige oþer hwilon ut dum unum abiérit. succedat aliud; Aliquando nytlice byð syngud on læstum leahtrum þæt maran nytlicur utiliter peccatur in minimis uitiiis. ut maiora utilius beon gewarnude soðlice beoð gehælede leahtras þa caueantur; Ueráciter autem sandántur uitia. quae mid mægenum na mid leahtrum byð utasceofene uirtutibus non uitiiis excluduntur;

sæde leahtras soðlice ure fynd ure synd Caesarius dixit. Utia enim nostra hóstes nostri sunt; on life yldryna ys geeweden swa swa fætt eorþe cenð In uita patrum dicitur. sicut pinguis terra germinat þæt behydd ys on hyre ealswa flæse fætt forðgelætt quod absconsum est in ea sic et caro pinguis producit leahter uitium;

XXVIII.

be druncennysse.
De Ebrietate.

drihten segð on godspelle begymað soðlice eow þæt Dominus dicit in ꝑuangelio. Adlendite autem uobis ne

¹ i. superbię.

færunga beon gehefegude heortan eowre on oferfylle 7 on druncen-
forte grauentur corda uestra in crapula et ebrie-
nysse 7 carum þyses lyfes
tate et curis huius uite;

se apostol sæde nelle ge druncenian wine on þam ys
Paulus apostolus dixit. Nolite inebriari uino. in quo est
galscype
luxuria;

sæde galful þing win 7 ceastfull druncen-
Salomon dixit. Luxuriosa res uinum et tumultuosa ebri-
nyss swa hwylc swa on þysum gegladað he na byð wis na
etas. quicumque in his delectatur non erit sapiens; Ne
beheald þu win þænne hit geoluwað þænne scyð on glæse
intuearis uinum quando flauescit. cum splenduerit in uitro
hiw his hit ingæð swæslice ac on latemystum hit tyrp ealswa
color eius: ingréditur blánde sed in nouissimo mordebit ut
snaca 7 ealswa slawyrm attru hit tosend oþþe ongytt
cóluber. et sicut régulus uenéna diffundet;

wyrhta druncen na byþ gewele-
Hiesus filius Sirach dixit. Operarius ebriosus non locupleta-
gud. 7 se þe forhogað gehwæde æthwego fealð win 7
bitur: et qui spérnit módica. *paulatim décidit; Uinum et*
wif awedan doð witan 7 hi þreageað andgytfulle
*mulieres apostatáre faciunt sapientes. et árguent sensátos*¹;
genihtsum ys menn gelæredum win gehwæde on slæpende
Sufficiens est homini erudito uinum exiguum. In dormiendo
þu na swincst fram him ne þu na ongyst geswinc lufigende on
non laborabis ab illo nec sénies laborem; Diligentes in
win nele þu forðgeclypian manega soðlice utadræfde win
uinum noli prouocáre. multos enim exterminauit uinum;
biternyss sawle win micel gescenct riht lif ys win
Amaritudo animae uinum multum potátum. Aequa uita est uinum
mannum gif þu dri(ncst) þæt gemetlice syfre þu byst win
hominibus: si biba(s) illud moderáte sobrius éris; Uinum
on wynsumnyssse gesceapen ys na on druncennysse win
in iocunditatem creatum est non in ebrietatem Uinum
gemetlice gedruncen hæld ys lichaman 7 sawle win
moderáte potátum sanitas est corporis et animae; *Uinum*

¹ i. prudentes.

swyþe gedruncen graman. 7 yrre 7 hryras fela hit deð
 multum potatum inritationem et iram et ruinas multas facit;
 swa swa fyr afandað isen heard ealwa win heortan
 Sicut ignis probat ferrum durum. sic uinum corda
 ofermodigra þread
 superborum árguit;

sæde swa hwar swa fyll 7 druncennyss
Hieronimus dixit. *Ubi cumque saturitas et ebrietas*
 byð þar galnys wealt æfæst næfre win hrenige
 fuerit ibi libido dominatur; *Religiosus numquam uinum redoleat*¹.
 þæt he na gehyre þæt þeodwitan þæt nys coss ræccean
 ne audiat illud² philosophi. *hoc non est osculum porrigere*
 ac scencean swa hwæt swa druncnað 7 stede modes ahwyrfð
 sed propinare; *Quicquid inebriat et statum mentis euertit.*

ealwa utan fleon swa win wambe aþenede of mete 7
similiter fugiamus ut uinum; *Uentrem distentum cibo et*
 wines mid drinceum þurhgoten lust gecyndlima fyligð
uini potionibus rigatum. *uoluptas genitalium sequitur;*
 swa hwæt swa sædlic unlusta attor getele þu

Quicquid seminarium³ uoluptatum⁴ est uenenum putato;

sæde untrumne magan gemetegud mete eac
Ambrosius dixit. *Infirmum stomachum moderatus cibus.* et
 win gestrangað druncennyss soðlice lichaman geuntrumað
uinum confortat. *ebrietas autem corpus debilitat;*
 wel oft soðlice gyferryss 7 genihtsumuyss wines fullice on
Plerumque enim gula et abundantia uini. turpiter in
 galnysse tolætt win witodlice na byð geteald on gewunan
luxuriam soluit; *Uinum quippe non reputatur in usum.*
 ac byð genyþerud on gewitleaste
 sed damnatur in excessum;

sæde druncennyss soðlice gedrefednysse cenð ge-
Isidorus dixit. *Ebrietas autem perturbationem gignit men-*
 þances hatheortnysse heortan lig galnysse druncennyss swa
 tis! furorem cordis. *flammam libidinis;* *Ebrietas ita*
 mod geelþeodað þæt hwar hit sy hit nat þanon eac swylce
 mentem alienat. ut ubi sit nesciat. unde etiam
 yfel na byð gefredd þæt þurh druncennyss byð gefremmed
malum non sentitur. *quod per ebrietatem commititur;*

¹ i. fragret.

² s. proverbium.

³ i. semen.

⁴ i. desideriorum.

manegum lof ys micel druncan 7 na druncenian gelýran þa
Plérisque¹ laus est multum bibere et non inebriári. audiant hi
 ongean hi secgende witegan wa eow ge þe mihtige synd to
aduersum sé dicentem prophetam. uae² qui potentes estis ad
 druncenne win 7 weras strange to gemencenne druncennysse
bibendum uinum. et uiri fortes ad miscendam ebrietatem;
 na þæt an of wine gedruncnode menn ac eac swylice of
Non solum ex uino inebriantur homines. sed etiam ex
 oþrum to drincenne cynnum þa of mislicum gemete beoð
ceteris potandi generibus; que uario modo con-
 gemencgede
ficiuntur;

swa swa soðlice fisc hyne gearwað þæt

Basilius dixit. Sicut enim piscis se préparat ut
 he glentridge æs ealswa se druncena win onfehp unhold
gluttiat éscam ita ebriósus uinum suscipit inimicum;
 win soðlice us drihten to blisse heortan na to
Uinum enim nobis dominus ad letitiam cordis non ad
 druncennysse forgeaf manega witodlice menn þurh win
ebrietatem donauit; Plurimi namque homines per uinum
 lichaman unhælþe mæste togæderetugan na hi ne mihton
corporis debilitatem maximam contraxérunt. nec potuerunt
 begytan ærran trumnyssse forþi þe hi na tempredon
cónsequi pristinam firmitatem. quia non temperauerunt
 gyferyssse hætan se druncena getelþ hyne sum þinc selust
gulae ardorem; Ebriosus putat se aliquid optimum
 don þænne he byþ þurh fyllas bewylewud on eallum þinge
ágere. cum fuerit per precipitia deuolutus; In omnibus
 þe gearwa syferne þæt þe syferyss clænne gegeawige
te éxhibe sobrium. ut te sobrietas castum exhibeat;

XXVIII.

be teoðungum.
De Decimis.

drihten segð on godspelle ealle teopunge eore
Dominus dicit in euangelio. Omnem decimationem vestram
 dælað he þurh witegan sprycð inbringað ealle
distribuite; Ipse per prophetam loquitur. inferte omnem

¹ i. multis.

² s. uobis.

teoþunge on bern min þæt si mete on huse minum /
decimationem in horreum meum. ut sit cibus in domu mea et
afaudiað me on þam segð drihten
probate me in his dicit dominus;

se apostol sæde of bearnum mæssepreosthad
Paulus apostolus dixit. De filiis leui: sacerdotium
onfonde bebot hi habbað teoþunga niman fram folce
accipientes mandatum habent decimas súmere a populo
æfter lage þæt ys fram gebroþrum bliðne soðlice
secundum legem id est. a fratribus suis; Hílarem enim
syllend lufað god
datórem diligit deus;

sæde sume dælaþ agene / þe welegran
Salomon dixit. Alii diuidunt propria. et ditiores
hi gewyrþað sume gripað na hyra / symle on wædle
fiunt. alii rapiunt non sua¹. et semper in egestate
hi synd
sunt;

sæde on ælcere sylene bliðne do ansyne
Hiesus filius Sirach dixit. In omni dáto hílarem fac uultum
þine / on gefægenunge gehalga teoþunga þine syle þam
turum et in exultatione sanctifica decimas tuas; Da al-
hehstan æfter sylene his / on godum eage to fyndele
tissimo secundum datum eius. et in bono oculo ad inuentionem²
do handa þinra forþi þe drihten leanigende ys /
fac manuum tuarum. quoniam dominus retribuens est et
seofon siþan for an he agylt þe
septies tantum reddet tibi;

sæde teoþunga soðlice gafelu synd beþurfendra
Augustinus dixit. Decime enim tributa sunt egentium
sawla þæt gif teoþunge sylst na þæt an genihtsumnysse
animarum quod si decima déderis. non solum abundantiam
wæstma onfehst ac eac swylce hæle lichamena þu be-
fructuum recipies. sed etiam sanitatem corporum consé-
gyst na beþearf drihten god na mede lie bitt ac
queris; Non éget dominus deus. non præmium postulat sed
wyrðmynt god soðlice ure se þe gemedemað eall syllan
honorem; Deus enim noster qui dignatus est totum dare

¹ i. aliorum.

² i. lucrum uel compositionem.

teoþunge fram us gemedemað ongceanbiddan na him ac
 decimam a nobis dignatur repétere. non sibi sed
 us butan tweon framigende þanon se witega segð frymþa
 nobis sine dubio profituram. unde propheta dicit primitias
 odene þinre 7 winwringan þinre þu na latast tobringan me
 áreae tuꝝ et torcularis tui non tardábis offérre mihi;
 gif lator syllan synn ys micle ma wyrse ys na
 Si tardius dare peccatum est quantó magis peius est. non
 syllan be campdome be ceape be cræftwyrce agyf teoþunga
 dedisse; *De militia. de negotio. de artificio* redde decimas;
 þænne soðlice teoþunga syllende 7 eorðlice 7 heofonlice mæge
Cum enim decimas dando. et terrena: et celestia possis
 gyfa geearnian forh(w)i þurh gytsunge mid twyfealdre þe
 munera promerer. quáre per auaritiam duplii te
 bletsunge bepæcst þis soðlice ys drihtnes rihtust
benedictione defrāudas: haec enim est domini iustissima
 gewuna þæt gif þu him teoþunga na sylst þu to
consuetudo. ut si tú illi decimam non déderis, tu ad
 þære teoþunge þu byst geclypud þu sylst arleasum enihte þæt
decimas reuocéris; Dabis impio militi quod
 þu nelt syllan sacerde wel don god symle gearu ys
non uis dare sacerdoti; Bene fácerre deus semper paratus est.
 ac manna yfelyss ys forboden teoþunga tosoþan of gafele
sed hominum malitia prohibetur; Decime étenim ex debito
 beoð gesmeade 7 se þe hi syllan nele þinc fremede
requiruntur et qui éas dare noluerit. res aliénas
 bereafað 7 fela swa þearfan on stowum þar þar he eardað
inuásit; Et quáti pauperes in lócis ubi ipse habitat
 him teoþunga na syllendum hungre deade beoð swa fela
illo decimas non dante fáme mortui fúerint. tantorum
 manslihta scyldig ætforan þrymsetle eces deman he ætywð
homicidiórum reus ante tribúnal eterni iúdiciis apparebit;
 forþi þe þinc fram drihtne þearfum geunnan his bryceum
quia rem a domino pauperibus delegátam suis usibus
 ætheold se þe eornostlice him oþþe mede gebicgean oððe
 reseruáuit; *Qui ergo sibi aut premium comparáre aut*
 synne gewilnað forgyfenesse geearnian agyfenum teoþung-
 peccatorum desiderat indulgentiam promeréri: rédditis deci-

um eac swyldc 7 of þam nigon dælum hogige ælmyssan
mis. etiam et de nouem partibus studeat elemosynam
 syllan
 dare;

XXX.

be grædignysse.
De Cupiditate.

drihten segð on godspelle la hu earfoðlic ys getruwigende
Dominus dicit in euangelio *Quam difficile est confidentes*
 on sceattum rice godes ingan earfoðlice tosoþan þa þe
in pecuniis regnum dei introire; *Difficile quippe qui*
 sceattas habbað on rice godes infarað
pecunias habent in regnum dei introibunt;

se apostol sæde wyrtruma ys soðlice ealra
Paulus apostolus dixit. *Rádix est enim omnium*
 yfela grædignyss þa sume gyrnende dweledan fram
malorum cupiditas. *quám quidam appetentes errauerunt a*
 geleafan 7 hi ongefæstnodan hi sarum manegum
fide et inseruérunt se doloribus multis;

sæde siþfatu ælces gytseres sawla agendra
Salomon dixit. *Sémite omnis auari animas possidentium*
 gegripað wæteru stulre swettran synd 7 hlaf behydd
rápiunt; *Aquæ furtivæ dulciores sunt.* et *panis abscónditus*
 wynsumra wæge unriht onscunung ys mid drihtne 7
suauior; *Statéra dolosa abhominatio est apud dominum.* et
 gewihte emne willa his wynsum ys menn hlaf
pondus aéquum uoluntas eius; *Suavis est homini panis*
 leasunge þar æfter byð gefyllled muð his mid cealce
mendacii. *postea implebitur os eius cálculo;*

sunu sæde were grædigum 7 fæsthafelum.
Hiesus filius Sirach dixit. *Uiro cúpido et tenáci.*
 butan gerade ys sped oþþe æht ungefyllendlie eage grædignysse
sine ratione est substantia; *Insatiabilis oculus cupiditatis*
 on dæle unrihtwysnysse na byð gefyllledær þon hit fornime
in párte iniquitatis non satiabitur. donec consúmat
 forsearigende sawle his se þe getimbrað hus his on
arefáciens animam suam; *Qui aedificat domum suam in*

bigleofum fremedium swylce se þe gaderað stanas his on
stipendiis alienis : quasi qui colligit lapides suos in
 wintra
 híeme ;

manega gesealde synt on goldes belimpū 7 geworden ys on
Multi dátí sunt in áuri cásus. et facta est in
 hywe his lyre hyra
specie ipsius perditio illorum ;

sæde gewislice grædignyss and ofermodignyss on
Ambrosius dixit. Porro cupiditas atque superbia in
 swa micel an ys yfel þæt na ofermodig butan grædignyss
tantum unum est. malum ut nec supérbus sine cupiditate.
 na butan ofermodignyss mæge grædig beon funden
nec sine superbia pôssit cùpidus inueniri

sæde mid hefigum soðlice sare beoð forlætenne
Isiodorus dixit. Gráui enim dolore amittuntur.

þa þe mid micelre lufe beoð hæfde hwon soðlice þoligende
quae cum magno amore habentur; Minus autem carendo
 we sargiað þæt we hwon agende lufiað wuldor
dolemus. quod mînus possidendo diligimus Gloriam
 tidlicne fyligende 7 gif hi scinende synd utan mid beorhtnyss
temporálem sequentes et si nítidi sunt fôris fulgóre
 mihte uman swa þeah æmtige synd on uppahafennysse
potentiae. intus tamen uâcui sunt elatione
 ofermodignyss se þe on gyrnendlicum wurðscypum worulde
superbiae; Qui in appetendis honoribus saeculi
 oððe gesundfulnyssum middaneardes mid onstandendum beswæt
aut prosperitatibus mundi instanti desúdat
 geswince ge her ge on towerdum æmtig byð gemett fram
labore et hic et in futuro uacuus invenitur a
 reste nænig mæg gastlice gefeohtu underfon buton he ær
requie. Némo potest spiritualia bêlla suscipere. nisi prius
 flæsces gewylde grædignyssa na mæg to sceawigenne
carnis edomáuerit cupiditates; Non pôtest ad contemplandum
 god mod beon fri þænne hit mid gewilnungum þyses
deum mens esse libera; cum desideriis huius
 middaneardes 7 grædignyssum he gyrnð ne na soðlice heage
mundi et cupiditatibus inhiat; Neque enim alta

behealdan mæg eage þæt dust belycð ælcere synne
conspicere poterit oculus. quem puluis claudit; Omni peccato
 ærre ys gytsung 7 lufu feona grædignyss ealra
prior est auaritia. et amor pecuniarum; Cupiditas omnium
 leahtra andweorc ys gif soðlice byð forcorfen wyrtruma
criminum materia est; Si enim succiditur radix
 leahtra na wexað oþre tuddru synna næfre
criminum. non pululant ceteræ sôboles peccatorum; Numquam
 beon gefylled ne cann grædignys symle se gytsere beþearf
satiari nouit cupiditas; Semper auarus éget
 7 swa micele mare swa he begytt swa micele mare he secð
quantoque magis adquirit. tanto amplius querit;
 wel oft mihtige mid swa micelre grædignyss wodnysse beoð
Plerique potentes tanta cupiditatis rábie inflam-
 onælede þæt hi of gemærum hyra þearfan utscufað nys na
 mantur. *ut de confiniis suis pauperes excludant; Non est*
 wundor þæt sweltende helle fyrum beon getealde þa þe
mirum quod morientes inferni ignibus deputentur; qui
 lybbende lîg grædignyss hyra na acwenton þa þe
uiuentes flamnam cupiditatis sua. minime extinxerunt; Qui
 on gewilnunge grædignyss æþmeað mid blæde deoflicre
desiderio cupiditatis exestuant. flatu diabolicæ
 onorþunge beoð bærnde
inspirationis uruntur;
 sæde feos grædignyss folca heortan dead-
Eusebius dixit. Pecuniae cupiditas populorum corda morta-
 ra oferswið eac swylce broþerlice neode gewemð
lium superat etiam fraternalm necessitudinem uiolat;
 on life yldryna ys gecweden naht framað feoh nabban
In uita patrum dicitur. nihil prodest pecuniam non habere.
 gif willa byð to agenne swa micel uton habban swa micel
si uoluntas fuerit possidendi; Tantum habeamus quantum
 swa neod gyruð na swa micel swa seo grædignyss gewilnað
necessitas exposcit. non quantum cupiditas concupiscit;
 naht framað næcednyss þam on ys grædignyss
Nihil prodest nuditas. cui inest cupiditas.

XXXI.

be lare 7 þreaunge.
De Disciplina et Increpatione.

drihten segð on godspelle ic þa þe ic lufige ic þreage
Dominus dicit in euangeliō. Ego quos amo arguo
 7 swinge
 et castigo;

se apostol sæde ælc soðlice lare on and-
Paulus apostolus dixit Omnis autem disciplina in pre-
 werdum byð gesewen na beon blisse ac gnornunge æfter þam
 senti uidetur non esse gaudii sed mēroris. postea
 wæstm glædustne begandum þurh hi heo agylt rihtwisnysse
fructum pacatissimum exercitanti per eām reddet iustitiae;

sæde gehyr bearn min lare fæder þines
Salomon dixit. Audi fili mi disciplinam patris tui
 7 na forlæt þu lage modor þinre þæt si togeihð gyfu
 et ne dimittas legem matris tuę, ut addatur gratia
 heafde þinum 7 myne swyran þinum heald lare na
capiti tuo et tórques collo tuo; Téne disciplinam ne
 forlæt hi geheald þa forþi þe heo ys lif þin
dimittas eam custodi illam. quia ipsa est uita tua;
 underfo lare 7 nelle þu awyrpan hi nelle þu
Accipe disciplinam: et noli abicere eam; Noli
 þreagean tælend þæt he na hatige þe þrea wisne
arguere derisōrem. ne oderit té. Argue sapientem.
 7 he lufað þe se þe lufaþ lare he lufað ingehyd
 et diliget te; *Qui diligit disciplinam: diligit scientiam.*
 se þe soðlice hatað þreagincga unwis he ys weg lifes
qui autem odit increpationes: insipiens est; Uia uitae
 gehealdendum lare se þe soðlice þreagincga forlæt
custodienti disciplinam. qui autem increpationes relinquit
 he fleardlað wædl 7 teona þam se þe forlæt lare
érrat; Aegestas et ignominia ei qui déserit disciplinam:
 se þe soðlice geþwærað eidendum byð gewuldrod se stunta
qui autem adquiescit arguēnti gloriabitur; Stultus
 tælð lare fæderes his se þe soðlice gehealt þreagincga
inrīdet disciplinam patris tui. qui autem custodit increpationes

geap he wyrð se þe þreaginga hatað he swyþor
astūtus fiet; *Qui increpationes ódit morietur; Plus*
framað þreaging mid þam gleawum þænne hund dynta mid
proficit correptio apud prudentem quam centum pláge. apud
stuntan
stultum;

sunu sæde wer gleaw 7 gelæred na
Hiesus filius Sirach dixit. Uir prudens et disciplinatus non
murnað geþread ær þam þu ahsige na tæl þu ænig-
murmurabit correptus; *Priūsquam intérroges ne uitúperes quem-*
ne 7 þænne þu ahsast þrea rihtlice se þe hatað þreaguncge
quam et cum interrogáueris corripe iuste; *Qui odit correptionem*
byð gewanud lif þrea þinne freond oft soðlice gewyrð(ð)
minuétur uita; Corripe amicum. sáepe enim sit
gylt 7 na on ælcum worde gelyf þu him ys steor
commissio. et non in omni uerbo credas illi; Est correptio
leas on muþe teonfulles þrea nehstan ær þam þe
ménðax. in óre contumeliósi; *Corripe proximum ántequam*
þu hyne þiwe 7 syle stowe ege þes healstan synnfull mann
commínérís. et dá lócum timori altissimi; Peccator homo
forbycð steore se þe hatað steore fotswæð
déuitat correptionem; Qui odit increpationem; uestigium
ys synfulles witolice se þe ondræt god. he byð gecyrred to
est peccatoris; Nam qui timet deum. conuértitur ad
heortan his
cor suum;

sæde leohtlice gestyred he gegearwað arwyrðnyssse
Ambrosius dixit. Léniter castigatus. exhibet reuerentiam
styrendum mid stiðnyssse þearle þreaginge gegremud ne
castiganti. asperitate nimiae increpationis offensus nec
þreaginege onfehð ne hæle forþildian emlīce swa
increpationem récipit nec salutem; Sustineant aequanimiter ut
untrume þa hi gebetan na magon gestyred mid swæsre
infirmos. quos emendare non potuerint castigátos; Blánda
arfæstnyssse to berene synd þa beon ungeþreade for hyra
pietate portándi sunt qui increpari pro súa
untrumnyssse na magon for mislicnyssse syngigendra sume
infirmitate non póssunt; Pro diuersitate peccantium alii
to berenne synd sume to þreagenne forþi gemet todæled ys
portándi sunt. alii castigándi: quia módus diuersus est

synfulra þænne soðlice for eow bet we styrað þænne peccatorum; *Tunc enim pro(p)ter uós melius corrigimus. cum þa þe wel don hi gelyfað yfelu we geswuteliað ea quæ bene gessisse sé crédunt mala demonstrámus;*

synd wel mænige þa þe þreagincge wordu
Gregorius dixit. Sunt nonnulli qui increpationis uerba gehyrað 7 to dædbote gehwyrfan onytttað huru witu audiunt et ad penitentium redire contendunt; Uel poéne aþraciað þa þe meda na ingelaþiað gehylste be rice þæt téreant. quos prémia non inuitant; Audiat de regno quod lufige gehyre be susle anra gehwylc þæt he ondræde þæt ámet. audiat de supplicio unusquisque quod timeat. ut gif lufu to rice na tyhð huru ege þiwe si amor. ad regnum non tráhit. uel timor minet;

sæde Halwendlice onfoð rihtwise swa oft be hyra
Isidorus dixit. Salubriter accipiunt iusti. quótiens de suis forgægincgum beoð geþreade manega yfele gelice him on yfel excéssibus arguuntur; Plerique mali similes sibi in malum beweriað se þe þurh swæse wordu geþread na byð gestyred defendunt; Qui per blanda uerba castigatus non corrigitur stiþlicur neod ys þæt he sy geþread mid sare soðlice ácrius necesse est ut arguatur; Cum dolore enim to forceorfenne synd þa þe leohtlice beon gehæled na magon abscidenda sunt. quæ léniter sanári non possunt; se þe gemynegud diglice beon gestyred be synne forgymeleasað Qui admónitus sécréto cōrrigi de peccato négligit. openlice to cidenne ys þæt wund seo diglice beon gehæled publice arguendus est. ut uulnus quod occúlte sanári nat openlice scyle beon gebett openlice synd to cidenne nescit maniféste debeat emendári; Pálam sunt arguendi þa þe openlice deriað þæt þænne mid openre sacre oþþe flite qui palam nōcent. ut dum apérta obiurgatione beoð gehælede þa þe hi geefnlæcende agyltan syn geþreade sanantur. hi qui éos imitando déliquerant corrigantur; þænne an byð geþread manega beoð gebette betere ys þæt Dum únus corripitur. plurimi emendantur; Melius est ut for manegra hælþe an beo genyþerud þænne þurh anes pro multorum salvatione únus condemnetur. quam per unius leafe manega beoð gedyrfede licentiam multi periclitentur;

XXXII.

be lareawum oþþe be gelæredum. oþþe
De Doctoribus siue
 recendrum oþþe be gymendum.
Rectoribus.

drihten segð on godspelle farende soðlice bodiað secgende
Dominus dicit in euangelio. Euntes autem praedicáte dicentes
 forþi to genealæcð rice heofena þæt ic secge eow on
quia adpropinquabit regnum celorum; Quod dico uobis in
 þystrum secgað on leohete 7 þæt ge on eare gehyrað bodiað
tenebris dícite in lumine. et quod in aure auditis predicáte
 ofer hrofas ælc bocere gelæred on rice heofena gelic he ys
super tecta; Omnis scriba doctus in regno coelorum. similis est
 menn hiredes ealdre se forþbringð of goldhorde his niwe
homini patri familiás. qui prófert de thesauro suo noua
 7 ealde eadig byð se þeow þæne þe þænne cymð hlaford
 et uetera; *Beatus ille seruus quem cum uenerit dominus*
 fint wacigenne
inuenerit uigilantem;

se apostol sæde fedað seo þe y(s) on eow heorde
Petrus apostolus dixit. Páscite qui est in uobis gregem
 godes foresceawigende na genydd ac sylfwilles
dei. prouidentes non coácte sed spontánee;

se apostol sæde swa us wene mann swa swa
Paulus apostolus diait. Sic nos existimet homo ut
 þenas cristes 7 dihtneras geryna godes nanum
ministros christi. et dispensatóres mysteriorum dei. nemini
 syllende ænige æbyligþe þæt na si getæled þenunc
dantes ullam offensionem. ut non uituperétur ministerium
 ure ac on eallum uton gegearcian us sylfe swa swa
nostrum. sed in omnibus exhibeamus nosmet ipsos sicut
 godes þenas standaþ eornostlice begyrde lendena eowre
dei ministros; Státe ergo succincti lumbos uestros
 on soðfæstnysse 7 sceogiað fet on gegearwunge godspelles
in ueritate. et calciáte pedes in preparationem aeuangelii

sibbe begym þe 7 lare onstand on þam þas soðlice *pacis*; *Adtende tibi et doctrine insta in illis. haec enim*

donde ge þe sylfne halne þu dest 7 þa þe þe hlystað faciens et te ipsum saluum facies. et eos qui te audiunt;

þu soðlice spcc þa gerist hale lare

Tu autem loquere quæ décet sanam¹ doctrinam;

sæde weleras rihtwises lærað manega þa þe

Salomon dixit. Labia iusti erúdiunt plurimos. qui

soðlice ungelærede synd on heortan wædle sweltað seolfor

autem indocti sunt in cordis egestate morientur; Argentum

gecoren tunge rihtwises heorte arleasra for nahte þar þar

electum lingua iusti. cor impiorum pro nihilo; Ubi

nys gymend folc hryst on lare byð oncnawen

non est gubernator populus cōrruit; In doctrina nōscitur

wer lar god sylð gyfe on siðfæte forhogigendra

uīr; Doctrina bona dabit gratiam. in itinere contemptorum

swelgend þar þar na synd oxan binne æmtig ys þar þar

uorágó; Ubi non sunt boues præsepe uacuum est? ubi

soðlice manega æceras þar swutol strençð oxan heorte

autem plurime ségetes ibi manifesta fortitudo bouis; Cor

witan secð lare wyll lifes lar agendes

sapientis querit doctrinam; Fons uite eruditio possidentis?

lar stuntra dysignyss se þe gerefð word na togymendum

doctrina stultorum fatuítas; Qui enarrat uerbum non adtendentí

swylce se þe awecð slapende of hefigum slape

quasi qui éxcitat dormientem de gráui sómno;

sæde se eornostlice offrað offrunge lofes þurh

Origenis dixit. Ille ergo offert sacrificium laudis. per

þæs word 7 þeawas 7 lare byð geherud 7 byð gebletsud

cuius uerbum et móres et disciplinam. laudatur et benedícitur

god na ær oþre læran þænne we sylfe gelærede 7

deus; Non ánte alios docére. quam nos ipsi instructi et

gesceadwise beon ge scylon

rationabiles ésse debemus;

sæde synd þa healdarð lage on gemynde ac hi na

Augustinus dixit. Sunt qui ténent legem memoria. sed non

gefyllað on life ma witodlice unscyldige ge na synd gif

ímpalent uita; Magis quippe innocentes non estis. si

¹ i. integrum.

gebroþru eowre þa demende þreagean ge magon swigende
fratres uestros quos iudicando corrigere potestis tacendo
 forwyrþan ge þafiað se soðlice se þe fore ys na hyne
perire permittitis; Ipse uero qui préest. non se
 wene on anwealde to wealdenne ac on soþre lufe to þeowi-
(e)xistimet potestate dominandi. sed caritate serui-
 genne swyþor scyl beon to lufigenne se þe fore ys þænne
endi; Plus debet esse amandus qui préest quam
 to ondrædenne nelle þu begyman to welerum specendes ac
timendus; Noli adtendere ad labia loquentis. sed
 samodwyrceundes
cōoperantis;

sæde se þe hyrde ys he scyl beon eac lareow
Hieronimus dixit. Qui pastor est debet esse et magister.
 ne on cyrceum þeah þe he halig sy hyrdes him naman
nec in aecclesiis quāmuis sanctus sit pastoris sibi nomen
 niman geþristlæce buton he mæge lærان þa he fett þa
adsūmere audeat nisi pōssit docére quos pāscit; Illi
 oðra scylon beon lareowas þa þe hiw drohtnunge hyra
aliorum debent esse doctores. qui speciem conuersationis suae
 on micelum timan ær leornodan spæc lare næfre
multo tempore ante didicérunt; Sermo doctrinae numquam
 na ateorað ac swa miclele swyþor fram lareowe byð uppahafen
déficit sed quānto plūs a doctōre fuerit erogātus.
 swa miclele ma byð getwyfeald 7 þænne underþeodde him
tānto amplius duplicatur. et cum subiecta sibi
 land wæterað næfre wylles yð byð gedruwud þænne þu be
árua rīgat. numquam fontis unda siccatur; Cum de
 gode spyest swa þu scealt getemprian spæce þæt hlystende
deo lóqueris. ita debes temperāre sermonem. ut audientes
 mid mislicum gereorda wordum þæt anra gehywlc æfter
diuersis reficias uerbis. ut unusquisque secundum
 milhte magan his gedafenlice fodan underfo þænne
possibilitatem stómachi sui. cōgrua alimenta suscipiat; Quando
 sacerd þreað syngigende gif hi gehyran forhogiað þar toeacan
sacerdos arguit peccantes. si illi audire contempnunt. īsuper
7 ongean hyne reþiaþ he na þe læs þreage reþigende
et contra eum saéuiunt. ille nihilominus īcrepet sequéntes.
 na for ege he si ofercumen þæt he læs styre synfulle mid
nec timore superetur quó minus árguat peccatores cum

éalre carfulnysse 7 ontihtinge lareowa þenung ys oþþe
omni sollicitudine et intentione; Doctorum officium est uel
aslidenum hand ræcean oððe dweligendum siþfæt geswutelian
lapsis manum porrígere. uel errantibus íter osténdere;
dysig hit ys ænigne læran þæt he na cann gelæred þyle
Stultum est quémquam docére quod ignórat; Doctus orátor
fela spæca mid feawum wordum geopenað na gescydan
plúres sermones paucis uerbis aperit; Non confúndant
weorcu spæce lareowes þe læs þe þænne he on cyrcean specan
opera sermonem doctoris. ne fórtē cum in aecclésia lóqui
ongynð stillice gehwylc andswarige hwy þas sylf þu na dest
coéperit. tacitus quislibet respondeat cur hæc ipse non facis?
spæc sacerdes gewrita mid sealte gestredd si spe-
Sermo sacerdotis scripturarum sále conditus sit; Lo-
cendum on cyrcean na hream folces ac geomerung sy aweht
quentibus¹ in aecclésia non clamor populi sed gémitus suscitetur.
tearas hlystendra lofu him syn forspilð ealdorscype to lærenne
lacrimæ auditorum laudes eis sint; Péredit auctoritatem docendi.
þæs spæc mid weorce byþ toworpen swa swa gleaw beforan
cuius sermo opere destrúitur; Peritus² ante
wege ealswa tunge ungelæccendlic gif he byð gesoht swa
uiam. sic lingua inreprehensibilis³? qu(a)éritur⁴ ut
gelæred be gewyrhton he si underfangen heafud ys cræftes læran
doctus. merito suscipiatur; Caput est artis docére
þæt þu do unscyldig soðlice buton spæc drohtnung swa mic-
quod facias; Innocens enim absque sermone conuersatio. quan-
elum swa heo of bysene framað swa micelum mid swigean derað
tum exemplo pródest. tantum silentio nōcet;
of gebeorce hunda 7 mid stafe hyrdes wulfa wodness to aflenigne
Latrátu cánū baculóque pastóris. lupórum rábies deterenda
ys sleandne bisceop se genyþerað se þe hrícg his
est; Percussórem episcopum ille condemnat. qui dorsum suum
legð to swinglum
ponit ad flagella;

sæde teonfull ys 7 leaslice þreað se þe
Ambrosius dixit. Contumeliósus est et mendáciter árguit qui
teonan deð
contumumeliam facit;

¹ s. sacerdotibus.

³ s. est.

² s. sicut.

⁴ s. si(t).

sæde se þe soðe lufe wið oþerne næfð
 Gregorius. dixit. *Qui caritatem érga álterum non habet:*
 bodunge þenunge onfon nateshwon scyl gewuna
predicationis officium suscipere nullátenus debet; *Usus*¹ *quippe*
 rihtre 7 fulfremedre bodunge yo þæt forebeon na durre se þe
recte perfecteque predicationis est ut préesse non audeat qui
 underbeon na leornude ne hyrsumnysse underþeoddum bebeode
subésse non dílicet. nec oboéminentiam subiectis ímperet
 þa uppahafenum na cann gegeawian bodung sacerdes
quam prelátis non nōuit exhibére; *Predicatio sacerdotis*
 mid weorcum to getrymmene ys þæt þa þe he mid wordum lærð
operibus confirmanda est: *ut quos uerbis docet*
 ty mid bysenum bodung swyþor mid dædum þænne mid stef-
instruat exemplis; *Predicatio plus actibus quam uoci-*
 num swege synd manega þa þænne hi metan hi nytan þa
 bus sonet; *Sunt plerique qui dum metiri² sé, nesciunt. qu(a)e*
 hi na leornudan læran hi gewilniað þa þe hefe mægsterdomes
non didicérint docére concupíscunt. qui pónodus magisterii
 swa micele leohtor hi wenað swa micele swa hi strengðe
tánto léuius éstimant. quánto uím
 micelnyssse þæs hi nytan oft soðlice þa þe nateshwon
magnitudinis illius ignórant; *Saépe énim qui nequáquam*
 gastlice bebodu onceneowan heortan hi læceas secgean hi na
spiritalia precepta cognouérunt: *cordis sé médicos profiteri non*
 ondrædað þa þænne wyrtgemanga strengðe hi na cunnan
 metuunt. *qui dúm pigmentorum uím nesciunt*
 beon gesewene læceas flæses hi na forsceamiað swa micelum swa
uidéri médici carnis non erubéscunt; *Quántum*
 in stowe hegra ys swa micelum on frecenysse maran wunað
loco supérior est: *tantum in periculo máiore uersatur*³;
 swa micelum dæda folces dæd oferstigan scyl bisceopes
Tantum actiones populi actio transcendere debet pr(a)ésulis.
 swa micelum swa todælan gewunað lif hyrdes fram hyrde se þe
quantum distáre sólet uita pastóris á grége; *Qui*
 soðlice stowe bodunge onfehð yfelu ongebringan na scyl
ením locum predicationis súscipit: *mala inférre non debet*
 ac forberan þæt of þære his geþwærnysse yrre wedendra
 sed toleráre: *ut ex ipsa sua mausuetudine iram s(a)euicntium*

¹ i. consuetudo.

² i. mensurare.

³ s. quis.

gelipige 7 synfulra wunda on oþrum he geswencednyssum
 mítiget. et peccatorum uulnera in aliis ipse afflictionibus
 gewundud gehæle synd wel mænige þa þe mid carfulre gymene
 uulneratús sánet; *Sunt nonnulli qui solerti cura*
 gastlice bebody þurhsmeageað ac þa þe ongytende þurhfarað
spiritalia precepta perscrutantur sed quae intellegendo penetrant
 libbende hi tredað færunga. hi lærað þæt na mid weorce ac
uiuendo concilcant: repente docent: quod non opere sed
 mid smeaunge hi leornudan 7 þæt hi mid wordum bodiað
meditatione didicérunt. et quod uerbis prædicant
 mid weorcum hi oferwinnað nan witodlice swyþor on cyrcean
operibus impugnant: Nemo quippe amplius in ecclesia
 derað þænne se þe þwyrlice donde naman oððe endebyrdnysse
 nocet. *quam qui peruerse agens nomen uel ordinem*
 halignysse hæfð agyltendne witodlice þisne þreagian nan
sanctitatis habet: delinquéntem namque hunc redarguere nullus
 geþristlæcð wæter witodlice hluttrust hyrdas drincað
presumit: Aquam quippe limpidissimam pastores bibunt:
 þænne hi floadas soðfæstnysse rihtlice ongytende hladað ac
cum fluenta ueritatis recte intellegentes hauriunt: sed
 þæt sylfe wæter gedrefan ys haligre smeaunge bigengga
éandem aquam perturbare est. sancte meditationis studia
 yfele lybbende gewemde wæter gewislice gedrefed mid fotum
male uinendo corrúperet: Aquam scilicet perturbatam pedibus
 sceþ drincað þænne underþeodde gehwylce na fyliað wordu
oues bibunt. cum subiecti quique non sectantur uerba
 þa hi gehyrað ac þa sylfan þe hi geseoð bysena þwyrnysse
que audiuunt. sed sola que conspiciunt exempla prauitatis
 hi geefenlæceað swa micelum swa gehwyle on þisum middanearde
imitantur: Quanto quisque in hoc mundo
 heagur þylð swa micelum he fint þæt he heardre bere
altius proficerit tanto inuenit quod durius portet;
 heard witodlice ys þæt se þe nat lifes his healdan gemetegunga
Durum quippe est ut qui nescit uitæ su(a)e tenere moderamina:
 dema lifes he gewyrþe oþra þa scylon gymene hyrdelice
iudex uitæ fiat aliorum; Illi debent curam pastoralem
 underfon þa þe eallunga on hyra lichaman witan flewsan galnysse
 suscipere. *qui iam in suo corpore sciunt fluxa luxuri(a)e*

wealdan þæt þænne hi oþrum strange bodiað hi sylfe mid dominari¹: ut dum aliis fortia prædicant ipsi gewilnun(gum) hnescum nearulice na underhnigan gif hwænne desideriis mollibus enéruiter non succumbant; Si quándo lareow nið rihtwisnysse gyrnð þæt he embe underþeodde doctorem zelus rectitudinis exigit. ut érga subiectos reðige hatheortnysse sylf be lufe si na of wælhreownysse s(a)éuiat². furor ipse de amore sit non de crudelitate?

þæt 7 laga lare ongean agyltende bega 7 quatenus et iura disciplin(a)e contra delinquentes éerceat et innan mid fæderlice arfæstnysse lufige þa þe he utan swylce intra paterna pietate diligat. quós fóris quasi ehtende þreage na soðlice soðlice ys eadmod se þe upplicre insequendo castigat; Neque enim uere est humiliis. qui superni mihte mid dome þæt he scyle forebeon ongytt 7 oþrum forebeon nútus arbitrio ut debeat preesse intelligit. et aliis preesse forhogað ac godecundum dihte underþeodd 7 fram leahtre contemnit: sed diuine dispositioni súbditus atque a uitio anwilnysse fremende þænne him reccendomes heahnynysse obstinationis aliénus: cum sibi regíminis cúlmen

wealt gif eallunga godum forecumen ys mid þam oþrum imperatur: si iam bonis preuentus est. quibus aliis foresi 7 of heortan scyl fleon 7 genydd gehyrsumian seo præsit³: et ex corde debet fúgere et inúitus obedire; Ipsa witodlice on mægsterdome tunge byð gescynd þænne ellesh(wæt) quippe in magisterio lingua confunditur⁴ quando aliud byð geleornud 7 elleshwæt byð gelær(e)d swa hwylc swa on mægdiscitur et aliud docetur; Quisquis uirtuenum þeonde heorde godes wiðsæcð fedan hyrde healicne tibus póllens gregem dei rénuit páscre. pastorem summum byð oferswiðed na lufian wyrðlic eallunga ys þæt gymen conuincitur non amar(e;); Dignum profecto est. ut cura haligre cyrcean þam þe þa wel gyman mæge sy ongesett sanctae aeccliae ei qui hanc bene régere præualet inponatur

ege gefanc reccendes geeadmede þæt na þæt oþþe geþristlæcincg Timor mentem rectóris humiliet. ne hanc aut præsumptio gastes uppahebbe oððe flæsces gelustfullung besmite si begymend spiritus léuet. aut carnis delectatio ínquiet; sit rector

¹ i. domare.

² i. irascatur.

³ i. dominetur.

⁴ i. confutatur uel perturbatur.

todæled on swigean nytt on worde þæt he na oððe forsuwigende *discrétus in silentio. utilis in uerbo: ne aut tacenda* forðbringe oððe gespecendlice forsuwige se þe witodlice specan *próferat. aut proferénda¹ reticéscat; Qui igitur loqui* wiſlice hogad swiðlice ondræde þæt na his spæce gehlystendra *sapienter nítitur. magnópere metuat. ne eius eloquio audientium* aunyss sy gescyn(d) swylce soðlice hi sylfe þa þe fore synd gegeare *únitas confundatur; Tales autem sé sé qui présunt exhi-* wian þam underþeodde diglu eac hyra geyppan hi na *beant quibus subiecti occulta quoque sua pródere non* forsceamian healicust witodlice stow wel byð gegymed þænne se *erubescant; Summus itaque locu(s) bene régitur. cum is* þe fore ys leahtrum swyþor þænne gebroþrum wealt neod *qui pré est uitiis potius quam fratribus dominatur; Necesse* ys þæt þænne synne wund on underþeoddum þreagende byþ ge- *est ut cum peccati uulnus in súbditis corrigendo restrín-* wriþen mid micelre carfulnysse eac stiðnyss seo sy gemetegud *gitur. magna sollicitudine etiam districtio ipsa moderetur.*

þæt swa laga lare ongean agyltende bega þæt *quatenus sic iúra discipline contra delinquentes exercéat: ut* arfæstnysse ininopas na forlæte embe underþeoddan his beon *pietatis uíscera non amittat; Érga subiectos suos esse* begymend scyl rihtwis axige(n)de mildheortnyss 7 arfæst reþigende *rector debet iustus. cónsulens misericordia et pia sequens²*

lar medwyrhta witodlice ys se þe stowe witodlice *disciplina; Mercennárius quippe est: qui locum quidem* hyrdes healt ac gestreon sawla na secð swa hwyle *pastoris tenet. sed lucrum animarum non querit; Quisquis* witodlice forþi bodað þæt her ofþe lofu ofþe gyfe mede *namque ideo pródicat ut hic uel laudes uel muneris mercedem* underfo ecere butan tweon mede hyne bescyrað swa si began *recipiat aeterna procul dubio mercede sé priuat; Sic exerceatur³* niþ rihtwisnysse ongean þwyre dæda nehstena þæt on *zelus rectitudinis contra praua acta proximorum: quatenus in* hætan striðnyssse nanum gemete si forlæten mægen geþwær- *feruóre distinctionis nullómodo relinquatur uirtus mausuetu-* nysse sacerd soðlice naht todæld fram folce þænne nanre *dinis; Sacerdos enim nihil distat a populo. quando nullo*

¹ i. enarranda.

² i. irascens.

³ i. adhibeatur.

lifes his gearnunge folces oferstihð dæde nan cræft
uitae suae merito uulgi transcendit actionem; *Nulla ars*
 beon gelæred si geþristlæht butan atihtr ær smeagunge
doceri presumatur: *nisi intenta prius meditatione*
 si geleornud þænne forman synd geoguþe oððe geonglicnysse
discatur; *Cum prima sunt adolescentiae uel iuuentutis*
 ure tida us gyt fram bodunge to geswicenne ys þæt
nostrae tempora nobis adhuc a predicatione cessandum est. ut
 scer tungan ure scyrian na durre eorþan heortan fremedre
uomer lingue nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni;
 lare spæc na gedafenaþ butan on ylde geripudre mid (g)e-
*Doctrinae sermo non subpetit*¹: *nisi in aetate profecta*; *sib-*
 hwædum eornostlice 7 mid diglum dome fram sumra earum
tili ergo occultoque iudicio a quorūmdam auribus
 bodung halig byð ætbroden forþi beon aweht þurh gyfe na
predicatio sancta substrahitur. *quia suscitari per gratiam non*
 geearniað se on haligre laþunge gelæred bodigend ys se þe eac
merentur; *Ille in sancta aecclisia doctus predicator est qui et*
 niwe cann geyppan be wynsumnysse rices 7 ealde secgean be
noua scit prferre de suauitate regni et uetusta dicere de
 egesan susle bebod witodlice tolyst 7 lærð þænne þæt
terrōre supplicii; *Mandatum quippe soluit et docet. quando hoc*
 gehwyle mid stefne bodað þæt he lybbende na gefylð to
quisque uoce prdicat quod uiuendo non implet; *Ad*
 rice ecere eadignysse becuman na mæg se þe nele
regnum aeterne beatitudinis peruenire non ualeat. qui non uult
 mid weorce gefyllan þæt he lærð þæs lif þe byþ forswen tolafe ys
opere implere quod docet; *Cuius uita despicitur*: *réstat*
 þæt bodung sy forhogud to lufe godes 7 nehstan wel oft
ut predicatio contemnatur; *Ad amorem dei et proximi plerūque*
 heortan gehlystendra ma bysena þænne wordu awecceað
corda audientium plus exempla quam uerba excitant;
 sæde se þe soðlice oþerne be synnum þreað se
Isidorus dixit. Qui enim alium de peccatis arguit. ipse
 fram synne scyl beon fremede se þe forgymð rihte don
a peccato debet esse alienus; *Qui négliget recta facere*.
 geswice rihtlice læran ær witodlice hyne sylfne styran scyl
 désinat recte docére; *Prius quippe semet ipsum corrígere debet*.

¹ i. non conuenit.

se þe oþre to wel lybbenne mynegian hogad swa þæt on eallum
qui alios ad bene uinendum admoneré studebat. ita ut in omnibus
 hyne sylfne bysene wel to lybbenne gearwige na synd
 semet *ipsum formam*¹ *bene uiuendi prebeat*; Non sunt
 to styrigenne to gymene cyrcean þa þe gyt leahtrum underlic-
*promouendi*² *ad regimen aeccliae. qui adhuc uitiis sub-*
geað se þe gymene sacerdes onett gyrrnan ær on him
iacent; Qui regimen sacerdotis contendit appetere? ante in sé
 fordeme gif lif his on wyrþscype si wel þæslie gif he na
*discutiat*³ *si uita*⁴ *honore sit condigna*; *Quod si non*
 twydæld eadmodlice to þam þe he ys geclypud genealæce þænne
*discrepat*⁵ *humiliter ad id quod vocatur accedit*; *Tunc*
 soðlice bodung nytlice byð forðgeræht þænne scearp þanclice
enim praedicatio utiliter profertur. quando efficaciter
 byð gefyllde se þe na leofað swa he lærð þa þe he bodað
adimpleteur; *Qui non uiuit sicut docet. ipsam quam predicit*
 soðfæstnysse forhogigendlice he deð se þe wel lærð 7 yfele
ueritatem contemptibilem facit; *Qui bene docet et male*
 leofað þæt he lærð wel lybbendum framað forþi soðlice yfele
uiuit. quod docet bene uiuentibus proficit? *quod*⁶ *uero male*
 leofað hyne sylfne he ofslyhð se þe wel lærð 7 yfele leofað
uiuit. se ipsum occidit; *Qui bene docet et male uiuit*
 byð gesewen god yfele togeþeodan leoht þystrum gemengan
uidetur bonum malo coniungere: *lucem*⁷ *tenebris permiscere*.
 soðfæstnysse leasunge hatheorte lareowas þurh wodnysse
*ueritatem*⁸ *mendacio*; *Iracundi doctores per rabiem*
 hatheortnysse lare gemet to ormætnysse wælhreownysse
furoris disciplinae módum ad inmanitatem crudelitatis
 gecyrrað 7 þanon betan underþeodde hi mihtan þanon swyþor
 connectunt. et unde emendare sibditos pôterant. Índe pôlius
 hi gewundiað ofermodige lareowas gewundian swyþor þænne
 uulnerant; *Superbi doctores uulnerare pôlius quam*
 gebetan cunnan sacerdas folca mid unrihte beoð genyþ-
emendare nouérunt; *Sacerdotes popolorum iniquitate damnan-*
 erude gif hi oþpe nytende na lerað oððe syngigende hi na-
 tur. *si eos aut ignorantes non erudiunt. aut peccantes non*

¹ i. exemplum.⁴ s. eius.² i. eleuandi.⁷ s. et.⁵ i. dissonat.³ i. diiudicet.⁶ i. eo quod.⁸ s. et.

þreagiað ær beo þu hlystend syþþan lareow lar
 árguunt; *Antea ésto audítor. póstea dóctor; Doctrina*
 swa micele swa heo rumlicor geseald byþ swa micele mare
 quânto amplius dátā fuerit. tantómagis
 heo genihtsumað þa þu mid muþe bodast mid weorce gefyll
 abúndat; *Quae óre prédicas. opere adímples.*
 7 þa þu mid wordum lærst mid bysenum geswutela 7 swa lær
 et quae uerbis dóces exemplis ostende: et sic ínstrue¹
 opre þæt þu þe gehealde æfter andgyte gehyrendes byð spæc
 alios. ut te custodias; *Iuxta sensum audientis. erit*² sermo
 lareowes swylcne þe agyf underþeoddum þæt þu ma si gelufud
 doctoris; *Talem té rédde súbditis.* ut mágis améris
 þæt þu si ondrædd na si þu egeslic on þinum underþeoddum
 quam timeáris; *Non sis terribilis in subiectis tuis.*
 swa him weald þæt hi þe gegladian þeowian mislice
 sic eis domináre: ut tibi delectentur seruíre; *Uáriæ*
 willan mislice lare gewilniað for yfelre gearnunge
 uoluntates diuersam doctrinam desíderant; *Pro malo merito*
 folces byð afyrsud lar bodunge for godum mode hlystend-
 plebis. aufertur doctrina predicationis: pro bono animo audien-
 es byð geseald spæc lareowes
 tis. tribúitur sermo doctoris;
 on bec. ys gecweden care don sumes of lufe
In libro clementis dicitur: cùram gérere alícius ex affectu³
 cymð forgyman soðlice na læsse ys þænne hatian on life
 uenit. neglégere autem nón minus est quam odísse; *In uita*
 yldryna ys gecweden nateshwon mid wordum læran geþristlæc
 patrum díicitur. nequáquam uerbis docére presúmas.
 þæt þu mid weorce ær na worhest
 quod opere ante non féceris.

XXXIII.

be geleafan oþþe truwan.
De Fide.

drihten segð on godspelle ealle mihtelice synd gelyfendum
Dominus dicit in euangilio. Omnia possibilia⁴ sunt credenti;

¹ i. doce.

² s. sic.

³ i. amore.

⁴ i. facilia.

habbað truwan godes se þe na twynað on heortan his ac
Habéte fidem dei. qui non hesitáuerit in corde suo sed
 gelyfð forþi swa hwaet swa he segð gewyðre gewyrð him se þe
crediderit. quia quodcumque dixerit fiat fiet ei; Qui
 gelyfð on sunu godes hæfð life ece se þe soðlice
credit in filium dei habet uitam aeternam. qui autem
 ungeleaful ys suna na gesyhð lif ece ac yrre godes
incredulu(s) est filio non uidebit uitam aeternam sed ira dei
 wuniað ofer hyne
manet super eum;

se apostol sæde hwæt framaþ la broþru mine gif
Jacobus apostolus dixit. Quid próderit fratres mei si
 geleafan hwylc secge hyne habban weorcu soðlice he næbbe
fidem quis dícat sé habere. opera autem non hábeat?

mæg la geleafa gehælan hyne geleafa buton weorcum
numquid póterit fides saluare eum? fides sine operibus
 idel ys swa swa soðlice lichama buton gaste dead ys
otiosa est; Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est.
 ealswa geleafa buton weorcum dead ys
ita et fides sine operibus mortua est;

se apostol sæde mægen soðlice godes ys on hæle
Paulus apostolus dixit. Uirtus enim dei est in salute
 ælcum gelyfendum witolice þa of geleafan synd beoð gebletsode
omni credenti? igitur qui ex fide¹ sunt. benedicentur
 mid geleaffull(um) abrahame on eallum nimende scyld
cum fideli abrahám; In omnibus sumentes scútum
 geleafan 7 helm hæle nimað 7 swurd gastes þæt ys
fidei et gáleam salutis assúmite. et gládium spiritus quod est
 word godes buton geleafan soðlice umihtelic ys gelician
uerbum dei; Sine fide autem impossibile est placére
 gode gelyfan soðlice hit ge(dafe)nað to genealæcendne to drihtne
 deo; *Crédere enim oportet accédéntem ad dominum.*
 forþi secundum hyne édgyldend gewyrð
quia inquirentibus se remunerator² fit;

sæde geleafan ah mid nehstan on þearflicnysse
Salomon dixit. Fidem pósside cum proximo in paupertáte
 his þæt eac on godum his þu geblissige
illius. ut et in bonis illius lētérís

¹ i. *qui fidem habent.*

² i. *redonator.*

sæde gif soðlice rihtwis ys se þe of geleafan
Augustinus dixit. Si enim iustus est. qui ex fide
 leofað unriht ys soðlice se þe næfð geleafan menn
uiuit. iniquus est autem qui non habet fidem; *Homini*
 geleafullum eall middaneard welan ungeleaffullum soðlice na
fidi totus mundus diuitiae. infideli autem nec

lytel geleafullum niht on dæg byð gewend ungeleaffullum
mōdicum; Fidelibus nox in diem mutatur. infidelibus
 soðlice ea(c) swylce þæt leolt aþystrað to þam swyþe framað
 autem et iam ipsa lux tenebrēscit; *Usque adeo*¹ *prēualet*
 geleafa þæt menn ofer sæ mid fotum do gan micel
fides. ut homines super mare pedibus faciat ambulare; Magna
 ys geleafa ac naht framað gif he næfð soðe lufe
est fides: sed nihil prōdest si non habuerit caritatem;

sæde hwæt framað gif arleaslice donde god
Hieronimus dixit. Quid prōdest si impie ágens deum
 mid stefne þu clypast þane þu mid weorcum wið(s)ecst god on
uoce īnuoces quem operibus négas? Deus in
 godum weorcum geleaffulra na swa micel beseceawað offrunge
bonis operibus fidelium non tantum considerat oblationis
 micelnyssse swa micel swa geleafan soðfæstnyssse
magnitudinem. quantum fidei ueritatem;

sæde se soðlice rihtlice gelyfð se þe begæð
Gregorius dixit. Ille étenim uere credit. qui exérceat
 wyrcente þæt he gelyfð þurh geleafan witodlice fram ælmihtigum
operando quod credit; Per fidem namque ab omnipoténte
 gode we synd oncnawene hwæt framað gif þam sylfan alysende
deo cognoscimur; Quid prōdest si eídem redemptori
 urum þurh geleafan we synd geþeodde gif fram him on þeawum
nostro per fidem iúngimur: si ab éo móribus
 we beoð totwæmede
disiungámur:

sæde eadig ys soðlice se eac rihtlice gelyfende
Isidorus dixit. Beatus est autem qui et recte credendo
 wel leofað 7 wel lybbende geleafan rihtne gehealt cristen
 bene uiuit. et bene uiuendo fidem rectam custodit; *Christianus*
 soðlice yfel þænne he æfter godspelles lare na leofað
enim malus dum secundum aeuangelii doctrinam non uiuit.

¹ i. tantum.

eac þæne gelefan þæne he mid worde yrþað for uppsprungenenre
étiam ipsam fidem quam uerbo cólit. ob órta
 costunge eþelice forspilð god gif he ys gelyfed be gewyrhtan
temptatione facile pérdit; Deus si créditur. merito
 he ys geclypud 7 ys gesoht 7 þurh þæt þænne fremedlice
inuocatur et quaéritur: ac per hoc tunc perfecte
 ys geherud þænne he ge byð gelyfed geleafa nateshwon
laudatur. quando et creditur; Fides nequaquam
 mid strengþe byð ofercumen ac mid gerade and mid bysenum
uī extorquetur. sed ratione atque exemplis
 byð gelæred on heortan besyhlð god geleafan þar hi na
suadétur; In corde respicit deus fidem. ubi sé non
 magon menn beladian geleafa soðlice se þe on heortan
póssunt homines excusáre; Fides enim quae corde
 byð gehealden mid andetnysse muþes to hæle byð gecydd
retinétur¹. confessione oris ad salutem profertur;
 manega on geleafan swa micelum hi cristene synd on weorce
Multi fide tantum christiani sunt. opere
 soðlice cristenre lare twydælað manega witodlice geleafan
uero christianæ doctrine dissentiunt; Multi quídem fidem
 cristes of heortan na lufiað ac of menniscum egesan þæne
christi ex corde non amant. sed humano terróre eandem²
 þurh lease hiwunge gehealdan hi gehiwið 7 þa þe beon na
per hypocrisín³ tenére se simulant. et qui ésse non
 magon opene yfele þurh egesan leaslice beon oncnawene
póssunt aperti máli. per terrórem fícte nòscuntur⁴
 gode
boni.

XXXIV.

be hopan oþþe be hihte.
De Spe.

drihten segð on godspelle nelle ge ortruwian ac habbað
Dominus dicit in euangilio. Nolite desperáre. sed habéte
 geleafan godes on eow
fidem dei in uobis;

¹ i. habetur.

² s. fidem.

³ i. simulationem.

⁴ s. esse.

se apostol sæde we soðlice on gaste of geleafan
Paulus apostolus dixit. Nos autem in¹ spiritu ex fide
 hopan rihtwisnysse we geandbidigað on hopan soðlice hæle
spem iustitiae expectamus; Spe enim salui
 we beoð gewordene hope soðlice se þe ys gesewen nys hopa
facti sumus; spes autem quae uidetur? non est spes?
 witodlice þæt gesihð æghwylc hwæt he hopige gif soðlice
nam quod uidet quis quid sperat? si autem
 þæt we na geseoð we hopiað þurh geþyld we geandbidigað
quod non uidemus speramus. per patientiam expectamus;

se apostol sæde se þe soðlice twynað gelic he ys
Iacobus apostolus dixit. Qui enim haesitat² similis est
yþe sæ seo fram winde byð astyrud 7 byð uppferud
fluctui maris. qui a uento movetur et circumfertur³;

sæde geanbidung rihtwisra bliss hopa soðlice
Salomon dixit. Expectatio iustorum laetitia. spes autem
 arleasra forwyrð hopa þe byð gelencged geswencð sawle
impiorum peribit; Spes quae differtur. affigit animam;

sæde na soðlice hal beon ænig mæg
Origenis dixit. Neque enim saluus esse quisquam potest.
 butan he ær him mildne do god
nisi prius sibi propitium faciat deum;

sæde þa þe yfele don na geswicað mid idelum
Isidorus dixit. Qui male agere non desistunt. uana
 hopan forgyfensse be godes miltsunge seceað þæne rihte
spe indulgentiam de dei pietate requirunt. quam⁴ recte
 sohtan gif hi fram dæde þwyrre geswicon to ondrædenne
quaererent: si ab actione prava cessarent; Metuendum
 swyþe ys þæt we na þurh hopan forgyfensse þa behætt
 ualde est. ut néque per spem uenię quam⁵ promittit
 god anrædlice syngian na forþi rihtlice synna geþrið
deus perseveranter peccemus: neque quid iuste peccata distringit
 forgyfensse we ortruwian ac ægðre frecensse forbogenre
ueniam desperemus: sed utroque periculo euitato
7 fram yfele we bugan 7 be miltse godes forgyfensse
et a malo declinemus. et de pietate dei ueniām
 we hopian ælc witodlice rihtwis on hopan 7 fyrhte
speremus; Omnis quippe iustus spe et formidine

¹ s. fn.² i. dubitat.³ i. eleuatur.⁴ s. spem.⁵ ueniam.

hogað forþi hwilon hyne to blisse hopa upparærð hwilon to nítitur¹. *quia nunc illum ad gaudium spes érigit*: *nunc ad fyrhte oga helle togefæstnæþ se þe soðlice forgyfensse formídinem terror gehénne addicit*²; *Qui enim ueniam be synne ortruwað swyþor be ortruwunge þænne be synne de peccato despérat*. *plus de desperatione quam de peccato afealð ortruwung geycð synne ortruwung wyrse ys ælcere cádit*; *Desperatio auget peccatum. desperatio. peior est omni synne þrea witodlice þe sylfne 7 forgyfensse hafa þu peccato*; *Corrigi igitur te ipsum*: *et indulgentiæ habéto hopan nan swa hefig ys gylt se þe næbbe forgyfensse spem*; *Nulla tam grauis est culpa. quæ non habeat ueniam*; *na þe orsorhnyss beswicenne fram dædbote tihtingege Nulla te secúritas decéptum a penitentiae intentione framdo ungeswicendlice on heortan þinre hopa 7 fyrhta suspéndat*; *Incessanter in corde tuo spes et firmido standan samod on þe syn ege and truwa consistunt*; *Pariter in te sint timor atque fiducia*;

XXXV.

be gife.
De Gratia.

drihten segð on godspelle butan cepe ge underfengon *Dominus dicit in euangilio. Gratis accepistis*; butan cepe syllæþ gyfu 7 soðfæstnyss þurh hælende crist *gratis dáte. gratia et ueritas per iesum christum geworden ys facta est*;

se apostol sæde þar þar soðlice genihtsumude synne *Paulus apostolus dixit. Ubi autem abundauit peccatum. ofergenihtsumude gyfu þæt swa swa rixude synn on deað superabundavit gratia*: *ut sicut regnavit peccatum in mortem. swa gyfu rixige þurh rihtwisnyssse on lif ece bigleofa ita gratia regnet per iustitiam in uitam aeternam*; *Stipendia*

¹ i. surgere conatur.

² i. adstringit.

³ i. iugiter.

soðlice synne deað gyfu soðlice godes on life ecum anra
enim peccati mors. gratia autem dei in uita aeterna; Uni-
gehwylcum soðlice ura geseald ys gyfu æfter gemete
cuique autem nostrorum data est gratia. secundum mensuram
sylene cristes
donationis christi;

sæde se þe god ys hlade fram drihtne gyfe
Salomon dixit. Qui bonus est háuriet a domino gratiam
gyfu ys geseald on gesihþe ælces lybbendes ys geseald
Gratia dátur in conspectu omnis uiuentis; Est dátus
þam þe nys nytlic 7 ys geseald þam edlean twyfeald ys
cúi non est utilis. et est dátus cui retributio dúplex est;

sæde drihten soðlice se þe pundu forgyfð
Gregorius dixit. Dominus enim qui talénta contulit.
gescead to gesetenne ongeangehwyrfð forþi se þe nu
rationem positúrus rédit quia is qui nunc
mildelice gastlice gyfa sylð striþlice on dome geearnun(g)a
pie spiritalia dona tribuit. distrícte in iudicio merita
he secð god þæt on smyltnysse byð g(e)numen on
exquirit; Bonum quod in tranquillitate súmitur in
gedrefednysse byþ geswutelud synd witodlice mænige þa þe
tribulatione manifestatur; Sunt námque nonnulli qui
gyfe andgytes onfengon ac sylfe þa þe flæsces synd
donum intelligentiæ percepérunt sed sola ea quae carnis sunt
witan
sapi(unt)

sæde hwilon syngendum us his god gyfa na
Isidorus dixit. Intérdum peccantibus nobis sua deus dona non
na ætbryt þæt to hopan godecundre miltsunge geþanc mennisc
rétrahit. ut ad spem diuine propitiationis mens humana
arise fram him soðlice us ealle godu gyfe forecumendre
consurgat; ab illo enim nobis omnia bona gratia preueniénte
beoð forgyfene þeoginc mannes gyfu godes ys ne (f)ram him
donantur; Profectus hominis donum dei est. nec a sé
mæg ænig ac fram drihtne beon geþread na soðlice aht
pótest quisquam. sed a domino cōrrigi; Non enim quicquam
godes hæfð agen man þes weg nys his þænne
boni habet proprium homo. cuius uia non est eius; Cum
gehwylc sume gyfe godes onfehð he na gyrne mare þænne
quisque aliquod donum dei accipit. non appetat amplius quam

he geearnode þæt na þænne oþres limes þenunge gegripa
meruit. ne dum alterius membra officium arripere
ongynne þæt þe he geearnude forleose he gedrefð soðlice lichaman
temptat. *id quod meruit perdat; Conturbat enim corporis*
endebyrdnysse ealle se þe na his eðhylde weldæde gegripð
ordinem totum. *qui non suo contentus officio subripit*¹

fremede þæt we soðlice wise synd þæt welige þæt
aliénum; *Quod enim sapientes sumus. quod diuites quod*
mihtige wuniað na oþres ac swyþor godcundre gyfe
potentes. *existimus. non alterius sed potius diuino munere*
we synd utor brucan eornostlice selust godcundum weldædum
sumus; Utamur ergo optime diuinis beneficiis.

þæt ge god na behreowsige syllan 7 us onfon si
quatenus et deum non peniteat dedisse: et nobis accepisse sit
nytlic on todale gyfa mislice onfoð mislice godes
utile; *In diuisione donorum diuerti percipiunt diuersa dei*

gyfa na swa þeah beoð forgyfene anum ealle þæt si for
munera; *Non tamen conceduntur uni omnia ut sit pro*
note biggencge þæt oþer wundrige on oþrum eft he segð
utilitatis studio. *quod alter admiretur in altero; Item dicit.*

gyfa þanca sumum þas sumum soðlice beoð for(g)yfene
Munera gratiarum alii ista alii uero donantur

þa na nys geseald swa beon gehæfd an þæt he na behofige
illa. nec datur ita haberi unum ut non egeat
oþrum afyrran god ys gesæd menn gyfe þæt mann
altero; *Auferre deus dicitur homini donum quod homo*

næfde þæt ys þæt onfon na geearnode
non habuit. id est quod accipere non meruit;

sæde swa swa sylfwilles gyfu ys onfangen fram gode
Eusebius dixit. Sicut gratis gratia accipitur a deo
swa sylfwilles seo sylfe sy þenud.
ita gratis eadem ministretur;

XXXVI.

be twirædneysse.
De Discordia.

drihten segð on godspelle aelc rice todæled ongean hit
Dominus dicit in euangilio. Omne regnum diuisum contra se

¹ i. comprehendit.

þyð toworpen 7 ælc ceaster oppe hus todæled ongean hit sylf
desolabitur: et *omnis ciuitas uel domus diuisa cóntra se*
hit na stynt neod hit ys soðlice þæt cuman swicunga
non stabit; *Necesse est enim. ut ueniant scandala.*
swa þeah wa þam menn þurh þæne swicung cymþ
uerúm tamen uáe illi homini per quem scandalum¹ uenit;
se apostol sæde ealle witodlice clæne synd ac
Paulus apostolus dixit. Omnia quidem munda sunt. sed
yfel hyt ys menn se þe þurh spornincge ytt on sibbe
malum est homini qui per offendiculum manducat; *In pace*
soðlice geclypode us god na soðlice ys twyrædnyssse god
autem uocauit nos deus. non enim est dissensionis deus.
ac sibbe sibb si gebroþrum 7 soð lufu mid geleafan fram gode
sed pacis; *Pax² fratribus et caritas cum fide a deo*
fæder 7 drihtne hælendum criste
patre et domino iesu christo;

sæde behydaþ hatunge weleras lease se þe
Salomon dixit. Abscondunt odium labia mendacia: *qui*
soðlice getrywlice doð. hi geliciað him wer hatheort forðclypað
autem fideliter agunt. placent ei; *Uir iracundus prouocat*
saca se þe geþyldig ys he gelipegað awehte mann þwyr
ríwas qui patiens est mítigat suscitátas; *Homo perueritus*
awecð ceasta 7 wordfull asyndrað ealdras symle teonan
súscitat lítas. et uerbósus séparat principes; *Semper iúrgia*
secð yfel engel soðlice wælhreow si asend ongean hyne
quaerit malus. angelus autem crudelis mittetur contra eum;

sæde god witodlice on annysse ys 7 þa his gyfe
Gregorius dixit. Deus quippe in unitate est. et illi eius gratiam
habban geearniað þa þe hi him betwynon þurh ceasta swicunga
habére merentur: *qui se ab inuicem per sectarum scandula*
na todælað gyfu soðlice nys onfangen butan ær
non díuidunt; *Munus³ enim non accipitur nisi ántea*
twyrædnyss fram mode si anydd hu hefig ys gylt
discordia ab animo pellatur; *Quam gráuis est culpa*
twyrædnyss for þam na gyfu byð onfangen swa hwæt soðlice
discórdiae: *pro qua nec múnus accipitur*; *Quicquid enim*
þwyr 7 gebolgen mod forðbringð sacedes hatheortnyss
protérus et indignus aninius protúlerit obiurgántis⁴ fúror

¹ i. offendio.

² s. sit.
⁴ litigantis.

³ i. oratio.

hit ys na lufu þreagingee hwyle ys eallunga mildheortnysse
est non dilectio correctionis; Quale est iam misericordie
 offrung seo mid twyrædnysse nehstan byð tobroht
sacrificium. quod cum discordia proximi offertur;

XXXVII.

be aþsware.
De Iuramento.

drihten segð on godspelle ge gehyrdon þæt gecweden ys
Dominus dicit in euangelio. Audistis quia dictum est
 on ealdum na forswera þu þu agyltst soðlice drihtne aðswara
antiquis¹ non periurabis: redde autem domino iuramenta
 þine ic soðlice secge eow na swera eallunga na þurh
tua. ego autem dico uobis. non iurare omnino neque per
 heofon na þurh eorþan sy soðlice spæc eower ys ys na
caelum neque per terram; Sit autem sermo uester est. est. non.
 na þæt soðlice þysum swyðlicor ys fram yfele hit ys
non. quod autem his abundantius est a malo² est;
 se þe swerað on heofone he swerað on þrymsetle godes 7 on
Qui iurat in caelo. iurat in throno dei. et in
 þam se sitt ofer þæt
eo qui sedet super eum³;

se apostol sæde menn soðlice þurh maran hyra
Paulus apostolus dixit. Homines enim per maiorem sui
 sweriað 7 ælc wyþerwyrdnysse hyra ende to getrymmincge
iurant et omnis controvérsiae⁴ eorum finis: ad confirmationem
 ys aðsware
est iuramenti;

sæde se þe þæt he wat spycð bienigend rihtwisnysse
Salomon dixit. Qui quod non uit loquitur index iustitiae
 ys se þe soðlice lyhþ gewita ys facenfull aðsware
est: qui autem mentitur. testis est fraudulentus; Iurationi
 na geþwærlæce muð þin wer swyþe swerigende byð gefylled
 non adquiescat ós tuum; *Uir multum iurans replebitur*

¹ s. in.

² diabolo.

³ s. celum.

⁴ i. altercationis vel contentionis.

mid unrihtwisnysse 7 na gewit fram huse his wite gif on iniquitate et non discedit a domo illius plaga; Si in idel swerað wer he na byð gerihtwisud ungelæredlice na uácvum iuráuerit uir. non iustificabitur; Indisciplináte non geþwærlæce muþ þin ys soðlice on þam word synne adquiéscat os tuum: est enim in illo¹ uerbum peccati;

sæde swa swa leogan na mæg se þe na spycð Isidorus dixit. Sicut mentiri non potest qui non loquitur. swa forswieran na mæg se þe swerian na gyrnð nys sic periurare non potest qui iurare non appetit; Non est ongean godes bebot swerian ac þænne gewunan to swerigenne contra dei preceptum iurare. sed dum usum iurandi doð aðsware leahter we onbeyrnað næfre eornostlice facimus periúrii crimen incúrrimus; Numquam ergo swerige se þe forswieran ondrætt mænige þæt hi beswican iúret qui periurare timet; Multi ut fállant² forsweriað þæt hi þurh geleafan halidomes geleafan don periúrant. ut per fidem sacramenti fidem faciant wordes 7 swa beswicende þænne hi forsweriað 7 hi leogað uerbi: sicque fállendo dum periúrant et mentiuntur. mann unwærne beswicað hwilon 7 mid leasum wroht-hominem incáutum decipiunt; Interdum et falsis criminá- um beswicene we beoð bepæhte 7 gelyfað þænne hi wepað tionibus seducti decípimur. et credimus dum plorant. þam to gelyfenne næs wel oft butan aðsware specan quibus credendum non erat; Plerúmque sine iuramento loqui we dihtað ac ungeleaffulnysse hyra þa na gelyfað þæt we dispónimus. sed incredulitate eorum qui non credunt quod secgað swerian we beoð genydde 7 swylcere neode to swerigenne dicimus iurare conpéllimur: talique necessitate iurandi gewunan we doð synd mænige to gelyfenne slawe þa consuetudinem facimus; Sunt multi ad credendum pígri qui ne beoð astyrude to geleafan wordes heflice soðlice agylt non mouentur ad fidem uerbi; Gráuiter autem delinquit. þa him specende swerian genytt on swa hwylcum wrence qui sibi loquentes iurare cōgit; Quacumque árte worda ænig swerige god swa þeah se þe ingehydes gewita uerbórum quis iúret. deus tamen qui conscientię testis

¹ s. opere.

² i. diciuntur.

ys swa þæt onfehð swa se þam byð gesworen undergytt
est ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intellegit;
 twyfealdlice soðlice scyldig byþ se eac godes naman on idel
Dupliciter autem reus fit. qui et dei nomen in uánum
 togenimð 7 his nehstan mid facne gelæhð nys to gehealdenne
adsúmit et proximum dolo capit; Non est conseruandum
 haligdom of þam yfel unwærlice þyþ behaten swylce gif
sacramentum quo malum incáute promittitur. uéluti¹ si
 ænig myltestran ecne mid hyre to wunigenne gelefan
quíspian adulterę perpetuam cum ea permanendi fidem
 behate forberendlicur ys soðlice na gefillan haligdom
pollicetur²; tolerabilius³ est enim non implére sacramentum;
 þænne þurhwunian on ascumgendre synne
quam permanére in detestabili flagitio;

XXXVIII.

be geþancu(m).
De Cogitationibus.

drihten segð on godspelle eadige cleanre heortan forþi hi
Dominus dicit in euangilio. Beati mundo corde. quoniam ipsi
 god geseoð fram innon soðlice of heortan manna ge-
deum uidebunt; Ab intus enim de corde hominum cogi-
 þancu yfele forðstæppað unrihthæmedu forligru mansliatas
tationes male. procédunt. adulteria. fornicationes. homicidia.
 stala gytsung man unclænnys eage yfel hyrwincka
furta. auaritia. nequitia. in pudicitia. oculus malus. blasphémia.
 ofermodignyss dysignyss ealle þas yfelu fram innon forðstæppað
superbia. stultitia. omnia haec mala ab intus procédunt
 7 hi gemænsumiað mann
 et commúnificant hominem;

se apostol sæde geleofestan ic halsige eow swylce
Petrus apostolus dixit. Carissimi obsecro uos tamquam
 utacymene 7 aelpeodige þæt ge forhabban eow fram flæsclicum
aduenas et peregrinos. ut abstineatis uos a carnalibus
 gewilnungum þa campiað ongean sawle
desideriis: quae militant aduersus animam;

se apostol sæde soð lufu na þencð yfel heo na
Paulus apostolus dixit. Caritas non cogitat malum. non

¹ i. quasi.

² i. promittat.

³ i. portabilius.

geblissað ofer unrihtwisnysse heo midblissað soðlice soðfæstnysse
gaudet super iniquitatem. congaudet autem ueritati;
 flæsc 7 blod rice godes agan na magon la geleofestan
Caro et sanguis regnum dei possidere non possunt; Carissimi
 utor geclænsian us fram ealre besmitenysse flæsces 7 gastes
mundémus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus.
 gefremmende se halgunge on ege gastes ic secge
perficientes sanctificationem in timore spiritus; Dico
 soðlice on gaste gað 7 gewilnunga flæsces ge na gefremman
 autem. *Spiritu ambuláte. et desideria carnis non perficietis;*
 sæde se þe soðlice getruwað on geþancum his
Salomon dixit. Qui autem confidit in cogitationibus suis
 arleaslice he deð geþancu rihtwisra domas geþeahtu soðlice
ímpie ágit; Cogitationes iustorum iudicia. consilia autem
 arleasra facenfulla facen on heortan geþencendra yfelu
ímpiorum fraudulénta; Dolus in corde cogitantium mala;
 onscunung synd drihtne geþancu yfele onwreoh drihtne
Abominatio sunt domino cogitationes male; Reuéla domino
 weorcu þine 7 beoð gerehte geþancu þine se þe atihtum
opera tua. et dirigentur cogitationes tuae; Qui adtónitis
 eagum geþencð þwyre bitende weleras his he gefremð yfel
oculis cōgitat prava. mórdens lábia sua perficit malum;
 na ætwint drihten ælc geþanc 7 na behytt hit fram
Non préterit dominum omnis cogitatus. et non abscondit se ab
 him ænig spæc on geþancum soðlice arlease axsung
éo úllus sermo; In cogitationibus enim ímpii interrogatio
 byþ arlease soðlice æfter þæt hi þohton þreagincge
 erit; *Ímpii autem secundum quod cogitauérunt. correptionem*
 hi habbað lichama soðlice þæt byþ gebrosnud gehefigað sawle
habebunt; Corpus enim quod corrúmpitur ádgrauat animam.
 7 ofsett eorðlice onwunung andgyt fela þencendne nys
 et déprimit terréna inhabitatio sensum multa cogitantem; *Non est*
 geþanc synfulra snoternyss se þe byð gelytlud on heortan
cogitatus peccatorum prudentia; Qui minoratur corde
 þencð idele 7 wer unsnoter 7 worigende þencð stunte aer
cōgitat inánia. et uir inprudens et errans cōgitat stulta; Ante
 timan ylde togelætt geþanc
tempus senectam addúcit cogitatus¹;

¹ i. cogitatio.

sæde nan mæg fram deofle beon beswicen
Agustinus dixit. Nemo potest a diabolo decipi
 butan se þe hyne ge gearwian ma wyle his willan ge þwærnyssse
nisi qui sé prebère maluerit sue uoluntatis adsensui;
 sæde anweald witodlice deofles na on þrist-
Hieronimus dixit. Potestas quippe diaboli non¹ in temeri-
 nysse his and gylpe ac on þinum ys willan deoful-
tate² illius atque iactantia. sed in tua est uoluntate; Diabolus
 þurh þa þe he geopenian gesihð oððe gewislice na trumlice
per éa que patere uidet. aut certe non firmiter³
 belocene he secð infaran 7 to þære heahnyssse heortan 7
cláusa quáerit inrumpere⁴. et ad ipsam árcem cordis et
 sawle becuman 7 sylf intinga arfæstnysse ys þar flæsces nan
animę peruenire; Soláque causa pietatis est ubi carnis nulla
 cyð ys na ge þafa þu ge þancu yfele on heortan þinre
notitia est; Non sínas⁵ cogitationes malas in corde tuo
 wexan
créscere;

sæde na ealle yfele ge þancu ure symle
Hilarius dixit. Non omnes male cogitationes nostrae semper
 deofles ontihtinge beoð awehite ac oft of ure styrunge
diaboli instinctu⁶ excitantur. sed aliquotiens ex nostro mótu
 beoð besencte gode soðlice ge þancu symle fram gode
emerguntur⁷. bone autem cogitationes semper a deo
 synd
sunt;

sæde swa swa mid heafde synd gewissode lima
Gregorius dixit. Sicut cárpite reguntur membra
 ealswa ge þancu mid mode beoð ge ende byrde þænne soðlice on
ita cogitationes mente disponuntur⁸; Dum enim in
 ge ðance willa na byþ gewyld eac on dæde wealt
cogitatione uoluntas non reprimitur. etiam in actione dominatur⁹;
 ealle soðlice heortan asmeað drilten 7 ealle moda
Omnia enim corda scrutatur dominus. et uniuersas mentium
 ge þancu ongytt awyrig witodlice gastaſ on ælce healfē
cogitationes intellegit; Maligni quippe sp̄iritus úndique

¹ s. est.

² i. presumptione vel audacia.

³ i. fortiter.

⁴ i. ingredi.

⁵ i. non permittas.

⁶ i. ortatu.

⁷ i. eueniunt vel oriuntur.

⁸ i. ordinantur.

⁹ i. principatur.

sawle genyrwað þænne hyre na þæt an weorcu ac eac swylce *animam angústant*¹: *quando ei non solum opera uerum etiam* spæca 7 þar toeacan geþancu unrihtwisnysse unfealdað *loquutiones. atque insuper cogitationes iniquitatis réplicant*². þænne soðlice on heafde eagan we habbað þænne lif alysendes *Tunc enim in capite oculos habemus. cum uitam redemptoris* ures mid stillum geþance we geseoð hwæt framað þæt *nostri tacita*³ *cogitatione conspícumus; Quid prodest quod* ongean feonda searwa eal ceaster byþ gehealden gif an *contra hostium insidias tota ciuitas custodítur. si únum* þyrl open byð forlæten þanon fram feon beo innagan *forámen apertum relinquitur. unde ab hostibus intretur*⁴ eall soðlice þæt cyrtelice we þenceað swylce on geþance *Omne enim quod subtiliter*⁴ *cogitamus. quasi mente* we gearcuað se þe eornostlice on sibbe wealdan flæsces *cóquimus*⁵; *Quia ergo in pace subígere*⁶ *carnis* gewilnunga we nellað þænne on gefeohte for gode þæt flæsc *desideria nólumus quando in bello pro deo ipsam carnem* we syllað mod ure fram flæsclicre gelustfullunge to ascyr- *dalimus. Mens nostra a carnali delectatione absci-* igenne ys ac fram flæsces care neodbehefe to ascyrigenne *denda*⁷ est. sed *a carnis cura necessaria abscidenda* nys *non est;*

on twa tedæled ys intinga to syngienne þæt *Isidorus dixit. Bipertita*⁸ *est causa peccandi id* ys weorces 7 geþances þæra an unrihtwisnyss ys gecweden *est operis et cogitationis. quorum únum iniquitas dicitur* þæt mid weorce byð gedon oþer unrihtwisnyss þæt on geþance *quod opere géritur. aliud iniustitia. quod cogitatione* byð togesend ær soðlice dæd ys æfter þam geþanc *admittitur; Prius autem actio est póstea cogitatio*: ær synd lytle weorcu æfter þam gewilnunga embstem soðlice *prius praua opera póst modum desideria; Uicíssim autem* 7 fram geþance weorcu forðstæppað 7 fram weorce geþanc *et a cogitatione opera procéduunt et ab opere cogitatio*

¹ i. coartant. ² i. reuoluunt. ³ i. occulta. ⁴ i. eleganter.

⁵ i. paramus. ⁶ i. dominari. ⁷ i. segregenda.

⁸ i. in duas partes diuisa.

⁹ s. sunt.

byþ acenned þeah þe fram weorce yfelum ænig geswice for náscitur; Quámuis ab opere malo quisque uáceret¹. pro sylfes swa þeah þwyres gefances yfelnessse na byð unsyldig solius támén prauë cogitationis malitia non erit innocens; na soðlice þæt an on dædum ac eac on gefancum we agyltað Non enim solum factis sed et cogitationibus delinquimus². gif him unalyfendlice ongeanyrnendum we beoð gegladode nys si eis inlícite occurrentibus delectemur; Non est to ondrædenne gif gode 7 yfele gefancu cuman on gefanc timendum. si bonæ maléque cogitationes ueniant in mentem. ac ma wuldful ys gif gefanc yfel fram godum angytes sed magis gloriosum³ est. si ménis mala a bonis intellectus mid gesceade todælð naht framað þæt betwux god 7 ratione discérrnit; Nihil iúuat quod inter bonum et yfel mid andgyte snoterum we gedemað butan mid weorce malum sensu prudentiore discérrnimus. nisi opere oððe yfele gefancu uton warnian oððe gode andgytu uton don aut mala cogitáta caueamus. aut bona intellecta faciamus; on þam gefances anginne wiðstand heafud gefances beluc In ipso cogitationis initio⁴ resiste. caput cogitationis clúde. ofre beoð oferswiðede gif þu forhogast andgytu fram heortan cetera⁵ superantur; Si préueris cogitationes a corde: na forðbrecað on weorce gif þu gefance na gefwærast non prorúmpunt in opere: si cogitationi non conséneris weorce raþe þu wiðstyntst na soðlice mæg lichama beon óperi cito resistis; Non enim póttest corpus cor gewemmed butan ær gewemimed sy mod naht mæg flæsc rúmpí. nisi prius corrúptus sit animus; Nihil potest caro don butan þæt wyle mod afeorma soðlice fram fácer. nisi quod uoluerit animus; Munda⁶ enim a gefance mod 7 flæsc na syngað betere ys þæt þu forbuge cogitatione animum. et caro non peccat; Melius est ut uítes⁷ leahter þænne þu bete uitium. quam ut eméndes;

on bec ys gecweden deoful soðlice buton hwylc In libro clementis dicitur. diabolus enim nisi quis

¹ i. cesseret.⁴ i. in principio.² i. peccamus.⁵ s. mala.³ i. laudabile.⁶ i. purifica.⁷ i. declines.

lustum his hine sylfwilles underþeod anweald ongean
 uoluptatibus eius sé spónte subdiderit: potestatem aduersus
 mann næfð
 hominem non habet;

on life yldryna ys gecweden swa swa fyr fornimð wex
 In uita patrum dicitur: sicut ignis tabefácit¹ cáeram.
 ealswa eac wæcce god geþancu wyrste
 ita et uigilia bona cogitationes pessimas;

XXXVIII.

be leasunge.
De Mendacio.

drihten segð on godspelle na sege þu lease gewitnysse
Dominus dicit in euangelio. Non dicas falsum testimonium;

se apostol sæde alecgende leasunge specab
Paulus apostolus dixit. Deponentes mendacium loquimini
 soðfæstnysse anra gehwylc mid nehstan his nelle ge leogan
 ueritatem unusquisque cum proximo suo; *Nolite mentiri*
 eow betwynan reafigende eow ealdne mann mid dædum his
inuicem spoliantes² uos ueterem³ hominem cum actibus eius.

7 embescrydende niwne þæne se byð geedinwud . . . . .
 et induentes nouum eum qui renouáatur . . . . .

hand . . . . . manus

fram gyfe gif byð cyst heortan gefyllled mid godum
a múnere. si fuerit árca cordis repléta bona

willan god eornostlice us on willan si witodlice of
 uoluntate; *Bonum ergo nobis in uoluntate sit. nam ex*
 godecundum fultume byþ on fullfremednysse se genyd
diuino adiutorio erit in perfectione; Ille coactus

þoladþ þystru wrace se þe her lustlice þolude þystru
pátitur tenebras ultionis. qui hic libenter sustinuit tenebras

willan willa soðlice god ys swa wiþeræde oþres swa
 uoluntatis; *Uoluntas autem bona est sic aduéra altérius. sicut*
 ure agene ondrædan nanum þæt þe sylfum rihtlice beon agolden
nostra pertiméscere: Nulli quod tibi iuste inþéndi

¹ i. consumit.

² i. expugnantes.

³ i. peccatorem.

þu gewilnast wiðsacan neode nehstan æfter mægen to-
desideras denegáre; *Necessitati proximi iuxta¹ uires con-*
efstan ac framian eac wiðutan mægenum wyllan symle
cúrrere². sed prodésse étiam ultra uires uelle. *Semper*
anda fram godan willan ungeþwæregap god soðlice þurh
inuidia a bona uoluntate discordat; *Deus enim per*
yfele willan oþra on oþrum fela wyrce godu
malas uoluntates aliorum in aliis multa operatur bona;
sæde ne of na ascæcð ofsettinege neod
Ciprianus dixit. Nec excusat oppressum necessitas
leahtres þar leahter ys willan
criminis. ubi crimen est uoluntatis;

XLIII.

be reafum
De Indumentis.

drihten segð on godspelle lichama eower betere ys þænne
Dominus dicit in euangelio. Corpus uestrum plus est qua(m)

reaf se þe hæfð twa tunecan sylle næbbendum 7 se þe
uestimentum; *Qui habet duas tunicas det non habenti et qui*
hæfð mettas gelice do
habet escas similiter faciat;

se apostol sæde hæbbende soðlice fodan 7 mid hwam
Paulus apostolus dixit. Habentes autem alimenta et quibus
we beon oferhelede þam eðhylde syn we
tegámur³ his contenti⁴ simus;

sæde leas gyfu 7 idel ys fægernyss on eallum
Salomon dixit. Fállax gratia et uana est pulchritudo; Omni
timan reafu þine syn deorwyrþe 7 ele of heafude þinum
tempore uestimenta tua sint pretiosa et oleum de cápite tuo
na ateorige
non deficiat;

sæde reaf soðlice þe clæne si abutangedon na
Augustinus dixit. Uestis autem tibi pura circumdetur non

¹ secundum. ² i. adiuuare. ³ i. induamur. ⁴ i. sufficientes.

to fægernysse ac for nedbehefe oferhelinege þæt
*ad pulchritudinem sed propter necessarium tegumentum*¹. ne
 na þænne begytenum reafum þu byst gescrydd oþre
 dum *exquisítis indumentis uestiérís* áleram
 fylþe nime
turpitudinem súmas.

sæde plumfeþera hnescnyss geonglice lima
Hieronimus dixit. Plumárum mollíties iuuenília membra
 na gehylpe swa hwæt soðlice lichaman ure bewerian mæg
non fóueat; Quicquid enim corpora nostra défendere pótest.
 7 menniscre help(an) wanhalnysse þæt an to genemnene ys
 et *humáne succúrrere inbecillitati hoc úna appellanda est*
 tunice
 tónica;

sæde nan witodlice reafu deorwyrðe butan to
Gregorius dixit. Némo quippe uestimenta pretiosa. nisi ad
 idelum wuldre secð gewislice þæt he wyrðfulra oþrum beon
inánem gloriam querit uidelicet ut honorabilior ceteris ésse
 si gesewen nan wyle þar deorwyrðum reafum beon embescrydd
uideatur; Nemo uult ibi pretiosis uestibus indui
 þar fram oþrum na mæge beon gesewen for sylfne idelre gylpincege
ubi ab aliis non póssit uidéri; Pro sola inani gloria
 reaf deorwyrðre byþ gesoht
*uestimentum pretiosius*² quéritur;

sæde gefratewung witodlice reafa geswutelaþ hu
Effrem dixit. Ornatus quippe uéstium indicat qualiter
 þa þe eorðlice synd we witan 7 þurh biggencg beorhtran scrudes
ea que terrena sunt sapiamus. et per studium clarioris amictus
 from ecere beorhtnysse nacode beon we beoð oncnawene
 ab aeterna claritate nūdi esse dinóscimur;
 þwean ansyne handa 7 fet geornlicur þeowas us geswutelað
*Lauare faciem manus ac pedes in pénſius*³. seruos nos indicat
 leahtra
uitiorum;

· sæde þænne we soðlice gefratewunga we behealdað
Basilius dixit. Dum enim ornamenta conspícimus
 lichamena 7 lichaman 7 sawle we gegremiað scyppend
corporum et corpore et anima offendimus creatorem;

¹ i. indumentum.   ² i. pretiosis.   ³ i. uehementius uel diligentius.

XLIV.

be mildheortnysse.

De Misericordia.

drihten segð on godspelle eadige beoð þa mildheortan
Dominus dicit in euangilio. Beati misericordes
 forþi hi mildheortnysse begytað beoð eornostlice mild-
 quoniam *ipsi misericordiam consequentur* *Estote ergo miseri-*
 heorte swa swa eac fæder eower mildheort ys þu na forwyrnst
cordes sicut et pater uester misericors est; Non negábis
 mede wædlan 7 þearfum
mercedem indígenę et pauperi;

se apostol sæde beoð soðlice eow betwyanan milde
Paulus apostolus dixit. Estote autem inuicem benigni.
 mildheorte scrydað eow swa gecorenan godes 7 halige 7
misericordes. induite uos sicut electi dei. et sancti et
 gelufude innoþas mildheortnysse bega þe sylfne to arfæstnysse
dilecti uiscera misericordiae; Exérce te ipsum ad pietatem;
 witodlice lichamlic biggeng to gehwædum nytlic ys ærfæstnyss
Nam corporalis exercitatio ad módicum utilis est pietas
 soðlice to eallum nytlic ys
autem ad omnia utilis est;

sæde mildheortnyss 7 soðfæstnyss na þe forlætan
*Salomon dixit. Misericordia et ueritas non té déserant*¹ ;
 wel deð sawle his wer mildheort se þe soðlice wælhreow ys 7
Benefacit animę suae uir misericors. qui autem crudelis est. et
 his magas awyrpð mildaung gearwað lif mildheortnyss 7
propinquos ábicit; Clementia préparat uitam misericordia et
 soðfæstnyss gearwiað godu mildheortnyss 7 soðfæstnyss geheald-
ueritas préparant bona; Misericordia et ueritas custo-
 að cyning 7 byð gestrangud mid miltse þrymsetl his don
diunt regem et roboratur clementia thronus eius; Fácere
 mildheortnysse 7 dom ma geliciað mid gode þænne
misericordiam et iudicium. magis placent apud deum quam
 offrunga
uictime;

¹ i. dimittant.

sunu sæde on demende steopcildum beo þu
Hiesus filius Serach dixit. In iudicando¹ pupillis ésto
 mildheort swa fæder ælc mildheortnyss deð stowe anra-
 misericors ut pater; *Omnis misericordia faciet locum uni-*
 gehwylcum æfter geearnunge weorca hyra la hu micel ys
 cūique secundum meritum operum suorum; *Quam magna²*
 mildheortnyss godes 7 gemiltsung his gecyrrendum to him
misericordia dei. et propitiatio illius conuertentibus ad se;
 gemiltsung mannes abutan freond his mildheortnyss soðlice
Miseratio hominis circa proximum suum: misericordia autem
 godes ofer ælc flæsce se þe mildheortnyss haefð ge he lærð
dei super omnem carnem; Qui misericordiam habet et docet
 ge he tyð swa fæder heorde his se þe deð mildheortnyss
 et érudit quasi pater gregem suum; *Qui facit misericordiam*
 tobringð offrung
óffert sacrificium;

sæde gedafenað witolice eac þæne se þe
Augustinus dixit. Oportet quippe etiam eum qui
 mildheortnyss secð eac hyne for hæle his sum þincg
misericordiam requirit. et ipsum pro salute sua aliquid
 beswincan findan we magon mildheortnyss ac on sawle gedre-
 elaboreare; *Inuenire possumus misericordiam. sed in anima contri-*
 fedre 7 on gaste eodmodnyss on forðsiþe þinum geþenc god
bulata et spiritu humilitatis; In exitu tuo cogita deum.
 7 on cwyde þinum læf þearfum þu þyder færst 7 weorcu
 et in testamento tuo relinque pauperibus tu illuc uadis. et opera
 þine þurhwuniað
tua permanent;

sæde þar mildheortnyss byð soht butan wiþerwenn-
Gregorius dixit. Ubi misericordia quæritur sine contro-
 inege hæl ys lar butan mildheortnyss swyþe byþ
uérsia³ salus est; Disciplina sine misericordia multum de-
 towurpen gif an butan oþrum si gehealden
struitur. si una sine altera teneatur

sæde na soðlice earnian. godes mildheortnyss
Ciprianus dixit. Neque enim mereri dei misericordiam
 mæg se þe mildheort sylf na byð ne na begytt mid god-
 pôterit qui misericors ipse non fuerit; *Neque inpetrabit di-*

¹ i. iudicans.

² s. est.

³ i. oppugnatione.

cundre miltse ænig þinc on benum se þe to bene þearfan
uina pietate aliquid in precibus qui ad prēcem pauperis
 na byð mildheort
*non fuerit humanus*¹;

sæde mildheortnyss fram midþoligende fremedre
*Isidorus dixit. Misericordia a compatiendo aliéne*²
 yrmþe nama gehlet nan soðlice on oþrum beon
*misérie uocabulum*³ sortita est; *Nullus autem in alio esse*
 mildheort mæg se þwyrlice libbende on him mildheort nys
misericors pōtest. qui prāue uiuendo in se misericors non est;

sæde na geearnian godes mildheortnysse mæg
Ciprianus dixit. Neque mereri dei misericordiam pōterit
 se þe to bene þearfan he na byð mildheort
qui ad prēcem pauperis ipse non fuerit humánus;

XLV.

be efenþrowunge nihstan.
De Compassione Proximi.

drihten segð on godspelle ealle eornostlice swa hwylce swa
Dominus dicit in euangeliō. Omnia ergo quaecumque
 ge willað þæt don eow menn swa eac ge doð him þys
uultis ut faciant uobis homines ita et uos facite illis; Haec
 ys soðlice lagu 7 witigan
est enim lex et prophetae;

se apostol sæde geblißian mid geblißigendum wepan
*Paulus apostolus dixit. Gaudere*⁴ *cum gaudentibus flere*
 mid wependum neodum haligra gemænsumigende þurh
cum flentibus necessitatibus sanctorum communicantes. per
 soþe lufe þeowian eow betwynan gif abygud byþ mann on
*caritatem seruire inuicem; Si preoccupatus*⁵ *fuerit homo in*
 ænigum gylte ge þe gastlice synd lærað þus geradne on
aliquo delicto. uos qui spiritales estis instruīte huiusmodi in
 gaste liðnysse besceawigende þe sylfne þæt þu eac si costud
spiritu lenitatis considerans te ipsum ne et tu tempteris;
 underfoþ untrume geþyldige beoð to eallum
Suscipite infirmos patientes estote ad omnes;

¹ i. misericors.² i. aliorum.³ i. nomen.⁴ s. debemus.⁵ i. preuentus.

sæde se þe forsylið nehstan his he syngas
Salomon dixit. Qui despicit proximum suum peccat;
 geleafan ah mid nehstum on þearflicnysse his þat eac on
Fidem posside cum proximo in paupertate illius; ut et in
 godum his geblissige on tide gedrefednysse nehstum þurh-
bonis illius laeteris; *In tempore tribulationis proximo pér-*
 wuna getrywe þat on yrfwerdnysse his midyrfenuma þu sy-
mane fidelis ut in hereditate illius cohéres sis;
 forspil feoh for broþor 7 freond fram na awend ansyne
Pérde pecuniam propter fratrem et amicum; *Ne auertas faciem*
 þine fram nehstum þinum se þe pytt dylf nehstan on þæne
tuam a proximo tuo; *Qui fóueam fódit proximo in illam*
 he fealð se þe sett stan nehstan he ætspyrnð on þam 7
 décidit. et qui statuit lapidem proximo offendit in eo. et
 se þe grin oþrum legð he forwyrð on þam
qui laqueum aliis pónit peribit in illo;

sæde gif hwylc þa þe gesihð on gylte nehstan his
Origenis dixit. Si quis éa quæ uídet in delicto proximi sui.
 oððe huru na gebicnað oððe on gewitnysse geclypud na þa
 uel non indicat. uel in testimonium uocatus. non quæ
 soþe synd segð wite gyltes byð ongceanfealden to gewitan
 uéra sunt dixerit: pónena commissi reuóluitur ad concium;

sæde efenþrowunge soðlice nehstes wel oft besitt
Gregorius dixit. Compassionem enim proximi plerumque obsidet
 arfæstnyss leas se þe soðlice sar onfehð on fremdre
pietas falsa. qui enim dolorem excipit in aliena
 neode rode byrð on geþance na soðlice ealles
 necessitate crucem portat in mente; *Neque enim aliter*
 alysendes ures lima we beoð gewordene butan togeþeodende
redemptoris nostri membra efficimur. nisi inherendo
 gode 7 midþoligende nehstum rod witodlice fram cwylminege
deo et compatiendo proximo; Crux quippe a cruciati
 ys gecweden 7 twam gemetum rod byð uppahafen þænne oððe
 dicitur. et duobus modis crux tollitur¹ cum aut
 þurh forhæfednysse rode drihtnes we berað oððe þænne
 per abstinentiam crucem domini baiulamus aut²
 þurh midþrowunge nehstes necde his ure
 per confessionem proximi: necessitatem illius nostram

¹ i. sustinetur.

² s. cum.

we getellað witodlice gif þas ænig for tidlicre geswenednysse
putamus; *Nam si haec quisque pro temporali afflictione*
gegearwað rode witodlice berð ac faran æfter gode
éxhibit: crucem quidem báíulat sed íre post deum
wiðsæcð twam soðlice gemetum rod byþ upphafen. þænne
recússat; Duobus enim módis crux tollitur. cum
oððe þurh forhæfednysse byð geswenct lichama oððe purh mid-
aut per abstinentiam adfligitur corpus. aut per con-
prowunge nehstan byð geswenct mod midþrowung witodlice
passionem proximi adfligitur animus; Compassio quippe
menn 7 rihtincg leahtrum scyl beon þæt on anum 7 þam sylfum
homini et rectitudo uitiis debetur: ut in úno eodémque
menn 7 we lufian god þæt he geworden ys 7 we ehtað
homine et diligamus bonum quod factus est et perséquimur
yfelu þe he deð þæt na þænne gyltas unwerlice forgyfað na
mala que facit. ne dum culpas incáute remittimus¹: non
eallunga þurh soðe lufe midþolian ac þurh gymeleaste
iam per caritatem cónpati. sed per negligentium
foryfan beon gesewene þæt eornostlice we scylon gegearwian
concedisse uideamur; Hoc ergo nos debemus exhibére
nehstum þæt unwyrþum us fram scyppende urum we
proximis quod indignis nobis a creatore nostro con-
geseoð beon gegearwud na nehstan lufian byð oferswyðed
spícum exhibéri; Minus² proximum amare conúincitur:
se na mid him on neode his eac swylce þa þe him
qui non cum éo in necessitate illius étiam éaque sibi
derigende synd þolaþ nane. þa we magon gebroþrum
noxia³ sunt pátitur; Nulla que póssumus fratribus
agyldan godu we wiðsacan þanon soðlice him se ys ofer
inpéndere bona recussémus; Índe enim ei qui est super
ealle we genealæcean þanon. us þurh midþrowunge nehstes
omnia propinquámus. unde nos per compassionem proximi
eac swylce under us sylfe we alecgað swa micele
étiam sub nóstmet ipso depónimus; Quánto
swa we swyþor þurh midþrowunge we beoð togetogene.
plus per compassionem adtráhimur.
swa micele heagre 7 soðlicur we gode genealæcean swa hwyle swa.
tánto áltius ueriusque propinquamus⁴; Quisquis

¹ i. relaxamus.² i. non.³ i. nocentia.⁴ s. deo.

yfele na forþyldigað he him sylfum þurh ungeþyld his *malos non tolerat*¹ *ipsi sibi per intolerantiam*² *suam* gewita ys þæt he god nyss god he næs þæne yfelra *testis est quia bonus non est*; *Bonus non fuit quem malorum* þwyrnyss na fandod(e) isen ure sawle nateshwon *prauitas non probauit*³; *Ferrum nostrę animę nequāquam* byð gelædd to gehwædnyssse scerpnysse gif þæt þu nære byð *perdūcitur ad subtilitatem*⁴ *acūminis si hoc non éras erit* fremedre feole þwyrnyssse swa micele eornostlice mare yfele *aliéne*⁵ *līma prauitatis*; *Tánto ergo magis male* to forþyldigenne synd swa micele swa hi swyþor genihtsumað swa *tolerandi sunt. quánto amplius abundant*; *Sic* we scylon don care ure þæt we na forgyman care *debemus ágere curam nostram. ut non neglegámus curam* nehstan gif soðlice þæt beon agolden us rihtlice *proximi*; *Si enim et quod inþéndi nobis recte* we willað oþrum we forgyfað 7 þæt us gewyrþan we nellað *uólumus aliis inpertímur et quod nobis fieri nólumus* þæt oþrum don we forbugan soðre lufe lage ungederede *hoc aliis fúcere deuitamus caritatis iúra inlési* we gehealdap *seruabimus*;

sæde þæt þe getimian þu nelt na nehstum þinum *Basilius dixit. Quod tibi accidere non uís. nec proximo tuo* þu gewilnige becuman besargian on fremedium yrmþum *cupias euénire; Condolére*⁶ *in aliénis calamitatibus* geferlæcean mid wopum on fremedium gnornungum on *sociáre flétibus in aliénis meróribus: In* gedrefednyssse oþres 7 þu beo unrot swylc beo þu oþrum *tribulatione altérius. et tu esto tristis; Talis esto aliis.* swylee þu gewilnast beon embe þe oþre þæt þu nelt þolian *quales óptas ésse circa té alios; Quod non uís patí.* na do þu 7 na ongebring oþrum yfelu þæt þu na þolige *non facias. et non inferas*⁷ *alii mala ne patiáris* gelice swa mildheort beo on fremedium gyltum eall swa on *similia; Ita clemens esto in aliénis delictis sicut in*

¹ i. non suffert.

² i. insufferantiam.

³ i. temptauit.

⁴ i. exilitatem.

⁵ i. aliorum.

⁶ s. debemus.

⁷ i. inducas.

þinum þæt na þu elles ne elles oðre deme 7 swa oþre
 túis. ut nec áliter te. nec aliter alios penses¹. et sic alios
 deim swa þu beon gedemed wilnast
iudica. ut *iudicari* *cúpis* ;
 sæde þænne soðlice us betwynan byrþena ure
Effrem dixit *Cum enim inuicem ónera nostra*
 we berað wiperwinnan urne deoful we gescyndað 7
portámus. conluctatorem² nostrum diabolum confundimus³ et
 we ofercumað 7 drihten urne se on heofenum ys
superámus et dominum nostrum qui in caelis est
 we arwurþiað eallswa drenc wæteres þyrstendum on hætan
honorificamus; Sicut potus áque sitienti in éstu
 sunnan swa spæc frofre breþer on gedrefednysse
sólis. sic sermo consolationis fratri in tribulatione
 costunge gesettum
temptationis pósito

XLVI.

be upahafennysse.
De Elatione.

drihten segð on godspelle ælc se þe hyne uppahæfð
Dominus dicit in euangelio. Omnis qui se exaltat
 he byð genyþerud
humiliabitur;

se apostol sæde gif gyt mannum gelicode cristes
Paulus apostolus dixit. Si adhuc hominibus placérem christi
 þeow ic nære we na beon gewurdene ideles wuldres
 seruuus non ésem; *Non efficiamur inánis gloriæ*
 grædige us betwynon forþclypigende gemænelice andigende
cúpidi. inuicem prouocantes inuicem inuidentes;
 gif hwylc wene hyne ænig þineg beon þænne he sy naht
Sí quis existimat sé aliquid ésse eum sit nihil
 sylf he hyne beswicð
ipse sé sedúcit;

sæde onscunung drihtnes ys ælc andeaw
Salomon dixit. Abominatio domini est omnis árrogans

¹ i. iudices.

² i. oppugnatorem.

³ i. perturbamus.

þeah þe he of handa to handa byð he na byð unscyldig
 étiamsi mánu ad manum fuerit. non erit innocens;
 se þe hyne bogað 7 tobrætt teonan he awelið se þe hopað on
 Qui se iactat et dilat. iúrgia cóncit; Qui spérat in
 drihtne he byð uppahafen
 domino subleuatur;

sæde on eall þæt he wat hit sylf mod ofsett
 Gregorius dixit. In omne quod scit sé sé méns déprimat.
 na þæt mægen ingehydes gegaderað wind uppahafennysse
 ne quod uirtus scientiae cóngregat uéntus elationis
 afyrsige wunderlic witodlice dæd þænne uppahafennys na
 tollat¹; Miránda quippe actio cum elatio non
 uppahefð ac gehefegap þænne upplic gyfu to heagrum
 éleuat sed gráuat; Dum supérrna gratia ad altiora²
 to understandendum we beoð gelædde swa heagre
 intellegenda dúcimur³ qúanto sublímius³
 swa we beoð uppahefde swa micelum symle þurh eadmodnysse
 leuamur. tanto semper per humilitatem
 us sylfe mid andgyte urum ofsettan we scylon swyþe
 nosmet ipsos intellectu nostro prémere⁴ debemus; Ualde
 witodlice uppahafen mod byð astynt gif se ofer þæne
 quippe eláta mens retúndit. si ipse super quem
 hyne uppehefð byð underaled andeawe ueras wiðinnan
 sé extóllit subponatur⁵; Arrogantes uiri íntra
 haligre gelaþunge þeah þe hi god lybbende forfleoð hyne
 sanctam aeccliam⁶ quámuis deum uiuendo refugiunt eum
 swa þeah soðlice gelyfende andettað
 tamen ueráciter credendo confitentur;

sæde be rihtwisnysse mægene mid nanes pryte
 Isidorus dixit. De iustitie uirtute nulla elatione
 þu ofermodiga be godum dædum na beo þu appahafen 7 be
 supérbias. de bonis factis non extolláris. et de
 godum weorcum na gylp þu pryte heage utawyrpð 7
 bono opere non gloriéris; Elatio excelsos deiécit et
 wiþerwyrdnyss prute genyþerude þæt þu geswuteligende
 arrogantia sublimes humiliavit; Quod manifestando
 miht forlætan suwigende geheald
 pótis amittere. tacendo custodi;

¹ i. auferrat.

² i. superiora.

³ i. altius.

⁴ i. inclinare.

⁵ i. deprimatur.

XLVII.

be life mannes.

De Vita Hominis.

segð on godspelle na geþence ge on heortum
Dominus dixit in euangilio. Ne cogitétis in cordibus
 eowrum hwæt ge onscrydan oððe hwæt ge etan sawl
uestris quid induamini. aut quid manducétis. anima
 eower ma ys þænne mete na þæt ingæð on muð
uestra plus est quam éscā; Non quod intrat in ós
 besmitt mann ac þæt forðgæð of muþe þæt
coíñquinat hominem: sed quod procédit ex óre hoc
 besmitt mann
coíñquinat hominem;

se apostol sæde nys rice godes meta 7 drinc
Paulus apostolus dixit. Non est regnum dei éscā et potus.
 ac rihtwisnyss 7 sibb 7 bliss on haligum gaste
sed iustitia. et pax et gaudium in spiritu sancto;
 selust hit soðlice ys mid gyfe beon gestaþelud heortan na
Optimum enim est gratia stabiliri cōr non
 mid mettum þa na framedon gangendum on þan
éscis quae non profuerunt ambulantibus in eis;

sæde na geswencð drihten mid hungre sawle
Salomon dixit. Non adfligit dominus fáme animam
 rihtwises betere ys slota dryge mid blisse þænne hus
iusti; Melior est bucélla sicca cum gaudio quam domus
 full mettum mid sace
plena uictimis cum iúrgio;

sunu. sæde angyn lifes mannes wæter 7
Hiesus filius Sirach dixit. Initium uitę hominis aqua et
 hlaf 7 scrud lif manfull to gystigenne of huse on
panis et uéstimentum; Vita nequam hospitándi de domo in
 hus betere ys deað þænne lif biter 7 rest
domum; Melior est mors quam uita amára. et requies
 ece þænne adl þurhwunigende aelcne mete ytt
aeterna quam languor perseuérans; Omnem éscam mandúcat
 wamb 7 ys mete mete betere angyn neodbehefe lifes
 uenter. et est cibus cibo melior; *Initium necessarium uitę*

manna wæter fyr ⁊ isen meolc ⁊ hlaf smedmen
hominum aqua ignis. et ferrum. lac. et panis similagineus.
 hunig ⁊ winclyster winberian ⁊ ele ⁊ reaf þas
*mel. et bōtrus. iūe. et oleum. et uestimentum; H*uec
 ealle haligum on gode swa arleasum ⁊ synfullum on yfele
omnia sanctis in bona. sic impiis et peccatoribus in mala
 beoð gecyrrede
conuertentur;

Augustinus sæde ælc yfel oððe forþi leofað þæt
 dixit. *Omnis malus aut ideo uiuit ut*
 he sy geþread oððe forþi he leofað þæt þurh hyne gode
corrigatur. aut ideo uiuit ut per illum boni
 beon begane
exerceantur;

XLVIII.

be gifum oþþe lácum.
De Muneribus.

drihten segð on godspelle gyfa ablendað eagan
Dominus dicit in euangelio. Munera excécant oculos
 witena ⁊ he awendað wordu rihtwisa
sapientium et mūtant uerba iustorum;

Salomon dixit. Munera de sīmu impius accipit ut
 he forhwyrfe siðfatu domes na syle þu fremedum wyrðscype
peruertat sēmitas iudicii; Non dés alienis honorem
 þinne
tuum;

sunu sæde ær þam þe hi onfon beoð gecyssede
Hiesus filius Sirach dixit. Donec accipiant osculantur
 handa syllendes ⁊ on behatum geeadmettað stefna hyra
manus dantis et in promissionibus humiliant uoces suas
 on tide edleanes hi gyrnað tide geseald soðlice ⁊
in tempore redditionis¹ postulabunt tempus; Datum uero et
 onfangen eall awritt þænne þu sylst na ætwit þu
 acceptum onne describe; *Cum déderis ne impróperes;*

¹ i. restitutionis.

swa hwæt swa þu sylst getele ⁊ ic mete þar handa manega
Quodcumque trádes numera et appendo; Ubi manus multe
 synd beluc
sunt cláude;

sæde unrihthæmed gelomlice þæt na of
Agustinus dixit. Adulteratur frequenter. quod non ex
 willan byð geseald þæt soðlice of agenum byþ getipud
uoluntate datur. quod enim ex propria prestatur
 willan mid ealre soðfæstnysse byð forgyfen
uoluntate. cum omni ueritate donatur;

sæde swa micele eornostlice beon eadmodra gehwylc
Gregorius dixit. Tanto ergo esse humilior quisque
 scyl of gyfe swa micele hyne gewriþenra beon besceawæð on
debet ex munere quanto se obligatiorem esse cōspicit in
 agyldendum gesceade se þe eornostlice halige endebyrdnysse
reddenda ratione; Qui ergo sacerdos ordines
 sylð þænne fram ælcere gyfe hand ascæcð þænne on
tribuit tunc ab omni munere manus excutit. quando in
 godcundum þingum na þæt an nan feoh ac eac swylce
diuinis rebus. non solum nullam pecuniam. sed etiam
 mennysce gyfe na secð
humánam gratiam non requirit.

sæde we na scylon wiðsacan lifes þises gyfe
Josephus dixit. Non debemus recussare¹ uite istius munus
 þa sealde us god gif mannes sylena we ongeanwyrpað
quod dedit nobis deus. Si hominis data reiciamus.
 teonfulle we synd swa micele ma gehealdan we scylan þæt we
contumeliosi sumus. quantomagis seruare debemus quod
 fram gode urum onfoð
a deo nostro accipimus;

XLVIII.

be ælmessan.
De Elemosina.

drihten segð on godspelle syllæð ælmyssan ⁊ efne calle
Dominus dicit in euangelio. Date elemosinam et ecce omnia

¹ i. abnuere.

clæne synd eow becypað þa ge agað 7 syllað ælmyssan mûnda sunt uobis; *Uéndite quæ possidetis et dâte elemosinam;* doð eow saccas þa na ealdian goldhord na geteori. *Fácite uobis sâcculos¹ qui non ueterescant. thesaurum non defici-* gende on heofonum þider þeof na genealæce ne moþþe entem in celis. *quo fur non adprópiat neque tinea* gewemð corrúmpit;

on bec ys gecweden betere ys don ælmyssan þænne *In libro tobí dicitur. melius est facere elemosinam. quam* goldhordu goldes ongceanlecgean þa þe doð ælmyssan 7 *thesáuros auri repónere; Qui faciunt elemosinam et* rihtwisnysse hi beoð gefyllede mid life ecum *iustitiam saturabuntur uita eterna;*

se apostol sæde eadiglicur ys syllan þænne niman *Petrus apostolus dixit. Beátius est dâre quam accipere.*

se apostol sæde se þe spærlice sæwð spærlice he *Paulus apostolus dixit. Qui parce seminat parce et* eac g(e)ripð god soðlice donde we na geteorian þa hwile we metet; *Bonum autem facientes non deficiamus; Dum* timan habban we wyrcean god to eallum swyþost soðlice *tempus habemus operemur bonum ad omnes maxime autem* to hiwcuþum geleafan mannum *ad domésticos fidei homines;*

sæde synd alysednysse sawle weres welan his se þe *Salomon dixit. Redemptio² animæ uiri diuitiae suæ qui* soðlice gemiltsað þearfum eadig he byþ se þe teonað *autem miserebitur pauperi beatus erit; Qui calumniatur* þearfan tælð scyppende his arwurþað soðlice þæne se þe *pauperem exprobat factori eius honórat autem eum qui* gemiltsað þearfan *miserebitur pauperi;*

sunu sæde beluc ælmyssan on heortan *Hiesus filius Sirach dixit. Conclûde elemosinam in corde* þearfan 7 þeos for þe gebitt fram ælcum yfele fyr *pauperis. et haec pro té exorabit ab omni malo; Ignem* byrnende acwencð waeter 7 ælmyss wiðstynt synne nys *ardentem extinguit aqua; et elemosina resistit peccato; Non est*

¹ i. marsurios.

² s. sunt.

him wel þa þe syngallice synd yfele 7 ælmyssan hi na syllas
eis bene qui assidue sunt mali! et elemosinam non dant;
 ælmyss werec swylce tacn mid him for bebed
Elemosina¹ uiri quasi signaculum cum ipso; Propter mandatum
 togenim þearfan 7 for næfte his ne forlæt hyne idelne
adsūme pauperem. et propter inópiam eius ne dimittas illum uácuum;
 gesete goldhord on bebodum heahstes 7 hit framað þe ma
Póne thesaurum in preceptis altissimi. et prôderit tibi mágis
 þænne goldhord ælmyssan þearfan na ascyra þu 7 eagan þine
quam aurum; *Elemosinam pauperis ne fráudes et oculos tuos*
 ne forhwyrf þu fram þea(r)fan sawle hingrigendes ne forseoh þu
ne transuertas a páupere; *Animam esurientis ne despéxeris*.
 7 na gedref þu þearfan on næfte his heortan wanspediges ne
 et non exásperes² pauperem in inópia sua; *Cor inopis* ne
 geswenc þu 7 þu forð na ateo sylene angsumum gebed
adflíxeris. et non prótrahas datum angustiánti³; *Orationem*
 gedrefedes na awyrp þu 7 na framawend ansyne þine fram
contribuláti ne abicias! et non auertas faciem tuam ab
 wædlum fram wanspedigum na framawend eagan þine for
egéno; *Ab inope ne auertas oculos tuos propter*
 yrre wyrigendes þe þearfan on bitemysse byð gehyred
iram; *Maledicéntis té pauperis in amaritudine exaudietur*
 ben his gehyrð soðlice hyne se worhte hyne gegaderunge
precatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum; *Congregationi*
 þearfena gecwemne þe do þu ahyld þearfum eare þin
pauperum affábilem⁴ te fácite; *Inclína pauperi aurem tuam*.
 þæt si gefulfremmed gemiltsung 7 bletsung þin beforan deaþe
ut perficiatur propitiatio et benedictio tua; *Ante mortem*
 wel do sawle þinre 7 æfter mægenum þinum ræcende
 bene fáce animę tuę. et secundum uires tuas expórrigens
 syle þearfum syle þearfum 7 onfoh gerihtwisa sawle þine
dá pauperi; *Da pauperi et accipe*; *Justifica animam tuam*
 ær forðsiþe þinum wyrc rihtwisyssse forþi nys mid
ante óbitum tuum operare⁵ iustitiam quoniam non est apud
 helwarum gemetan mete se þe deð miltheortnysse he lænð
ínferos inuenire cibum; *Qui facit misericordiam fenerat*
 nehstum læn nehstum þinum on tide neode his
proximo; *Fénera proximo tuo in tempore necessitatis illius*;

¹ est.² i. non perturbes.³ i. tristi.⁴ i. fatuabilem.⁵ i. fac.

sæde on cystignysse soðlice þearfena na herereafu
Augustinus dixit. In largitate enim pauperum non spolia
 ac gyfa beoð gesohte hwylc seo gyfu ys þa oþer mid
 sed dona requiruntur; *Quale illud munus est quod alter cum*
 blisse onfehð oþer mid tearum forlæt ofer þæt se geblissað
gaudio accipit alter cum lacrimis amittit: super quod ille gratulatur
 þes asihð þeah þu forgyfe þine beteran ælmyssan
iste suspicat: quamvis largiaris tuum meliorem elemosinam
 þu dest gif þu agyfst fremede fremede soðlice ys þæt
facis: si reddas alienum¹; Alienum enim est quod
 we habbað gif na gedafenigendlice þam we brucað to hæle
habemus. si non competenter eo uitimur ad salutem;
 þeos ys mid gode gecweme ælmyss seo of agenre byð
Haec est apud deum grata elemosina: que ex uernacula² ex-
 gegearwud spede ne facfull reaflac byð geseald ma willað
hibetur substantia neque fraudulenta preda tribuitur; Málunt³
 hi hyra forspillan forgyfende þænne fremede gesettan gelogigende
sé suum perdere largiendo quam aliena restituere conponendo;

sæde to lytlum beode æwfæste þearfan 7
Hieronimus dixit. Ad mensulam⁴ religiosi: pauperes et
 ælþeodige mid him crist gebeor beon witan wyrþscype ys
peregrini cum illis. christum conuiuam esse noscant; Gloria⁵
 bisceoppa þearfan of æhtum foresceawian teona ealra
episcoporum pauperem opibus preuidere; Ignominia⁶ omnium
 sacerda agenum hicgean welan
sacerdotum propriis studere divitiis;

sæde na si þu idel þænne þu dest ælmyssan
Basilius dixit. Non sis uanus cum feceris elemosinam
 behofigendum na þe þam beteran þam þe þu lænst þu wen
indigenti: neque te illo meliorem cui feneras aestimes;

sæde synd soðlice þa micele lufiað 7 mænige of
Gregorius dixit. Sunt enim qui magna diligunt. et multa ex
 þam þe hi agað wædlum dælan asmeagiað þæt gyltas
his que possident egensis distribuere pertrahant: ut culpas
 hyra ætforan godes eagum miltheortnysse innoþum alysan
suis ante dei oculos misericordiae uisceribus redimant:

¹ i. aliorum. ² i. ex propria. ³ s. multi. ⁴ i. ad mensam.

⁵ s. est.

⁶ i. irrisio uel despicio.

þænne gehwylce nedbehefe þearfendum we syllab hyra him
Dum quilibet necessaria indigentibus dámus. sua illis
 we agyfaþ næs ure we gyfað eorðlice witodlice ealle geheald-
réddimus non nostra largimur; Terréna quippe omnia ser-
 ende we forlætað ac wel gyfende we gehealdað swa hwylc swa
uando amittimus sed bene largiendo seruámus; Quisquis
 nu gode weorcu þearfendum gegearwað him þas synderlice
nunc bona opera indigentibus éxhibit. ei hæc specialiter
 agylt on þæs þas lufe gegearwað
inpéndit¹. cuius² haec amore exhibérit;

sæde nane gyltas mid ælmyssum magan beon alysedē
Isidorus dixit. Nulla scélera elemósinis pósse redémi.
 gif on synnum gehwylc þurhwunað nan ys gyltes forgyfeyss
si in peccatis quisque permánserit; Nulla est delicti uenia
 þænne swa forestæpð mildheortnyss þæt hi fyligean synna
quando sic precédit misericordia ut eam sequantur peccata;
 se þe feond lufað 7 se heofigendum lufe midþrowunge
Qui inimicum diligit. et qui lugenti affectum³ compassionis
 7 frofre forgyfð oððe on sumum neodum geþeaht
 et consolationis *inpérit⁴ aut in quibúslibet necessitatibus consilium*
 gegearwað ælmyssan butan twyon deð þeah þe ænig sy
 ádhibet. elemosinam procul dubio facit; *Quámuis quisque sit*
 þearfa nan swa þeah hwanon sylle behofigendum beladunge
 egens⁵ nullam tamen unde tribuat egenti excussionem
 næfte mæg ongeanwyrpan twa synd ælmyssan an lichamlic
inópię⁶ póttest obícere⁷; Dúe sunt elemosinę úna corporalis.
 wædligendum syllan swa hwæt swa þu miht oþer gastlic
 egenti dare quicquid potueris. altera spiritalis.
 forgyfan fram þam þu derud byst be reaflacum fremedum
dimittere a quó lésus fueris; De rapinis aliénis
 ælmyssan don nys weldæd miltsunge ac gestreon
elemosinam fácere non est officium miseracionis⁸ sed emolumentum⁹
 gyltes se þe eornostlice unrihtlice aetbryt rihtlice næfre sylð
sceleris; Qui ergo iniuste tollit. iuste numquam tribuit;
 ne he wel oþrum gearwað þæt he fram oþru(m) gyrnð
Nec bene altero prebet. quod ab alio extórquet⁹;

¹ i. donat.

² s. in.

³ i. amorem.

⁴ i. donat.

⁵ i. pauper.

⁶ i. egestatis.

⁷ i. obponere.

⁸ i. augmentum.

⁹ i. exigit.

micel gylt ys þincg þearfena gearwian welegum 7 of
Magnum scélus est rés pauperum prestare diuitibus et de
ælhtum wanspedigra begytan herunge mihtigra ne
sumptibus¹ inopum adquirere fauórem² potentum; Ne
geceos þu hwam þu gemiltsige þe læs þu forgæge þæne se þe
élugas cūi misereáris. ne fórtē pretéreas eum qui
geearnað underfon mare ys welwyllednyss þænne þæt ys gesaald
meretur accipere; Maior est beniuolentia. quam quod dátur;
se þe mid unrotnyssse hand ræcð wæstm edleanes
Qui cum tristitia manum porrexerit: fructum remunerationis³
forlæt nys soðlice mildheortnyss þar nys welwillednyss
amittit; Non est enim misericordia ubi non est beniuolentia;
na ætforra þu oþrum þanon oþrum þu sylle naht framað gif
Non auferas alteri unde alii tribuas; Nihil proficit si
oþerne þanon þu gereordst þanon þu oþerne idelne dest
alium inde reficis unde alium inánem⁴ fácis;
sæde se þe æfter gode ælmyssan deð god
Ciprianus dixit. Qui secundum deum elemosinam facit: deum
he gelyfð 7 se þe hæfð geleafan soðfæstnyssse gehealt godes
credit. et qui habet fidei ueritatem. seruat dei
ege se þe soðlice ege godes gehealt on gemiltsungum
timorem; Qui autem timorem dei seruat in miserationibus
þearfena god he geþencð
pauperum deum cogitat;

L.

be gedrefednyssse.
De Tribulatione.

drihten segð on godspelle ic þa ic lufige ic þreage 7
Dominus dicit in euangilio. Ego quos amo. arguo et
ic gewilde
castigo;

se apostol sæde þurh fela gedrefednyssa gedafenað
Paulus apostolus dixit. Per multas tribulationes oportet
us ingan on rice godes on eallum gedrefednyssse we þoliað
nos introire in regnum dei; In omnibus tribulationem pátimur.

¹ i. possessionibus. ² i. laudem. ³ i. retributionis. ⁴ i. uacuum.

ac we na synd geansumude we synd onscunude ac we na
 sed non angustiamur¹. apporiamur². sed non
 synd forlætene eltnysse we þoliað ac we na synd forlætene
 destitúimur. persecutionem patimur³; sed non derelinquimur.
 we synd aworpene ac we na forwyrþað symle cwylmmince
 deicimur. sed non peribimus semper⁴ mortificationem
 hælendes on lichaman urum abutanferigende þæt eac lif
 iesus in corpore nostro circumferentes⁴; ut et uita
 hælendes on lichaman urum sy geswutelud
 iesus in corporibus nostris manifestetur;

sæde se þe on þisum middanearde beon geswungen
 Augustinus dixit. *Qui in hoc mundo flagellari*
 na gearnað on helle he byþ geþread þænne soðlice we fram
 non merebitur⁵; *in inferno torquebitur*⁵; *Cum enim a*
 drihtne beoð geswungene gif eac geþyldelice we onfoð⁷
 domino flagellárimur. si et patienter excipimus et
 eadmodlice þancas we doð gif yfele we beoð synna forgyfe-
 humiliter gratias ágimus. si mali fuérimus peccatorum indul-
 nysse we onfoð gif soðlic(e) gode ece eadignysse we
 gentiam accipiemus. si autem⁶ boni aeternam beatitudinem con-
 begytað
 sequemur;

sæde se þe æne onfehð yfelu on life his na þa
 Hieronimus dixit. *Qui semel recipit mala in uita sua non*
 sylfan cwylmmincga þolað on deaþe þa þe þolode on life
 eósdem cruciatus patitur in morte quos est passus in uita;
 and micle betere ys magan sargian þænne geþanc
Multóque melius est stómachum dolére quam mentem;
 to warnigenne ys wund þæt sargian byð gehæled micel ys
Cauendum est uulnus quod dolore curatur; *Magna est*
 yrre þænne syngiendum na yrsað god læce gif he geswicð
ira quando peccantibus non iráscitur deus; *Médicus si cessáuerit*
 hælan he ortruwað
*curare*⁷ *despérat;*

sæde mid godcundum dihte byð gedon þæt lengtogram
 Gregorius dixit. *Diuina dispensatione ágitur.* *ut prolixiora*
 leahtras seocnyss lengre bærnð
uitia egrotatio prolixior exúrat;

¹ i. tristamur. ² i. iniuriamur. ³ s. sumus. ⁴ i. deportantes.
⁵ i. cruciabitur. ⁶ s. fuerimus. ⁷ i. sanare. ⁸ i. infirmitas.

sæde ongeangecyrrende soðlice god mann cwylmð
 Isidorus dixit. Reuértens enim deus hominem crúciat
 þæne syngigende forlæt swingende eft geneosað geendebyrd
 quem peccantem deserúerat. flagellando iterum uisitat; Ordinata
 ys gemiltsung godes se ær her mann þurh swingla fram
 est miseratio dei qui prius hic hominem per flagella a
 synne he gebet 7 æfter þam fram ecere susle alyst
 peccato emendat. et postea ab eterno supplicio liberat;
 eft he sæde gecoren soðlice godes sarum lifes þises byð
 Item dixit electus enim dei doloribus uitæ huius ad-
 gecwylmed þæt fullfremminege lif(es) towerdes gestryne
 téritur¹ ut perfectionem uitæ futuræ lucretur²;
 rihtwisum tidlice swingla to ecum framiað blissum 7 forþi
 Iusto temporalia flagella ad aeterna proficiunt gaudia. ideóque
 7 rihtwis on witum geblissian 7 arleas on gesundfullnyssum
 et iustus in poénis gaudére. et impius in prosperitatibus
 wepan scyl ne rihtwisum ne wiþerwyrdum god mild-
 lugére debet; Neque iusto neque reprobo³ deus mise-
 heordnysse ætbryt gode her þurh geswinc demð 7
 ricordiam ábstrahit; Bonos hic per afflictionem iúdicat et
 þar he edgylt þurh miltsunge 7 yfele her forþyldigað þurh
 illic remunerat⁴ per miserationem. et malos hic tólerat per
 tidlice miltsunge 7 þar he witnað þurh ece
 temporelam clementiam. et illic punit per aeternam
 rihtwisnysse on þysum soðlice life god arað arleasum 7
 iustitiam; In hac enim uita deus párcit impiis. et
 swa þeah na arað gecorenū on þam he arað gecorenū na
 tamen non parcit electis. in illa parcer electis. non
 swa þeah arað unrihtwisum swa micelum swa gehwylc oþþe on
 tamen parcer iniquis; Quanto quisque aut in
 lichaman oððe on geþance swingla þolað eall swa micelum
 corpore aut in mente flagella sustinet. tanto
 hyne on ende beon geedleanud he lihte þænne soðlice mangae
 sé in finem remunerari spéret; Dum⁵ enim multa
 genyþerigendlice wiþerwyrdē agyltan beoð gesewene forsewene
 damnabilia⁶ reprobi commississe uideantur despici
 fram gode mid nanre bote swingle hi beoð slegene
 a deo nullo emendationis uerbere feruntur⁷ ;

¹ i. cruciatur. ² i. mereatur. ³ i. abiecto. ⁴ i. reditat.

⁵ i. quamuis. ⁶ s. opera. ⁷ i. percutiuntur.

twyfeald dynt ys godcund an on godne dæl mid þam
Gemina¹ percussio est diuina. úna in bonam partem. qua
 we synd geslegene on flæsce þæt we beon gebette oþer mid þam
percūtimur carne ut emendemur; altera qua
 we beoð gewundude on ingehyde of soðre lufe þæt we god
uulneramur conscientia ex caritate ut deum
 hatlicur we lufian god forþe rihtwise swingð þæt na be
ardéntius diligamus; Deus ideo iustos flagellat. ne de
 rihtwisnysse ofermodigende afeallan swingl witodlice þænne
iustitia superbientes cadant; Flagellum namque tunc
 adiligað gylt þænne he awent lif ælc godcund slege
déluit² culpam cum mutáuerit uitam; Omnis diuina percussio
 oððe afeormung lifes andwerdes ys oððe angyn wites after-
aut purgatio uitæ presentis est aut initium pene se-
 fyligendes witodlice sumum swingla on þysum life ongyndað
quentis; Nam quibúsdam³ flagella in hac uita ínchoant;
 7 on eceum slege þurhwuniað þeah þe soðlice gylt tuwa
et in aeterna percussione perdúrant⁴; Quámuis enim cùlpa bis
 sy geslegen an swa slege ys understanden se her ongunnen
 percútitur. úna támén percussio intellégitur que hic (on)cépta
 þar byð gefremmed þæt on þam þe eallunga na beoð geþreade
illic perficitur. ut in his qui omnino non corriguntur
 forðstæppendra slege swingla æfterfyligendra sy angyn
precedentium percussio flagellorum sequentium sit initium
 tintregena sumum diglum godes dome her yfele ys þar
 tormentorum. *Quibúsdam secreto⁵ dei iudicio. hic male est illic*
 wel gewislice þæt þænne her gewylde beoð geþreade fram ecere
 bene. *scílicet ut dum hic castigáti corriguntur. ab eterna*
 genyþerunge beon alysede sumum soðlice þer wel ys 7 þar
damnatione liberentur. quibúsdam uero hic bene est. et illíc
 yfele gewislice sumum 7 her yfele 7 þar yfele forþi
male. pórro quibúsdam et hic male et illic male. quia
 beon geþreade nellende 7 beon geswungene on þisum life
córrigi nolentes et flagellari in hac uita
 ongyndað 7 on eceum slege beoð genyþerude murenian
incipiunt. et in aeterna percussione damnantur; Murmurare
 on swinglum godes synfull mann na scyl forþi þe swyþust þurh
in flagellis dei peccator homo non debet. quia maxime per

¹ i. duplex.

² i. mundat.

³ i. aliquibus.

⁴ i. perseuerant.

⁵ i. occulto.

þæt þe byð geþread byð gebet anragehwylc soðlice þænne
 hoc quod corripitur emendatur; Unusquisque autem tunc
 leohtlicur byrð þæt he þolað gif he his framascæcð yfelu for
 léuius pórtat¹ quod pátitur. si sua discusserit² mala. pro
 þam him byþ onbroht edlean riht rihtwis on wiþerwyrdnyssum
 quibus illi infértur retributio iusta; Iustus in aduersis
 beon afandul hyne oncneawe na beon aworpene weras halige
 probari sé cognoscat non déici; Uiri sancti
 swyþor hi aforhtiað gesundfulle þænne wiþerræde forþi godes
 plus formídant prospera quam aduersa. quia dei
 þeowas gesundfulle awyrpað wiþerræde soðlice lærað þænne
 seruos próspera déiciunt³. aduersa uero erudiunt; Tunc
 ma synd godes eagan ofer rihtwise þænne hi beon geswencte
 magis sunt dei óculi super iustos. quando eos adfligi
 fram unrihtwisum foresawung upplice geþafað þænne rihtwisum
 ab iniquis prouidentia superna permittit; Tunc iustus
 blissa beoð gedihte ece þænne mid andwerdre gedrefednyses
 gaudia disponuntur aeterna: quando presenti tribulacione
 beoð afandude swa micelum swa soðlice we on þissere worulde
 probantur; Quantum enim in hoc saeculo
 beoð tobrocene swa micelum on ecnyssse we beoð getrymede
 frángimur. tantum in perpetuo solidamur.
 swa micelum swa we on andwerdum synd geswincte eall swa micelum
 Quantum in presenti adfligimur tantum
 on towerdum we geblissiað gif we her mid swinglum beoð oftredene
 in futuro gaudebimus; Si hic flagelis adterimur.
 afeormode on dome we tocumab symle god her swineð þa he
 purgati in iudicio aduenimus; Semper deus hie uérberat quos
 to hæle ecere gegeارwað na witodlice murcna þu na
 ad salutem perpetuam préparat; Non igitur mürmures. non
 swica þu na sege þu hwi þolige ic yfelu forþi æfter gemete
 blasphemæs. non dicas quare sustineo mala? quia iuxta módum
 leahtræ læsse ys edleon wræce se þe soðlice on swinglum
 criminis minor est retributio ultionis; Qui enim in flagellis
 murcnað god ma gegremað se þe soðlice wiþerræde geþyldelice
 mürmurat deum plus inritat; Qui uero aduersa patienter
 forþyldigaþ god þe rafur gegladað gif soðlice þu wylt beon
 tolerat. deum citius placat; Si enim uis pur-

¹ i. sustinet.² i. liberauerit.³ i. deponunt.

afeormud on wite þe wreg 7 godes rihtwisnysse hera
gari in pōena té accūssa et dei iustitiam lauda;
 ealle þe þe gelimpað butan godes na gewyrþaþ
Uniuersa que tibi accidunt absque dei non fiunt
 willan unrhawisra miht ofer þe of godes ys geseald
uoluntate; Iniquorum potestas super te ex dei datur
 geleaf ealle þa þe wiþerwyrdar of godes geþeahte doð
licentia; Omnes qui tibi aduersantur. dei consilio faciunt;
 geþyldelice þa leohtran þu byrst gif þa hefigran byst gemunan
Patienter leuiora portabis si grauiora fueris recordatus.

adl soðlice leahtras aseð adl mægena galnysse
Languor enim uitia exquoquit languor uires libidinis
 tobrycð untrumnyss hefig syfre deð sawle
frangit; Infirmitas grauis sobriam facit animam;

sæde ne he wyrþe nys on deaþe onfon frofre
Ciprianus dixit. Nec dignus est in morte accipere solacium
 se þe hyne na geþolhte beon to sweltenne geswice anra gehwylc
qui sé non cogitauit esse moriturum; Désinat¹ unusquisque
 be gode oþþe be godum besargian gif þæt he þolað ongyt
de deo uel de bonis conquiri². si quod pátitur intellegat
 hyne gearnian (mi)d trumnyss sawle untrumnyss lichaman
sé merére; Firmitate³ animæ infirmitatem corporis
 we oferswiþað wite ge þæne on gode beon dom þæt se þe
uincimus; Sciatis hanc in deo esse censuram⁴ ut qui
 mid weldædum na byþ oncnawen huru mid witum he sy ongytan
beneficiis non agnoscitur uel plagis intellegatur;
 on life yldryna ys gecweden betere ys soðlice her beon agoldene
In uita patrum dicitur. melius est enim hic persolui
 witu þænne æfter forðsiþe lifes þyses on ecnyssse beon ge-
pōenas. quam post exitium uitæ huius in aeternum cru-
 cwylmmed mid fyre
ciari igni

LI.

be frymþum oþþe offrungum.
De Primitiis sine oblationibus.

se apostol sæde weldæde soðlice 7 gemænnysse
Paulus apostolus dixit. Beneficii autem et communionis

¹ i. cessat.

² i. dolere.

³ i. fortitudine.

⁴ i. iudicium.

nelle ge forgytan mid þylcum soðlice offrungum byþ geearnud
nolite obliuisci; *Talibus enim hostiis promeretur*

god
deus

onsegedyssa arleasra onscunigendlice drihtne
Salomon dixit. Uictime impiorum abominabilis domino.

willan rihtwisra gecwemlice eala bearn gif þu hæfst wel do
uota iustorum placabilia; *Fili si habes benefac*

mid þe sylfum 7 wyrþe offrunga tobring gemyndig beo þu forþi
tecum. *et dignas ablationes offer. memor esto quoniam*

deað na latað offrigendes of unrihtum offrung gewemmed ys
*mors non tartabit; Immolantis ex iniquo oblatio maculata*¹;

godu unrihtwisra na fand(að) se hehsta on offrungum
Bona iniquorum non probat altissimus; In oblationibus

unrihtwisra na on micelneysse offrunga na gemiltsað
iniquorum. nec in multitudine sacrificiorum non propitiabitur

god synnum se þe tobringð offrunge of spede offþe æhle
deus peccatis; *Qui offert sacrificium ex substantia*

þearfan swylce se þe offrat sunu on gesyhþe fæder his
pauperis. quasi qui uictima(t) filium in conspectu patris sui;

þu na ætywst ætforan gesihþe godes æmtig offrung rihtwises
Non apparebis ante conspectum dei uacuus; Oblatio iusti

gefættað weofud 7 swæcc wynsumneysse ys on gesyhþe
inpinguat altare. et odor suavitatis est in conspectu

þæs hehstan offrung rihtwises andfenge ys 7 gemynde his
altissimi; Sacrificium iusti acceptum est et memoria illius

na forgytt drihten nelle þu bringan gyfa þwyre na
non obliuiscetur dominus; Noli offerre munera praua. non

soðlice underfehð þa god mid godum mode wyrðscype agyld
enim suscipit illa deus; Bono animo gloriam redde

gode 7 na wana þu frymþa handa þinra
deo et non minuas primitias manuum tuarum;

sæde mid micelre feormunge offrunge to adiligenne
Gregorius dixit. Magna purgatione sacrificiorum deluēnde

synd gyltas leahtra
sunt culpe uitiorum;

¹ s. est.

LII.

be unrotnyssa.

De Tristitia.

drihten segð on godspelle soðlice ic secge eow þæt ge wepað
Dominus dicit in euangelio. Amen dico uobis quia plorabitis
 7 þoteriað ge middaneard soðlice geblißað ge soðlice beoð
et flebitis uos mundus autem gaudebit. uos autem con-
geunrotsude ac unrotnyss eower byð gehworfen on blisse
tristabimini sed tristitia uestra uertetur in gaudium;

se apostol sæde seo soþlice æfter gode unrotnyss ys
Paulus apostolus dixit. Quae enim secundum deum tristitia est
 dædbote on hæle staþolfaeste wyrcð worulde soðlice
penitentiam in salutem stabilem operatur; Saeculi autem
 unrotnyss deað wyrcð manfull wyrtruma biternyssse
tristitia mortem operatur; Néquam radix amaritudinis
 upp wexsende gelæt 7 þurh þa beoð besmitene mænige
sursum gérminans impedit et per illam inquinantur multi;

sæde heorte geblißegende gegladað ansyne on gnornunge
Salomon dixit. Cor gaudens exhilarat faciem. in merore
 sawle byð aworpen gast mod geblißegende ylde blowende
animę deicitur spiritus; Animus gaudens aetatem floridam
 deð gast unrot adrigð banu
facit. spiritus tristis exsiccat ossa;

sunu   sæde la bearn on godum þu na syle ceorunge.

Hiesus filius Sirach dixit. Fili in bonis non des querelam.
 7 on ealre sylene na syle þu unrotnyss wordes yfeles ælc
 et omni dáto non dés tristitiam uerbi mali; *Omnis*
 wite unrotnyss heortan ys unrotnyss na syle þu sawle þinre
plaga tristitia cordis est. tristitiam non des animę tuę;
 wynsumnyss heortan þæt ys lif mannes unrotnyssse aweganyd
Iocunditas cordis haec est uita hominis; Tristitiam expelle
 fram þe manega soþlice ofslyhð unrotnyss 7 nys notu on
a té. multos enim occidit tristitia. et non est utilitas in
 hyne heorte þwyr sylð unrotnyss 7 mann gleaw wiðstynd
illa; Cor prauum dabit tristitium. et homo peritus resistet
 hyre to unrotnyss soðlice efst deað unrotnyss heortan
illi. Ad tristitiam enim festinat mors; Tristitia cordis

gebigr̄ swyran na syle þu on unrotnysse heortan þine ac
flectit ceruicem; *Non déderis in tristitiam cor turum. sed*
awegnyd hi fram þe
repelle eam a te;

sæde gif þu wylt soðlice næfre beon unrot wel
Isidorus dixit. Uis autem numquam esse tristis. bene
leofa digle ingehyd unrotnysse leohtlice forþyldigað god
uiues; *Secreta conscientia tristitiam léuiter sustinet; Bona*
lif blisse symle hæfð ingehyd soðlice scyldiges symle
uita gaudium semper habet; Conscientia autem rei semper
on wite ys scyldig mod næfre orsorh ys swa swa on
in poéna est; Réus animus numquam securus est; Sicut in
reaf moþþe 7 wyrn forswylhð treow eall swa unrotnyss
uestimentum tinea. et uérmis déuorat lignum: ita tristitia
derað heortan heort bliþe gode strengþe deð weres
nocet cordi; *Cór létum bonam ualitudinem facit; Uiri*
soðlice unrotes byrnað banu
autem tristis. ardéscunt ossa.

LIII.

be fagernyssse.
De Pulchritudine.

drihten segð on godspelle crist ys se þe geliffæstað flæsc
Dominus dicit in euangelio. Christus est qui uiuificat: caro
na framað aht
non pródest quicquam;

sæde leas gyfu 7 ydel ys fægernyss
Salomon dixit. Fállax gratia et mana est pulchritudo;

sæde fægernyss to lufigenne ys la bearn se þe
Basilius dixit. Pulchritudo diligenda est fili: qui
blisse gastlice gewunaþ onasendan uton forbugan cwyldbære
letitiam spiritalem consuéuit infúndere; Euitémus perniciósas

fægernyssa þæt na ealra yfela cynrenu on us beon on-
pulchritudines. ne omnium malorum genera in nōs intro-
gebrohte wis wer na besceawað lichaman wlite ac
gentur; Sapiens uir non considerat corporis decórem: sed
sawle unwis soðlice on flæslicum byð emhæfed wis wer
animę. insipiens autem in carnalibus detinetur; Sapiens uir

wif onscunað weorcfull dysig soðlice gewilnigende hi mulierem résput gestuósam. *stultus autem concupiscaens eam* byð underplantud wer snoter fram ungleawum wife fram awent *suppluntatur*; *Uir prudens ab imprudenti muliere auertit* eagan his galfull soðlice behealdende hi he byð toslopen *oculos suos*: *luxuriósus autem intuens eam sóluitur* swa wex fram ansyne fyres crist na on lichaman ac on *ut cera a facie ignis*; *Christus non in corporis sed in* sawle fægernysse gegladað þa eornostlice eac ðu lufa *animæ pulchritudine delectatur*; *Illam ergo et tu dilige* on þære gegladað god *in quam delectatur deus*;

LIII.

be gebeorscipum.
De Coniuiriis.

drihten segð on godspelle þænne macast gebeorscype clypa *Dominus dicit in euangilio. Cum fucis conuiuium. uoca* þearfan wanhale healte blinde 7 eadig þu byst forþy hi *pauperes. debiles. claudos cecos. et beatus eris quia non* nabbað hwanon hi agyldan byð agolden soðlice þe on *habent unde retribuant. retribuetur enim tibi in* æriste rihtwisra *resurrectione iustorum*;

se apostol sæde sam ge eornostlice etan sam ge *Paulus apostolus dixit. Siue ergo manducatis. siue* drincan sam ge aht elles ge don ealle on wuldre godes doð *bibitis. siue aliud quid facietis omnia in gloria dei facite*;

sæde betere ys geclypian to wyrtum mid soðre lufe *Salomon dixit. Melius est uocare ad olera cum caritate* þænne to bulluce gemæstum mid hatunge *quam ad uitulum saginatum cum odio*;

sunu sæde nelle þu grædig beon on ealre *Hiesus filius Sirach dixit. Noli áuidus esse in omni* wiste 7 na þe bewera ofer ælcne mete on manegum *epulatione. et non té effundas super omnem escam; In multis*

soðlice mettum byþ untrumnyss 7 cwyld to genealæhð
 enim éscis erit infirmitas. et pestilentia adpropinquabit
 oð ðæne dropan ofer beod na astrece þu hand þine
 usque ad cōleram; *Super mensam ne extendas manum tuam*
 aer 7 mid andan besmiten þu forsceamige gif þu to middes
 prior: et inuidia contaminatus erubéscas; *Si in medio*
 manegra sæte aer him na astrece þu hand þine na þu
 multorum sedisti. *prior illis non extendas manum tuam. nec*
 aer bide drinca gif genydd byst on etinche swyþe aris
 prior pōscas bībere; *Si coáctus fueris in edéndo multum. surge*
 of midlene 7 spiw 7 hit gehlypð þe 7 þu na togelæd lichaman
 de medio et uōme. et refrigerabit te et non addúcas corpori
 þinum untrumnyss on gebeorscype wines na þrea þu nehstan
 tuo infirmitatem; *In conuiuio uini non arguas proximum.*
 7 na forseoh þu hyne on wynsumnyss his wer behealdende
 et non despicias eum in iocunditate illius; *Uir¹ respiciens*
 on mysan fremede nys lif his on geþance bigleofan he fet
 in mensam alienam non est uita eius in cogitatione uictus; *Alit*
 soðlice lif his mid mettum fremedium
 enim animam suam cibis alienis;

sæde to gebeorscype synfulles gebeden to þam
Hieronimus dixit. Ad conuiuium peccatoris rogatus ad hoc
 ga þæt gastlice inlaþigendum þinum þu gearwige mettas
ambula ut spiritales inuitatóri tuo prēbeas cibos;
 goddra þinga bedu ys þænne lichama þa sylfan wyle
Bonarum rerum postulatio est quando corpus éadem uult
 habban þa gast
 habére que spiritus;

sæde genihtsumian on gebeorscypum specolnyss
Gregorius dixit. Abundáre in conuiuis loquáctitas
 gewunaþ symle soðlice lust midfyligð estas þænne lichama
 sólet semper enim uolúptas comitatur épulas; *Cum corpus*
 on gereordes gelustfullunge byþ alæten heorte mid idelre blisse
 in refectiones delectatione resóluitur cor ináni gaudio
 byð toslopen symle estum felaspecolnyss fyligð 7 þænne
 relaxatur; *Semper aépulas loquáctitas sequitur; Cumque*
 wamb byþ gereord tunge byþ gewyld
 uenter reficitur lingua effrenatur;

¹ s. dico.

LV.

be hlehtre 7 be wope.

De Risu et Fletu.

drihten segð on godspelle eadige þa þe heofiað nu
Dominus dicit in euangelio. Beati qui lúgent nunc.
 for þi hi beoð gefrefrude wa eow ge þe hlihhað nu for þi
quoniam ipsi consolabuntur; Ué uobis qui ridétis nunc: quia
ge hofiað 7 wepað
lugébitis et flébitis;

se apostol sæde geblissiað fulfremede beoð
Paulus apostolus dixit. Gaudéte perfecti estóte;

se apostol sæde earme beoð heofiað 7 wepað hlehter
Iacobus apostolus dixit. Miseri estóte. lugéte et plórate. risus
eower on heofunge byþ gehworfen 7 bliss on gnornunge
uester in luctum conuertitur: et gaudium in merórem;

sæde leoht rihtwisra geblissað sawle heorte
Salomon dixit. Lux iustorum. laetificat animam; Cor
geblissigende gegladað ansyne on gnornunge sawle byð aworpen
gaudens exhilarat faciem. in meróre animę deicitur

gast mod geblissigende ylde deð blowende gast
spiritus. Animus gaudens. aetatem facit floridam. spiritus
unrot adrigð ban hlehter sare byð gemincged 7 ytemyste
tristis exsiccat ossa; Rísus dólori miscébitur: et extréma
blisse heofincg abyrsað swylce þurh leahter stunt wyrcð
gaudii luctus occupat¹; Quasi per rísum stultus operatur
scylda secð tælend wisdom 7 he na gemet lar
scélus²; Quaerit deríisor sapientiam et non inueniet. doctrina

snotera eþelic gearwe synd tælendum domas 7 hameras
prudentium fáclis; Parata sunt derisoribus³ iudicia: et mállei

sleande stuntra lichamum stunt on hleahtre uppahefð
percutientes stultorum corporibus; Fátuus in rísu. exaltat
stefene his wer soðlice wis uneaþe stillice hlihð
uocem suam; Uir autem sapiens. uíx tacite ridebit;

sæde bliss worulde idel mid micelre andbidunge
Augustinus dixit. Laetitia sèculi uana cum magna expectatione

¹ i. optinet.

² i. culpa.

³ i. stultis.

byþ gehopud þæt heo cume ⁊ heo na mæg beon gehealden þænne
speratur ut ueniat. et non potest tenéri cum
 he cymð betere ys unrotnyss unriht þoligendes þænne blisse
uenerit; Melior est tristitia iniqua patientis quam laetitia
 unriht dondes
iniqua facientis;

sæde wer wis mid geþungenyssse þeawa
Hieronimus dixit. Uir sapiens grauitate¹ morum
 bliðnysse anwlatan gemetegað gif gesæld scine na si þu
hilaritatem frōntis tēperat; Si felicitas elūceat. non sis
 gylpende gif yrmð getimað waemod na wuna þu se þe
iāctans. si calāmitas contigerit. pusillānimis non exītas; Qui
 hwilende ys on blisse ece he byð on wite
temporārius² est. in lētitia perennis erit in poēna;

sæde andwerde blissa æfterfyliað ece heofunga
Gregorius dixit. Prēsentia gaudia secuntur perpetua lamenta;
 nan mann witodlice mæg ge her geblissian mid worulde ⁊ þar
Nēmo étenim potest et hic gaudēre cum sēculo et illīc
 rixian mid drihtne gif ænig ys andwerdes timan bliss swa
regnare cum domino; Si quā³ est prēsentis temporis letitia. ita
 heo ys to donne þæt næfre biternyss fyligendes domes
est agenda. ut numquam amaritudo sequentis iudicii
 gewite fram gemynde
recēdat a memoria;

sæde hafa þu temprunge on gesundfullum geþanc
Isidorus dixit. Habēto temperamentum⁴ in prōsperis mentem
 ne mid blisse ne mid gnornunge þu awend ge to godum
nec gaudio nec merōre commutes⁵; et ad bona
 witodlice ge to yfelum getempera beortan þine
īgitur. et ad mala tempora cōr tuum;

sæde nelle þu grenniendum welerum hleahter forð
Basilius dixit. Noli dissolutis labiis risum pro-
 bringan wodnyss witodlice ys mid cyrme hlyhan ac smercigende
fēre; amēntia namque est cum strēpitū ridēre. sed subridendo
 þæt an blisse geþances geswntelian na gedafenað þam se to
tantum lētitiam mentis indicare; Non cōuenit ei qui ad
 fulfremednysse hogað gamenian mid enafan beo þu on yfelnyssse
perfectionem nītitur. iōcari⁶ cum paruulo; Esto in malitia

¹ i. honestate.

² i. momentaneus.

³ i. aliqua.

⁴ i. mediocritatem.

⁵ s. nec.

⁶ i. ludere.

lytel 7 wer fulfremed on andgyte on sumum þe gegearwa
paruulus. et uir perfectus in sensu; In quibusdam té exhibe
 ealdne on sumum þe geongne plega soðlice alætene
sé nem. in quibusdam te infántem; Iócus autem remissam
 gefremð sawle 7 gymelease embe godes bebodu ne he
éfficit animam. et neglegentem érga dei precepta; Nec
 gyltas his na mæg to gemynde ongeangeclypian 7 forgytende
delicta sua póttest ad memoriam reuocáre. et obliuiscens
 þa na hyne totiht to dædbote nanne hæfð togang
ea non sé instígat ad penitentiam; Nullum habebit accéssum
 heortan onbryrdnyss þar byþ ongemetegud hleahter 7 plega
cordis conpunctio. ubi fuerit immoderatus¹ rísus ac iocus;

LVI.

be wurþscipe maga.
De Honore Parentum.

segð on godspelle arwurþa fæder 7 moder þæt
Dominus dicit in euangelio. Honora patrem et matrem. ut
 wel sy þe 7 þu si langlife ofer eorþan
bene sit tibi et sis longeius super terram;

se apostol sæde fæderas nelle ge to yrsunge gegremian
Paulus apostolus dixit. Patres. nolite ad iracundiam prouocare
 bearn eowre ac lærað hi on lare 7 on þreale
filios uestros. sed edocéte illos in disciplina et correctione
 drihtnes ne na soðlice scylon bearn magum goldhordian ac
domini; Nec enim debent filii parentibus thesaurizare² sed
 magas bearnum
parentes filiis;

sæde se þe geswencð fæder 7 forflyhð moder
Salomon dixit. Qui adfligit patrem et fúgit matrem
 edwitfull ys 7 ungesælig sunu wis geblissað fæder bearn
ignominiósus³ est et infélix; Filius sapiens letificat patrem. filius
 stunt unrotnyss ys moder his
stultus mestitia est matris sue;

sunu   sæde swa se þe goldhordað eall swa
Hiesus filius Sirach dixit. Sicut qui thesaurizat. ita

¹ i. intemperatus.

² i. lucrari.

³ i. inproperiosus.

se þe arwurþað moder his se þe arwurþað fæder he byð ge-
qui honorificat matrem suam; Qui honórat patrem iocunda-
wynsumud on bearnum se þe arwurðað fæder his life he leofað
bitur in filiis; Qui honorat patrem suum uita uiuet
lengran se þe gehyrsumað. fæder he gehlypð mæder se þe
longiore; Qui oboédit patri refrigerabit matri; Qui
ondræt god he arwurþað magas arwurþa fæder þinne þæt
timet deum honórat parentes; Honóra patrem tuum. ut
oferbecume þe bletsung fram drihtne bletsung fæder
superueniat tibi benedictio a domino; Benedictio patris
fæstnað hus bearna curs soðlice moder awyrtwalað
firmat domum filiorum; Maledictio autem matris. eradícat
trymminge ne wuldra þu on teonan fæder þines nys
firmamentum; Ne gloriéris¹ in contumelio patris tui. non est
þe wulðor ac sceand wulðor soðlice mannes of wyrþscype
tibi gloria sed confusio; Gloria enim hominis ex honóre
fæder his ys 7 æpsenyss suna fæder butan wurþscype ys
patris sui est: Et dedecus filii pater sine honore est;
la bearn onföh ylde fæder þines 7 na geunrotsa þu hyne
Fili súscipe senectam patris tui. et ne contristes eum
on life his 7 gif he ateorað on andgyte forgyfeyssse syle 7
in uita illius: et si defécerit sensu ueniam dá et
na forhoga þu hyne on þinum mægene ælmyss soðlice fæder
ne spérnas eum in tua uirtute; Elemosina enim patris.
heo na byð on forgytincge yfeles hlisan ys se þe forlæt his
non erit in obliuione; Male famę est qui relinquit
fæder 7 se ys awyriged fram gode se þe gegremaþ moder
patrem. et est maledictus a deo qui exasperat² matrem;
arwurþa fæder þinne 7 geomerunga moder þinre na forgyt þu
Honora patrem tuum et gémitus matris tuę ne obliuiscáris;
gemun þu þæt þu butan þurh hi þu nære agyld magum
Memento quoniam nisi per illos non fuisses; Retribue parentibus
hu dydon hi þe
quomodo³ illi tibi;

sæde god hit ys witolice æfter gode lufian
Hieronimus dixit. Bonum est quidem post deum amare
magas 7 bearn ac gif neod cymð þæt lufu maga 7
parentes ac filios. sed si necéssitas uenerit. ut ámor parentum ac

¹ i. gratuleris.

² i. conturbat.

³ s. fecerunt.

bearna godes lufe byþ wiðmeten 7 na mæge aegþer filiorum dei amori comparétur. et non pōssit utrūmque beon gehealden þænne hatung on magum arfæstnyss on gode seruári tunc odium in propinquis pietas in deo ys arwurþa fæder þinne ac gif he na þe fram soðum fæder est; Honora patrem tuum. sed si tē a uero patre na asyndrað swa lange wite þu blodes mægþe swa lange non séperat; Támdiu scito sanguinis cōpulam¹. quándiu swe he his wat scyp pend ille surum nōuerit creatorem;

sæde mægas ure swa agene innoþas utan lufian Basilius dixit. Parentes nostros ut propria uiscera diligamus. gif to genealæcean us to þeowdome cristes na forbeodað si accédere nos ad seruitutem christi non prohibúerint; gif hi soðlice forbeodað na byrigenna hyra fram us Si autem prohibúerint. nec sepulchra illorum a nobis scylon beon besceawude debentur áspici.

LVII.

be bearnum.
De Filiis.

drihten segð on godspelle se þe lufað sunu oððe dohter Dominus dicit in euangelio. Qui amat filium aut filiam ofer me nys he me wyrþe super me non est me dignis;

se apostol sæde bearne hyrsumiað magum eowrum Paulus apostolus dixit. Fili oboedíte parentibus uestris on drihtne þæt soðlice riht ys arwurþa fæder þæt wel si in domino: hoc enim iustum est; Honora patrem ut bene sit þe 7 þu si langlife ofer eorþan tibi. et sis longeius super terram;

sæde góð forlæt bearne 7 nefan se þe sparað Salomon dixit. Bonus relinquit filios et nepótes; Qui párcit gyrdre his he hatað sunu his se þe soðlice lufað hyne anuirge sue odit filium suum qui autem diligit illum in rædlice lærð cynehelm yldryna bearne bearna 7 wyrðscype stánter érudit; Corona sénū filii filiorum¹ et gloria

¹ i. propinquitatem.

bearna fæderas hyra yrre fæder sunu stund 7 sar moder filiorum patres eorum; *Ira patris filius stultus. et dolor matris seo þe cende hyne quae genuit eum;*

sunu sæde la suna þe synd lær hi 7 gebig *Hiesus filius Sirach dixit. Filii tibi sunt érudi illos. et curua hi fram cildhade hyra dohtra þe synd geheald lichaman illos a pueritia illorum; Filie tibi sunt serua corpus þæra 7 na etyw þu bliðe ansyne þine to him na illarum. et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas; Non wynsuma þu on bearnum arleasum þeah hi beon gemænigfylde iocundéris in filiis impiis si multiplicentur;*
 na geglade þu ofer suna gif nys ege godes mid him *Non oblectéris super filios. se non est timor dei cum ipsis;* betere ys an ondrædende god þænne þusend bearna arlease *Melior est. Unus timens deum. quam mille filii impii;* se þe lufað sunu his he gemænigfylt him swingla se þe *Qui diligit filium suum assiduat illi flagella; Qui lærð sunu his he byð geherud on him 7 tomiddes hiwcuþ docet filium suum laudabitur in illo: et in medio domestica on him he byþ gewuldrod se þe lærð sunu his on corum¹ in illo gloriabitur; Qui docet filium suum in æfþuncan he asent feond 7 tomiddes freonda wuldrað zelum mittet inimicum et in medio amicorum gloriabitur on him na syle þu suna anweald on geoguþe his 7 na in illo; *Non dés filio potestatem in iuuentute sua. et ne forsoeh þu geþancas his fram bearnum þinum warna þu 7 despicias cogitatus illius; A filiis tuis cáue et fram hiwcuþum þinum si þu asyndrud suna 7 wife breþer 7 a domesticis tuis separare; Filio et muliere fratri et freond na syle þu anweald ofer þe on life þinum betere amico. non dés potestatem super te in uita tua; Melius ys soðlice þæt bearna þine þe biddan þænne þe behaldan on est enim ut filii tui té rógent. quam te respicere in handa bearna þinra nytlic ys butan bearnum sweltan þænne manus filiorum tuorum; Utilis est sine filiis móri quam forlætan bearn arlease lær sunu þinne 7 wyrc on him relinquere filios impios; Dóce filium tuum et operare in illo.**

¹ i. contubernialium.

þæt þu na on fylþe his þu beo gescynd na syle þu oþrum
 ne in turpitudine illius confundáris; Ne dederis aliis
 æhte þine þe læs þe ofhrywe þe ofer dohter gul-
 possessionem tuam. ne forte peniteat té; *Super filium luxu-*
fulle fæstna heordrædene þe læs þe heo ahwænne do þe on
riosam firma custodiam. ne quando faciat té in
tale cuman feondum þinum
obprobrium uenire inimicis tuis;

sæde wer wis þænne sunu his godes
Hieronimus dixit. Uir sapiens quando filium suum bone
 tuddres forlæt na besargige þæt he þylcne forleas ac
indolis amittit: non doleat quod talem perdiderit sed
 geblissige þæt he swylene hæfde
gaudeat quod talem habuerit.

LVIII.

be welegum 7 þearfum.
De Diuitibus et Pauperibus.

drihten segð on godspelle welig earfoðlice ingæð on rice
Dominus dicit in euangelio. Diues difficile intrabit in regnum
 heofena 7 eþelicur ys olfend þurh þyrel nædle þurhfaran
caelorum. et facilius¹ est caméum per forámen ácus transire.
 þænne weligne ingan on rice heofena wa eow weligum
quam diuitem intráre in regnum caelorum; Uæ uobis diuitibus
 ge þe habbað frofre eowre eadige þearfan on gaste
qui habetis consolationem uestram; Beati' pauperes spiritu.
 forþi þe hyra ys rice heofena
 quoniam ipsorum est regnum caelorum;

sæde geþyld þearfena na forwyrþ on ende
Propheta dixit. Patientia pauperum non peribit in finem²;
 þonne ofermodigað se arleasa biþ ónáled þearfa
Dum superbit impius incénditur pauper;

sæde god geceas þearfan on þisum
Iacobus apostolus dixit. Deus élégit pauperes in hoc

¹ i. possibilius.

² i. semper.

middanearde welige on geleafan 7 yrfwerdas rices þæt he behet
 mundo. *dívites in fide. et herédes regni quod repromisit*
 lufigendum hyne
diligentibus se;

se apostol sæde welegum þyssere worulde bebeod
Paulus apostolus dixit. Diuitibus huius sæculi précipe.
 na prutlice witan na hopian on ungewisson welena
non superbe sápere. neque sperare in incerto diuitiarum.
 ac on gode se þe getiþað us ealle genihtsumlice to brucenne
sed in deo qui prestat nobis omnia abundanter ad fruendum;
 þa þe wyllað welige beon hi onbefallað on costunge 7 on
Qui uolunt diuites fieri. Ícidunt in temptatione et in
 grin deofles Swa swa wædligende mænige soðlice gegod-
laqueum diaboli; Sicut egentes multos autem locu-
 igende swylce naht hæbbende 7 ealle agende
pletantes. tamquam nihil habentes et omnia possidentes;
 sæde bletsung drihtnes welige deð na
Salomon dixit. Benedictio domini dívites facit. nec
 byð geferlæht him gedrefednyss na framiað welan on dæge
sociabitur eis adflictio; Non prôderunt diuitiæ in die
 wræce rihtwisnyss soðlice alyst fram deaþe se þe getruwað
ultionis¹; Iustitia uero liberabit a morte; Qui confidit
 on welum his ahrist byþ gehealden rihtwisum sped oþþe æht
in diuitiis suis corruit; Custodietur iusto. substantia
 synfulles se þe gaderað goldhordu mid tungan leasunge idel
peccatoris; Qui cóngregat thesáuros lingua mendacii² uanus
 ys 7 byþ aþspornen æt grinum deaþes betere ys þearfa 7
est et inþíngitur ad laqueos mortis; Melior est pauper et
 behofigende him þænne wer wulderfull 7 genihtsumigende
índigens sibi. quam uir gloriosus et sufficiens
 hlafe ealle dagas þearfan yfele se þe forsihð þearfan
pane; Omnes dies pauperis mali; Qui despicit pauperem
 onhyscð scyppende his 7 se þe on hryre oþres gebliissað
éxprobrat factori eius. et qui in ruína altérius laetatur.
 he na byð unsyldig se þe teonað þearfan onhyscð
non erit innocentia; Qui calumniatur pauperem éxprobrat
 scyppende his arwurðað soðlice þæne se þe gemiltsað
factori eius. honorat autem eum qui miseretur

¹ iudicii.

þearfum mihtige soðlice mihtelice tintregan þoliað streng-
pauperi; *Potentes autem potenter tormenta patiuntur; For-*
rum soðlice strengre onstynt cwylminc
tioribus autem fortior instat cruciatio;

sunu sæde nelle þu begyman to æhtum
Hiesus filius Sirach dixit. Noli adiendere ad possessiones
unrihtwisum 7 na sege þu ys me genihtsum lif nelle þu
iniquas. et ne dixeris est mihi sufficiens uita; Noli
grædig beon on welum unrihtwisum naht soðlice framiað
áuidus esse in diuiniis iniustis. nihil enim prôderint
þe on dæge ofertogenysse 7 wræce nelle þu syllan menn
tibi in die obductionis¹ et windicte; Noli dare homini
strengrum þe þæt gif þu lænst swylce þu forloren hæbbe
fortiori té. quod si fenerabis tamquam pérditum hábe;
se þe gylpð on his ælte þearflicnysse he ondret la bearn na
Qui gloriatur in substantia paupertatem ueretur; Fili ne
on manegum syn dæda þine þeah þu welig beo þu na byst
in multis sint actus tui. etiam si diues fúeris non eris
unmæne fram gylte god ys æht þam nys
inmúnis a delicto; Bona est substantia. cui non est
synn on inngehyde weleges soþlice 7 þearfan heorte
peccatum in conscientia; Diuitis autem et pauperis cor
god 7 on eallum timan andwlita hyra bliþe se þe
bonum: et in omni tempore uultus illorum hílaris; *Qui*
secð beon g(e)welegud he framawent eage his god
quérerit locupletári. auerterit oculum suum; Bonus
welig se þe byð gemet butan womme speda ofþe æhta
diues qui inuentus est sine macula; Substantiae
unrihtwisra eall swa flot beoð adrugude 7 eall swa þunor
iniustorum sicut fluvius siccabúntur. et sicut tonítruum
micel on ren þurhfarð ys manfullust þearflic-
magnum in plúriam pertransibunt; Est nequissima² paupér-
nyss on muþe arleases swincð þearfa on wanunge
tas in ore impíi; Laborabit pauper in diminutione
biglefan 7 on ende he wyrð wanspedig god 7 yfel lif 7
uictus; et in fine fit inops; Bona et mala uita et
deað þearflicnyss 7 wurðfullnyss fram gode synd gemun þu
mors. *paupératas. et honéstas a deo sunt; Memento*

¹ i. retributionis.² i. pessima.

þearflicnysse on tide genihtsumnysse 7 neode þearflic-
paupertatis in tempore abundantie. et necessitatem pauper-
 nysse on dæge welena
tatis in die diuinarum;

sæde ma ys þearfum geseon heofen astyrredne
Augustinus dixit. Plus est pauperi uidere cælum stellatum
 þænne welegum hrof gegyld
quam diuini tectum inauratum;

sæde swa micele soðlice mare wyrðscype
Hieronimus dixit. Quantum enim maior honor
 swa micele maran frecednyssa rāþe þolaþ searwa wuldfull
tantum¹ maiora pericula; Cito pātitur insidias gloriosus;
 na lof ys agan welan ac for criste þa hogian
Non laudis est possidere diuinas. sed pro christo éas contémpnere;
 genihtsumaþ us be andwerdum þissere worulde angsumnyssum
Sufficit nobis de presentibus huius seculi angustiis
 þencean hwaet neod ys andgyt to ungewissum aþenian
 cogitare. quid necesse est sensum ad incerta exténdere?
 þa oþþe begytan we na magan oþþe rāþe fundene we for-
Quæ aut cónsequi non pōssumus. aut cito inuenta pér-
 spillað swa lange swa we wuniað on care worulde 7 sawl
dimus; Quāndiu uersámur in cūra seculi. et anima
 ure æhta mid gymene gewriþen ys be gode freolice
nostra possessionum procuratione deuincta² est de deo libere
 þencean we na magon
 cogitare non pōssumus;

sæde eorðlic fægernyss byð gedrefed þænne
Gregorius dixit. Terréna pulchritudo confunditur³. cum
 hyhð heofenlic byð openud on þissere worulde mihtig
celsitudo caelitis aperitur; In hoc saeculo pótens
 sum gif wæs(t)m næfð godes weorces eac swylce
 quilibet. si fructum non habet bone operationis. étiam
 eac lettinge gegearewað oþrum on folce ma gewuniað
 et *inpedimentum préstat ceteris; In populo plus sólent*
 naman weligra þænne þearfena beon witen gewunaþ soðlice
nomina diuinitum. quam pauperum sciri; Sólet enim
 þinga genihtsumnyss micele(þe)ma fram godeundre lufe
 rerum abundantia. tantomágis a diuino amore

¹ s. erunt.

² i. asstricta.

³ i. perturbatur.

geþanc alysan micele þe ma þeos gyrnð mislice þencean
mentem soluere. *quantómagis* hęc éxigit diuersa¹ cogitare;
to maran sare geþanc astyriað hynþa maran næfre
Ad maiorem dolorem mentem cōmouent dama maiora; *Numquam*
witodlice butan sare byþ forlæten butan þæt butan lufe
quippe *sine dolore amittitur*. *nisi quod sine amore*
byð agen swa hwylc swa tidlice 7 geteorigendlice
possidetur; *Quisquis temporalia ac defectiva*
fyligð fyll gyrnð swa hwylc soðlice upplice gyrnð
séquitur. *occásum pétit. quisquis uero supérna desíderat*.
þæt he on eastdæle wunige he geswutelað
quia in oriente hábitet demónstrat;

sæde wite be wiþerrædum middaneardes se
Ciprianus dixit. Poénam de aduersis mundi ille
ongyt þam bliss 7 wuldor aélc on muddanearde ys se
séntit *cūi laetitia et gloria omnis in mundo est*; *Ille*
witodlice gnornað 7 wepð gif him yfele byþ on worulde
igitur méret et déflet. si sibi male sit in sáeculo.
þam þe wel na mæg beon æfter worulde
cūi bene non pótest esse post sèculum;

sæde rice in þisum leasum life þænne hi be
Isidorus dixit. Díuites in hac falláci uita dum de
milte wurþscype þinga 7 genihtsumnysse gebærað færunga
potentia gloriām rerum. et abundantiam gésiunt. repénte
on tide þe hi nytan on unwenedum forþsiþe he beoð gegripene
hóra quā nesciunt inproúiso éxitu rapiuntur.
and forswelgendum grunde to cwylmenne eceum helle
atque absorbénte profundo cruciandi aeternis gehénnē
brynum hi beoð getealde swa micelum swa ænig ma
incéndiis deputantur; *Quánto qúisque amplius*
woruldlices wyrðscypes wyrðnysse byð gehyd swa micele
seculáris honoris dignitate sublimatur. tanto
hefelicur gymena hefum byð gesymed gif soðlice uneaþe
gráuius curarum ponderibus adgrauatur; *Si enim uix*
mæg synna sawle forbugan na gehefegud micele ma
úalet peccata animę deuitáre non grauátus. *quantómagis*
mid bisgunge worulde gewriþen se þe on þisre worulde wel
occupatione seculi deuinctus; *Qui in hoc saeculo bene*

¹ i. uaria.

tidlice wealdt butan ende on ecnysse rixað 7 be
 temporaliter imperat. sine fine in perpetuum regnat. et de
 wuldre worulde þissere to eceum gewit wuldre þa þe
 gloria seculi huius. ad aeternam transit gloriam; Qui
 soðlice þwyrlice rice begað æfter reafe scinendum 7
 uero præue regnum exercent. post uestem fulgentem et
 leoht stana nacode 7 earme to helwarum to þreagenn
 lumen lapillorum. nūdi et miseri ad inferna torquendi
 nyþerastigað for yfelnyss folces eac cynamas beoð awende
 descendunt; Pro malitia plebis etiam reges mutantur.
 7 þa þe ær wæron gesawene beon gode onfangenum rice
 et qui ante uidebantur esse boni: accepto regno
 hi wurþað unrihtwise sume ofermodige welegan þinga
 fiunt iniqui; Quosdam superbos diuites. rerum
 genihtsumnyss deð uppahafene na synd æhta on leahtre ac
 cōpia facit elatos; Non sunt opes in uitio sed
 willa witodlice leahter on þingum nys ac on gewunan
 uoluntas; Nam crimen in rébus non est. sed in ius
 dondes godum gyfum wel hi brucað þa þe welan him
 agentis; Bonis donis bene utuntur. qui diuitias sibi
 forgyfene on þingum halwendum brucað godum yfele
 cōcessas in rébus salutaribus perfruuntur; Bonis male
 hi brucað þa þe oþþe unrihtlice for tidlicum gestreone
 utuntur qui aut iniuste pro temporali lucro
 demað oþþe sum þinc godes for ideles wuldras willan
 iudicant. aut aliquid boni pro ianæ gloriae appetitu
 doð yfelum yfele brucað þa derigende geþancu
 faciunt; Malis male utuntur. qui nōxias cogitationes
 mid weorcum þwyrum gefremmað wel yfelum brucað þa þe
 operibus prauis perficiunt; Bene malis utuntur qui
 galnyss flaesces mid gemælicum wyrþscype gewriþað
 luxuriam carnis coniugali honestate restrinquent;
 hefiglice on god agyltað þa þe welum fram gode forgyfenum
 Grāuiter in deum delinquunt qui diuitias a deo concessis.
 7 na on þingum halwendum ac on gewunum þwyrum brucað
 et non in rebus salutaribus sed in iusibus prauis utuntur;
 warna wyrþscypes þa þu healdan butan gylte na miht
 Cāue honores. quos tenere sine culpa non potes;
 heahnyss wyrþscypa micelnyss gylta ys þæt soðlice
 Sublimitas honorum. magnitudo scelerum est; Hoc autem

hæfð for an god æht aſdwerdra þinga gif lif
 habet tantum bonum possessio presentium rerum. si uitam
 gereorde earmra butan þam costung ys middaneardes
 reficiat miserorum: préter hoc temptatio est; Mundi
 gestreonu swa micle maran susla hi syllað swa micle swa
 lúcra tánto maiora supplicia dabunt. quanto et
 hi maran synd lang soðlice mid þingum urum þurhwunian
 ipsa maiora sunt; Díu enim cum rébus nostris durare
 we na magan forþi oððe we þa sweltende we forlætað
 non pōssumus. quia aut nos illas moriendo desérimus.
 oþþe hi us libbende forlætað anweald rafe hryre þolaþ
 aut illi nos uíuentes déserunt; Potestas cito ruínam pátitur;
 næfre geþances reste hæfd se þe carum eorþlicum hyne
 Numquam mentis requiem habet. qui curis terrenis sé
 underþeod symle reste geþances þu hæfst gif þu fram þe
 súbdit; Semper requiem mentis habebis si a té
 middaneardes cara framawyrpst swyþe seldan ys þæt þa þe
 mundi curas abiéceris; Ualde rarum est ut qui
 welan agað to reste efstan ys uppahafennyss
 diuitias pōssident ad requiem téndant; Est elatio
 pearfena þa ne welan uppahebbað 7 willa on him sylf
 pauperum quos nec diuitię éllevant. et uoluntas in eis sóla
 oferprut ys þisum 7 gif speda wana synd for geþances
 supérba est; His et si ópes désunt propter mentis
 swa þeah toþundennysse ma þænne ofermodige welegan
 támén tumórem plúsquam supérbi diuites
 beoð genyþerude
 condempnatur;

sæde feawum forebeon gecynd sealde manegum
 Iosephus dixit. Paucis preéesse natura dedit. pluribus
 gehyrsumian
 obtemperáre¹

LVIII.

be onfangenysse swegea.
 De Acceptione Personarum.

segð on godspelle na underfoh þu mæþe ne
 Dominus dicit in euangelio. Non accipias persónam nec

¹ i. obediare.

gyfa na byð tal mæþa swa lytel
munera; Nulla erit distantia personarum; Ita paruum
gehlyste eall swa micel
audias ut magnum;

se apostol sæde wuldor byð soðlice byð 7 sibb
Paulus apostolus dixit. Gloria¹ autem erit et pax
ælcum wyrceundum god iudeiscum ærest 7 nys
omni operanti bonum iudéo primum et gréco; Non est
soðlice swēgea onfangennyss mid gode gif swēg
enim personarum acceptio apud deum; Si persónam
mannes na underfehð nys swēgea onfangend god ac
hominis non accipit. non est personarum acceptor deus. sed
on ealre þeode se þe ondræt hyne 7 wyrceð rihtwisnysse
in omni génte qui timet eum et operatur iustitiam
andfencege ys him
acceptus est illi;

sæde onfon swēg arleases hit nys god
Salomon dixit. Accipere personam impii non est bonum
þæt þu buge fram rihtwisnysse domes se þe segð arleasum
ut declínes a ueritate iudicii; Qui dicit impio
rihtwis þu eart wyrian him folcu 7 ascuniað hyne
iustus es maledicent ei populi. et detestabuntur eum
mægða 7 þa þe þreageað heriað hyne 7 ofer hy
tribus. et qui arguent laudabuntur eum. et super ipsos
cymþ bletsung se þe oncneawð on dome ansyne he na
ueniet benedictio; Qui cognoscit in iudicio faciem non
deð wel
facit bene;

sunu sæde na underfoh þu swēg þæt þu
Hiesus filius Sirach dixit. Non accipias personam ut
na agylte nelle þu wiðstandan ongean ansyne mihtiges
delinquas; Noli resistere contra faciem potentis;
eall swa onscunung ys ofermodigum eadmodnysse swa
Sicut abominatio est supérbo humilitas. sic
onscunung þam welegan þearfan synd ofermodigra sped
execratio diuini pauperes²; Superborum substantia

¹ s. erit.

² s. sunt.

byþ awyrtwalud 7 hus oððe hiwræden þæt þearle welig ys
eradicabitur. et *domus que nimis locuples est.*

byð gewacud mid ofermodnysse
adnullabitur superbia;

sæde riht dom ys þar na mæþa ac
Hieronimus dixit. Equum iudicium est ubi non persóne sed
weorcu beoþ besceawude
opera considerantur;

sæde hwæt soðlice mid gode waccre hwæt beon
Gregorius dixit. Quid uero apud deum uilius quid esse
forsewenlicur mæg þænne healdan wyrþscype mid mannum 7
despectius potest. quam seruare honorem apud homines. et
inran gewitnysse eagan na ondrædan
interni testis oculos non timere;

nys sweg on dome to besceawigenne
Isidorus dixit. Non est persóna in iudicio consideranda.
ac intinga swyþor beoð gewurþude menn on þissere worulde
sed causa; Plus uenerantur homines in hoc saeculo
for tidlicre mihte þænne for arwurðnysse halignysse
pro temporali potentia. quam pro reuerentia sanctitatis.
he onfoð soðlice þæt hi ma synd welige 7 þæt hi menn
suscipiunt enim quod mágis sunt díuites. et quod homines
synd eallunga hi forseoð intingan beseoh na mæþe
sunt omnino despiciunt; Causam respice non persónam;

LX.

be siþfæte.
De Itinere.

drihten segð on godspelle ingoð þurh nearu gæt
Dominus dicit in ȝuangelio. Intráte per angustum pôrtam.
forþi brat 7 fæcfull ys weg se gelæt to forspillednysse 7
quia láta et spatiósa est uía que dûcit ad perditionem: et
manega synd þe ingað þurh þæne hu nearu ys weg 7
multi sunt qui íntrant per éam; Quam angústa est uía et
earfoþe se gelæt to life 7 feawa synd þe fyndað
difficilis que dûcit ad uitam et pauci sunt qui inueniunt
hyne
eam;

se apostol sæde warniað witoðlice gebroðu hu
Paulus apostolus dixit. Uidete itaque. fratres quomodo
 wærlice ge gan na swa unwise ac swa wise
caute ambuletis. non quasi insipientes. sed ut sapientes;
 gangas rihte doð mid fotum eowrum þæt na healtigende
Gressus rectos facite pedibus uestris. ut non claudicans
 worige ma soðlice si gehæled
erret¹ magis autem sanetur;

sæde ne gelusta þu sifsum arleasra ne þe
Salomon dixit. Ne delecteris semitis impiorum. nec tibi
 na gelicige yfelra weg rihtwisa soðlice weg swylce leoht
placeat malorum uia; Iustorum autem semita quasi lux
 scinende forðstæpð 7 wyxst of to fulfremedium dæge
splendens procedit et crescit usque ad perfectam diem;
 weg arleasra deorcfull hi nytan hwar hi gefeallað eagan þine
Uia impiorum tenebrosa. nesciunt ubi corruunt; Oculi tui
 rihte geseon 7 bræwas þine forestæppan gangas þine gerece
recta uideant. et palpebre tuus precitant gressus tuos; Dirige
 weg fotum þinum 7 ealle wegas þine beon getrymmende
semiram pedibus tuis et omnes uis tuae stabilentur;
 framawent fot þine fram yfele wegas soðlice þa þe æt
Auerte pedem tuum a malo. uias enim que a
 swyþrum synd cann drihten besyhð drihten wegas
dextris sunt nouit dominus; Respicit dominus uias
 manna 7 ealle gangas his he besceawað sifsum soðlice
hominum et omnes gressus illius considerat; Iter autem
 arleasra beswicð hi wer snoter geriht gangas his
impiorum decipiet eos. uir prudens dirigit gressus suos;
 þænne g(e)liciað drihtne wegas mannes fynd witodlice
Cum placuerint domino uis hominis. inimici quoque
 his beoð gecyrrede to sibbe
eius conuertentur ad pacem;

sunu sæde na fanna þu þe on ælcum
Hiesus filius Sirach dixit. Non uentiles te in omni
 wind 7 na far þu on ælcene weg mid þristum na far þu
 uento. et non eas in omnem uiam; Cum audace non eas

¹ s. quis.

on wege þe læs þe he hefige yfelu his on þe on weg hryres
in uia. ne forte gráuet mala sua in té; In uia ruínę
 na far þu 7 na ætsporn þu on stanas
non éas. et non offendas in lapides;

sæde betere ys soþlice fulfremed lif secundum
Origenis dixit. Melius est enim perfectam uitam querenti
 on siðfæte sweltan þænne na faran witollice to
in itinere móri quam non proficisci quidem ad
 fulfremednysse secende
perfectionem querendam;

sæde stunt wegferend ys se þe on siðfæte
Gregorius dixit. Stultus uiator est. qui in itinere
 wynsume mæda besceawigende byþ forgyten siðfæt on þam
amoéna práta conspiciens. obliuiscitur iter in quo
 he onette onspornendum fet siðfæt ure byð gedon gif
 tendebat; *Inoffenso péde iter nostrum agitur. si*
 god 7 nehsta mid fullum mode byð gelufud
deus ac proxemus íntegra mente diligitur;

LXI.

be andgytum.
De sensibus.

drihten segð leoht lichaman þines ys
Dominus dicit in euangelio. Lucérrna corporis tui est
 eage þine gif eage þin byð anfeald eall lichama þin
oculus tuus Si oculus tuus fuerit simplex. totum corpus tuum
 leoht byð gif hit soðlice manfull eac eall lichama
lucidum¹ erit; Si autem² nequam³ étiam totum corpus
 þin deorefull byð
tuum tenebrósum erit;

se apostol sæde awra gehwylc in his andgyte
Paulus apostolus dixit. Unusquisque in suo sensu
 genihtsumige na ga ge swa swa hæpene gað on
abúndet; Non ambuletis sicut et gentes ambulant in
 idelnysse angytes hyra on þystrum adimmiað
uanitate. sensus sui tenebris obscurátę;

¹ i. purum.

² i. oculus.

³ i. malum.

sunu sæde god andygyt oð timan
Hiesus filius Sirach dixit. Bonus sensus usque in tempus
 bediglað wordu 7 weleras manegra arecceað andgyt his
abscōndit uerba. et labra multorum enarrabunt sensum eius;
 wurðscype 7 wuldor on spæce wises tunge soðlice
Honor et gloria in sermone sensati¹: lingua uero
 ungleawes awendingc ys his gif þu gesihst witan
inprudentis subuérso est ipsius; Si uíderes sensatum.
 awaca to him of gesihðe byþ oncnawen wer 7 fram
euígila ad illum; Ex uisu cognoscitur uir. et ab
 geancyme ansyne byþ oncnawen wita nys andgyt þar
occúrsu faciei cognoscitur sensatus; Non est sensus ubi
 genihtsumað biternyss scrud lichaman 7 hlehter toþa
abúndat amaritudo; Amictus corporis et rísus dentium.
 7 ingang mannes cyðaþ be him on welerum witan
 et *ingressus² hominis. enuntiant de illo; In labiis sensati*
 byð gemet gyfu stille 7 wis byþ gewurþud healdað þe
inuenitur gratia; Tacitus et sensatus honorabitur; Serua té
 fram stustum þæt þu na graman habbe gebig fram
ab insensato³ ut non molestiam habeas; Deflécte ab
 unwitan 7 þu gemetst reste 7 þu na wiþerast on
insensato et inuenies requiem. et non exacerbáberis in
 stuntnysse his pricigende eage utgelæt tearas 7 se þe
stultitia illius; Pínguens oculus. dedúcit lácrimas. et qui
 pricaþ heortan forþbringð andgyt tomiddes stuntra
púngit cór prófert sensum; In medio insensatórum⁴
 geheald word timan fram anum witan byð oneardud
serua uerbum tempori; Ab úno sensato inhabitabitur
 on eþele 7 fram þrim arleasum byþ forlæten on andgyte si
 patria. et a tríbus impiis deseretur; *In sénsu sit*
 þe geþanc godes
tibi cogitatus dei

LXII.

be þeowum 7 hlafordum.
De Seruis et Dominis.

drihten segð on godspelle eadige þeowas þa þa þænne
Dominus dicit in ȝuangelio. Beati serui illi. quos cum

¹ i. sapientis.

² i. incessus.

³ i. stulto.

⁴ i. stultorum.

cymð drihten gemet wacigende nan þeow mæg twam
uenerit dominus inuenerit uigilantes; *Nemo seruus potest duobus*
hlafordum þeowian oððe soðlice ænne on hatunge hæfð 7
dominis seruire; *Aut enim unum odio habet*. et
oþerne he lufað oþþe anum he togeþeot 7 *oþerne*
alterum diligit. *aut uni adhærebit* et *alterum*
he forhogad
contemnet;

se apostol sæde þeowas underþeodde beoð on eallum
Petrus apostolus dixit. *Serui subditi estote in omni*
ege hlafordum na þæt an godum 7 *gemetfæstum ac*
timore dominis. non tantum bonis et modestis sed
eac swylce earfoþrum
*etiam difficilioribus*¹;

se apostol sæde drihten soðlice gast ys
Paulus apostolus dixit. *Dominus autem spiritus est*.
þar þar soðlice gast drihtnes þar byþ freodum swa hwylc swa
*ubi autem spiritus domini ibi libertas*²; *Quicumque*
synd under geoce þeowas hlafordas hyra mid eallum wyrðscype
sunt sub iúgo serui! *dóminos suos omni honore*
wyrþe hi getellan drihtnes þæt riht ys 7 *riht þeowum*
dignos arbitrentur; *Domini quod iustum est et aequum seruis*
gearwiað witende þæt ge eac drihten habbað on heofene
praestáte. scientes quoniam et uos dominum habetis in caelo;
anra gehwylc swa hwæt swa he deð god þæt he onfehð fram
Unusquisque quodcumque facerit bonum. hoc recipiet a
drihtne sam þe þeow sam þe frig
domino. siue seruus siue liber;

sæde þeow wis wealt bearnum stustum
Salomon dixit. *Seruus sensatus dominabitur filiis stultis*.
7 betwuh gebroþru yrfwerdnysse todælð se þe estelice fram
et inter fratres hereditatem dñuidet; *Qui delicate a*
geoguðhade fet þeow his þæræfter hyne ongyt ofer-
pueritia nûtrit seruum suum. postea illum sentiet con-
modigne
tumâcem;

sunu sæde na dera þu þeow wyrrende on
Hiesus filius Sirach dixit. *Non ledas seruum operantem in*

¹ i. discolis vel stultis.

² s. erit.

soðfæstnysse na beryp ȝu þeow wisne ne þu næftigne ueritate; *Non defraudes seruum sensatum.* néque inopem forlæt hyne þeowe wisum frige þeowiað 7 unwis na derelinquas illum; *Seruo sensato liberi seruiunt.* et inscius non byð gewurþud fodan gebyriaþ 7 gyrd 7 seam assan hlaf 7 honorabitur; *Cibaria*¹ et uirga et ónus ásino. panis et

lar 7 weorc þeowum geoc 7 bend gebigeað hneccan disciplina. et opus seruo; *Iugum et lorum.* círuant ceruicem stiþne 7 þeow ahyldað weorcu singále oððe gelomlice dúram. et seruum inclinant operationes assidue;

þeowan yfelwylendum wriþa 7 fotcopsas send hyne on Seruo maliuolo tortúra. et cónpedes mitte illum in

weore þæt he na aemtige gif he ys þe þeow getrywe operationem ne uácer; *Si est tibi seruus fidelis.*

he si þe swylce sawl þin swylce broþer swa hyne ateoh gif sit tibi quasi anima tua quasi fratrem sic eum tracta; *Si þu derast þeow unrihtlice on fleam he byþ gewend unbind lésaris seruum iniustę in fúgam conuertetur;* *Láxa* handa þeowum 7 he secð freedom betere ys underþeod manus seruo. et quæret libertatem; *Melior est subiecta þeowdom þænne uppahafen freedom on weorce gesete seruitus.* *quam eláta libértas;* *In opere constitue þeow swa soðlice gedafenað him seruum.* *sic enim cóndecet illi;*

sæde hƿæt mare mæg beon gegeawud þeowe Hieronimus dixit. *Quid magis pótest prestari seruo.* þænne beon mid hlaforde his genoh rice ys se þe hlafe na quam esse cum domino suo? *Satis diues est. qui pane non behofað þearle mihtig se þeowian na byð genyd indiget nímium pótens qui seruire non cōgitur;*

an soðlice hlaford gelice ge hlafordum Isidorus dixit. *Unus enim dominus aequaliter et dominis bringð gebed ge þeowum fert orationem et seruis;*

swylcne þu gewilnast embe þe beon hlaford Ciprianus dixit. *Qualem cùpis érga té ésse dominum.* swylc beo þu sylf ongean þeow þinne talis ésto ipse cóntra seruum tuum;

¹ s. debentur.

LXIII.

be midwununge godra 7 yfelra.
De Consortio¹ Bonorum et Malorum.

se apostol sæde we biddað soðlice eow gebroþru þæt
Paulus apostolus dixit. Rogamus autem uos fratres ut
ge ætbredan eow fram ælcum breþer gandum unendebyrdlice
subtrahátis uos ab omni fratre ambulánte inordináte;
gewitan fram unrihtwisnysse ealle þe geclypiaþ naman
Discéendant ab iniquitate omnes qui īnuocant nomen
drihtnes
domini;

se apostol sæde riht witodlice 7 swyþe riht ys
Petrus apostolus dixit. Iustum igitur et ualde iustum est
beon asyndrud þæne se þe wyle beon gehæled fram him se þe
separári eum qui saluare uult ab éo qui
nele
non uult;

sæde la bearn min gif þe fedan synfulle na
Salomon dixit. Fili mi si té lactáuerint peccatores. non
geþwærlæce him na anda þu mann unrihtwisne ne þu ne
adquiéscas eis; Ne emuléris hominem iniustum nec
geefenlæc wegas his
imitéris uias eius;

sunu sæde gewit fram unrihtwisum 7 at(eo)rian
Hiesus filius Sirach dixit. Discéde ab iníquo et deficient
yfelu fram þe weras rihtwise syn þe gebe(o)ras 7 on ege
mala abs té; Uiri iusti sint tibi conuínq. et in timore
godes si wuldrung þin byrþen ofer hyne byrð se wurðfulran
dei sit gloriatio tua; Póndus super sé tollit² qui honestiōri
him gemænsuma(ð) welegran þe na gefera beo þu swa hwylc swa
sé commúnicat; Ditiōri té ne sócius fueris; Quemcumque
þu ge næwast begymende ege godes geornfull beo þu him
cognóueris obseruantem timorem dei assiduus ésto illi;

sæde haligra lif oþrum rihtincg to lybbenne
Ambrosius dixit. Sanctorum uita céteris norma³ uiuendi

¹ i. communione.

² i. eleuat.

³ i. exemplum.

ys se þe soðlice haligum were togeþeod of his geornfulnysse est; *Qui enim sancto uiro adh̄eret: ex eius assiduitate* 7 gewunan spæce bysne weorces onfehð þæt he si et usu *loquutionis exemplum operis accipit. ut accen-* onæled on lufe soþfæstnysse þa þe oþre to unrihtwisnysse datur in amorem ueritatis; *Qui alios ad iniquitatem* lærende þurhþeoð on him sylfum þenunge deofla to *suadendo pértrahunt. in semet ipsis ministerium démonum ad* unrihtwisnysse onfoð þeah þe hi þurh gecynd deóflu *iniquitatem suscipiunt: quāmuis per naturam démones* hi na synd halig soðlice gelapung on flæsclicum brad ys on non sint; *Sancta enim aecclesia in carnalibus ampla est in* gastlicum nearu ne soðlice swyþe heregendlic ys godne *spiritalibus angūsta; Néque enim ualde laudabile est bonum* beon mid godum ac godne beon mid yfelum swa swa soðlice *esse cum bonis. sed bonum esse cum malis; Sicut enim* hefigran gyltes ys betwut gode godne na beon swa oremætes *grauioris culpe est inter bonos bonum non esse: ita inmensi* ys lofes god eac swylce betwuh yfele wunian *est preconii¹. bonum étiam inter malos extitisse;*

sæde swa to gewilnigenne ys þæt gode sibbe habban *Isidorus dixit. Sicut obtandum est ut boni pacem habeant* him betwynan swa to wilnigenne ys þæt yfele him betwynan syn *inuicem. sic obtandum est. ut mali inuicem sint* twysehte þa þe þæne upplican eþel gewilniað na þæt an *discordes; Hi qui supernam patriam desiderant. non solum* yfelra þeawas ac eac midwununga forfleoð gif þu byst *malorum móres. sed et consortia fugiunt; Si fueris* gefera drohtnunge godra þu byst 7 mægenes hyra *sócius conuersationis bonorum¹. eris et uirtutis eorum;* gelic soðlice gelicum beon togeþeod gewunað frecenfull ys *Similis enim simili coniungi sólet; Periculosum est* lif mid yfelum adreogan cwyldbære ys mid þam þa þe *uitam cum malis dúcere. perniciósum est cum his qui* þwyres willan synd beon geferlæht betere ys soþlice habban *práue uoluntatis sunt sociári; Melius est enim habére* yfelre hatunge þænne midwununge swa swa manega godu *malorum odium quam consortium; Sicut multa bona*

¹ i. laudis.

hæfð gemæne lif haligra eall swa manega yfelu tobringð
habet communis uita sanctorum sic plura mala adfert
 geferscype yfelra
societas malorum;

LXIII.

be freondscipe 7 be feondscipe.
De Amicitia et Inimicitia.

drihten segð on godspelle ge frynd mine ge synd gif
Dominus dicit in euangelio. Uos amici mei estis. si
 ge doþ þa ic bebeode eow
feceritis quae ego precipio uobis;

se apostol sæde ende soðlice bebodes ys soþlufu of
Paulus apostolus dixit. Finis autem precepti est. caritas de
 heortan clænre 7 inngehyd god 7 mid geleafan na gehiwedum
corde puro et conscientia bona et fide non ficta;

se apostol sæde freondscype þises middaneardas unhold
Iacobus apostolus dixit. Amicitia huius mundi inimica
 ys gode swa hwylc swa soðlice wyle freond beon worulde
est deo; Quicumque enim uoluerit amicus esse saeculi
 þissere feond godes byð gesett
huius. inimicus dei constituetur;

sæde na sege þu frynd þinum ga 7 ongeangecyrr 7
Salomon dixit. Ne dicas amico tuo uade et reuertere. et
 to morgen ic sylle þe þænne þu ofstede miht syllan na
cras dabo tibi! cum statim possis dare; Ne
 syryw frynd þinum yfel þænne he on þe hæbbe truwan
moliaris¹ amico tuo malum cum ille in te habeat fiduciam;
 se þe forsyhð freond his wædligende on heortan ys frynd
Qui despicit amicum suum. indigens corde est; Amici
 weligra manega inntingan þinne asmea mid frynd þinum 7
dñitum multi; Causam tuam træcta cum amico tuo. et
 digle utlendiscum na onwreoh þu swa se asent speru
secretum extraneo ne reuèles; Sicut qui mittit lances

¹ i. ne excogites.

7 flana on deað swa wer se fracudlice derað frynd hys
et sagittas in mortem. sic uir qui fraudulenter nocet amico suo;
nelle þu gewurþ(an) for frynd feond nehstan

Noli fieri pro amico inimicus proximo;

sunu sæde word wered gemænigfylt frynd
Hiesus filius Sirach dixit. Uerbum dulce multiplicat amicos.

7 gelijigað fynd gif þu ahst freond on costunge ah
et mítigat inimicos; *Si possides amicum in temptatione posside*
hyne 7 na eþelice gelyf him ys soðlice freond æfter timan
eum et non facile crédas illi; *Est enim amicus secundum tempus*
his 7 na þurhwunað on dæge gedrefednysse ys freond se
suum et non permanebit in die tribulationis; *Est amicus qui*
byð ongeangan to feondscype ys soðlice freond gefera beodes
regréditur ad inimicitiam; Est autem amicus sócius ménse.

7 he na þurhwunað on dæge neode freond gif he þurhwunað
et non permanebit in die necessitatis; *Amicus si permánserit*
þe trum byþ þe swylce efenlice 7 on hiwcuðlicum þinum
tibi firmus erit tibi quasi coaequális. et in domesticis tuis
getrywlice he deðfram feondum þinum begym 7 fram feondum
*fiducialiter áget; Ab inimicis tuis adtende*¹ *et ab inimicis*
þinum si þu asindrod freond getreowe bewerung strang se þe
tuis separare; Amicus fidelis protectio fortis. qui
soðlice gemet hyne he fint goldhord frynd getrywum non
autem inuenit illum inuenit thesaurum; Amico fidéli nulla
ys wiðmeting freond getreowe læcedom lifes 7 undead-
est comparatio; Amicus fidelis medicamentum uitæ et immorta-
licnysse þa þe ondraðaþ drihten hi gemetað freond getrywne
litatis; Qui métuunt dominum inueniunt amicum fidélem;
na forlæt þu freond ealdne niwe soðlice na byþ gelic
Ne derelinquas amicum antiquum. nōuus enim non erit similis
him win niwe freond niwe ealdap 7 mid wynsumnysse
illi; Uinum nōuum. amicus nōuus ueterescet et cum suauitate
þu drincst þæt na ælcne mann ingelæd on hus þin
bibes illud; Non omnem hominem inducas in domum tuam.
manega soðlice synd searwa facenfulles na byð oncnawen on
multæ enim sunt insidiæ dolosi; Non agnoscitur in
godum freond 7 na byþ behydd on yfelum feond frynd
bonis amicus. et non absconditur in malis inimicus; Amico

¹ i. caue.

7 fynd nelle þu areccean andgyt þin 7 gif ys þe gylt
 et *inimico* noli enarrare sensum tuum. et si est tibi delictum
 nelle þu abarian he gehyrð soðlice þe 7 he gehealt þe 7 swylce
 noli denudare¹. audiet enim té. et custodiet te. et quasi
 bewerigende synn hatað þe þu gehyrdest word ongean
 deféndens peccatum ódier te; *Audisti uerbum aduersus*
 nehstan þinne þænne he swelte on þe truwigende forþi
proximum tuum. cum moriatur in té fidens quoniam
 na þe he tobrycð þrea freond þe læs þe he na understande
 non te disrumpet; *Córripe amicum ne forte non intelléxerit*.
 7 he secge ic na dyde oððe gif he deð he na eft togeyce
 et dícat non feci. aut si fecerit ne íterum áddat
 don se þe leahtrað freond he tobricð freondscype to frynd
 fácer; *Qui conuítat² amicum dissoluit³ amicitiam*; *Ad amicum*
 eac gif þu atyhst swurd na ortruwa 7 gif he geeadmed
 etiam si prodúixeris gladium ne despéres. et si humiliáuerit
 hyne ongean þe 7 fram ansyne þinre behyd hyne
 sé contra té. et a facie tua absconderit sé
 anmodne þu hæfst freondscype godne freond gif geopenaþ
 uniáninem hábeas amicitiam bonam; *Amicus si aperuerit*
 muð unrotne na ondræd þu freond halbærne ic na gescynde
 ós triste. non tímeas; *Amicum salutárem non confúndor*:
 fram ansyne his na me ic behyde 7 gif yfele me on-
 a facie illius non me abscondam. et si mala mihí ob-
 geancumað þurh hyne ic þolige eadig se þe fint freond
 uénerint per illum sustinébo; *Beatus qui inuenit amicum*
 soðne se þe abarað digla freondes he forspilð geleafan 7
 uerum; *Qui denudat⁴ archána amici*. perdit fidem et
 he na fint freond to sawle his abarian soðlice
 non inueniet amicum ad animam suam; *Denudare autem*
 freondes digelnyssa ortruwung hyt ys sawle mid frynd þinum
 amici mysteria. desperatio est animae; *Cum amico tuo*
 getrym þin word 7 getrywlice do mid him 7 on eallum
 confirma uerbum. et fideliter áge cum illo: et in omni
 timan þu gemest þæt þe nedbehefe ys ys freond on anum
 tempore inuenies quod tibi necessarium est; *Est amicus solo*
 naman freond na forgyt þu freondes þines on mode þinum
 nomine amicus; *Non obliuiscáris amici tui in animo tuo*.
 7 na ungemyndig sy his on weorcum þinum se þe ondræt
 et non inmemor sis illius in operibus tuis; *Qui timet*

¹ s. inimico.² i. uituperat.³ i. destruit.⁴ i. reuelat.

drihten emne he hæfð freondscype godne forþi æfter dominum aequa habebit amicitiam bonam. quoniam secundum him byþ freondscype his æfter mægene þinum warna þe illum erit amicitia illius; Secundum uirtutem tuam cæue iē fram nehstan þinum 7 mid wisum 7 snoterum smea a proximo tuo et cum sapientibus et prudentibus træcta ne gelyf þu fynd þinum on ecnyssse swa soðlice ar Non credas inimico tuo in aeternum¹ sicut enim aéraméntum omað yfelnyssse his on welerum his byð geweredlæhþ eruginabit malitia illius In labiis suis indulcatur² feond 7 on heortan his syrwð þæt he underwende þe inimicus: et in corde suo insidiatur ut subuertat té on seað on eagum his wepð feond 7 swylce æt in fœeam; In oculis suis lacrimatur inimicus. et quasi ad dura he underdelfeð fotwylmas þine heafud his he cweð 7 iānuam suffodiet plantas tuas; Caput suum mouébit. et manega wunigende he awent andwlitan his on eagum þinum multa susurrans³ commutabit uultum suum; In oculis tuis wepð feond 7 gif he fint timan na byþ gefyllde mid lacrimatur inimicus. et si uénerit tempus non satiabitur sanblode gif onbeyrnaþ þe yfelu þu gemest feond þinne þar guine; Si incúrrerint tibi mala: inuenies inimicum tuum illic ærran synfull gedrefð frynd 7 tomiddes sibb habbendra priorem; Peccator turbabit amicos. et in medio pacem habentium onsent feondscype na gesete þu feond þinne wið þe inmitit inimicitiam; Non státuas inimicum tuum pénes té. ne he na sitte æt swyþran þinre þe læs þe he gecyrred on nec sédeat ad dexteram tuam: ne forte conuersus in stowe þine he sece heahsetl þin locum tuum inquirat cathederam tuum;

sæde yfelwille soðlice mod byþ gedrefed gif Augustinus dixit. Malíuolus uero animus contristatur. si his feond astyrud ætwint wite eius inimicus commotus euáserit poénam;

sæde on freondum soðlice na þincg byð soht Hieronimus dixit. In amicis enim non rés queritur ac willa halig lufu ungeþyld næfð leas sed uoluntas; Sanctus amor impatientiam non habet falsus

¹ i. unquam.

² i. dulcit loquitur.

³ i. detrahens.

hlisa rāþe byð ofsett þa þe soð lufu gesamnað eorþena
rūmor cito obprimitur; Quos caritas iungit terrarum
langness na ascryrað
longitudo non separat;

sæde þænne soðlice to soþan getrywe we synd gif
Gregorius dixit. Tunc enim ueráciter fideles sumus. si
þæt we mid wordum behatað mid weorcum we gefyllaþ
quod uerbis permittimus operibus adimplimus;
se soðlice fynd mid swurde na mæg ehtan
Qui enim inimicos gladio non potest pérsequi.
he eht mid gebede
perségitur oratione;

sæde þænne soðlice freond byð gelufud gif na
Isidorus dixit. Tunc uére amicus amatur si non
for hyne ac for gode byþ lufud se þe soðlice unmetlice
pro sé. sed pro deo amatur; Qui enim intemperanter
freond lufað for hyne ma hyne næs for gode lufað oft
amicum amat pro sé magis illum non pro deo áamat; Sepe
þurh hiwunge freondscype byð gegaderud þæt se þe na
per simulationem amicitia colligitur: ut qui non
mihte openlice beswican he beswice facenlice þænne
potuit apérte decípere decípiat fraudulenter; Tunc
gehwylc ma byþ willan rihtwisnysse godecundre wiþerræde
quisque magis fit affectui iustitiae diuine contrárius.
þænne he forsiþþ freond mid sumere wiþerwyrdnysse
cum despicit amicum aliqu(a) aduersitate
geslegenne þænne soðlice wiþeræde forþstæppað freond
percússum; Dum enim aduersa procedunt amicus
facenfull byð oferheled 7 ofstede forsyhþ þæne hyne lufian
frauduléntus detegitur státimque despicit quem se deligere
hiwude freondscype gewis mid nanre strengðe byþ utealocen
simulauit; Amicitia certa nulla ui excluditur.
on manum timan byð adilegud swa hwar swa hyne went
nullo tempore aboléatur. ubi cùmque se uerterit
tima he trumlicust wunað seldene synd frynd þa þe
tempus. illa firmissime manet; Rári sunt amici qui
oð ende wuniað leofe þa þe soðlice sume
usque ad finem existant cari; Quos enim aliqui
togadere gesamnode þurh soþe lufe hæfdon æfterþam to
conglutinátos per caritatem habuerunt postquam ad

hyhƿe wurƿscypes cumað frynd habban forhogiað se
 culmen honoris uenerint. amicos habere despiciunt; Illa
 soð ys freondscype se naht secð of þingum freondes
 uera est amicitia. quae nihil querit ex rebus amici.
 butan sylfe welwyllednysse gewislice þæt sylfwylles he lufige
 nisi solam beniuolentiam scilicet ut grātis āmet
 lufigende wel oft freondscype of neode oþƿe
 amantem; Plerūmque amicitia ex necessitate uel
 wanspedignysse byþ acenned þæt si þurh þæne gehwylc þæt
 indigentia¹ nascitur ut sít per quam quisque quod
 he gewilnað he begyte se soðlice freondscype gewislice
 desiderat consequatur; Ille autem amicitiam uerāciter
 secð se naht wædligende þæne gyrnð witodlice se an of
 quaerit qui nihil egendo éam appetit. nam illa ex
 næfste scort ys 7 flugol þes oþer clæne and ece
 inopia breuis² et fugitiva. ista pura atque perpetua;
 na si þu leoht on freondscype heald symle bend
 Non sis léuis in amicitia. rétine semper uinculum
 anrädnysse se þe freond trywne forlyst þænne he ongyt
 constantiae; Qui amicum fidelem perdiuerit. tunc sensit
 hu micel godes he hæfð syþþan habban he geswicð betere
 quantum boni habuerit postquam habere desierit; Mélius
 ys feondscypas manna ungeleaffulra underbugan ece
 est inimicitias hominum infidelium subire perpetuas
 þænne gode gebylidum freondscypas derigendlice forðclypian
 quam deo offenso amicitias nōxias prouocare;
 gif fealð feond þin nelle þu geblissian na geblissa þu
 Si ceciderit inimicus tuus nole gratulári; Non letéris
 ofer feond on forwyrðe þæt ofer na becuman on þe
 super inimicum intéritu ne superueniant in té
 gelice se þe soðlice geblissað feondes for fylle rāþe onbefaald
 similia Qui enim gaudet inimici cásu cito incidit
 on þæne
 in il'um

¹ i. inopia.

² s. est.

LXV.

be geþeahtum.
De Consiliis.

on dædum apostola ys gecweden gif ys of mannum
In Actibus Apostolorum dicitur. *Si est ex hominis*
 geþeaht þis oððe weorc si tostenct gif hit soðlice of gode
*consilium hoc: aut opus dissoluetur*¹ *si uero ex deo*
 ys ge na magon tostencean
est non poteritis dissoluere;

sæde geþeaht gehealt þe 7 snoternyss gehealt
Salomon dixit. Consilium custodiet te et prudentia seruabit
 þe gehealt lage and geþeaht 7 byþ lif sawle þinre 7
te; Custodi legem atque consilium et erit uita anime tuæ et
 gyfa gomum þinum weg dysiges riht on eagum his se þe
gratia fauicibus tuis; Uia stulti recta in oculis eius qui
 soðlice wis ys he gehyrð geþeahtu þa þe soðlice ongynnað
*autem sapiens est audit consilia; Qui autem ineunt*².
 gesibbe geþeahtu fyligð hi bliss þa soðlice doð
pacis consilia sequetur eos gaudium; Qui autem agunt
 ealle mid geþeahte hi beoð begymede mid wisdome gep ealle
cuncta cum consilia reguntur sapientia; Astutus omnia
 deð mid geþeahte beoð tostencte geþancu þar þar nys
agit cum consilio; Dissipantur cogitationes. ubi non est
 geþeaht þar þar soðlice manega synd geþeahteras
consilium. ubi uero plures sunt consiliarii
 beoð getrymmede geþancu mid geþeahtum beoð gestrangude
confirmantur; Cogitationes consiliis roborantur.
 7 mid gymenum to smeagenne synd gefeohtu 7 byþ hæl
e gubernaculis tractanda sunt bella. et erit salus
 þar þar fela geþeahtu synd swa wæter deop swa
ubi multa consilia sunt; Sicut aqua profunda sic
 geþeaht on heortan weres ac mann snoter ahlæt
consilium in corde uiri: sed homo prudens exhaluerit
 þæt
illud;

¹ i. dissipabitur.² i. incipiunt.

sunu sæde manega gesibsume synd þe
Hiesus filius Sirach dixit. *Multi pacifici sunt tibi*
 rædbora si þe an of þusendum mid stustum na ræd
consiliarius sit tibi unus de mille; *Cum fatus ne consilium*
 þu hæbbe na soðlice hi magon lufian butan þa þe him
 hábeas. *non enim poterunt diligere. nisi quae ipsis*
 liciað mid utscytinge ne do þu geþeaht oþþe ræd na ælcum
placuerint; *Cum extraneo ne facias consilium Non omni*
 menn heortan þine geswutela þe læs þe he afyrre þe gyfe
homini cor tuum manifestes. ne forte auferat tibi gratiam
 7 he si gemidleahtrud tunge witan swylce lagoflod
 et *conuictetur tibi*; *Lingua sapientis quasi diluvium*
 onyþað 7 ræd his swa wyll lifes þurhwunað
inabundabit et consilium illius sicut fons uite permanet;
 mid wriþan treowenum gewriþen grundweall getimbrunge
Loraménto ligneo configatum fundamentum aedificii
 na byþ toslopen swa eac heorte getrymmed on geþance
non dissoluitur. sic et cor confirmatum in cogitatione
 rædes dondum manfullust geþeaht ofer hyne
consilii; *Facienti nequissimum consilium. super ipsum*
 sylfne byð befealde(n) 7 na byð oncnawen hwanon hit cume
deuoluitur et non agnoscitur unde ueniat
 him butan geþeahte naht þu do 7 æfter dæde þu na dædbetst
illi; *Sine consilio nihil facias. et post factum penitenteris*;
 fram andigendum þe forhafa geþeaht mid were æwfæstum
A zelantibus te abstine consilium; *Cum uiro religioso*
 trahtna be halignyse 7 mid rihtwisum be rihtwisnyse
tracta de sanctitate. et cum iusto de iustitia;
 heortan gode rædum gesete 7 toforan ælce dæde
Cor bonum consiliis statue et ante omnem actum
 geþeaht trum si
consilium stabile sit;
 sæde rædfæst mod oneardap se þe
Gregorius dixit. Consiliatorem animum inhabitat. qui
 sarigende be andwerdum to eceum eftst
dolens de presentibus ad aeterna festinat;
 sæde ær dæde þenc lange ær weorc
Isidorus dixit. Ante factum cogita diu ante opus
 foresmea lange þæt þu wyld don lange asec lange
premeditare diu; *Quod uis agere. diu exquire. diu*

fanda 7 swa þu do þænne þu lange þencst þænne do
 próba et sic facias; *Cum diu cogitaueris tunc fac*
 þæt þu fandast
 quod probaueris;

sæde on ælcum weorce þe þu þencst don
Basilius dixit. In omni opere quod cōgitas fācere
 ærest þenc god 7 gif æfter gode ys þæt þu þencst
primum cōgita deum. et si secundum deum est quod cōgitas
 geornlice asmea 7 gif hit ys riht beforan gode gefulfreme
diligenter examina: et si est rectum coram deo pérfice
 þæt gif soðlice þwyr byð gemett ofaceorf þæt fram
illud si uero peruersum fuerit repertum amputa illud ab
 sawle þinre
anima tua;

LXVI.

be forþgewitenum.
De Defunctis.

drihten segð on godspelle la stunta on þissere nihte sawl
Dominus dicit in euangelio. Stulte hac nocte anima
 þin utgæþ fram þe þa þe eornostlice þu gearwudest hwæs
tua egredietur a té: quae ergo parasti cuius
 beoð hi
 erunt:

se apostol sæde eadig deade þa þe on drihtne
Iohannes apostolus dixit. Beati mortui qui in domino
 sweltað
 moriuntur;

se apostol sæde nænig soðlice ure him sylfum
Paulus apostolus dixit. Nemo enim nostrum sibi
 leofað 7 nænig him sylfum swelt swa hwæþer soðlice swa
uiuit. et nemo sibi móritur. siue enim
 we lybbað drihtne we lybbað swa hwæþer soðlice swa we sweltað
uīuimus domino uīuimus siue enim mórimur
 drihtne we sweltað
domino mórimur;

sæde gemynd rihtwises mid lofum 7 nama
Salomon dixit. Memoria iusti cum laudibus et nomen

arleasra afulað deadum soðlice menn arleasum nan byþ
impiorum putrēscit; *Mortuo enim homine impio. nulla erit*
lencg hopa
ultra spēs;

sunu sæde fram deadum na forbeod þu
Hiesus filius Sirach dixit. A mórtuo non prohībeas
gyfe mid heofigendum ga na þe forslæwe geneosian
gratiam; *Cum lugentibus ámbula non té pígeat uisitáre*
untrumne of þisum soðlice on rædincge þu byst gewend nelle þu
infirmum. ex his enim in dilectione uersáberis; *Noli*
be deadum geblissian witende þæt ealle we sweltp ælc
de mortuo gaudére sciens quoniam omnes mórimur; *Omnis*
miht sceort lif sceort adl forestæpp læce
potentátus bréuis uita; *Bréuem languórem precédit medicus.*
swa eac cyning to dæg ys 7 to morgen he swelt þænne soðlice
sic et réx hodie est et crás morietur; *Cum enim*
swelt mann he ah næddran 7 wilde deor 7 wyrmas
moriétur homo hereditabit¹ serpentes. et béstias et uérmes;
lyt hwon wep ofer deadne forþi þe he rest on tide forsiþes
Módicum plóra super mórtuum quoniam requiéuit; *In tempore exitus*
þines
tui dis-

(Some folios wanting.)

þæt na se þe under ys 7 þænne he unrihtlice færunga byþ gewriþen
ne is qui subest et cum iniuste försitan ligatur.
 þæne gewriþinge his dom of oþrum gylte geearnige hyrde
ipsam obligationis suę sententiam ex alia culpa mereatur; *Pastor*
eornostlice oþþe unbindan undomlice ondræde oþþe gewriþan se
ergo uel absoluere indiscreté timeat uel ligare; *Is*
soðlice þe under handa hyrdes ys beon gewriþen ondræde
autem qui sub manu pastoris est. ligari timeat
huru unrihtlice þæt he na hyrdes sui dom ondrædan
uel iniuste. ne pastoris his iudicium timére
tæle
reprehendat.

¹ i. possidebit.

LXXVI.

be bysenum.

De Exemplis.

segð on godspelle ofer heahsetl sæton
Dominus dicit in euangelio. Super cathedram Moysi sederunt
 boceras 7 sunderhalgan ealle eornostlice swa hwylce swa
 scribę et pharisę; *Omnia ergo quecumque*
 hi secgað eow gehealdað 7 doð æfter weorcum soþlice
 dixerint uobis seruāte et fácite. secundum opera uero
 hyra nelle ge don hi secgað soþlice 7 hi na doð
 eorum nolite fácer. dicunt enim et non faciunt;

se apostol sæde god soðlice geefenlæceað on gode
Paulus apostolus dixit. Bonum autem aemulamini in bono.
 symle bysen beo ge getrywe on worde on drohtnunge on
 semper exemplum estote fideles in uerbo. in conuersatione in
 soþre lufe on gelefan þeogincg þin swutul sy eallum on
 caritate in fide; *Profectus tuus manifestus sit omnibus; In*
 eallum þe sylfne gearwa bysene godra weorca
omnibus tē ipsum prebe exemplum bonorum operum;

sæde menn godum on gesihþe his sealde god
Salomon dixit. Homini bono in conspectu suo dedit deus
 wisdom 7 ingehyd 7 blisse
sapientiam. et scientiam et laetitiam;

sæde swa geornfullnyss hiredwiste eall swa
Hieronimus dixit. Sicut assiduitas familiaritatem ita
 unhiredwist forhogunge gearwað betere ys þincg hiredcuð
infamiliaritas contemptum parat; Melius est rem familiararem
 beon gewanud þenne sawle hæle forwyrþan
minui. quam animę salutem perire;

sæde þa þe soþlice lif hyra oþre witan forfleoð
Gregorius dixit. Qui enim uitam suam alios scire fugiunt
 him sylfum onælede synd ac oþrum on bysne leohtes hi na
sibimet ipsis accensi sunt. sed aliis in exemplo luminis non
 synd þa soðlice þe bysna mægena foregyrnað 7 leoht godes
 sunt; *Hi enim qui exempla uirtutum prærogant. et lumen boni*
 weordes þurh lif 7 word godcund geswuteliaþ rihtlice
operis per uitam et uerbum diuinum demónstrant. iūre

leohtfatu beoð genemnede on bysne gylt þearle byþ ætywed
lampades appellantur; In exemplum culpa uehementer ostenditur.
 þænne for arwurðnysse endebyrdnysse synfull byð arwu(r)þud
quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur;
 se witodlice gemetum eallum scyl to bysne beon getogen
Ille igitur modis omnibus debet ad exemplum pertrahi.
 se þe eallum flæsces þrungum sweltende eallunga gastlice
qui cunctis carnis passionibus moriens. iam spiritualiter
 leofað
uiuit;

sæde ne ænig æfter slide dædbote
Isidorus dixit. Nec quisquam post lapsum poenitentiae
 ortruwige forgyfensse þænne he besceawað haligra geedniwunge
desperet ueniam dum conspicit sanctorum reparationem
 beon eac æfter hryre for þisse note beoð gewritene
fuisse etiam post ruinam; Ob hanc utilitatem scribuntur
 haligra hryras 7 forspyllednyssa þæt hi symle don hæla
sanctorum ruinae et perditiones. ut semper faciant salutes
 menniscre sawle gif we gecorene wæron geefnlæcan unrihtwise
humanæ animæ; Si apti fuimus imitari iniquos
 on yfel hwi slawe synd we geefnlæcean rihtwise on god
in malum cur pigri sumus imitari iustos in bonum;

LXXVII.

be leorningenihtum.
De Discipulis.

drihten segð on godspelle nys leorningeniht ofer
Dominus dicit in euangilio. Non est discipulus super
 magister fullfremed soðlice ælc byþ gif he byþ swa swa
magistrum perfectus autem omnis erit si sit sicut
 his lareow
magister eius

se apostol sæde spæc eower on gyfe sealte si
Paulus apostolus dixit. Sermo uester in gratiæ sale sit
 gestredd þæt ge witan hu eow gedafenige anra gehwylcum
conditus ut sciatis quomodo uos oporteat unicuique
 andswarian
respondere;

sæde geblissaþ mann on dome mupes his 7 spæc
Salomon dixit Letatur homo in sententia oris sui et sermo
 gecoplic ys selust andswaru liþe tobrycð yrre spæc stið
oportūnus est optimus; Responsio mollis frangit iram. sermo durus
 awecð hatheortnysse isen mid isene byð gescyrped 7 mann
suscitat furorem; Férrum ferro acuitur et homo
 scyrpð ansyne freond(es) his
exácut faciem amici sui;

sæde gif ys þe andgyt andswara
Hiesus filius Sirach dixit. Si est tibi intellectus responde
 nehstum þinum gif na soðlice hand þin sy ofer muð þinne
proximo tuo sin autem manus tua sit super os tuum.
 þæt þu na sy gefangen mid worde ungelæredum 7 þu beo gescynd
ne capiaris uerbo indisciplinato et confundaris;

sæde warna ær lareow þænne leornincgniht
Hieronimus dixit. Cäue ante magister quam discipulus.

ær eniht beon þænne hægsteald oððe geongcempa warna
ante miles esse quam tiro; *Cäue*

þæt þu na butan lareowe þu na ga weg þæne þu næfre
né sine doctore ingrediaris uiam. quam nunquam
 na innageodest 7 on dæl operne forbugende gedwyld þu þolige
ingressus es. et in partem alteram declinans errorem patiaris.

ma soðlice na ga þu þænne neod sy þæt þu na oþþe yrnde
Plus autem non ambules quam necesse est. ne aut currendo
 beo ateorud oþþe yldincge donde þu hnappige nan cræft butan
lässeris aut móram faciens obdormias; Nulla árs absque

lareowe byþ geleornud langum timan þu leorna þæt þu tæce
magistro discitur. multo tempore dicas quod dóceas;

ne gelyf þu herigendrum þinum ma tælendum eare na
Nec crédas laudatoribus tuis ímmo inrisoribus aurem ne
 ahyld þu na gynn þu maran mægenum þinum forþi þe
adcommodes; Non adpetas maiora uiribus tuis. quia

selre ys on eadmodrum trum faran þænne hangendum
melius est in humilioribus tütum pergere. quam pendulo
 grade on heagrum flogettan na lærð fæder sunu
grádu in altioribus fluctuare; Non erudit pater filium

butan þæne he lufaþ na þreað lareow leorningeniht
nisi quem ámat. non corrigit magister discipulum.

butan þæne þe he byrnendes gesihð orþances se þæt
nisi eum quem ardentioris cérnit ingénii. Qui quod

he ahsað cann na deð þæt to leornigenne ac
 interrogat nouit. non agit id discendi sed
 mid biggencge to oncnawenne oncnawan se þe
 studio agnoscendi; Agnoscere ille qui
 to andswarigenne ys scyl gelicnysse sundorhalgena forþi
 responsurus est debet similitudinem pharisaeorum quia
 na swylce leornungniht ac swylce fandere to genealæcð
 non quasi discipulus sed quasi temptator accedit;
 wer carfull 7 wis þeah þe he leornian sum þineg wyle ma
Uir studiosus et sapiens etiam si discere aliquid uult magis
 he lærð þænne snoterlice ahsað synd sume þa þe mid ormettre
 docet dum prudenter interrogat; *Sunt aliqui qui nimia*
 æhte worda þurh dysignysse arecceað oþrum þæt hi sylfe
 facultate uerborum per audaciam edisserunt aliis quod ipsi
 na understandaþ
 non intellegunt

sæde be godum geahsad suwa betere ys soþlice
Isidorus dixit De bono interrogatus tacito. melius est enim
 suwian wiþerwerdum þænne andswarian
 reticere improbis quam respondere

sæde se bet lærð se dæghwamlice wyhst.
Ciprianus dixit. Ille melius docet qui cotidie crèscit
 7 framað leornigende beteran ne soþlice wyrþe mæg
 et proficit discendo meliora; *Neque enim idoneus potest*
 beon cniht se þe na aweht on felde ær byþ þænne
 esse miles. qui non excitatus in campo prius fúerit; *Tunc*
 soðlice æt nehstan spaec 7 gescead halbære scearp þancfullice
 enim demum sermo et ratio salutaris efficaciter
 byþ geleornud gif geþyldelice þæt byþ geleornud byþ gehyred
 discitur si patienter quod discitur audiatur;
 lar hyrde hopan onfangenysse geleafan heretoga
Disciplina¹ custos spei. receptaculum fidei. dux
 siþfætes hælbæres tyndre and ceap godes cynnes
itineris salutaris. fomentum ac negotium bone indolis
 lærestre mægenes deð on criste wunian symle 7 ealne weg
magistra uirtutis facit in christo manere semper ac iugiter.

¹ s. est.

gode libban to behatum heofenlicum 7 to godcundum
deo uiuere. ad promissa coelestia et diuina
medium becuman
premia peruenire.

sæde ne soþlice wurþlic ys uðwitan
Eusebius dixit. Neque enim dignum est. philosophum
beon genemned þæne se þe be þam þe he na cann openlice
nominari eum qui de his quae nescit publice
forðcyð
protestatur.

LXXVIII.

be costunge 7 martirdome.
De Temptatione et Martyrio.

drihten segð on godspelle on þam nelle ge geblissian
Dominus dicit in euangelio. In hoc nolite gaudere.
forþi gastas eow beoð underþeodde geblissiað soþlice þat
quia spiritus uobis subiciuntur. gaudete autem quod
naman eowre awritene synd on heofenum nelle ge ondrædan þa
nomina uestra scripta sunt in caelis; Nolite timere eos
þa ofslað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean
qui occidunt corpus. animam autem non possunt occidere;
se apostol sæde syfre beoð 7 waciaþ forþi
Petrus apostolus dixit. Sobrii estote et uigilate quia
wiþerwinna eower deoful swylce leo grymetigende ymbfærð
aduersarius uester diabolus quasi leo rugiens circuit
secende hwæne he forswelge
querens quem deuoret;

se apostol sæde wiðstandaþ deofle 7 he flyhð fram
Iacobus apostolus dixit. Resistite diabolo et fugiet a
eow
uobis;

se apostol sæde wæpnu campdome ures na
Paulus apostolus dixit. Arma militiae uestre non
flæsclice synd ac gelicigende gode
carnalia¹ sed placentia deo;

sæde se þe wel utgæþ of costunge 7 þæne
Origenis dixit. Qui bene exiit de temptatione. et quem

¹ s. sunt.

costung afandudne agylte se cymð to hæle domes
temptatio probabilem reddit. iste uenit ad sanitatem iudicii;
 gif þu gesihst aet sumum cyrre ehtere þinne þearle
Si ergo uideris aliquando persecutorem tuum nimium
 wedende wite þu þæt fram atendendum his deofle
seuientem. scito quia ab accensore suo démone
 byþ geþræst
purguetur;

sæde ælc mann se þe oþerne on lichaman
Augustinus dixit. Omnis homo qui alium in corpore
 eht ær he sylf on heortan ehtnysse þolian byð oncnaw-
séquitur prius ipse in corde persecutionem sustinére cognoscí-
 en witodlice gif eac þam þæne he eht sum þineg of his æhte-
tur; Nám sí etiam illi quem perségitur aliquid de substantia
 ætbryt maran him hynþa oþþe dara he deþ forþi nænig
túlerit: maióra sibi detrimenta ipse facit. quia nemo
 hæfð unriht gestreon butan rihtum demme þar þar gestreon
habet iniustum lúcrum sine iusto damno; Ubi lucrum
 þar þar daru gestreon on cyste daru on ingeþance
ibi damnum. lucrum in árca. dámnum in conscientia;
 he ætbryt reaf 7 forlyst geleafan he begyt feoh 7
Tulit uéstem. et perdit fidem. adquirit pecuniam. et
 forlyst rihtwisnysse
perdit iustitiam;

sæde naht þam strengre þe oferswið deofol
Hieronimus dixit. Nihil eo fortius qui uincit diabolum.
 naht unþoligendlicre þænne se þe fram flæsce byþ oferswiþed
nihil intolerabilius quam qui a carne superatur;
 gif tunglu heofenes na synd clæne on gesihþe drihtne
Si ástra celi non sunt munda in conspectu domini.
 micele ma we menn þæra lif costung ys deofles
quantómagis¹ nos homines quorum uita temptatio est; Diaboli
 flana fæstena 7 wæccena mid eile to gewyldenne synd
sagittæ ieiuniorum et uigiliarum frigore restingéndæ sunt;
 miceles oððe hefges eornostlice mægenes ys 7 carfulre geornfullnysse
Grandis ergo uirtutis est et sollicitus diligentie
 oferswyþan þæt þu acenned si on flæsce 7 na flæsclice
superari quod natus sis in carne? et non carnaliter
 lybban na þæt an agotennyss blodes on andetnysse
uivere; Non solum effusio sanguinis in confessionem

¹ s. non sumus mundi.

byþ geteald ac estfulles witodlice gefances ungewemmed reputatur. sed deuotę quoque mentis inmaculata þeowdom dæghwamlic martyrdom ys feond abered læte séruitus cotidianum martyrium est; *Hostis callidus tarda to deaþe susla þurhsecende sawla gewilnað acwellan ad mortem supplicia conquirens animas cupit iuguláre*¹ na lichaman na ondrædan we ehtera yfelra reþnyssse non corpora; *Non timeamus persecutorum malorum seuitiam* 7 wiþersacerdra wodnysse forþi þe cymð dæg domes on et blasphemantium rabiem quia ueniet dies iudicii in þam ure mægen byþ gecynehelmuð 7 hyra reþnyss quo nostra uirtus coronabitur. et eorum seuitia byþ witnud punietur;

sæde þænne soþlice yfelra þwyrnyss wyxt *Gregorius dixit. Cum uero malorum peruersitas crèscit.* na þæt an beon tobrocen bodung na scyle ac eac non solum frangi *predicatio non debet. sed etiam* beon geiht þas deþ godeund mildheortnyss þæt of anum augéri; *Haec agit diuina misericordia ut ex una* 7 þam sylfum þinge of þam flæsclicum sylþ swingle of þam eadémque *re ex qua² carnalibus dát flagellum ex éa³* gastlicum mægenum gearwige eacen swylce spiritualibus uirtutibus *prestet incrementum⁴*; *Quasi* eornostlice heorde wulf tostencð þænne geleaffulra folc *ergo gregem lúpus díssipat cum fidelium populum* deoful þurh costunge cwelþ þeah þe inntinga ehtnyssse *diabolus per temptationem nécat; Quamuis occasio persecutionis* wana ys hæfð swa þeah 7 sibb ure martyrdom his déest habet tamen et pax nostra martyrium suum: forþi 7 gif flæsces swuran isene we na underþeodaþ mid gastlic quia etsi carnis cõlla ferro non súbdimus spi um swa þeah swurde flæslice gewilnunga on gefiance ritali tamen gladio carnalia desideria in mente we cwellað *trucidámus*;

sæde þeah þe deoful costunga rihtwisra *Isidorus dixit. Quamuis diabolus temptationes iustorum*

¹ i. occidere.

² s. misericordia.

³ s. re.

⁴ i. augmentum.

þeogincum symle ongebringan gewilnige gif fram gode
 profectibus semper inférre cupiat. si a deo
 anweald na onfehð nateshwon begytan mæg þæt he bitt
 potestatem non accipit. nullatenus adipisci pót est quod pétit;
 na elleshwar gewilnunge tyndran onælp butan þar
 Non alicubi concupiscentiae foménta succedit nisi ubi
 he aer þwyres gefiances gegladunga besceawaþ swylce fram
 prius prauȝ cogitationis delectationes aspèxerit. quasi a
 us we anydað butan twyn he gescynd weggewitt þænne
 uobis repéllimus. sine dubio ille confúsus abscédit; Tunc
 soþlice wel be him demað halige þænne hi god lease
 enim bene de sé iúdicant sancti quando éos deus fallacia
 deofla costunga dep understandan on eagum flæslicra
 demonum temptamenta facit intellegere; In oculis carnalium
 deoful egeslic ys on eagum gecorenra oga² his wac ys
 diabolus terribilis est in oculis electorum terror eius uilis est;
 deoful soðlice næddre ys slipor þæs gif heafde þæt ys
 Diabolus enim serpens est lúbricus cuius si cárpti id est
 forman mislare na byþ wiðstanden eall on innemystum heort(an)
 primae suggestioni non resistitur. totus in intérna cordis.
 þænne na byð ongyten byð asliden þænne ongean þæne þe
 dum non sentitur inlábitur; Tunc contra eum quem
 he ah deoful teartliclur wett þænne hyne mægene
 pòssidet diabolus acrius séuit. quando se uirtute
 mid godeundum fram him ut to anydenne oncnæwð deoful
 diuina ab éo expellendum cognóscit; Diabolus
 þænne he swican ænigne secð aer gecynd anra-
 quando decípe(re) quemquam quérít prius naturam unius-
 gehwylces begymð 7 þanon he hyne tobefealt hwanon
 cuíusque adlendit. et inde sé ádplicat unde
 he gecwemne mann to synne besceawige næfre
 aptum hominem ad peccatum aspèxerit; Numquam
 soþlice deoful ongean mann rihtwisne winnan geswicð
 enim diabolus aduersus hominem iustum pugnáre cessat
 oþþe soþlice gedrefednyssa heortan him astyrað oþþe saru
 aut enim tribulationes cordis illi exágítat¹ aut dolores
 lichaman aweiþ aeghwylc soþlice wiþerræde rihtwis þolige
 corporis suscitat; Quaélbet enim aduersae iustus patiatur.

¹ uel exagerat.

of godes witodlice geþafunge þolaþ gif þæt sylfe
ex dei utique permissu patitur; *Quod si hoc ipsum*
 eadmodlice to godes wuldre gerecþ þes na byþ asyndrud
humiliter ad dei gloriam referat. *iste non separatur*
 fram gode ac byþ togeþeod þar we syngiað þar grædignysse
a deo sed coniungitur; *Ibi peccamus ubi cupiditatem*
 to willan we gebigeaþ þa þe soþlice wæccende unclæne
ad uoluntatem deflectimus; *Quos enim uigilantes inmundi*
 gastas geseoð eac ne hi na oferswiðaþ teartlice slæpende
spiritus uident etiam nec superant acriter dormentes
 oferwinnaþ oft soþlice þa we on dæge þenceaþ on nihtum
inpugnant; *Sepe enim quae in die cogitamus. in noctibus*
 we eft onenawaþ oft soþlice þa on þam geþanca
recognoscimus; *Sepe enim ea in quibus cogitationum*
 ura andgyt we ræceað sumum geþances onbecyme
nostrarum sensum porrigitur. *quodam mentis. excéssu*
 onwreondum þænne we restað we geseoð se þe mid nihtlicre
reuelantem dum requiescimus uidémus; *Qui nocturna*
 besmitenysse byð besmiten þeah þe 7 gif wiðutan gemynde
pullutione pulluitur quamuis etsi extra memoriam
 fullicra geþanca hyne sylfne undergyte besmitenne
turpium cogitationum sé se persentiat inquinatum.
 swa þeah þæt he wære costud gyltes his sylle 7 ofstede
tamen hoc ut temptaretur culpae suae tribuat statimque
 his unclænnysse mid wopum he adrige eþelice we oferswiðað
suam inmunditiam flétibus térgat; *Facile uincimus*
 feond þæne we geseoð þæne we soþlice na geseoð earfoðlice
hostem quem uidémus. quem autem non uidémus difficile
 fram us we anydaþ anra gehwylc costunga mod
a nobis expellimus; *Unusquisque temptationi animum*
 gearwian scyl beon afandudne soðlice hit gedafenaþ rihtwisne
pararé debet; *Temptari autem oportet iustum*.
 ac on fandunge wites na on fandunge galnysse afandung
sed temptatione plagae. non temptatione luxúriae; *Temptatio*
 þreaþ þe na ofslyhþ se þe nys afandud hwæt wat he
árguit te non interficit; *Qui non est temptatus quid scit?*
 wer on manegum afunden he þohte fela se þe fela
Uir in multis expértus¹ excogilauit multa; *Qui multa*

¹ i. probatus.

leornude he arecð andgyt 7 se þe nys afunden
didicit enarrabit intellectum: et qui non expertus est
 feawa he gecnæwð
pauca recognoscit;

sæde and swa micele mare byþ ehtnysse
Ciprianus dixit. Quantóque maior fuerit persecutionis
 grama swa micele rihtwisre gewyrþ 7 hefigre of ehtnysse
iniúria. tanto iustior fiet et grauior de persecutione
 wracu nan her sar ys be onfærelde yfelra
windicta; Nullus hic dolor est de incursione malorum
 andwerdra þam þe truwa ys towerdra goda ne na
presentium: quibus fiducia est futurorum bonorum; Neque
 soþlice swa micel lyfan fynd mæg þæt na we þe
enim tantum licére inimico pótest. ut non qui
 god mid ealre heortan 7 sawle 7 mægene lufiað
deum toto corde et anima et uirtute diligimus.
 bletsunga his 7 lofu symle 7 æghwar mid wuldre
benedictiones eius et laudes semper et ubique cum gloria
 we bodian
predicémus;

on life yldryna ys gecweden swa swa soþlice gold 7 seolfor
In vita patrum dicitur sicut enim aurum et argentum
 afandað fyr swa heortan munuces fandung þar þar rod
probat ignis. sic cór monachi temptatio; Ubi crux
 cristes ofergebroht na swyþrað yfelnyss deofles
christi superindúcitur. non preualebit malitia diaboli;

sæde naht egeslie ys þar byþ gelufud crist
Eusebius dixit. Nihil terribile est ubi diligitur christus
 gehende naht sares ys þar geleafa cristes ys mare ys
própe nihil doloris est ubi fides christi est; Maior est
 se þe us bewerað þænne se þe eht
qui nos defendit quam qui perséquitur;

LXXVIII.

be worde idelum.
De Uerbo otioso.

drihten segð on godspelle ic secge soþlice eow þæt aelc
Dominus dicit in euangelio. Dico autem uobis quia omne

word idel þæt specaþ menn hi agyldap be uerbum otiōsum quod loquuti fuerint homines. réddent de þam gescead on dæge domes anra gehwylc soþlice of wordum éo rationem in die iudicii; Unusquisque enim ex uerbis his byþ gerihtwisud oþþe of wordum his byþ genyþerud suis iustificabitur aut ex uerbis suis condémpnabitur;

se apostol sæde nænig eow beswice mid idelum Paulus apostolus dixit. Némo uos sedúcat inánibus wordum unnyte soþlice 7 idele byspellu forbuh uerbis; Inéptas autem et inánes fabulus deuítia; sæde for wordum welera hryre togenealæcþ Salomon dixit. Propter uerba labiorum ruina appróximat yfelra malorum.

sæde geþanc criste underþeodd swa warnaþ Hioronimus dixit. Mens christo dédita sic cáruet lassan swa eac þa maran witende eac swylce for woide minóra quómodo et maióra! sciens étiam pro uerbo idelum to agyldenne beon gescead otiōso reddéndam esse rationem

sæde idel witodlice word ys þæt oþþe Gregorius dixit. Otiosum quippe uerbum est quod aut note rihtnysse oþþe gesceade rihtre neode þolap utilitate rectitudinis aut ratione iustae necessitatis cárret; swa swa unwar spæc on gedwyld þurhþ swa ungesceadlic Sicut incauta loquutio in errorem pírtrahit. itu indiscretum swigea þæne se þe beon gelæred mihte on gedwylde silentium hunc qui erudiri póterat in errore forlæt derelinquit;

sæde beluc earan þine þæt þu na gehyre yfel Isidorus dixit. Claude aures tuas ne audius malum forfleoh unwære wordu idel spæc rafe besmit geþanc fuge incáuta uerba. uánus sermo cito púlluet mentem eþelice byþ gedon þæt lustlice byþ gehyred naht of muþe facile facit quod libenter auditur; Nihil ex óre þinum þæt gelettan mæge forðstæppe naht þæt na framaþ tuo quod impedire póssit procédat; Nihil quod non expedit mid swege stefne uppabrece þæt forðstæppe of welerum þæt sono uocis erumpat; Hoc procédat ex labiis. quod

earan na besmite gehyrendes spæc idel ideles ingehydes
 aures non pulluat audientis. sermo uanus uanae conscientiae
 gebicnigend ys swylc spæc byþ aetywed swylce eac mod
 index est; Qualis sermo ostenditur. talis et animus
 byþ afandud forsuwa word þæt na getimbraþ hlystendne
 conprobatur; Rétice uerbum quod non aedificat audientem
 se þe idele wordu na gewylt to derigendum rafe gewit
 Qui otiosa uerba non réprimit. ad noxia¹ cito tránsit;
 lytlum wexsað leahtras 7 þænne lytle we na warniaþ
 Paulatim créscunt uitia. et dum parua non cauémus
 7 on micelum we beoð forðaslidene 7 on specanne 7 on
 et in magnis prolabimur; Et in loquéndo et in
 to suwigenne gleaw beo þu todæl hwæt þu spece hwæt
 tacéndo peritus ésto; Discérne quid loquáris quid
 þu suwige tunge þin þe na forspille toforanasete tungan
 tâceas; Lingua tua té non perdat. obpóne lingue
 þinre clusan swigean
 tuae claustra silentii;

LXXX.

be sceortnysse þyses lifes.
 De Brevitate huius Uite.

drihten segð on godspelle se þe ytt me eac he leofaþ
 Dominus dicit in euangelio. Qui mandúcat me et ipse uiuit
 for me
 propter me;

se apostol sæde hwæt soþlice ys lif ure aþbm ys
 Iacobus apostolus dixit. Quæ enim est uita nostra? uápor est
 to gehwædum aetywende
 ad modicum parens.

se apostol sæde þæt soþlice þæt on andwerdum
 Paulus apostolus dixit. Id enim quod in presenti
 sceortlic oþþe hwilendlic ys winn god gewinn gegrip
 mementáneum est; Cérta bonum certámen: adprehende
 lif ece on þam þu geclypud eart
 uitam aeternam in quo uocatus es;

sæde ne gylp þu on mergen nytende hwæt ofer-
 Salomon dixit. Ne gloriéris in crástinum. ignórans quod super-

¹ s. opera.

towerd mynte dæg lif swete lengre byþ tima ys to cœn-
uentura pariat dies; *Uita dulcis lóngior¹ erit; Tempus² nas-
nenne* 7 tima to sweltenne nænig ys se þe æfre lybbe 7
cendi. et tempus moriéndi; *Némo est qui semper uiuat.* et
se þe þyses þinges hæbbe truwan
qui huius réi habeat fiduciam;

sæde ælc yfel oþþe forþi leofaþ þæt he si geþread
Augustinus dixit. Omnis malus aut ideo uiuit ut corrigatur.
oþþe forþi he leofað þæt þurh hyne gode beon begymede
aut ideo uiuit ut per illum boni exerceantur;

sæde mennisces lifes sceortnyss genyþerung
Hieronimus dixit. Humanæ uitæ bréuitas dampnatio
gylta ys sceort þyses lifes gesælp gehwæde ys þissere
delictorum est; Bréuis huius uitæ felicitas módica est; Huius
worulde wulðor gewitendlic ys tyddre tidlic miht sege
saeculi gloria cadúca est fragilis temporális potentia; Dic
hwar synd cyninges hwar ealdras hwar wealdendras hwar
ubi sunt reges? ubi principes? ubi imperatores? ubi
welige þinga hwar mihtige worulde gewislice swyldæ sceadu
locuplētes rerum? ubi potentes saeculi? cérte quasi umbra
gewitan swyldæ swefen fordwinan hi synd sohte 7 hi na
transierunt uélut somnium euanuérunt querúntur. et non
synd welan oð frecednyssse beoð gelædde manega for
sunt; *Divitiæ usque ad periculum ducunt multi propter*
ehtum durfon manegum deað cendan welan mid
óþes periclitauerunt. multis mortem generauerunt divitiæ; *Toto*
eallum mode ge hata ge nyþera þæt þæt lufaþ middaneard
animo et ódi et dámna quod diligit mundus;
beo þu dead middanearde 7 middaneard þe forhoga þa
Esto mortuus mundo. et mundus tibi; Contempne quæ
æfter deaþe habban þu na miht
post mortem habere non pôtes;

sæde swa micel soplice on þisum life ys alyfed
Isidorus dixit. Tantum enim in hac uita est licitum
wyrcean god on þam witodlice na eallunga weorc ys
operari bonum. in illa³ namque non iam operatio ex-
geanbydud ac lean geearnunga se þe lifes andwerdes lencge
pectatur: sed tributio meritorum; *Qui uitæ presentis longitudinem*

¹ uel gloriosior.

² s. est.

³ uita.

na be his fæce ac be his ende besceawað hu sy earm 7 non de suo spatio. sed de eius fine considerat. quam sit misera et sceort genoh nylice asmeað webb soþlice byþ gefyllled mid þrædum bréuis satis utiliter pénasat; Tela enim consummatur filis.

7 lif mannes byþ uppahafen on dagum syndrigum þu þe lif et uita hominis extóllitur diebus singulis; Qui uitam

lang secst to þam efst life for þam cristen þart þæt longam quéris. ad eam ténde¹ uitam pro qua christianus es. id ys ece þæt ys soþlice lif liflic witodlice þis lif deadlic est aeternam. hæc est enim uita uitális. nam ista uita mortális

ys sweltan gedafenað mann on flæsce middanearde. þæt est; Mori oportet hominem in carne mundo. ne he na swelte on sawle criste þænne gehwylc lybban ys gelyfed moriatur in anima christo; Tunc quisque uiuere creditur gif æfter woruld sweltende þæt sylfe demde on heortan si secundum saeculum móriens quod solum decreuit corde

gegladað be yldinege lifes þyses ælingnysse þolaþ rihtwis forþi delectetur; De móra uitæ istius téedium pátitur iustus eo þe to gewilnedum eþele late becymð carfullice scyl quod ad desideratam patriam tárde perueniat; Sollicite debet anra gehwylc lybban 7 symle ende oþþe gemære lifes his beunusquisque uiuere et semper téminum uitæ suæ consceawian þæt he þissere worulde swaësnyssa warnige towerdes siderare! ut huius saeculi. blandítias cäueat; Venturi forþsipes tid us ungewis ys 7 þænne sweltan gehwylc hyne éxitus hora nobis incépta est. et dum móri quisque sé

na wenð he byð genumen þanon efste anra gehwylc þæt he na non éstimat tollitur. unde festinet unusquisque ne

on unrihtwisnyssum his sy gegripen 7 samod sy geendud lif in iniquitatibus suis rapiatur. simûlque finiatur uita mid gylte deoful þa he lybbende onælþ to leahtrum færunga cum culpa; Diabolus quos uiuentes incéndit ad uitia. subito sweltende teon hogad to tintregum þeah þe soþlice ænig morientes pertrahere nítitur ad torménta; Quámuis enim quisque on þysum life si rihtwis swa þeah þænne he of lichaman þysum in hac uita sit iustus tamen dum de corpore isto utgæþ ondræde þæt he na wyrþe susle sy nan ys eyréditur pertiméscat ne dignus supplicio sit; Nullus est

¹ i. festina.

soðlice mann butan synne ne ænig mæg be godes or-
 enim *homo sine peccato*. nec quisquam pōtest de dei se-
 sorh beon dome þamne eac be idelstum wordum to agyldenne
curus esse iudicio. cum et de *otiosis uerbis reddenda*
 sy gescead ende rihtwisra selustne geclypung smylte
sit ratio; *Finem iustorum óbtimum uocatio tranquilla*
 befæste þæt of þam beon undergytene haligra habban
comméndat. ut ex éo *intelligantur sanctorum habére*
 midwununge engla æfter quam fram þysum lichaman butan
consortium angelorum. ex quó ab hoc *corpore sine*
 dreccunge stiþre beon genumene naht ys lang naht ys æþryte
*uexatione dura tolluntur*¹; *Nihil est diu nihil est longum*
 þæt na on sceortum sy geendud unmihelic ys þæt þu mann
quod non in breui finiatur; *Inpossibile est ut homo*
 sy 7 þu na on byrige angsumnyssa nænig þe on þyssere worulde
síis et non gústes angústias; *Némo qui in hoc saeculo*
 na sargige nan ys se on þysum life gesett na orþige
non dóleat. *nemo est qui in hac uita pósitus non suspíret*.
 mid yfelum ealle fulle synd
malis omnia plena sunt;
 sæde ne timan eorþlice eallunga getellaþ
Ciprianus dixit. Nec tempora terréna iam cónputant
 þa þe ecnyssse be gode hopiaþ
qui aeternitatem de deo spérant.

LXXXI.

be rædingum.
De Lectione.

drihten segð on godspelle se þe ræde understande menn
Dominus dicit in euangelio. Qui legit intellegat; *Homini*
 soðlice þam micel geseald ys micel byþ soht fram him
autem cùi multum datum est multum quéretur ab éo;
 se apostol sæde begym rædincge lare nelle þu
Paulus apostolus dixit. Attende lectioni doctrine. noli
 forgymeleasian gyfe seo on þe ys ælc gewrit godcundlice
negligere gratiam quae in te est; *Omnis Scriptura diuinitus*

¹ i. trahuntur.

ongeblawen nytlic ys word cristes eardige on æow genihtsumlice
inspirata utilis est uerbum Christi habitet in uobis abundanter ;

se apostol sæde witende witodlice god 7 na dondum
Iacobus apostolus dixit. Scienti igitur bonum. et non facienti
 synn hit ys him
peccatum est illi.

sæde æfter geornfulnysse æfterfyligð wisdom
Salomon dixit. Post industriam sequitur sapientia;

sæde fed þine sawle mid rædincum god-
Augustinus dixit. Nútri animam tuam lectionibus di-
 cundum hi gearwiaþ soþlice þe mysan gastlice
uinis. parabat enim tibi mensam spiritalem.

sæde se þe singallice onwunað rædincge on and-
Hieronimus dixit. Qui assidue insistit lectioni in pre-
 werdum witodlice he swincð ac æfter þam he geblissaþ þænne
 sente quidem laborat sed postea gratulabitur. cum
 he ongynþ be biterum sædum stafa swæte wæstmas pluccian
ceperit de amáris seminibus litterarum dulce fructus cárpare;
 snoter rædere warna symle ofertæle andgyt þæt
Prudens lector. cáue semper superstitionem¹ intellegentiam ut
 na to þinum andgyte togetemprige gewritu ac gewrite
non ad tuum sensum attémperes scripturas sec scripture
 togeþeode andgyt þin þæt þu ongyte hwæt æfterfylige þa
iungat sensum tuum ut intellegas quid sequatur; Illa
 hiegean we leornian on eorþan þæra us cyþ þurhwunige
studeamus discere in terris quorum nobis notitia perseueret
 on heofenum eadig ys se þe godcundum gewritum rædende
in coelis; Beatus est qui diuinas scripturas legens
 wordu awent on weorcu 7 bare rode cristes bar folgaþ
uerba uertit in opera. et nudam² crucem christi nudus³ sequitur
 mid clænum handum 7 mid hwitum breoste þearfan hine
puris manibus et cándido pectore pauperem se
 on gaste 7 ælítum wuldrige
spiritu et opibus gloriatur;

sæde witan witodlice ænigum þæt he nele don
Gregorius dixit. Scire étenim cùiquam quod non uult fúcere.
 wite ma þænne mæg ys swa micelum soþlice ænig on
poéna mágis quam uirtus est; Quánto enim quis in

¹ i. uanam.

² apertam.

³ i. manifestus.

gewrite haligum framaþ swa micelum þæt sylfe gewrit
scriptura *sacra* *proficit*. *tanto* *hęc* *eādem* *scriptura*
 mid him sylfum swa micelum on haligre spaece framunge
apud *ipsum*; *Tanto* *in* *sacro* *eloquio* *profectum*
 þu gemest swa micelum swa þu mid him sylf þu framast
inuenies. *quanto* *apud* *illum* *ipse* *proficeris*;
 þyder soþlice gast rædendes onyt þyder eac godcunde spæca
Quo *enim* *spiritus* *legentis* *tendit*. *illuc* *et* *diuina* *eloquia*
 beoð uppahafene;

exaltantur

sæde. se þe wyle mid gode symle beon gelomlice

Isidorus *dixit* *Qui* *uult* *cum* *deo* *semper* *esse* *frequenter*

he scyl gebiddan gelomlice eac rædan witodlice þænne we gebiddaþ
 debet *orare* *frequenter* et *légere*; *Nam* *cum* *orámus*
 we mid gode we specaþ þænne we soþlice rædaþ god mid
cum *deo* *lóquimur* *cum* *uero* *légimus* *deus* *no-*

us *spycð* *ælc* *framung* *of* *rædincge* *7* *smeaunge* *forþ-*
biscum *lóquitur*; *Omnis* *profectus* *ex* *lectione* *et* *meditáttione* *pro-*
stæpþ *þa* we soþlice nytan *of* *rædincge* we leorniaþ *þa* we
cedit; *Quę* *enim* *nescímus*. *lectione* *discimus*; *Quae*
 witodlice leornudan on smeauungum we gehealdaþ twyfealde
autem *didícimus* *meditationibus* *conseruamus*; *Geminum*
 tobrincð gyfe rædineg haligra gewrita oþþe forþi
cónfert *donum* *lectio* *sanctarum* *scripturarum*. *siue* *quia*

andgyt geþances lærþ oþþe forþi fram middaneardes idel-
intellectum *mentis* *érudit*. *séu* *quod* *a* *mundi* *uani-*
nyssum *ætbrodenne* *mann* *to* *lase* *godes* *gelæt* *swa* *micelum*
atibus *abstractum* *hominem* *ad* *amorem* *dei* *perdúcit*; *Tánto*

idel hopa deadlicynsse þyssere *us* *wacað* *swa* *micele* *ma-*
uana *spes* *mortalitatis* *huius* *nobis* *uilescit*. *quánto* *amplius*
 rædende hopa ece scinð rædere geornfull ma-
legendo *spes* *aeterna* *clarúerit*; *Lector* *strénus* *potius*
 to gefyllenne þe he ræd þænne to witenne hræd ys
ad *implendum* *quę* *légit* *quam* *ad* *sciendum* *prómpetus* *est*;

læsse soþlice wite ys nytan hwæt þu gyrne þænne *þa* *þe*
Minor *enim* *poéna* *est* *nescire* *quid* *ádpetas* *quam* *ea* *quę*
 þu canst na gefyllan swa soþlice rædende witan we gewilniað
nóueris *non* *implére*; *Sicut* *enim* *legendo* *scíre* *concupiscimus*.
 swa witende *7* rihte we leornudon gefyllan we scylan nænig
sic *sciendo* *rectáque* *didícimus* *implére* *debemus*; *Némo*

mæg andgyt gewrites halges oncnawan butan to rædenne
 pōtest sensum scripturę sacrę cognoscere nisi legendi
 hiwcuðnyssse swa micele ænig ma on halgum spæcum singal
 familiaritātē; Quānto quisque māgis in saceris elōquiis assūduis
 byþ swa micelum of þam genihtsumran andgyt nimþ
 fuerit. tanto ex éis uberiōrem intellegentiam capit;
 swa micele ma on sumne craeft astihþ mann swa micele
 Quānto amplius in quamlibet ártem concendit homo. tantó-
 ma to menn craeft se nyþerastihþ sume habbað
 magis ad hominem ars ipsa descendit; Quīdam habent
 andgtytes orþanc ac hi forgymeleasiaþ rædincge biggencge
 intellegentiae ingenium sed nélegunt lectionis studium.
 7 þæt rædende witan magon forgymeleasigende forhogiaþ
 et quod legendo scire potuerint neglegendo contémptunt;
 þeah þe andgtytes stutnnyss sy gelome swa þeah rædincg
 Quāmuis sensus ebitúdo¹ sít fréquens tamen lectio
 andgyt gearwaþ swa se þe læt ys to onfonne for
 intellectum ádhibet; Sicut qui tardus est ad capiendum pro
 gymene godes biggenges mede onfehþ swa se þe forgyfen
 intentione boni studii premium rēcipit ita qui préstitum²
 him fram gode inngeþanc andgtytes forgymeleasaþ genyþerunge
 sibi a deo ingenium intellegentiae nélegit. condempnationis
 scyldig wunaþ forþy gyfe þe he onfencg forsyhþ 7 þurh
 reus existit. quia donum quod accipit déspicit. et per
 asolcensyssse forlæt sume godes dome gyfe inngehydes
 desidiam derelinquit; Quīdam dei iudicio donum scientię
 þæt hi forgymeleasiaþ onfop þæt hi heardlicur be þingum
 quod néligunt accipiunt. ut dūrius de rebus
 betæltum beon witnude. lætran soþlice forþi þæt hi witan
 créditis puniantur; Tardiōres autem ideo quod scire
 gewilniað earfoþlice hi findaþ. þæt gehendum biggencge
 cūpiunt diffículter inueniunt. ut proximo exercitio la-
 swinces mæste mede habban edleanes gyfu butan
 boris. maximum premium habeant retributionis; Donum sine
 fylstendre gyfe godes þeah þe heo sy onasend earum to heortan
 adiuuante gratia dei quāmuis infundatur auribus: ad cor
 næfre nyþerastihþ wel manega on scearpnyssse andgtytes
 numquam descendit; Plerique in acumine intellegentiae
 liflice wuniaþ ac to specenne mid wanspede beoþ genyrwede
 uiuáces existunt. sed loquendi inópia angustantur.

¹ i. stultitia.

² i. concessum.

sume soþlice on ægþrum þeoþ wel manega inngehyd on-
 quídam uero in utrísque póllent; *Plerique scientiam ac-*
 fangen gewrita na to godes wuldre ac hyra lof
ceptam scripturarum non ad dei gloriam sed suam laudem
 hi brucaþ þænne of þam inngehyde beoð uppahafene þar
utuntur. dum ex ipsa scientia extolluntur. ibi
 hi syngiaþ þar synna afeormian hi sceoldan symle soþlice
péccant. ubi peccata mundáre debúerant; Semper enim
 ofermodige rædaþ 7 næfre hi findaþ godcundre lage in-
supérbi légunt et numquam inueniunt; Diuine legis pene-
 færdu eadmodum 7 wel to gode ingangendum geopeniaþ.
trália humilibus et bene ad deum intrantibus pátent.
 þwyrum soþlice 7 ofermodigum beoþ belocene þeah þe
prauis autem atque supérbis clauduntur; Quámis
 godcunde spæca on rædincge andeawum opene syn. on
diuina eloquia in lectione arrogantibus apérta sint. in
 þenunge soþlice belocene 7 digle synd spæc godes geleaf-
 mysterio autem clausa atque occulta sunt; *Sermo dei fide-*
 fullum leoht ys wyþerwerdum soþlice 7 ofermodigum sumum
libus lux est réprobis autem ac supérbis quodam
 gemete þystrað 7 þanon hi beoþ onlihte þanon þas
 mode tenebréscit. et únde illi inluminantur. Índe isti
 beoþ ablende nateshwon lage understynt se þe flæsclice wordu
cécantur; Nequáquam legem intellegit qui carnaliter uerba
 lage þurhýrnþ ac se þe þa on andgyte inran understandincge
legis percurrit. sed ís qui éam sensu interiórís intelligentię
 onfehþ þa þe stæf lage begymaþ his diglu þurhfaran
pércepit; Qui litteram legis adtendunt eius occulta penetráre
 na magan forþi ys forboden cristenm hiwunga rædan sceopa
non póssunt; Ideo prohibetur christianis figménta legere poetárum.
 forþi þurh gelustfullunga idelra bigspella geþanc hi awecceaþ
quia per oblectamenta inánium fabulárum mentem éxcitant
 to atendincgum galnysse forþi bec halige mid anfealdre spæce
ad incentiua libidinum; Ideo libri sancti simplici sermone
 gewritene synd. þæt na on wisdome wordes ac on ywincge
conscripti sunt. ut non in sapientia uerbi. sed in ostensione
 gastes menn to geleafan beon gelædde on rædincge na wordu
spiritus homines ad fidem perducantur; In lectione non uerba
 ac soðfæstnyss ys to lufigenne þænne ys nytlic to lærenne
sed ueritas est amanda; Cum sit utilis ad instruendum

rædincg gegearwudre soþlice gegaderunge maran andgyt
lectio. adhíbita autem conlatione maiórem intellegentiam
 heo gearwað betere ys soþlice tobringan þænne rædan þæt
prébet; Melius est enim conférre quam légere; Quod
 soþlice deorc ys oþþe twynol tobringende ræþe byþ besceawud
enim obscúrum est aut dúbium. conferendo cito perspiciétur;
 swa swa lærar gewunaþ gegaderung swa geflit towyrpþ
Sicut instrúere sólet conlatio. ita contentio destruit;
 mid weorce aemta rædincge rædincg soþlice lærþ hwæt þu warnige.
Cum opere uáca lectioni. lectio enim docet quod cáueas.
 rædincg ætywð þæt þu begyme micelum þu þybst þænne
lectio ostendit quid adténdas; Multum próficiis cum
 þu rædst gif þu swa þeah dest þæt þu rædst loca þæt þu na
legis. si támén facias quod legis; Uide ne
 þæt þu rædende besceawast libbende forhogige
quod legendo perspicis. uiuendo contémpnas;

sæde selust soþlice rædere ys se cwyda and
Hilarius dixit. óbtimus enim lector est qui dictórum intelle
 gyt gyrnþ of cwydum swyþor þænne se þe ongynne 7
gentiam expetit ex dictis pótius quam qui in pónat¹. et
 se þe gerecð ma þænne se þe ongebringð ne na soþlice
qui retúlerit mágis quam quí intúlerit; Nec enim
 hicge þæt beon gesewen mid sagum begytan þæt ær
conétur id vidéri dictis obtinére quod ánte
 rædincge geþristlæcð to understandenne
lectionem presúmpserit intellegendum

sæde swa soþlice of flæsclicum mettum byþ gefedd
Basilius dixit. sicut enim ex carnalibus éscis álitur
 flæsc. swa of godecundum spæcum inra mann byþ festrud 7
cáro². ita ex diuinis élouisiis intérior homo nutritur ac
 byð gefedd
pásctur;

¹ i. incipiat.

² homo exterior.

HIC PAUCA INCIPIUNT DE VITIIS ET PECCATIS.

---

edwit.

Apóstrapha de Muliere nequam.

ælc wite unrotnyss heortan ys 7 ælc yfelnyss mán
Omnis plága tristitia cordis est. et omnis malitia nequitia
wifes ys 7 ælc wite 7 na wite lif dwolan 7 ælc
muliéris est; Et omnis plága et non plaga uita uecórdis et omnis
mán 7 na mán wifes 7 ælc oferhelung 7 na
nequitia. et non nequitia muliéris. et omnis obdúctus et non
ofrerhelung hatigendra 7 ælc wræc 7 na wræc
obductus odientium. et omnis uindicta et non uindicta
hatigendra nys heafud wyrse ofer heafud næddram 7
odientium; Non est caput néquius super caput cólubri et
nys yrre ofer yrre wifes midwunian leon 7
non est ira super iram muliéris; Commorári leóni et
dracan gelicað þænne eardian mid wife manfullum
dracóni placebit. quam habitáre cum muliére néquam;
man wifes awent ansyn hyne 7 hit ablent andwlitan
Nequitia muliéris inmútat faciem eius. et obcecábit uultum
hyre swylce bera 7 swylce sæcc heo ætywð tomiddes
suum tamquam ursus. et quasi sáccum ostendit in medio
nehstena 7 gehyrende heo asicð aethwega sceort ælc
proximorum. et audiens suspirabit módicum; Bréuis omnis
yfelnyss ofer yfelnyssse wifes hlot sinfulra fealþ ofer hy
malitia super malitiam muliéris. sórs peccatorum cádit super illam;
uppstige sandfull on fótum forealdudes swa wif tungwod
Ascensus arenósus in pédibus ueteráni. sic mulier linguáta
menn stillum na beseoh þu on wifes hiw 7 na gewilna þu
homini quiéto; Ne respicias in muliéris speciem et non concupíscas

wif on hiwe wifes yrre 7 unarwyrðnyss 7 gescyndnyss
muliérem in spécie; Muliéris íra et irreuerentia et confusio
 micel wif gif heo ealdorscype hæbbe wyþerwerd ys were
magna; Mulier si primátum habeat. contraria est uiro
 hyre heorte eadmod 7 ansyn unrot 7 wite deaþes wif mannfull
suo; Cór humile et facies tristis et plága mortis mulier néquam;
 hand unhal 7 cneowu toslopene wif seo þe na eadigað
Manus débilis et génu a dissoluta mulier quae non beatificat
 wer hyre fram wife anginn geworden ys synne 7 þurh
uírum suum; A muliére initium factum est peccati. et per
 þa ealle sweltaþ na syle þu wæteres þines utryne ofþe
illam omnes moriuntur; Non dés áque tue éxitum uel
 lytel ne wife yfelum riþe fore to yrnenne gif heo na
modicum. nec muliéri néquam¹ ueniam² prodeundi. si non
 gæþ to handa þinre heo gescynt þe on gesyhþe
ambuláuerit ad manum tuam. confundit té in conspectu
 feonda fram flæscum þinum aceorf hi þæt he na symle
inimicorum. a carnibus tuis abscide illam ne semper
 þe mispenige
 té abutáatur.

Item De Muliere Bona et Mala.

wifes godes eadig wer getel soþlice geara hyra
Muliéris bône beatus uir. númerus enim annorûm illorum
 twyfeald wif strang gegladap wer hyre 7 gear lifes his
dúplex; Mulier fortis obléctat uirum suum. et annos uitae illius
 on sibbe gefylþ dæl god wif god on daele godum ondræd-
in páce implébit. Párs bona mulier bona. in párté bona. timen-
 endra god byþ geseald were for godum dædum weliges soþlice
tium deum dábitur uiro pro factis bonis; Díuítis autem
 7 þearfan heorte god on eallum timan anwlita hyra
 et *pauperis cor bonum. in omni tempore uultus illorum*
 bliþe fram þrim ondred heorte min 7 on feorþan ansyn min
hílares. A tribus timuit cor meum et in quarto facies méa
 ondræt lade ceastre 7 gegaderunge folces 7 teonan
métuit: delatúram ciuitatis. et collectionem populi: et calumniam
 leasne ofer deadne ealle hefige sar heortan 7 heof
mendácem. super mortem omnia gráuia; Dolor cordis et luctus

¹ i. male.

² i. ueniam.

wif niþfull on wife niþfullum 7 ungeleaffulre swingel mulier zelotypica; *In muliére zelotypica et infideli. flagellum tungan eallum gemænsumigende swa swa oxena geoc þæt linguae omnibus commúnicans; Sicut bōum iúgum quod byð gestyrud eallswa eac wif manfull se þe healt hi swylce mouetur. ita et mulier néquam qui ténet illam quasi se þe gegripe næddran opþe þrowend wif druncen yrre qui apprehéndat scorpiónem; Mulier ebriosa íra micel 7 teona 7 fylþ hyre na byþ oferhelud unriht-magna et contumélia. et turpitúdo eius non contegetur; Forni-hæmed wifes on uppahafenysse eagna 7 on bræwum hyre catio muliéris in extollentia oculorum. et in pálpebris illius byþ oncnawen on dehter na understandendre fæstna heortnysse agnoscitur; In filia non aduerténte sé firma custodiam. þæt heo na fundenum inntinga mispenige hi fram ælcere ne inuenta occasione abutátur sé; Ab omni unarwurðnysse on eagum warna 7 na wundra þeah þe irreuerentia oculis cáue. et ne miréris si té heo forgymeleasige swa swa wegferende þyrstende to wylle mulþ neglexerit; Sicut uiátor siciens ad fontem ós geopenaþ 7 fram ælcum wætere gehenduste drincþ eallswa aperiet et ab omni aqua proxima bibet. sic ongean ælce flane he geopenaþ cocer op þæt he ateorige contra omnem sagittam aperiet fáretram donec deficiat; gyfu wifes geornfulles gegladaþ wer hyre 7 ban hys *Gratia muliéris seducae delectabit uirum suum. et ossa illius heo smyrað lar hyre sylen godes wif andgytfull 7 inpinguabit; Disciplina illius datum dei. mulier sensáta et stille nys awendingc gelæredre sawle gyfu ofer gyfe tacita non est inmutatio eruditæ animæ; Gratia super gratiam wif halig 7 gehealdsum ælc soþlice gehealdsumnyss mulier sancta et pudoráta; Omnis¹ autem in puderatio nys wyrþe forhæbbendre sawle swa swa sunne uppgangende non est digna continentis animæ; Sicut sol oriens on middenearde on heahstum godes eallswa wifes godes mundo in altissimis dei. sic muliéris bónae hiw on gyrlan huses hyre leoht scinende ofer species in ornamentum domus eius; Lucerna splendens super**

¹ ulla uel aliqua.

candelstæf haligne 7 hiw ansyn ofer staþolfæstne
candélabrum sanctum et species faciei super stábilem;
 sweras synd gyldene ofer cimstanas sylfrene 7 fet trume
Columnae¹ aureae super báses argéntreas et pedes firmi
 ofer fet staþolfæstes wifes grundweallas ece ofer
super plántas stabilis mulieris; Fundamenta aeterna super
 stan trumne 7 beþodu godes on heortan wifes haliges
petram solidam. et mandata dei in corde muliéris sanctae;
 on twam geunrotsud ys heorte min 7 on þriddan yrsung
In duóbus contristum est cór meum! et in tertio iracundia
 me tocymð wer feohtende ateoorigende þurh wanspede 7 wer
mihi aduénit uir bellator deficiens per inópiam. et uir
 andgytfull forhogud 7 se þe ofergæþ fram rihtwisnysse
sensátus contemptus. et qui transgréditur a iustitia
 to synne god gearwude hyne to swurde twa hiw
ad peccatum. deus parauit eum ad rómiam; Dúae species
 earfuþe 7 frecenfulle me ætywdon earfoþlice byþ unscrydd
difficiles et periculósae mihi apparuérunt: difficile exuitur
 ceapigende fram gymeleaste 7 na þyþ gerihtwisud tæppere fram
negótiens a neglegentia. et non iustificabitur cárpo a
 synnum welera
peccatis labiòrum.

be forestihtinge.

De Predestinatione Electorum et Reprobórum.

twyfeald ys forestihtung sam þe gecorenra to reste sam þe
Gemina est predestinatio. siue electorum ad requiem. siue
 wiþercorenra to deaþe aegþer mid godcundum ys gedon
reprobórum ad mortem. utrásque diuino agitur
 dome þæt symle gecorenne upplice innemyste fyligean
iudicio: ut semper electos superna et interiòra séqui
 heo do 7 symle wiþercorenne þæt untrume 7 yttran
faciat. semperque réprobos ut infirma et exteriòra
 geblissigan forlætende geþafige swa swa nat mann gemære
delectentur deseréndo permittat; Sicut ignórat homo téminum
 leolthes 7 þystra opþe æniges þinges hwylc ende sy eallswa
lucis et tenebrarum: uel ullius réi qui finis sit. ita

¹ s. sunt.

fullicur nat hwylc ær his ende leohte rihtwisnysse
 plenius nescit quis ante suum finem luce iustitiae
 sy forecumen ofþe hwylc synfull mid þystrum ofþ
 preueniatur uel quis peccatorum tenebris usque in
 his ende si abystrud ofþe hwylc æfter slide þystra
 suum terminum obscuretur. aut quis post lapsum tenebrarum
 gecyrred arise to leohte ealle þas gode geopeniað mann
 conuersus resurgat ad lucem. cuncta haec deo patent. hominem
 soþlice bemiþaþ þeah þe rihtwisra drohntung on þisum life
 uero látent. Quámuis iustorum conuersatio in hac uita
 afandigendlic sy ungewis swa þeah mannum ys to hwylcum syn
 probabilis sit. incertum tamen hominibus est. ad quem sint
 ende forestiltnude ac ealle beoþ gehealdene þam towerdum
 finem predestináti sed omnia reseruántur futuro
 dome wunderlic dihtung ys upplices todales þurh
 examini; Mira dispositio est supérnae distributionis per
 þa her rihtwis ma ys gerihtwisud arleas ma ys befyled
 quem hic iustus amplius iustificatur impius amplius sordidátur;
 yfel to gode hwilon byþ gecyrred god to yfele hwilon
 Malus ad bonum alíquando conuértilur. bonus ad malum alíquando
 byþ ongeangebiged wyle gehwylc beon god 7 he na mæg wyle
 refléctitur; Uúlt quis ésse bonus et non uálet. uúlt
 oþer beon yfel 7 him na byþ geþafud forwurþan byþ geseald
 alter ésse malus et non permittitur interire; Datur
 þam se þe wyle beon god oþer ne he nele ne him byþ geseald
 ei qui uúlt esse bonus. aliis nec uúlt. nec ei datur.
 þæt he sy god þes ys acenned on gedwylde 7 he swyld se
 ut sit bonus; Iste náscitur in erróre et móritur. ille
 on gode on þam he ongan ofþ ende he þurhwunaþ swa lange
 in bono quo coepit usque in finem perdúrat; Támdiu
 þes stent ofþ þæt he fealle se lange yfele lybbende on ende
 iste stat quóusque cádat. ille diu male uiuendo in fine
 byþ gehæled 7 besceawud byþ gecyrred wyle framian on gode
 saluatur. respectúsque conuértilur. Uúlt prodesse in bono
 rihtwis ne he na mæg wyle derian yfel 7 he mæg þes
 iustus nec preualet uult nocére malus et uálet; Iste
 wyle gode geæmtian 7 mid worulde he byþ gelet se mid
 uult deo uacáre et saeculo impeditur. ille ne-
 clearum beon befealden gewilnaþ ne him na byþ geþafud
 gotiis implicári cípít nec permittitur;

wealt yfel gode god byþ genyþerud for arleasum arleas
Dominatur malus bono. bonus dampnatur pro impio. impius
 byð gewurþud toforan rihtwism 7 on þyssere swa micelre
honoratur pre iusto: et in hac tanta
 deorcnyssse na mæg mann godecunde þurhsmeagean diht-
obscuritate non uálet homo diuinam perscrutare¹ dis-
 nunge 7 digle forestihtunge understandan endebyrdnysse
positionem et occultum predestinationis perpendere ordinem.

be gemetum.

De Modis Peccatorum.

twam gemetum synn byþ gefremmed þæt ys oþþe
Duóbus módis peccatum cōmittitur. id est aut
 mid grædignysse oþþe mid forhtunge eges þænne oþþe wyle
cupiditate aut métu timoris dum uel uúlt
 begytan þæt he gewilnaþ oþþe he ondræt. þæt he na onbeyrne
adipisci quod cùpit. uel timet ne incurrat
 þæt he ondræt feower gemetum byþ gefremmed synn
quod metuit; Quáttuor modis committitur peccatum
 on heortan feower byþ gefullfremmed on weorc byþ togesend
in corde. quattuor perpetratur in opere: admittitur
 on heortan mislare deofla mid gegladunge flæsces
in corde suggestione démonum. delectatione carnis.
 mid geþwærunge geþances mid bewerunge uppahafennysse
consensione mentis. defensione elationis;
 byþ gefremmed mid weorce hwilon dearnunga hwilon openlice
Committitur opere nunc laténter nunc pálam.
 hwilon on gewunan hwilon on ortruwunge þysum eornostlice
nunc consuetudine. nunc desperatione; Istis ergo
 stæpum 7 heortan byþ agylt 7 weorce yfelyss byþ
grádibus et córde delinquitur et opere malitia per-
 gefremmed þrim gemetum synn byþ gedon þæt ys
petrátur; Tribus módis peccatum géritur. hoc est
 nytenysse untrumnyssse geornfullnyssse nytenysse witodlice
ignorantia infirmitate. indústria; Ignorántiae námque
 gemete syngude on neorxna wonge swa se apostol sæde wer
modo peccauit in paradyso éua sicut apostolus ait. uîr

¹ i. inuestigare.

nys beswicen wif soþlice beswicen on forgægednysse
 non est seductus mulier autem seducta in preuaricatione
 wæs eornostlice syngude mid nytenyssse soþlice
 fuit; Ergo peccauit éua ignorantia adam uero
 mid geornfullnysse forþi þe he næs beswicen ac witende
 indústria. quia non est sedúctus sed scíens
 7 snoter he syngude se soþlice byþ beswicen hwæt
 prudensque peccauit; Qui uero sedúcitur. quid
 he geþwærlige gesewenlice he nat of untrumnyssse soðlice
 consentiat uidénter ignórat; De infirmitate autem
 agylte þa he æt ege axigendre þinene
 petrus deliquit. quândo ad métum interrogántis ancíllae
 crist wiþsoc 7 æfter synne he biterlicust weop
 christum negauit et post peccatum amaríssime fléuit;
 hefelicur ys on untrumnyssse þænne on nytenyssse ænigne
 Gráuius est infirmitate quam ignorantia quemquam
 agyltan 7 hefelicur on geornfullnysse þænne on untrumnyssse
 delínguere. gráuiúsque industria quam infirmitate¹
 syngian on geornfullnysse witodlice syngiaþ se mid biggence
 peccare; Industria namque péccat. qui studio
 7 mid freodome geþances yfel deþ on untrumnyssse soþlice
 ac deliberatione mentis malum ágit. infirmitate² autem
 se þe mid fylle oþþe mid nyþerhryre agylt manfullicur
 qui cásu uel precipitacione delinquit; Nequius
 soþlice 7 of geornfullnysse syngiaþ þa na þæt an na wel
 autem et de indústria péccant qui non solum non bene
 lybbað ac gyt 7 wel lybbende gif hi magon fram
 uiuunt sed adhuc et bene uiuentes si pôssunt a
 soðfæstnysse gehwyrfað synd soðlice þa þe nyttendlice syngiað
 ueritate deuérunt; Sunt enim qui ignoránter péccant.
 7 synd þa þe witendlice 7 synd eac þa þe for nytenyssse
 et sunt qui scientes. et sunt étiam qui pro ignorantie
 mid beladunge witan nellaþ þæt hi hwon gyltige beon hæfde
 execusatione scíre nólunt. ut minus culpábiles habeantur.
 þa swa þeah hi sylfe na beweriaþ ac ma hi beswicad
 qui tâmen se ipsos non muniunt. sed magis decipiunt;
 nytan anfealdlice to nytenyssse belimpð nellan soðlice
 Nescíre simpliciter ad ignorantiam pertinet. noluisse uero

¹ s. peccat.² s. peccat.

witan to toþundenre ofermodignysse willan witodlice
 scire ad contumacem superbiam; Uoluntatem quippe
 agenes hlafordes willan nytan hwæt ys elles þænne wyllan
 proprii domini uelle nescire. quid est aliud. quam uelle
 hlaford ofermodigende forhogian nænig witodlice be
 dominum superbiendo contémnere? Nemo igitur de
 nytenysse hyne beladige forþi god na þæt an þa demð
 ignorantia se excusat. quia deus non solum eos iudicat
 þa fram oncnawincge hyra beoþ ongeancyrrede ac eac swylce
 qui a cognitione sua reuertuntur sed etiā
 þa þa þe nytan geseþendum þam sylfum drihtne þurh
 illos qui nesciunt testante eodem domino per
 witigan ic tostredē he cwyð monn fram ansyne eorþan
 prophetam. disperdam inquit. hominem a facie terrae:
 7 þa þe synd framawende fram bæce drihtnes 7 þa þe na
 et eos qui auertuntur a térgo domini et qui non
 sohtan drihten ne he na asmeadan hyne swa
 quesiérunt dominum nec inuestigauérunt eum. ut
 se sealm cwyþ utaseud yrre þin on þeoda þa þe na
 psalmus ait: effunde iram tuam in gentes quae té non
 oncneowon
 nouérunt

De Graibus Peccatis et Leuibus.

mænige lif butan leahtre habban magon butan synne hi
 Multi uitam sine crimine habére possunt sine peccato
 na magon witodlice þeah he on þyssere worulde mid micelre
 non possunt; Nám quamuis in hoc saéculo magna
 rihtwisnysse gehwylc beorhtnysse scine næfre swa þeah
 iustitiae quisque claritate respléndeat numquam tamen
 to clænum synna fylþum þolaþ
 ad púrum peccatorum sordibus caret. Iohanne apostolo
 geseþendum se segð gif we segað þæt we synne
 attestante qui dicit si dixérimus quia peccatum
 nabbað sylfe us we beswicap 7 soþfæstnyss on
 non habémus. ipsi nos sedúcimus. et ueritas in
 us nys sume synd gelice synnum ac gif
 nobis non est; Quaedam sunt similia peccatis sed si
 hi godum mode gewyrþan hit na synd synna swylce ic swa cweþe
 bono animo fiant non sunt peccata ut pote-

miht gif deo na hi to wrecenne mid grædignysse ac ma
 stas si non sé *ulciscendi* *cupiditate*. sed *magis*
 to þreagenne mid biggenge wrece unsyldigne eft synd
corrigendi *studio* *ulciscatur* *in réum*; *Item* sunt
 synna leohte þa fram anginnendum mid dæghamlice
 peccata léuia que ab *incipientibus* *cotidiána*
 dædbot afeormode þa swa þeah fram fulfremedium werum
stisfactione purgantur. *quae tamen a perfectis uiris*
 swylce micle leahtras synd forbogene hwæt soþlice menn
uélut magna crímina euítantur; *Quid autem homines*
 be micelum scyldum don scylon þænne eac swylce fulfremede
de mágnis sceléribus ágere debent. *quando étiam perfecti*
 leohte gehwycle gyltas swylce hefeguste heofiað na þæt an
léuia quaéque delicta quasi grauissima lúgent; *Non solum*
 hefige ac leohte synd to warnigenne synna fela soðlice
gráuia sed léuia sunt carúenda peccata; *Multa enim*
 leohte ane hefige gefremmap ealswa gewuniað of lytlum 7
léuia únum grande efficiunt sicut sóleat paruis et
 læstum dropum ormæte flodas wexan getellfull
minimis guttis immensa flumina créscere; *Numerósitas*
 soðlice on an gegæderud yþigende gefremþ geniltsumnysse
enim in únum coacta exundantem éfficit còpiam;
 synna þa unwisum leohte synd fulfremedium werum
Peccata quae insipientibus léuia sunt perfectis uiris
 hefige beoð getealde swa micle soþlice mare ys oncnawen beon
grauia deputantur; *Tanto enim maius cognoscitur esse*
 synn swa micle mare swa se þe syngap byþ hæfd wyxst
peccatum quánto máior qui peccat habetur; *Créscit*
 soþlice gyltes heap æfter endebyrdnysse geearnunga 7 oft
enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum. et saepe
 þæt on læssum na byþ oncnawen mid marum byþ ætwiten
quod in minóribus non agnoscitur maioribus imputatur

beoð gedone
Quomodo Peccata Geruntur.

beoð afundene læssan synna þæt hi heardlicur beon geslagene
Experiuntur minóra peccata. ut dúrius feriantur
 for micelum scyldum þa þe be lytlum beon gestyred
 pro magnis sceléribus qui de paruis còrrigi

noldon mid dome soþlice godecundum on scylde wyrsan
 noluérunt; *Judicio autem diuino in réatu nequiore*
 beþ aslidene þa þe unwriþan hyra dæda læssan
 labiuntur qui distríngere sua facta minóra
 forhogiað mænige of leahtre feallaþ on leahter þa þe
 contémpnunt; *Multi criminé corruunt in crímen qui*
 godes onenawingeð hæbbende ege his forgymeleasiaþ 7
 dei cognitionem habentes timorem eius nélegunt et
 þæne þe hi cuþan þurh inngehyd þurh dæde hi na arwurþiað
 quem nouérunt per scientiam. per actionem non uenerantur;
 7 forþi hi synd ablende mid godecundum dome to witnigenne
Ideoque caecantur diuino iudicio punienda
 forgyltan 7 on wite gefremede manes mán wyrse
 committere. et in poenam commissi facínoris fácinus detérius
 geiccan oft synn oþre synne intinga ys seo þænne
 áddere; *Saepe peccatum altérius peccati causa est. quod cum*
 byþ gefremmed oþer of hyre sylfe swylce hyre cnoss byþ upp-
 committetur. *aliud ex ipso quasi sua sóboles ori-*
 sprungen swa hit gewurþan gewunaþ beon acenned galnysse of
 tur. *sicut fieri sólet násci libidinem ex*
 ormætre wombe oferfylle of wite soþlice synne synn byþ
 nimia uentris inglúuic; *Poéna uero peccati peccatum am-*
 forlæten þænne for geearnunge gehwylcere synne gode
 mittitur. *quándo pro merito cuiusque peccati deo*
 forlætendum on oþre synnne byþ faren wyrsan of þære ma-
 deserénte in aliud peccatum ítur detérius de quó amplius
 se forlæt byð befyled eornostlice forestæppende synn
 qui ammiserit sordidetur; *Ergo précédentis peccatum*
 intinga ys æfterfyligendre synne æfterfyligende soþlice synn
 causa est sequentis peccati sequens uero peccatum
 wite ys forestæppendes gyltes forestæppende witodlice
 poéna est precedentis delicti; *Precedentia itaque*
 synna æfterfyligendra synð leahtra intinga þæt þa þe
 peccata sequentium sunt criminum causa. *ut illa quae*
 æfterfyliaþ syn forestæppendra wite forestæppendra synna
 secuntur sint precedentium poéna; *Precedentium peccatorum*
 wite þæt ys geclypud ahyrdincg cumende of godecundre
 poéna ipsa uocatur induratio. ueniens de diuina
 rihtwisnysse þanon ys þæt segð witega þu ahyrdest heortan
 iustitia. *hinc est quod ait prophéta. indurasti cor*

ure þæt we na ondredan þe na soþlice swa hwylce swa
 nostrum ne timerémus te; Neque enim quicunque
 rihtwise synd fram gode beoþ genyddé þæt hi yfele wyrþan ac
iusti sunt a deo impelluntur. ut male fiant. sed
 þænne hi yfele eallunga hi beoþ ahyrde þæt hi wyrsan wunian
dum mali iam indurantur. ut deteriores existant
 eallswa se apostol segð þæt hi soþfæstnysse godes na onfengon
sicut et apostolus dicit. quoniam ueritatem dei non receperunt
 þæt hale wurdon onsende him gast god gedwyldes deþ
ut salui fierent. immisit illis spiritum deus erróris; Facit
 eornostlice god sume syngian ac on þam eallunga swylce
ergo deus quósdam peccáre. sed in quibus iam talia
 synna forestæppaþ þæt rihtwisum dome his hi gearnian on
 peccata precésserint. ut iusto iudicio eius mereantur in
 wyrse faran swylce witodlice synna forestæppendum oþrum
detérius íre; Tália quippe peccata precedentibus aliis
 synnum beoþ aslidene on wite þæt wite synna
 peccatis labuntur in poénam: quam poenam peccata
 geearniaþ sume of yrre godes cumaþ synna þa be
 merentur; Quáedam de íra dei ueniunt peccata. quae pro
 geearnunge oþra beoþ wiðmetene synna þanon eac
 merito aliórum compensantur peccatorum. ðinde et
 se witega efne cwyð þu yrre eart 7 we syngudon on þam
propheta. ecce inquit tu iratus es et nos peccáuimus in ipsis
 we weron symle swylce he cwæde forþi we symle on synnum
fúimus semper tanquam si diceret. quia semper in peccatis
 wæron yrre þu eart þæt we wyrs syngudon enim soþlice sy
fúimus. iratus es ut deterius peccarémus; Quid enim sit
 yrre godes geearnian hwæt soþlice forþgeclypian snoter rædere
iram dei meréri? quid uero prouocáre. prudens lector
 scyl witan hefigre witodlice yrre ys þæt byþ forþgeclypud
 debet scire; Gráuior námque ira est quae prouocatur.
 þænne þæt þe byþ geearnud witodlice we geearniaþ þænne
 quam éa quae meretur. nam meremur quando
 we nytende syngiað we forðclypiað þænne we witan god don
ignorando peccamus. prouocamus quando scimus bonum fáceré
 ne we nellað nu yrre godes þa hwile þe we lybbað.
 nec uólumus; Nunc iram dei dum uíuimus
 forbugan we magon utoñ ondrædan eornostlice þæt na cumendum
 uitáre possumus. timeamus ergo ne ueniénte

þam egesan domes beon ongyten mæge beon forbogen
illo terrore iudicii sentiri possit. uitari
 na mæg
non possit;

De Duplicatione Peccaminum.

maran gyltes ys openlice þænne diglice syngian twy-
Maiores culpae est manifeste quam occulte peccare; Du-
 fealdlice soðlice scyldig ys se þe openlice agylt forþi ge
pliciter enim reus est qui aperte delinquit. quia et
 he deð ge he lærð be swylcum se witega segð 7 synna hyra
 agit et docet. *de talibus isaias dicit.* et peccata sua
 swylce bodudan ne hi na bedigludan mænige soðlice
quasi sodoma predicauerunt nec absconderunt; Multi enim
 openlice agyltende butan ænigre gehealdsumnysse hyra manu
publice delinquentes sine ullo pudore sua flagitia
 bodiað ne hi na ænigre bruciað gyltes sceame sum
predictant. nec ulla utuntur sceleris uerecundia; Quaedam
 soðlice eallunga rihtwisnysse dæl ys unrihtwisnysse hyra
enim iam iusitiae portio est iniuriam suam
 menn behydan 7 on him sylfum be synnum agenum sceamian
homini abscondere et in semet ipso de peccatis propriis erubescere;
 synne fullfremman leahter ys synne bodian hream ys
Peccatum perpetrare crimen est. peccatum predicare clamor est.
 be þam eac swylce segð se apostol 7 hream sy afyrred fram
de quo etiam dicit apostolus et clamor auferatur a
 eow mid ealre yfelnysse þæt ys mid þam synnum of þam
uobis. cum omni malitia id est cum ipsis peccatis; *Ex eo*
 sylfum þe gehwylc synne þe he deþ behyd gebicnaþ hyne
ipso quo quisque peccatum quod agit abscondit? indicat sé
 to demenne forþi hi na forsceamudon butan be ingehydes gylte
iudicandum quia non erubescerent nisi de conscientie réatu;
 eornostlice 7 of þam sylfum þe gehwylc be dæde his forsceamað
Ergo et hoc ipso quod quisque de facto suo erubescit
 he him sylfum eallunga dema bið
ipse sibi iam iudex fit.

be gefyllednysse
Item de Expletione Peccatorum.

elleshwæt ys na syngian mid lufe freondscypes godes elleshwæt
Aliud est non peccare amore dilectionis dei. aliud
 mid ege susles se þe soþlice for lufe soþre lufe godes na
timore supplicii; Qui enim amore caritatis dei non
 syngap he aþracad ælc yfel beclypende rihtwisnysse god
peccat. horréscit omne malum amplexendo iustitiae bonum.
 ne hyne gegladaþ synn þeah þe gyltes unwitnung sy
Nec eum deléctat peccatum étiámsi sceleris impúnitas pro-
 behaten
mittatur.

se þe soþlice mid sylfum wite susles on him leahtras gewylt
Qui uero sola poéna supplicii in sé uitia réprimit.
 þeah he na gefylle weorc synne leofaþ swa þeah on him
quámuis non éxpleut opus peccati. uiuit tamen in éo
 willa to syngienne 7 sargað him unalyfed þæt lagu forbeodan
uolentas peccandi doléctque sibi inlícitum. quod lex prohibére
 ys oncnawen se eornostlice mede godes weorces onfehþ se
dinóscitur; Ille ergo mercedem boni operis percipit qui
 lufigende rihtwisnysse deð na se þe þa mid sylfum ege
amando iustitiam facit. non ís qui éa solo metu
 wita genydd gehealt sume 7 lufiað synne ge
poenárum inuítus custódit; Quidam et diligunt peccatum et
 doð sume lufiað þæt an 7 na doð 7 fela soþlice
faciunt quidam diligunt tantum et non faciunt. plerique uero
 doþ þæt an 7 na lufiað wel fela synne na doð
faciunt tantum et non diligunt; Nonnulli peccatum non faciunt.
 7 swa þeah rihtwisnysse hi hatiað hefelicur soþlice syngap se
 et tamen iustitiam odiunt; *Gráuius autem péccat qui*
 na þæt an synne lufiað ac eac deð þænne se þe na deð 7
non solum peccatum diligit sed et fácit quam qui non facit et
 lufiað 7 hefelicur gemang þam þe lufiað 7 na deþ þænne
diligit. grauiúsque intérsum qui diligit. et non facit quam
 se þe deð 7 hatiað ealra hefegust ys na þæt an don ac eac
qui facit et odit. grauissimum est non solum fácere sed et

lufian synne witodlice synd sume þa þe þarrihte
 diligere peccatum; *Nam sunt quidam qui confestim*
 adrogenum mane beoþ gescynde 7 synd þa na þæt an na
peracto flagitio confunduntur. et sunt qui non solum non
besargiað hi don yfel ac eac swylce of þam yfele weorc
dolent sé gessisse malum. sed etiam de ipso malo opere
gylpað 7 swa to wiðmetincge yfeles yfel byþ wyrse
gloriantur. sicque ad comparationem mali malum fit detérius.
 þænne be leahtrum geblissigende beoþ uppahafene on wyrse be
dum de vitiis gratulantes extolluntur in péius. de
 þylcum segð þa geblissiað þænne hi yfele doð 7
tálibus ait salomón. qui laetantur cum male fecerint et
 hi gefægniað on þingum wyrstum
exultant in rébus pessimis;

GLOSSARY.

THE glossary only contains words not in Anglo-Saxon dictionaries, or found with but few references.

Æ follows A, þ follows T.

Compounds are placed under the prefix, except in the case of *ge* in the past participle, when the infinitive is given without *ge*.

s. stands for strong, *w.* for weak; the other abbreviations are the usual ones.

ABARIAN—ASMEAN.

A.	
ābarian, <i>w. v.</i> to lay bare, disclose, reveal: <i>abarian denudare</i> 195/2.	āncsumnyss, <i>s. f.</i> difficulty, trouble, perplexity: <i>ancsumnyssum angustiis</i> 79/3.
ābered, <i>adj.</i> crafty, cunning: <i>abered callidus</i> 92/12, 209/2.	andēaw, <i>adj.</i> arrogant: <i>andeaw arrogans</i> 151/17; <i>andeawum arrogantibus</i> 221/8.
ābūtanberingan, <i>w. v.</i> to surround: <i>abutanberingedē circumdati</i> 103/11.	andgytfull, <i>adj.</i> sensible: <i>andgytfulle sensatos</i> 105/12.
ācōfrian, <i>w. v.</i> to recover: <i>acōfriat exalant</i> 40/12.	andig, <i>adj.</i> envious: <i>se andiga inuidus</i> 11/5.
ācwencan, <i>w. v.</i> to quench, extinguish: <i>acwencð extinguit</i> 56/14; <i>acwenton extinxerunt</i> 112/10.	ānrædlice, <i>adv.</i> constantly, earnestly: <i>anrædlice perseueranter</i> 130/16; <i>anrædlice instanter</i> 175/17.
ādlian, <i>w. v.</i> to ail, to languish: <i>adlað languet</i> 41/3.	ānrædnyss, <i>s. f.</i> earnestness: <i>anrædnyssse instantia</i> 30/11.
ādrigan, <i>w. v.</i> to dry up: <i>adrigð exsiccat</i> 167/11.	ānwilnyss, <i>s. f.</i> obstinacy: <i>anwilnyssse obstinationis</i> 122/10.
ādýdan, <i>w. v.</i> to mortify: <i>ys adydd mortificatur</i> 47/5.	anwlatā, <i>w. m.</i> the countenance: <i>anwlatan frontis</i> 172/5.
āfandigendlic, <i>adj.</i> what may be tried or proved, probable: <i>afandigendlic probabilis</i> 227/6.	anxsumnyss, <i>s. f.</i> anxiety: <i>anxsumnyssse anxietate</i> 3/5.
āfandung, <i>s. f.</i> a trying: <i>afandunge probationem</i> 7/9.	āscunigend, <i>pres. p.</i> detestable: <i>ascunigendre detestabili</i> 137/7.
āfeormung, <i>s. f.</i> a cleansing: <i>afeormunge mundationem</i> 28/9.	āscyrian, <i>w. v.</i> to deprive of: <i>ascyra fraudes</i> 157/5.
āfūlud, <i>p. p.</i> rotted, rotten: <i>afulud putrefactus</i> 85/5.	āsēodan, <i>s. v.</i> to boil out, purify by boiling: <i>ased exquoquit</i> 165/6.
āgan, <i>v.</i> to have, possess: <i>agað possident</i> 158/17; <i>ge agað possidebitis 7/12</i> ; <i>ge agan possideatis</i> 24/7.	āsicān, <i>v.</i> to draw a deep breath, sigh: <i>asihð suspirat</i> 28/17, 158/4; <i>asicð suspirabit</i> 223/12.
āhyrdineg, <i>s. f.</i> a hardening: <i>ahyrdineg induratio</i> 232/19.	āslidan, <i>s. v.</i> to slip away: <i>byð asliden delabitur</i> 98/4; <i>we beoð aslidene dilabimur</i> 101/10.
ālihtan, <i>w. v.</i> to lighten: <i>aliht leuigat 11/2.</i>	āsmēan, <i>w. v.</i> to look for, demand: <i>asmeað requirit</i> 42/16.

āsolcen, *p. p.* idle: *asolcen remissus* 79/5.
 āstreht, *p. p.* upright, haughty: *as-trehtne erectam* 83/18.
 āstyntan, *w. v.* to make dull, to blunt: *astyntað obtundunt* 56/13; *byð astynt retunditur* 152/11.
 āstyrred, *p. p.* starred, starry: *as-tyrredne stellatum* 180/3.
 ātendend, *s. m.* an inflamer, inciter: *atendendum accensore* 208/4.
 ātendincg, *s. f.* an incentive, a provoking: *atendincgum incentiuia* 221/17.
 ātihtan, *w. v.* to stretch, extend, turn, direct: *he atiht adtendit* 67/2; *atiht extende* 2/6; *byð atiht tenditur* 53/7.
 ātiht, *p. p.* intense, intent, attentive: *atiht intenta* 36/16; *atihte intenta* 103/19; *atihtum adtonitis* 78/13.
 ātihtincg, *s. f.* intention, aim: *atihting intentio* 29/10, 35/14; *atihtincge intentionem* 28/13.
 ātillan, *w. v.* to touch, reach: *atilð adtingit* 100/15.
 awegānýdan, *w. v.* to drive away, repel: *aweganyt repellit* 28/13; *aweganydað repellunt* 21/6.
 awegnýdan, *w. v.* to repel: *awegnyt repellit* 13/10.
 āwendincg, *s. f.* overthrowing, ruin: *awendincg subversio* 188/4.
 āwinsian, *w. v.* to weigh, consider: *awinsað pensat* 60/6; *byð awinsud pensatur* 42/17.

Æ.

ābyligþ, *s. f.* an offence: *ābyligþ offendionem* 116/14.
 ālingnyss, *s. f.* weariness: *ālingnyssse tedium* 216/9.
 āne, *adv.* once: *āne semel* 161/12.
 āpsenyss (āwsenyss), *s. f.* dis-honour: *āpsenyss dedecus* 174/9.
 ātbeon, *v.* to be present: *ātsyn adsint* 20/19.
 ātfeorrian, *w. v.* to take from: *ātfeorra auferas* 160/7.
 āthabban, *w. v.* to hold back, restrain: *āthabban retinere* 57/7 and 8.
 āthealdan, *s. v.* to keep back, re-serve: *ātheold reseruauit* 109/18.
 āþmian, *w. v.* to boil, be greatly moved: *āþmead exestuant* 112/11.

āþryte, *adj.* long: *āþryte longum* 217/6.

āwfæst, *adj.* religious, pious: *āwfæste religiosi* 158/10.

āwfæstnyss, *s. f.* piety: *āwfæstnyss religiositas* 65/9.

B.

bedu, *s. f.* the demanding, asking: *bedu postulatio* 170/13.
 begýmend, *s. m.* a ruler: *begymend rector* 122/19.
 behēofian, *w. v.* to bewail, lament for: *beheofian plangere* 44/5; *beheofude plangenda* 44/5.
 belæwinçg, *s. f.* betrayal: *belæwinçge proditionis, traiectionis* 90/12.
 beliman, *w. v.* to glue together: *belime conglutinet* 96/1.
 belimp, *s. n.* an event: *belimpu casus* 111/3.
 bēobrēad, *s. n.* bee-bread: *beobread (hunigcamb) fauum* 50/9.
 bepæcan, *w. v.* to cheat, deceive, deprive of: *bepæcst defraudas* 109/8; *we beoð bepæhte decipimur* 136/12.
 berenhuſu, *s. f.* barley-husk: *beren-hula tipsanas* 95/19.
 besargian, *w. v.* to grieve, lament: *besargian dolere* 165/10; *to besargienne dolenda* 49/1; *besarega dole* 12/1.
 besencan, *w. v.* sink, to cause to fall: *besenceað praecipitabunt* 96/3; *beoð besencte emerguntur* 139/12.
 beséon, *s. v.* to look upon, regard: *besawene respecti* 46/15.
 beswætan, *w. v.* to sweat: *beswæt desudat* 111/14.
 bewerian, *w. v.* to defend, to indulge in (?): *bewera effundas* 169/17; *bewerap defendit* 104/7.
 bewerung, *s. f.* a fortification: *bewerunge munitio* 35/20; *bewerung protectio* 194/11.
 bewylewian, *w. v.* to roll down: *bewylewud deuolutus* 107/14.
 bicnigend, *s. m.* a discloser: *bicnigend index* 135/14.
 bicseop, *s. m.* a president, director: *bisceopes praesulis* 120/16.
 blōwend, *adj.* flourishing: *blowende floridam* 167/10.

bōgian, *w. v.* to boast: *bogað iactat* 152/2.
 brōþerræden, *s. f.* fraternity: *bro-þerrædennæ fraternitatis* 1/7, 14/3.
 brýsan, *w. v.* to bruise, to season: *brysdde condiantur* 20/20.
 bulluc, *s. m.* a bullock: *bulluce uitulum* 169/15.
 byrgincg, *s. f.* a taste, tasting: *byrgincg gustus* 57/2.

C.

campdōm, *s. m.* warfare: *campdome militiae* 207/16; *campdome militia* 109/5.
 candelstæf, *s. m.* a candle-stick: *candelstæf candelabrum* 226/1.
 carfull, *adj.* anxious, zealous, intelligent: *carfull studiosus* 206/5; *mid carfulre solerti* 121/2.
 ceaf, *s. n.* chaff: *ceafa paleas* 57/7.
 cealc, *s. m.* a pebble, chalk: *cealce calculo* 110/14.
 cēastfull, *adj.* full of contention, tumultuous: *ceastfull tumultuosa* 105/5.
 cēast, *s. f.* strife, contention: *ceasta lites* 134/12.
 ceorfincgisēn, *s. n.* a branding iron: *ceorfincgisene cauterio* 43/2.
 butan cēpe gratis 131/11.
 cildclāþ, *s. n.* a child-cloth, a swaddling cloth: *cild-claþum pannis* 87/7.
 cīð, *s. m.* growth, increase: *cīð incrementum* 5/18.
 cimstān, *s. m.* the base of a pillar: *cimstanas bases* 226/2.
 cnafa, *w. m.* a boy: *cnafan parvulo* 172/19.
 cnēatung, *s. f.* a dispute, debate: *cneatungum disputationibus* 74/20.
 cniht, *s. m.* soldier: *cnihte militi* 109/10.
 cnītian, *w. v.* to dispute: *cnitað disputat* 57/12.
 cnoss, *s. m.* a companion: *cnoss soboles* 232/9.
 cops, *s. m.* a fetter: *copsas conpedes* 96/16.
 cræftwyrc, *s. n.* workmanship: *cræft-wyrce artificio* 109/5.
 cwēn, *s. f.* a queen: *cwen regina* 84/13.

cwyde, *s. m.* a will: *cwyde testamento* 146/13.
 cwyldbære, *adj.* deadly, dangerous: *cwyldbære pestifere* 92/14; *cwyldbære perniciosum* 192/17; *cwyldbære perniciosas* 168/15.
 cwyldbærlice, *adv.* pestilentially: *cwyldbærlice pestifere* 39/7.
 cwylmmincg, *s. f.* death: *cwylmmince mortificationem* 161/3.
 cyng, *s. m.* king: *cynga regum* 78/12.
 cýplice, *adj.* purchasable: *cýplice uenalem* 98/17.
 cyrtelice, *adv.* finely: *cyrtelice subtiliter* 140/7.

D.

dælnimincg, *s. f.* a participation: *dælnimincge participationem* 6/7.
 demm, *s. m.* loss: *demme damno* 208/9.
 dēofolscīn, *s. n.* a demon: *deofolscinnu demonia* 35/17.
 deorefull, *adj.* dark: *deorefull tenebrosum* 187/14; *deorcfull tenebrosa* 186/8.
 deorcnyss, *s. f.* darkness: *deorcnysse obscuritate* 228/3.
 deorfān, *s. v.* to perish: *durfon periclitauerunt* 215/13.
 dihtnian, *s. v.* to arrange: *dihtniað disponunt* 17/4.
 dreccung, *s. f.* affliction, tribulation: *dreccunge uexatione* 217/6.
 dropa, *s. m.* a disease, cholera: *dropa coleram* 170/2; *dropena colerarum* 56/4.
 se druncena, *s. m.* the drunkard: *se druncena ebriosus* 107/8.
 dwola, *w. m.* a fool, a madman: *dwolan uecordis* 223/4.
 dyrfān, *w. v.* to perish: *beoð gedyrfede periclitentur* 115/20.

E.

ēage, *s. n.* (?), the eye: *eages oculi* 43/16.
 ēage yfel, *w. n.* the evil eye: *eage yfel oculus malus* 102/15.
 ealdorscype, *s. m.* supremacy, sovereignty: *ealdorscype principatum* 4/5.
 eardungstōw, *s. f.* a dwelling-place: *eardungstow tabernaculum* 62/9.

earfodlice, *adj.* difficult: earfodlice *difficile* 33/4.
 ēastdæl, *s. m.* the east: eastdæle *orientē* 181/6.
 edgyldan, *s. v.* to remunerate: edgylt *remunerat* 162/11.
 edgyldend, *s. m.* a remunerator; edgyldend *remunerator* 127/17.
 edhiwian, *w. v.* to shape, conform, reform: beon geedhiwode *conformari* 58/3; beoð geedhiwode *reformamini* 58/4.
 edlēcan, *w. v.* to repeat, renew: geedlēht *iteratum* 48/18.
 edwitfull, *adj.* disgraceful, shameful: edwitful *ignominiosus* 173/15.
 efenlæcend, *s. m.* an imitator: efenlæcend *imitator* 13/11.
 efenþrowung, *s. f.* compassion; efenþrowunge *compassione* 147/8.
 efenyrfewaard, *s. m.* a co-heir: efenyrfewaardum *coheredibus* 30/8.
 elhþēodignyss, *s. f.* a wandering, travelling: elhþēodignyss *peregrinationis* 29/1.
 elleshwanune, *adv.* from elsewhere: elleshwanune *aliunde* 33/2.
 embegang, *s. m.* exercise: embegange *exercitium* 61/19.
 embstem, *adv.* by turns: embstem *uicissim* 140/17.
 emhabban, *w. v.* to detain: byð emhæfed *detinetur* 168/18.
 estfulnyss, *s. f.* devotion, zeal: estfulnyss *deuotio* 29/11.
 ettulnyss, *s. f.* greediness, gluttony: ettulnyss *aedacitatis* 55/6.
 etincg, *s. f.* eating: etincge *edendo* 170/5.
 ēðhyldē, *adj.* satisfied, contented: ēðhyldē *contentus* 133/3.
 ex, *s. f.* an axis: ex *axis* 97/4.

F.

fandere, *s. m.* a tempter, a trier: fandere *temptator* 206/4.
 fannian, *w. v.* to fan: fanna þu *uentiles* 186/17.
 fæcfull, *adj.* spacious: fæcfull *spatiosa* 185/15.
 felaspecolnyss, *s. f.* talkativeness, loquacity: felaspecolnyss *loquaci-*

tas 170/18; felaspeculnyss *loquacitatem* 79/9.
 fēol, *s. f.* a file: feole *lima* 150/5.
 festrian, *w. v.* to foster, to nourish: byþ festrud *nutritur* 222/15.
 fleardian, *w. v.* to wander, to go astray, to err: fleardað *errat* 113/16.
 flōd, *s. m.* a flood, a river: flodas *flumina* 231/10.
 flogettān, *w. v.* to fluctuate: flogettān *fluctuare* 205/19.
 flot, *s. n.* a river: flot *fluuius* 179/15.
 flugol, *adj.* swift, fleeting; flugol *fugitiua* 198/8.
 fōda, *w. m.* food: mid fodan *pabulo* 53/1; foda *incrementum* 56/17.
 fol(c)lic, *adj.* public: fol(c)licre *publicum* 9/12.
 fordēman, *w. v.* to distinguish, decide: fordeme *discutiat* 125/15.
 fordimmian, *w. v.* to make very dim, darken: byð fordimmode *fuscatur* 24/19; bið fordīmmod *obscurabitur* 99/19.
 fordwinan, *s. v.* to dwindle away, to vanish: fordwinan *euanuerunt* 215/11.
 forealdian, *w. v.* to become old: forealdudes *ueterani* 223/12.
 forebrēost, *s. n.* the fore-breast, breast, chest: forebreostu *precordia* 97/3.
 foregyrnān, *w. v.* to show before: foregyrnāð *prerogant* 203/17.
 forescēawung, *s. f.* contemplation: foreseawunge *contemplatione* 28/14.
 foresmēan, *w. v.* to premeditate: foresmea *premeditare* 200/20.
 forestiht, *adj.* fore-appointed, pre-destined: forestiht *prefinu* (?) 42/15.
 forestihtung, *s. f.* fore-appointment, predestination: forestihtunge *predestinatione* 226/12.
 forflēon, *s. v.* to flee away from: forfleoð *refugiant* 152/13.
 forgægan, *w. v.* to pass by, omit: forgægean *preterire* 68/5; forgæg þu *transeas* 81/13; forgæge *pretereas*.
 forgægednyss, *s. f.* transgression, prevarication: forgægednyss *prevaricatione* 229/1.

forgægincg, *s. f.* a fault, an excess :
 forgægincgum *excessibus* 115/9.
 forgelustfullung, *s. f.* pleasure, delight : forgelustfullunge *oblectamento* 63/4.
 forgytincg, *s. f.* forgetfulness ; forgytincge *obliuione* 174/13.
 forhogung, *s. f.* contempt : forhogunge *contemptum* 203/13.
 forliegend, *s. m.* a fornicator : forlicgend *fornicator* 98/10.
 forsceamian, *w. v.* to be greatly ashamed : forsceamige *erubescere* 40/9 ; we forsceamiað *erubescimus* 49/10 ; forsceamige *erubescat* 19/18.
 forsewen, *p. p.* despised : forsewene *despecti* 162/18.
 forslæwan, *w. v.* to be irksome : forslæwe *pigeat* 202/4.
 forspanincg, *s. f.* enticement, allurement : forspanincga *inlecebras* 87/4.
 fortredincg, *s. f.* a treading down, crushing : fortredincg *contritio* 95/10.
 forðffering, *s. f.* a going forth, dying : forðfferinge *defunctionis* 65/8.
 forðgeclypian, *w. v.* to call forth, provoke : forðgeclypian *prouocare* 105/15.
 forðhrēsan, *s. v.* to rush forth : forðhryst *proruit* 101/13.
 forþloten, *p. p.* prone, inclined : forþloten *pronus* 29/9, 10.
 fotcops, *s. m.* a fetter : fotcopsas *conpedes* 190/6.
 fracudlice, *adv.* deceitfully, fraudulently : fracudlice *fraudulenter* 194/1.
 framāscæcan, *s. v.* to shake off : framascæcð *discusserit* 164/2.
 frameorfan, *s. v.* to cut off : frameorfan *abscidere* 43/20.
 framdōn, *v.* to put off, stop, interrupt : framdo *suspendat* 131/8.
 framgewitan, *s. v.* to depart from the truth : framgewitan *apostatare* 83/2.
 framian, *w. v.* to be of advantage, to avail, profit, make progress : framian *professere* 17/11, *proficere* 100/14 ; framast *profices* 7/4 ; framiað *prodest* 7/1, *proficit* 20/8, *expedit* 31/15 ; framiað *ualet* 31/13 ; framiað *proficiunt* 162/7 ; frame-

don *profuerunt* 153/10 ; framigende *profituram* 109/2.
 frēdom, *s. m.* freedom, deliberation(?) : mid freodome *deliberatione* 229/11.
 fūlian, *w. v.* to become foul, to putrefy : fuligendum *putrescentibus* 45/7.
 fullice, *adv.* foully, disgracefully : fullice *turpiter* 106/13.
 fyl, *s. m.* a belching : fyl *ructus* 52/6 ; tobrocen fyl 7 alocen fyl *conuulsus* 52/6.
 fyll, *s. m.* a precipice : fyllas *precipitia* 107/14.
 fylð, *s. f.* filth, impurity ; fylð *putredo* 38/19.
 fyndel, *s. m.* inventing, devising, invention ; fyndele *inventionem* 108/12.
 fyrian, *w. v.* to cut : fyrian *proscindere* 124/5.

G.

gafel, *s. n.* a debt : gafele *debito* 109/12.
 gāful, *adj.* lustful, luxurious : gāful *luxuriosa* 105/5. gāfulle *luxuriosam* 177/2.
 gamenian, *w. v.* to joke, to play : gamenian *iocari* (*ludere*), 172/19.
 gædertang, *adj.* continuous, united : gædertang *continuum* 1/4.
 gædertangnyss, *s. f.* a continuation : gædertangnysse *continuatione* 52/15.
 gēancyme, *s. m.* a coming against, meeting : geancyme *occursu* 188/6.
 gēar, *s. m.* a year : gearas *anni* 64/19.
 gebāran, *w. v.* to desire eagerly (?), enjoy (?), have (?) : gebærað *gestiunt* 181/12.
 gebēor, *s. m.* a guest : gebeor *coniuam* 158/11 ; gebeoras *conuiue* 191/13.
 gebeorc, *s. n. (?)* a barking : of gebeorce *latratu* 119/15.
 gebylgan, *w. v.* to make angry, offend : gebylgdum *offenso* 198/13.
 gecliht, *p. p.* gathered together, contracted : gecliht *collecta* 99/2.
 geedcucian, *w. v.* to revive : geedcuciað *revivescit* 45/8.
 geedlæcan, *w. v.* to repeat : geedlæcð *repetit* 45/17 ; geedlæc *iteres* 79/10.

geefenlācean, *w. v.* to imitate: *geefenlæceað imitantur* 53/16; *geefenleceað imitantur* 84/11.

geefenlācestre, *w. f.* an imitator: *geefenlæcestre imitatrix* 71/11.

geelpēodan, *w. v.* to change, make strange, deprive of reason: *geelpēodað alienat* 106/18.

gefleard, *s. n.* an error; *gefleardes erroris* 66/17.

gefremmincg, *s. f.* an effect: *gefremmincē effectum* 33/9.

gefystlian, *w. v.* to beat with fists, buffet: *gefystlude colafizati* 7/14.

gehealdsum, *adj.* chaste: *gehealdsum pudorata* 225/16.

gehendo, *adj.* near, allied: *gehende socia* 104/5.

gehlywan, *w. v.* to cover, shelter, keep warm, cherish, refresh: *gehlywāð refrigerabit* 170/7, 174/3; *gehlywe foueat* 144/5; *gehlywende refouenda* 61/10.

gehwādnyss, *s. f.* fineness, keenness, subtlety: *gehwādnysse subtilitatem* 150/4.

gehyþian, *w. v.* to cherish: *gehyþiggende refouenda* 61/10.

gelōgian, *w. v.* to place together, collect: *gelogigende conponendo* 158/9.

gelōmlācīng, *s. f.* a frequenting: *gelomlācīnge frequentiam* 62/16.

gelustfullung, *s. f.* delight, pleasure: *gelustfullung delectatio* 3/10.

gelytlung, *s. f.* a lessening, diminishing: *gelytlung indigentia* 57/1.

gemæclic, *adj.* conjugal: mid *gemæclicum coniugali* 182/16.

gemænsumian, *w. v.* to communicate, contaminate: *gemænsumiað communicant (contaminant)* 102/17.

gemæst, *p. p.* fat, fattened: *gemæstum saginatum* 169/15.

gemerian, *w. v.* to groan: *gemerian gemere* 34/3.

gemidleahtrian, to corrupt: *si gemidleahtrud conuictetur* 200/6.

genyþerigendlic, *adj.* that should be condemned, damnable: *genyþerigendlice damnabilia* 162/18.

gēoguðhād, *s. m.* youth, boyhood: *geoguðhade pueritia* 189/17.

gēonglicnyss, *s. f.* youth: *geonglicnyssse iuuentutis* 124/3.

geornfullnyss, *s. f.* desire: *geornfullnyssse industria (intentionally)* 228/17; mid *geornfullnyssse industria* 229/3.

georwēnan, *w. v.* to despair: *georwēnan desperare* 48/16.

gēp, *adj.* wise, astute: *gēp astutus* 94/17, 23/2.

gerād, *s. n.* manner: *swa gerades eiusmodi, þus gerade huiusmodi* 52/9.

gerestian, *w. v.* to rest: *gerestian requiescere* 11/19.

gescenct, *s. f.* a drinking, draught: *gescenct potatum* 105/16.

gesewenlic, *adj.* visible: *gesewenlicne uisibilem* 61/4.

gesewenlice, *adv.* visibly: *gesewenlicne uidenter* 229/5.

gespecendlic, *adj.* that should be spoken: *gespecendlice preferenda* 123/2.

gestredd, *p. p.* sprinkled: *gestredd conditum* 97/12.

geswincfullnyss, *s. f.* a labour, trouble: *geswincfulnys laboriosum* 60/11.

geteorigendlic, *adj.* failing, imperfect, defective: *geteorigendlice defectiva* 181/4.

geþeahtere, *s. m.* a counsellor: *geþeahteras consiliarii* 199/12.

geunhāelan, *w. v.* to weaken, debilitate: *geunhāelan debilitent* 51/10.

gewyscīng, *s. f.* adoption: *gewyscīnge adoptionis* 64/13.

glætic, *adj.* pleasing, pleasant, acceptable: *glætic placabilis* 78/10.

glentrian, *w. v.* to swallow: *he glentrigē gluttiat* 107/8.

goldhordian, *w. v.* to gather treasure; *goldhordian thesaurizare* 173/12.

grennian, *w. v.* to grin, show the teeth: *grenniendum dissolutis* 172/16.

gronung (grornung?), *s. f.* sadness: *gronunge maerorem* 20/1.

grunian, *w. v.* to chew the cud, ruminate: *grunað ruminat* 54/15.

gylpīncīg, *s. f.* glory: *gylpīncīge gloria* 144/11.

gāymend, *s. m.* a governor: *gymend gubernator* 117/7.

g y n d l e c c i n c g , s. f. a wetting through, moistening, watering: g y n d l e c c i n g i n r i g u m 27/7.

g y r l a , w. m. apparel: g y r l a h a b i t u s 43/5.

g y r n i n g , s. f. a yearning, a desire: g y r n i n g a m b i t i o 59/12; g y r n i n g e a m b i t i o n e 53/18.

g y s t i a n , w. v. to lodge, to be a guest: to g y s t i g e n n e h o s p i t a n d i 153/15.

H.

h a l b a r e , a d v. wholesome, salutary: h a l b a r e s a l u t a r i s 206/14; h a l b a r n e s a l u t a r e m 195/11.

h a l w e n d l i c e , a d v. salutarily: h a l w e n d l i c e s a l u b r i t e r 39/6.

h a e f e , s. m. leaven: h a e f e f e r m e n t o 75/3.

h a e g e s t e a l d , s. m. a bachelor, a young soldier: h a e g e s t e a l d o ð ð e g e o n g - c e m p a t i r o 205/9.

h e a f u d h r æ g e l , n. a head-dress, a long garment worn by the priest (?): h e a f u d h r æ g e l p o d e r e m 74/2.

h e g i a n , w. v. to hedge: h e g a s e p i 80/3.

h e o f i n g , s. f. a lament, a lamenting, a mourning: h e o f i n g a l a m e n t a 29/12; h e o f i n c g e l u c t u m 26/9.

h e o r d r æ d e n , s. f. watch, care: h e o r d r æ d e n e c u s t o d i a m 177/31; h e o r d r æ d e n n e c u s t o d i a 100/10.

h i r e d c u ð , a d j. domestic, familiar (?): h i r e d c u ð f a m i l i a r e m 203/13.

h i r e d w i s t s. f. familiarity: h i r e d - w i s t e f a m i l i a r i t a t e m 203/12.

h i ð f u l l , a d j. hateful: h i ð f u l l e o d i o s i 3/4.

l e a s e h i w u n g , s. f. hypocrisy, pretence: l e a s e h i w u n g e h y p o c h r i s i n 129/12.

h l æ n s i a n , w. v. to make lean: s i g e h l æ n s u d m a c e r e t u r 53/8.

h l e h t e r l i c , a d j. ridiculous: h l e h t e r l i c r i d i c u l u m 38/7.

h l ë o t a n , s. v. to get by lot, obtain: g e h l e t s o r t i t a e s t 147/4.

h l y s t e n d , s. m. a hearer, listener: h l y s t e n d a u d i t o r 126/1.

h o h f u l l , a d j. thoughtful, prudent, sad: h o h f u l l l u c t u o s u s 43/5.

h ò p a , s. m. hope: h o p a s p e s 47/2, 65/1.

h o r u , s. n. filth, uncleanness: h o r w u s o r d e s 69/14.

h r e n i a n , w. v. to smell of, to be redolent: h r e n i g e, r e d o l e a t, f r a g r e t 106/5.

h u n i g - c a m b , s. f. honey-comb: h u n i g - c a m b f a u u m 50/9.

h w æ t l i c e , a d v. swiftly: h w æ t l i c e u e l o c i t e r 101/16.

h w e a l p , s. m. a whelp, a cub: h w e a l p u m f o e t i b u s 95/5.

h w e l i a n , w. v. to waste away, pine: h w e l a ð c o n t a b e s c i t 76/19; h w e l i a ð t a b e s c u n t 77/2; h w e l a t b e s c u s 77/8.

h w i l e n d e , a d j. temporary: h w i l e n d e t e m p o r a i u s 172/7; h w i l e n d r e m o m e n t a n e a m 49/9.

h y ã n , w. v. to raise on high: b y ð g e h y d s u b l i m a t u r 181/16.

h y h ð , s. f. height: h y h ð c e l s i t u d o 4/20, 180/15.

h y p e l , s. m. a heap: h y p e l a c e r u u m 95/17.

h y r w i n e g , s. f. blasphemy: h y r w i n e g a b l a s p h e m i a 137/12.

h y p e g u n g , s. f. advantage: h y p e g u n g e c o m m o d a 12/6.

I.

in f e e r e l d , s. n. the interior, inward part: i n f e r e l d u p e n e t r a l i a 221/6.

in g e l a ð i a n , w. v. to invite: i n g e l a ð i a ð i n u i t a n t 115/5.

in l a p i g e n d , s. m. an inviter: i n l a p i g e n d u m i n u i t a t o r i 170/12.

in n a g a ñ , v. to enter: i n n a g e o d e s t i n g r e s s u s e s 205/11.

in n e m y s t , a d j. inmost: i n n e m y s t e i n t e r i o r a 19/14.

in n u n g , s. f. a dwelling: i n n u n g e m a n s i o n e m 11/8.

in r a , a d j. inner, inward: s e i n r a i n t e r n u s 44/15; i n r a n i n t e r n i 185/7; i n r a n i n t e r i o r a 44/10, 56/8.

L.

l a ð , s. f. an accusation, charge(?): l a d e d e l a t u r a m 224/18.

l a g o f l ð o d , s. m. sea, ocean, deluge: l a g o f l o d d i l u u i u m 200/6.

l a h b r e c a , w. m. a law breaker, an impious man: l a h b r e c a n s a c r i l e g o 9/10.

l a h b r e c e n d , a d j. impious, profane: l a h b r e c e n d u m s a c r i l e g o 9/9.

lahlic, *adj.* lawful : *lahlicre legitima* 46/2.
 land, *s. n.* land : *land arua* 118/14 ;
landu arua 51/17.
langferryss, *s. f.* length, long duration : *langfernysse longinquitate* 29/1.
langmōdlice, *adv.* with long-suffering : *langmodlice longanimiter* 5/2.
langmōdnyss, *s. f.* long-suffering : *langmodnyssel longanimitatem* 10/17.
latemyst, *adj.* latest, last : on *late-mystum in nouissimo* 105/8.
lapung, *s. f.* an assembly, church : *laþunge aecclisia* 124/9.
leahter, *s. m.* laughter : *leahter risum* 171/12.
lengcan, to make longer, defer, delay : *byð gelengced differtur* 130/9.
lengthogra, *adj.* drawn out farther, longer, broader, greater : *lengthogran prolixiora* 161/18.
leornan, *w. v.* to learn : *leornde didicit* 80/17.

M.

mānfullice, *adv.* wickedly : *manfullice nequiter* 19/14.
mārian, *w. v.* to make greater, to increase : *byð gemarud ampliatur* 40/16.
mæg, virtue : *mæg virtus* 4/19, 12/17.
mægsterdom, *s. m.* the office of a master or teacher : *mægsterdomes magisterii* 120/9.
mæsseprēosthād, *s. m.* the priesthood, the office of a mass-priest : *mæssepreosthad sacerdotium* 108/3.
mæþ, *s. f.* the rank, condition, person : *mæþe personam* 181/12 ; *mæþa personę* 185/3.
mēdwyrhta, *w. m.* one who works for wages, a hireling : *medwyrhta mercennarius* 123/13.
meta, meat : *meta esca* 153/7.
midyrfenuma, *w. m.* a coheir : *midyrfenuma coheres* 148/4.
mislär, *s. f.* ill-teaching, evil suggestion : *mislara suggestiones* 33/20.
mispenian, *w. v.* to misuse, abuse : *mispenige abutatur* 224/10.
myntan, *w. v.* to bring forth : *myntan pariat* 215/1.

N.

næft, *s. f.* need, want, poverty : *næfte inopiam* 157/3 ; *næfte inopia* 157/7, 198/8.
næftig, *adj.* poor : *næftigne inopen* 190/1.
nearulice, *adv.* weakly : *nearulice eneruiter* 122/2.
nēdbehefe, *adj.* necessary : *nedbehefe necessarium* 44/13 ; *nedbehefe necessaria* 8/4.
nyþerhryre, *s. m.* a downfall, precipitation : *mid nyþerhryre precipitazione* 229/12.

O.

ōden, *s. f.* a threshing-floor : *odene areae* 109/3.
ofaceorfan, *s. v.* to cut off : *ofaceorf amputa* 201/6.
ofascæcan, *s. v.* to shake off, to excuse : *ofascæceð excusat* 143/5.
ofasceaean, *s. v.* to shake off : *ofasceaean excusserit* 101/4.
ofergenihtsumian, *w. v.* to superabound : *ofergenihtsumude superabundauit* 131/15.
oferhelinç, *s. f.* a covering : *oferhelinç tegumentum* 144/1.
oferhelung, *s. f.* a covering, veiling, concealing : *oferhelung obductus* 223/5.
ofermicelnyss, *s. f.* excess : *ofermicelnyss excessus* 50/13.
ofermugan, *v.* to have greater power : *ofermæg preualed* 97/19.
oferprüt, *adj.* haughty, excessively proud : *oferprut superba* 183/12 ; *oferprute contumaces* 38/13.
ofersyman, *w. v.* to overload : *byð ofersymed obruatur*.
ofertæl, *adj.* superstitious : *ofertæle superstitionis* 218/10.
ofertogenyss, *s. f.* the condition of being covered : *ofertogenyss obductionis* 179/6.
oferwenod, *adj.* insolent, presumptuous : *oferwenodne (lichaman) insolens (corpus)* 52/14.
ofeweard, *adj.* higher, upper : *ofeweard superius* 27/6.
ofsettinc, *s. f.* pressure : *ofsettincge oppressum* 143/5.

ofstede, *adv.* immediately: ofstede *stutim* 193/12.
 omian, *w. v.* to belch out: omað *eruginabit* 196/5.
 onāsendan, *w. v.* to send into, impart: onasendan *infundere* 168/15.
 onæht, *adj.* poor, without property or possessions: onæhtum *inopibus* 53/10.
 onbesceawung, *s. f.* a looking into, inspection, examination: onbesceawunge *inspectionem* 66/10.
 onblåwan, *s. v.* to inflate, puff up, inspire: onblæwð *inflat* 82/10; ongeblawen *inspirata* 218/1.
 ondōn, *v.* to put on, to clothe in: ondeð *induet* 83/6.
 oneardian, *w. v.* to inhabit: byð oneardud *inhabitabitur* 188/14.
 onfæreld, *s. n.* an attack, assault, incursion: onfærelde *incursione* 212/5.
 ongēanfealdan, *s. v.* to fold back, to roll back: byð ongēanfealden *revoluitur* 148/11.
 ongēanlecgean, *w. v.* to lay back, lay up, store up: ongēanlecgean *reponere* 156/6.
 ongēanwiperian, *w. v.* to oppose: ongēanwiperiað *obstrepunt* 33/20.
 ongebringan, *w. v.* to bring on: ongebrincst *inducis* 25/15; ongebrincð *intulerit* 12/1; ongebrohte *inlatas* 40/9.
 ongecoplice, *adv.* unsuitably: ongecoplice *inportune* 80/14.
 ongewinn, *s. n.* assault: ongewinn *inpugnationem* 33/17.
 onginnan, *s. v.* to try, attempt: ongynne *temptat* 133/2.
 ongyrnān, *w. v.* to impose, inflict on: ongyrnð *inrogat* 10/4.
 onorþung, *s. f.* a breathing in, inspiration: onorðunge *inspirationis* 112/12.
 onscunung, *s. f.* abomination, execration: onscunung *exsecramentum* 66/16.
 onsegedyss, *s. f.* a sacrifice: onsegedyssa *uictime* 166/3.
 onspornend, *adj.* unstumbling: onspornendum *inoffenso* 187/8.
 onstandend, *adj.* urgent, importunate: onstandendum *instanti* 111/14.

ontiht, *adj.* intense, eager, attentive: ontihtum *intente* 27/2.
 ontihtineg, *s. f.* attention, application, aim, intention, instigation: ontihtinege *intentionem* 27/1, 49/2; ontihtinege *instinctu* 139/11.
 onþæslic, *adj.* unsuitable, unseasonable: onþæslic *inportanas* 33/20.
 ortruwian, *w. v.* to despair: ortruwian *desperare* 129/16.
 öst, *s. m.* a knot, a knob: on oste *nodo* 103/9.

P.

pic, *s. n.* pitch: pic *picem* 83/5.
 pile, *w. f.* a mortar: pil(an) *pil(a)* 95/18.
 plūmfeðer, *s. f.* down: plumfeðera *plumarum* 144/4.
 pricel, *s. m.* a prickle, sharp point, prick: pricelas *aculei* 87/12.
 prician, to prick: pricaþ *pingit* 188/13; gepricud *stimulatus* 79/8.
 princ, a prick: prince *ictu* 43/16.
 prūt, *adj.* proud, arrogant: prute *sublimes* 152/18.
 prūtlice, *adv.* proudly: prutlice *superbe* 178/4.
 prȳt *s. f.* pride, pomp: pryte *elatione* 152/15; mid pryte *tumore* 71/13.
 prȳte, *w. f.* pride: pryte *elatio* 152/18.
 puner, *s. m.* a pounder, a pestle: punere *pilo* 95/19.
 punian, *w. v.* to pound, to beat: þeah þu punige si *contuderis* 95/118; punigendum *feriente* 95/19.

R.

racentēah, *s. f.* a chain, a fetter: racenteah *catena* 43/2.
 racete, *w. f.* a chain, fetter: racetan *catenas* 59/6.
 ræd, *s. m.* a plan, mode, way: rædas *conpendia* 100/14.
 rædbora, *w. m.* a counsellor: rædbora *consiliarius* 200/1.
 rædend, *s. m.* an interpreter, an explainer, a diviner: rædendes *coniectoris* 75/12.
 recels, *s. n.* incense: recelses *timiamatis* 57/9.
 restendæg, *s. m.* a day of rest, sabbath: restendæge *sabbato* 30/6.

rēpiān, *w. v.* to rage: *repiāp sae-
uunt* 118/19.
rihtincg, *s. f.* correction, reproof, setting right: *rihtincg rectitudo* 149/6.
riþ, *s. f.* favour, indulgence: *riþ
ueniam vel uenam* 224/7.
rūmgylfynyss, *s. f.* liberality, bounty, profusion: *rūmgylfynysse largitate* 56/5.

S.

sacu, *s. f.* reproof: *sace obiurgatione* 115/16.
sam ge—sam ge, whether—or: sam
ge—sam ge *sive—sive* 169/12.
sam þe—sam þe, whether—or: sam
þe—sam þe *sive—sive* 189/14.
samodwyrēnd, *s. m.* a co-worker: *samodwyrēndes cooperantis* 118/6.
sædlic, belonging to seed, the seed (?), nursery (?): *sædlic semen, semin-
arium* 106/10.
sceamu, *s. f.* confusion: *sceamu
confusio* 96/18.
sceand, *s. f.* shame, confusion: *sceand
confusio* 174/8.
scearpþancfullice, *adv.* efficaciously: *scearpþancfullice efficaciter* 206/14.
scearpþanclice, *adv.* efficaciously: *scearpþanclice efficaciter* 125/7.
scēcean, *w. v.* to give drink: *scē-
cean propinare* 106/7.
scēogian, *w. v.* to shoe: *sceogiað
calciate* 116/17.
sceortlic, *adj.* momentary: *sceortlic
hwilencullic* 214/16.
scer, *s. f.* a ploughshare: *scer uomer* 124/5.
sēocnyss, *s. f.* sickness: *seocnyss
egrotatio* 161/19.
siclian, *w. v.* to be in danger (?): *byð
gesiclus pericitatur* 101/15.
slāwyrm, *s. m.* serpent: *slawyrn
regulus* 105/9.
slæwp, *s. f.* sloth, slowness, torpor: *slæwþe
torporem* 92/17; *slæwþe
torpore* 61/18; *slæwþe inertia* 67/
2.
slipor, *adj.* slippery: *slipor lubricus* 210/9.
slota, *w. m.* a mouthful: *slota bucella-*
153/12.

smēan, *w. v.* to seek, to require: *beoð gesmeade requiruntur* 109/13.
smedmen, *adj.* of fine flour: *smed-
men similagineus* 154/1.
smercian, *w. v.* to smirk, to smile: *smercigende subridendo* 172/17.
smyltnyss, *s. f.* tranquillity: *smylt-
nyssse tranquillitate* 15/17.
sorhlēas, *adj.* without care: *sorh-
lease securi* 73/8.
spær, *adj.* spare, scanty: *spær par-
cus* 52/6.
spærlice, *adv.* sparingly, scantily: *spærlice parce* 156/9.
specolnyss, *s. f.* talkativeness, lo-
quacity: *specolnyss loquacitas* 170/
15.
spennyss, *s. f.* strength, vigour: *spennysse viriditatem* 3/18.
spornincg, *s. f.* a stumbling-block,
obstacle: *spornincge offendiculum* 134/5.
stæpmælum, *adv.* step by step: *stæpmælum gradatim* 101/13.
stede, *s. m.* natural state, secure con-
dition: *stede statum* 106/7.
stēor, *s. n.* (?) reproof, reproach: *steor
correptio* 114/8.
stiðnyss, *s. f.* severity: *stiðnyss
districtio* 123/9.
stulor, *adj.* secret: *stulre furtiuae* 110/11.
stuntness, *s. f.* foolishness, folly: *stuntnesse stultitia* 19/13.
stuntpæc, *adj.* talking foolishly,
babbling: *stuntpæcne stultilo-
quum* 97/10.
stýran, *w. v.* to punish, chastise: *gestyred castigatus* 114/14; *sty-
rendum castiganti* 114/15.
styrnlice, *adv.* sternly: *styrnlice
rigide* 78/18.
swelgend, *s. m.* a gulf, an abyss: *swelgend uorago* 117/9.
swician, *w. v.* to blaspheme: *swica
þu blasphemis* 164/16.
swicung, *s. f.* an offence, a stumbling-
block: *swicung scandalum* 14/12; *swicunga scandalala* 134/2.
swiftlice, *adv.* swiftly: *swiftlice
celeriter* 88/19.
swigea, *w. m.* silence: *swigea silen-
tium* 82/1.
swýðlicor, *adj.* more abundant: *swýðlicor abundantius* 135/8.

syfernnyss, *s. f.* cleanliness, purity :
syfernysse *sinceritatis* 42/16.

syxagfeald, *adj.* containing sixty,
sixty-fold : syxagfeald *sexagenarius*
69/17.

T.

tæcan, *w. v.* to hand over : byð ge-
tæht *traditur* 103/19.

tælend, *s. m.* a mocker, a scoffer :
tælend *derisor* 171/13; tælend
derisorem 171/13; tælendra *detrac-
hentium* 12/14.

tæppere, *s. m.* a vintner, tradesman :
tæppere *caupo* 226/10.

temprian, *w. v.* to moderate : tem-
predon *temperauerunt* 107/12.

tēonian, *w. v.* to slander : teonað
culumniatur 156/14.

teter, an eruption on the skin : teter
inpetiginem 99/10.

cigele, *w. f.* a tile : tigelan *testam*
96/19.

tinclian, *w. v.* to tickle : tinclað
titillat 52/5; tincligendre *titillanti*
88/9.

tōāmearcian, *w. v.* to mark out,
assign : toamearcyað *adsignant* 29/
5.

tōblåwan, *w. v.* to puff up : byð
toblædd *inflatur* 82/10.

tōbrytincg, *s. f.* a breaking to pieces :
contrition : tobrytincge *contritionem*
82/12.

tōdælan, *w. v.* to divide, separate, dis-
tinguish : todælan *distare* 120/17.

tōefstan, *w. v.* to hasten to : toefstan
concurrere 143/1.

tōferian, *w. v.* to carry different
ways, scatter, put off : we synd
toferede *differimur* 35/10.

tōgæderefealdan, *s. v.* to fold to-
gether : togæderefealt *conPLICat*
96/1.

tōgæderetēon, *s. v.* to draw together,
contract : togæderetugan *contrax-
erunt* 107/11.

tōgæderewilian, *w. v.* to join together :
togæderwilað *copulat* 11/8.

tōlāfe beon, *v.* to be left, remain :
tolafe ys *restat* 124/14.

tōlēosan, *s. v.* to loosen, break : tolyst
solut 124/11.

tōsendan, *w. v.* to send out ; tosend
diffundet 105/9.

tōslūpan, *s. v.* to loosen, dissolve,
relax : byð toslopen *laxatur* 92/17,
dissoluitur 200/9.

tōslūpincg, *s. f.* a dissolving : tos-
lūpincg *dissolutio* 68/8.

tōstrēdan, *w. v.* to scatter : tostrede
disperdam 230/7.

tōpēnian, *w. v.* to attend upon,
serve : tōpēnað *administrat* 102/9.

tōþunden, *p. p.* swollen, puffed up :
tōþundenne *tumentem* 83/17.

trahtnian, to treat : trahtna *tracta*
200/4.

trymmincg, *s. f.* the firmament :
trymminege *firmamentum* 174/7.

tungfull, *adj.* talkative : tungfull
linguosus 81/9.

tungwōd, *adj.* eloquent, talkative :
tungwod *linguata* 223/4.

on twā tedælan, *w. v.* to divide in
two : on twa tedæled *bipertita* 140/
13.

twuwu, *adv.* twice : twuwu *bis* 80/11.

twyferlæcean, *w. v.* to dissociate :
twyferlæceð *dissociant* 6/8.

twyhiwian, *w. v.* to dissimulate :
twyhiwað *dissimulat* 44/8.

twýnol, *adj.* doubtful : twynol *dubia*
46/1.

twyrædnyss, *s. f.* discord : twyræd-
nyssse *discordiae* 10/2.

twyseht, *adj.* disunited, at discord :
twysehte *discordes* 192/13.

twysehtnyss, *s. f.* dissension : twy-
sehtnyssse *dissensionem* 6/12.

týan, *w. v.* to instruct : we beoð
getyde *instruimur* 31/5.

tyddre, *adj.* fragile : tyddre *fragilis*
215/8.

tyndre, *w. f.* tinder, fuel, induce-
ment : tyndre *fomentum* 206/17;
tyndram *fomenta* 210/3.

p.

pārrihte, *adv.* immediately : pārrihte
confestim 236/1.

wel pæslic, *adj.* very worthy : wel
pæslic *condigna* 125/5.

pæslic, *adv.* worthily : pæslic *digne*
46/1.

pearflicnyss, *s. f.* poverty : þearf-
licnyssse *paupertatem* 179/8; þearf-
licnyssse *paupertate* 148/2.

þēoginæg, *s. f.* advance, progress, growth: þeoginæc *prefectus* 132/17; þeoginæg *prefectus* 203/8; þeoginæcum *prefectibus* 210/1.
 þēon, *s. v.* to flourish, excel: þeoþ *pollent* 221/1.
 þēowetlic, *adj.* servile, slavish: mid þeowetlicum *seruili* 63/13.
 þīnen, *s. f.* a maid servant: þīnenæ *ancillæ* 229/6.
 þīwan, *v.* to threaten: þīwe *commineris* 114/10.
 þiwracu, *s. f.* a threat: þiwracum *minis* 63/8.
 þolibyrdnyss, *s. f.* endurance: þolibyrdnyssse *tolerantiam* 3/8.
 þolobyrd, *adj.* patient: þolobyrd 13/12; þolebyrd *patiens* 13/14.
 þolomōd, *adj.* patient: þolomod *patiens* 8/12.
 þoterian, *w. v.* to weep: þoteriað *flebitis* 167/13.
 þræstan, *w. v.* to torment, to cleanse (?): byð geþraest *purguetur* 208/4.
 þreaginæg, *s. f.* correction: þreaginæge *correctionis* 48/16.
 þristnyss, *s. f.* rashness, boldness: þristnyssse *temeritate* 139/3; þristnyssse *audaciam* 40/5.
 þrowend, *s. m.* a serpent, a scorpion: þrowend *scorpionem* 86/11.
 þurhbeorht, *adj.* transparent, clear: þurhbeorht *perspicuus* 22/17.
 þurhfære, *adj.* that can be gone through, penetrable: þurhfærum *penetrabilibus* 39/2.
 þurhlæran, *w. v.* to persuade: þurhlærd *persuadet* 38/12.
 þurhsmēagan, *w. v.* to search thoroughly: þurhsmeagean *perscrutari* 32/11; pursmeageað *perscrutantur* 121/3.
 þurhtēon, *w. v.* to accomplish: we þurhteon *impertiamus* 101/11.
 þwyrnyss, *s. f.* perverseness, depravity: þwyrnyssse *pravitate* 32/3.
 þyle, *s. m.* a speaker, an orator: þyle *orator* 119/3.

U.

unalȳfendlice, *adj.* unlawfully, without permission: unalȳfendlice *inlicite* 141/4.
 underberan, *s. v.* to bear, support: underberende *supportantes* 24/1.

underhnigan, *s. v.* to bend under, sink under, submit to, succumb to: underhnihð *succumbit* 12/9.
 undersmūgan, *s. v.* to creep under: undersmyhð *subripit* 89/8.
 underpenian, to serve under: underþenaþ *subministrat* 5/6.
 underwexan, *s. v.* to grow under: underwexað *succrescunt* 104/8.
 underwrepung, *s. f.* support, sustentation: underwrepung *sustentatio* 56/10.
 undōmlice, *adj.* unwisely, indiscretely: undomlice *indiscrete* 202/15.
 unendebyrdlice, *adv.* disorderly: unendebyrdlice *inordinate* 101/14, 191/3.
 unforebyrdig, *adj.* impatient: unforebyrdig *impatiens* 8/13.
 ungefyllendlic, *adj.* that cannot be filled, insatiable: ungefyllendlic *insatiabilis* 50/8.
 ungelæccendlic, unreprovable: ungelæccendlic *inreprehensibilis* 119/11.
 ungeryrdnyss, *s. f.* noise, tumult: ungeryrdnyss *tumultus* 82/2.
 ungeswicendlice, *adv.* unceasingly: ungeswicendlice *indesinenter* 28/7.
 ungeþwærian, *w. v.* to be inconsistent with, to be opposed to: ungeþwæregað *discordat* 143/3.
 ungewened, *adj.* unexpected, unforeseen: ungewenedum *improviso* 181/13.
 unhælp, *s. f.* ill-health, weakness, debility: unhælþe *debilitatem* 107/11.
 unhiredwist, *s. f.* unfamiliarity: unhiredwist *infamiliaritas* 203/13.
 unlust, *s. m.* evil pleasure, evil desire: unlusta *desideriorum* (*voluptatum*) 106/10.
 unmæne, *adj.* free from: unmæne *innunis* 67/20, 179/10.
 unscryðan, *w. v.* to deprive of clothes, deprive of, free from: byþ unscrydd *exuitur* 226/9.
 unwemming, *s. f.* incorruptibility: unwemminege *incorruptionem* 41/10.
 unwerlice, *adv.* incautiously: unwerlice *incaute* 149/8.

unwittol, *adj.* ignorant: unwittol
inscius 80/12.

unwriþan, *s. v.* to draw out: un-
wriþan *distringere* 232/2.

uppferian, *w. v.* to carry up, to
raise: byð uppferud *eleuatur* (*cir-
cumfertur*) 130/7.

útacymen, *s. m.* a stranger, a
foreigner: utacymenum *extraneis*
3/14: utacymene *aluenas* 137/16.

útadræfan, *w. v.* to drive out,
destroy: utadræfde *exterminauit*
105/15.

útascūfan, *s. v.* to shove out, to
shut out: byð utasceofene *ex-
cluduntur* 184/12.

útgelædan, *w. v.* to draw out, pro-
duce: utgelæt *deducit* 188/12.

útlendisc, *adj.* strange, foreign:
utlendiscum *extraneo* 193/16.

útryne, *s. m.* an exit: utryne *exitum*
224/6.

útscūfan, *s. v.* to shut out, exclude:
utscufað *excludunt* 112/8.

útscytling, *s. m.* a stranger, foreigner:
utscytlinge *extraneo* 200/4.

W.

wacian, *w. v.* to watch: wacigenne
(wacigendne?) *uigilantem* 116/9.

wanhālnyss, *s. f.* infirmity, weakness:
wanhalnysse *inbecillitatem* 97/15;
wanhalnysse *debilitate* 38/7.

wæcceia, *w. m.* a watching, a vigil:
wæccean *uigiliae* 52/9; wæcceum
uigiliis 55/10.

wæg, *s. m.* a balance, scales: on wæge
statera 97/7.

weder, *s. m.* a breeze: wedere *auram*
70/3.

wegferend, *s. m.* a wayfarer, a tra-
veller: wegferend *uiator* 187/6;
wegferende *uiator* 225/10.

weggewitan, *s. v.* to depart: wegge-
witt *abscedit* 210/5.

weldæd, *s. f.* a benefit: weldæda *bene-
ficia* 16/8.

welwyllednyss, *s. f.* good-will, be-
nevolence: welwyllednyss *beniouo-
lentia* 160/6.

wendend, *adj.* movable, revolving:
wendende *uersatilis* 97/4.

wendincg, *s. f.* a turning, change:
wendincg *permutatio* 63/20.

weorcfull, *adj.* laborious: weorcfull
gestuosam 169/1.

weredlæcan, *w. v.* to make sweet, to
speak sweetly: byð geweredlæhþ
indulcatur (*dulcit loquitur*) 196/5.

widmærsung, *s. f.* disgrace: wid-
mærsung *infamatio* 96/11.

widnian, *w. v.* to punish: widni-
gendne *punientem* 38/3.

wiglere, *s. m.* a soothsayer: wigleres
arioli 75/12.

wilddēor, *s. n.* a wild beast: wilde
deor *bestias* 202/9.

wilddēoren, *adj.* fierce: wilddēor-
enum *feralibus* 99/7.

winberie, *w. f.* a grape: winberian
uuae 154/2.

winclyster, *s. n.* a cluster or bunch
of grapes: windlyster *botrus* 154/2.

winwringa, *w. m.* a wine-press: win-
wringan *torcularis* 109/3.

wipercoren, *adj.* rejected, wicked:
wiþercorenra *reproborum* 226/14.

wiperian, *w. v.* to irritate, provoke,
exasperate: wiþerian *exasperare* 61/
12; wiþerast *exacerbaberis* 188/
11.

wiperræd, *adj.* opposed, adverse:
wiþerræde *aduersa* 12/7.

wipersacerd, *s. m.* a blasphemer:
wiþersacerdra *blasphemantium* 209/
5.

wiðersacung, *s. f.* blasphemy: wiþer-
sacung *blasphemia* 102/16.

wiðerwerdnyss, *s. f.* calamity, ad-
versity: wiðerwerdnyssum *aduersis*
12/12.

wiperwennincg, *s. f.* controversy:
wiþerwennincg *controversia* 146/
15.

wiþerwinna, *w. m.* an opponent, an
adversary: wiþerwinnan *confuncta-
torem* 151/4.

wiðmetincg, *s. f.* comparison: wið-
metincg *comparatione* 103/9.

wiðsacincg, *s. f.* renuntiation: wið-
sacincg *abrenuntiatio* 60/14; wið-
sacincg *abrenuntiatione* 60/15.

wlitefull, *adj.* beautiful: wlitefull
decorus 21/8.

wōd, *adj.* blasphemous: wodne *blas-
phemum* 9/16.

woffian, *w. v.* to blaspheme: woffi-
gende (woffigendne?) *blasphemant-
em* 9/9.

worian, *w. v.* to wander: *worige erret* 186/4.

wrecend, *s. m.* an avenger: *wrecend ultorem* 39/13.

wregend, *s. m.* an accuser: *wregend accusator* 39/14.

wrenc, *s. m.* kind manner: *wrence arte* 136/18.

wriþa, *w. m.* a thong, torture: *wriþa tortura* 190/6; *mid wriþan lora-mento* 200/8.

wulderfull, *adj.* glorious: *wulderfull gloriosus* 178/15; *wulderfull gloriosus* 180/6.

wunian, *w. v.* to whisper, murmur (?): *wunigende susurrans* 196/9.

wyln, a fountain, a stream: *wylne fonte* 18/3.

ic wysce þæt, would that: *ic wysce þæt utinam* 25/1.

Y.

yrfewyrdnyss, *s. f.* heirship, inheritance: *yrfewyrdnysse hereditatem* 24/7.

yrðlincg, *s. m.* a husbandman, farmer: *yrðlincge ayricolę* 88/5.

yst, *s. m.* a storm, tempest: *on yste tempestate* 15/18.

ýtemyst, *adj.* last: *ýtemyst ultimus* 19/21; *ýtemystum extremis* 41/15.

ýttra, *adj.* outer, outward, exterior: *yttran exteriōra* 222/16.

Defensor - Libe

PR
1119

•A2

v. 93

31-10-68

9-2-71

30. 3. 71

20/4/71

4th May/71

P.R. Chiaravall
ADL

Attic 2 D 187

5th Sept
ADL

Defensor.
PONTIFICAL INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK CRESCENT
TORONTO-5, CANADA

13974

